

Partium

Irodalmi, művészeti és közéleti folyóirat

XXVIII. évfolyam, 4. szám, 2019. tél

SZERZŐINK

- Balogh Ákos Máté** (Budapest)
Barna T. Attila (Budapest)
Bertha Zoltán (Debrecen)
Bíró József (Budapest)
Budaházi István (Nyíregyháza)
Csernák Árpád (Kaposvár)
Cs. Varga István (Eger)
Dinók Zoltán (Kecskemét)
Farkas Gábor (Halásztelek)
Fehér Imola (Szatmárnémeti)
Gulyás Imre (Debrecen)
Ilies Renáta (Budapest)
Jahoda Sándor (Budapest)
Kelemen Erzsébet (Debrecen)
Komor Zoltán (Nyíregyháza)
Lajtos Nóra (Debrecen)
László Zsolt (Székesfehérvár)
Magyar Boglárka (Nyírpazony)
Máriás József (Nyíregyháza)
Marth P. Ildikó (Hajdúnánás)
M. Fehérvári Judit (Debrecen)
Medgyessy Zoltán (Csenger)
Oláh András (Mátészalka)
Pelyvás Gergő (Nyíregyháza)
Péter Eleonóra (Budapest)
- Péter Mónika** (Halásztelek)
Petrozsényi Nagy Pál (Kecskemét)
Petrusák János (Nyíregyháza)
Pirnát Antal †
Pósa Zoltán (Budapest)
Radnai István (Budapest)
Rászlai Tibor (Szőny)
Rideg István (Karcag)
Saitos Lajos (Székesfehérvár)
Sarusi Mihály (Balatonalmádi)
Sipos Anna (Miskolc)
Szentjánosi Csaba (Budapest)
Szénási Miklós (Debrecen)
Szili István (Pákozd)
Szokolay Zoltán (Fülöpszállás)
Szöllőssy Tibor (Nyírmada)
Sztaskó Richárd (Budapest)
Sz. Tóth Gyula (Budapest)
Támba Renátó (Ózd)
Técsi Zoltán (Tiszaladány)
Tönköl József (Győr)
Varga Árpád (Pápa)
Vári Fábíán László (Mezővári)
Vitéz Ferenc (Debrecen)

Nemzeti Kulturális Alap

A kiadvány a Nemzeti Kulturális Alap támogatásával jött létre

A fedő borítón **Czine Árpád: *Lépésben*** című felvétele látható
A lapbelsőn **Czine Árpád** fotói díszítik

Főszerkesztő: **Oláh András** (Mátészalka)

Szerkesztők:

- **Elek Ottó** (Nyíregyháza)
- **Felhős Szabolcs** (Vásárosnamény)
- **Szigeti Gábor** (Budapest)
- **Támba Renátó** (Ózd)

Alapító főszerkesztők:

- **Ószabó István** (Debrecen)
- **Felhős Szabolcs** (Vásárosnamény)

Kiadja az **UART** (Unitárius Alkotók Társasága) Vásárosnamény

Lapigazgató: **Felhős Szabolcs** elnök (Vásárosnamény)

WEB: www.unit-art.hu/

E-mail: olah-andras@index.hu
partium2@gmail.com

A szerkesztőség címe:

Partium Műhely, 4800 Vásárosnamény Pf. 2.

Telefon: 06-30/920-4905

A kiadvány a nyíregyházi *Örökségünk Könyvkiadó Kft.* gondozásában jelent meg.

ISSN 1216-7525

Tartalom

SZÉPÍRÁS

Bíró József: Estétől hajnalig (<i>vers</i>)	5
Vári FABIÁN László: Nomád evangélium (<i>vers</i>)	6
Csernák ÁRPÁD: A szabadság naparca (<i>novella</i>)	7
Kelemen Erzsébet: Vizuális költemények	13
Pósa Zoltán: Kódolt tiltások, Bizonytalansági reláció, Groteszk halálangyalkák, Holdév, Mélyvilág, A cél a keresés, „De ez az én utam” (<i>versek</i>)	17
Vitéz Ferenc: Akvarellek, [Az ablakok mögött...], Tavaszi, Zakatolós (<i>versek</i>)	19
Fehér Imola: József Attila dialógusok	21
Szili István: Legénykérés (<i>novella</i>)	23
Szokolay Zoltán: Üszköt ragad (<i>vers</i>)	26
Barna T. Attila: Kuvikhangon, Éjszakai naplójegyzet (<i>versek</i>)	30
László Zsolt: A Mikulás segédje, Választás (<i>novellák</i>)	31
Ilies Renáta: Két hét, N. tér (<i>versek</i>)	34
Komor Zoltán: A gyulladás asztronautái (<i>vers</i>)	36
Radnai István: Érvénytelen evidenciák, Felfelé a Bodrogon (<i>novellák</i>)	38
Farkas Gábor: Nem kezdem, miképpen (<i>versek</i>)	41
Péter MÓNika: Felhők felett (<i>vers</i>)	42
Gulyás Imre: Óda egy kopjafához, Vízparton (<i>versek</i>)	43
Dinók Zoltán: Zoli nem iszik többet, Bence a templomban (<i>novellák</i>)	46
Jahoda Sándor: szintek, álmomban éltem, virágok (<i>versek</i>)	50
Petrusák János: Csak egy vásárlás volt, ennyi az egész, Itt más ember lehetsz (<i>novellák</i>)	51
M. Fehérvári Judit: Mikor az anya temeti gyermekét (<i>vers</i>)	57
Marth P. Ildikó: Ámulat, Bennem éneklő, Hídon (<i>versek</i>)	58
Medgyessy Zoltán: Lenni, Tisztulás (<i>versek</i>)	60
Petrozsényi Nagy Pál: Bolond Irén (<i>novella</i>), Állati szösszenetek (<i>humoreszk</i>)	61
Saitos Lajos: Ha nem temetnénk, Ezredváltó sűrű ének, A rózsák vére (<i>versek</i>)	64
Sipos Anna: Túlnőttek a magaslaton, Nélküled hogyan tovább, Törekedtünk csak (<i>versek</i>)	65
Tönköl József: Egy hosszú átok, Lehetnél angyal, Közben föl se nézel (<i>versek</i>)	67
Szentjános Csaba: Versbárka, Nagymarosi emlék (<i>versek</i>)	69

Varga Árpád: te tudod (<i>vers</i>)	70
Sztaskó Richárd: Álom (<i>novella</i>)	71

TANULMÁNY

Bertha Zoltán: Mítosz és poézis (<i>Fátyol Zoltán versvilágáról</i>)	73
Máriás József: „Mert én látok tisztán helyettesek”	78

SZILÁNKOK

Sarusi Mihály: A Szajna, Zarándban	88
Sz. Tóth Gyula: A tanár naplójából, Olvasói levél	96
Técsi Zoltán: Megyer-hegy tengerszeme	100
Rideg István: Füzet a zöldségeskertből (III.)	103
Rászlai Tibor: Szókratész, a paidagogosz	108
Szöllőssy Tibor: Komáromi János: a (majdnem) elfeledett író	113

KÖSZÖNTÉS

Cs. Varga István: Máriás József 80 éves (<i>Köszöntő négy tételben</i>)	117
---	-----

INTERJÚ

Szénási Miklós: Melyik az igazi? (<i>Beszélgetés Lajtos Nórával</i>)	120
--	-----

SZEMLE

Lajtos Nóra: Egy egzisztenciális léttapasztalat megélése	124
Jahoda Sándor: Szakrális útikalauz – nem csak pestieknek	127
Oláh András: Kérdések mögött	129
Rideg István: Újabb hiánypótló egyháztörténeti munka	132

UNITÁRIUS SZEMMEL

Pirnát Antal: Báthory István valláspolitikája	137
Támba Renátó: Nevelés Jézus szellemében	144
Budaházi István: Adventi gondolatok, Az a régi Mikulás, Képek a kocsordi konfirmációról	146

NÉPFŐISKOLA

Péter Eleonóra: A népfőiskolák szerepe az osztrák felnőttképzésben (IV.)	149
Balogh Ákos Máté: Tavasz, te nagyon tavasz	153

KOPOGTATÓ

Magyar Boglárka - Pelyvás Gergő: Elvan a gyerek, ha játszik ...	155
--	-----

HÍREK	159
--------------------	-----

Szépírás

Bíró József

ESTÉTŐL HAJNALIG

(– Raksányi Gellért emlékére –)

⋮
általában ajtófelőli karosszékben
szálfaegyenes kurucos tartással
⋮
társaságunk halk középpontja
megejtő szelíd bölcsességével
⋮
su gár zó
sze re te té vel

Czine Árpád: Éjszaka

Nomád evangélium

1.

Amikor először öltött testet
megmosták frissen fejt kancatejben
szepelői csecsemő csillaggá lettek
örömük támadt az emberben

a lélek azonosítására
valaki aznap lejött az égből
a törzs vénjei megzavarodtak
mit sem fogtak fel az egészszéből

két gyors madár azonnal indult
s térült íme a fény küldötte
mire az igét szájába tették
szívét egy meteor átütötte.

2.

Nem virradt többé a kakas hiába
ordította torkát rekedtre
a napúton kémholdak járőröztek
fagy feküdt rá az édesvizekre

a vadak menekülő csapást kerestek
a keskeny szoros fejükre omlott
a madarak dél felé tódultak volna
de már a sarkcsillag spirálban forgott

hát hol az a dél hol a jég szívű észak
és hol a harang hogy dőndülne félre
valami szörnyet vetett ki magából
a földanya hetvenhetedik méhe.

3.

A csecsemők öregek és a kutyák
csontjait is régen megették
foguk sem volt harapást mímelve
a hó alatt egymás torkát keresték

úgy letek rá a romlatlan testre
vulkáni üveg volt két szeme tükre
mellén a kráter egyre parázslott
arccal szédültek arra a tűzre

maradék lelküket hogy belefűjják
tüdeje tágult felállt a bálvány
mellkasán át a szél süvöltött
pillangó rebbent megnyíló száján.

A szabadság naparca

Amikor legutóbb találkoztam Ádámmal (szándékosan nem azt írom, hogy utoljára) azt mondta: Elutazom néhány napra... vagy hétre..., talán az segít... Olyan helyre akarok menni, ahol nem találkozom ismerős arcokkal... Talán Erdélybe... Egyedül akarok lenni a hegyekkel...

Tudtam, hogy az elmúlt évben – félretéve szépirodalmi munkáit – komoly közéleti szerepet vállalt. Összejöveleteket, felolvasó esteket, tüntetéseket szervezett, beszédeket mondott, cikkeket írt. Kezdetben támogatták, elismerték a városban a munkáját, de csak az önkormányzati választásokig. Utána elfordultak tőle azok az emberek, akik – saját vallomásuk szerint – nagyrészt neki köszönhették győzelmüket. Csak néhányan tartottak ki mellette. Ő pedig soha nem tudott, nem is akart taktikázni, semmiféle anyagi haszon, pozíció nem érdekelt. Annál többen húztak hasznot belőle mások, akiket viszont csak a pénz és a pozíció érdekelt. Mindezt tisztán látta, tapasztalta, tudta, hogy sunyi, rosszindulatú támadások érik, irigység veszi körül. Ettől elszomorodott. Szellemileg, lelkileg kimerült. Nem értette, hogy mit irigyelnek, hiszen ezt a munkát más úgysem tudná elvégezni. Ezt mondogatta: engem csak ez a négy betű vezérelt mindig: H, A, Z, A! Hogy' nem lehet ezt megérteni, elhinni? Akkor kezdte végképp föladni, amikor azt látta, hogy azok az emberek is ellene fordulnak, akikért küzdött..., akik helyett küzdött. Azt is tudtam, hogy az utóbbi időben többször volt orvosnál, de minderről egy szót sem ejtett.

Régebben arról is sokat beszélgettünk, hogy ha eljön az idő, szépen kellene meghalni, de legutóbbi találkozásunkkor eszembe sem jutott a halál. Derűsen, a rá jellemző önironiával beszélt, úgy láttam: tele van tetterővel, mert – noha sztrájkoltunk mint írók, mert elkésérítőnek tartottuk a kortárs irodalom, a könyvkiadás helyzetét is – elhatároztuk, hogy egy közös regényben megírjuk sztrájkolásunk indokait és történetét.

Klára, a felesége hozta el nekem azt a kis füzetet, amit Erdélyben (Ádám néhány jelentéktelen, személyes tárgyával együtt) átadott neki a román rendőrség azzal az okirattal együtt, amelyben Ádámot eltűntnek nyilvánították. A füzetet illyefalvai szálláshelyén találták az éjjeliszekrényén. Klára azt mondta: Úgy gondolom, ez inkább téged illet. Belelapoztam: mindenütt Ádám nagybetűs, kusza sorai, tele áthúzásokkal, javításokkal... Az elején ez állt zárójelben: (A Sztrájkhoz!). Lehet, hogy ezt szánta közös regényünk következő (vagy utolsó?) fejezetének.

*

Tizenöt órás autótúrán megérkeztem Brassóba. Tudtam, hogy közel járok végső célomhoz: Illyefalvához, de sehol egy érthető eligazító tábla, sehol a hamuszín utakra festett fehér csík vagy vonal, lámpa is alig... és az is mind tompán csordogáló fényvel, mintha az lenne egyetlen feladatuk, hogy az elcsigázott, gyulladt szemű utazókat elálmosítsák...

Hirtelen nagytestű kockaautó vágott elém, két szürke egyenruhás alak ugrott ki belőle és beszélni kezdett hozzám sodró erővel, érthetetlen nyelven hadarva. Annyit sikerült megértenem, hogy behajtottam a pirosba, de én nem láttam sehol semmi pirosat, még fényt sem, csak azt a tompa pudingszint, ami a legképtelenebb helyekre felfüggesztett lámpatestekből szivárgott.

A két rendőr egyre szenvedélyesebben sorolta bűneimet, de én jóformán semmit sem értettem a román hapacsolásból. Közben odajött egy csontváz-sovány, sebes arcú magyar, és elmondta, hogy ezek a rendőrök néhány nappal ezelőtt itt a parkban agyonlőtték egyik cimboráját. A rendőrök durván próbálták elzavarni a magyart, fenyegették, de az nem tágitott és továbbra is nyíltan pocskondiázta őket. Én mondtam neki, hogy nyugodtan menjen el, nekem úgysem tud segíteni, magának viszont árthat... „Mit tudnak csinálni? ... legföljebb engem is agyonlőnek...” mondta, aztán lassan eltűnt a sötét park fái között.

A rend őrei hosszú, sejtelmes ceremónia után meghozták az ítéletet: egymillió lej. Odaadtam a pénzt és megkönnyebbülést éreztem, hogy megúsztam ennyivel.

Kisebb isteni csodának is felfogható, hogy rátaláltam az Illyefalvához vezető, elképesztően gödrös, koromsötét útra. Ahol az út a faluba ért, ott várt Sz. Emese akivel telefonon megbeszéltem érkezésemet és a szállást. Anakronisztikus látványt nyújtott a sáros, sötét utcácska szélén álldogáló sudár, szőke asszony. Ahogy a reflektor megvilágította, látszott: kivételesen szép nő lehetne, de – fiatalsága ellenére – olyan fátsultság ült az arcán, amitől inkább taszítónak láttam, mint vonzónak. Ilyen elhamarkodottan ítélkező gondolatok után meglepett és zavarba ejtett szívéllyessége és segítőkészsége. Mondta, hogy elvezet a panzióhoz. Beült a kocsijába és elindult, én pedig mentem utána. Amikor megállt, én is megálltam, de kiderült, hogy eltévesztette az utcát. Koromsötét volt és mindenütt tócsák, kátyúk. Amikor kiszálltam a kocsiból, az út szélén húzódó árokba léptem. Elővettem a zseblámpámat és azzal próbáltam felderíteni az újabb veszélyeket, megvilágítani az ismeretlen terepet.

Sz. Emese telefonált, aztán ismét beült a kocsijába, elindult, és én ismét mentem utána. Már éjfél felé járt amikor megérkeztünk a megfelelő utcába, a megfelelő házhoz. Amikor beléptünk a panzióba és B. Katalin, a tulajdonos felkapcsolta a villanyokat, kiderült, hogy egy ízlésesen berendezett, nagy házba érkeztünk. Sz. Emese elbúcsúzott a munkára és a korai kelésre hivatkozva, B. Katalin gyorsan, lendületesen megmutatott mindent, ellátott néhány praktikus tanáccsal, átadta a kulcsokat aztán ő is távozott a munkára és a korai kelésre hivatkozva...

Másnap reggel, a ragyogó napsütésben minden biztatóbbnak látszott. Körülnéztem a kertben. A deszkakerítés mellett gyümölcsfák, a kert egyik sarkában veteményes. Harmatcseppek a fűszálakon, a fák levelein, kristálytisztá levegő... Hirtelen kutyaugatást hallottam. Félelemmel teli, ideges, rekedt ugatást egészen közelről. Elindultam a hang irányába, és akkor megláttam, hogy a kert végében, egy elhanyagolt színben, vastag láncon kicsi fekete kutya acsarkodik... vagy panaszkodik?, kér? A kutyákat jól ismerő ember rögtön különbséget tud tenni a támadás és a könyörgés hangja között. Ez a hang a kiszolgáltatottság, az esdeklés hangja volt, már-már sírás.

Hoztam a házból néhány szelet sonkát, kekszet, és lassan közelítettem a kutyához, ahogy ezt a róka tanítja a Kishercegben. Először a kekszből dobáltam neki, boldogan

ropogtatta, a sonkát már a kezemből ette... A nyakán vastag, kiszáradt bőrből nyakörv, alig bírtam a rozsdás csatot kinyitni... A kutya eszeveszett rohangászásba kezdett, rótt a köröket a szabadság mámorában. Néhány kör után csökkentette a sebességet és egyre közelebb futott hozzám, mint aki kifejezésre akarja juttatni háláját. Tiszta vizet töltöttem a tányérjába és nem kötöztem meg újra. Estig úgysem jön ide senki, gondoltam.

Kulcsra zártam a szépen faragott székely kaput és útnak indultam.

Sepsiszentgyörgyön megnéztem a Székely Múzeumot a Kós Károly tervezte fenséges épületben. Amikor elhagytam a repkénnyel benőtt fehérfalú, tornyos épületet, a jóillatú, árnyas kertet, és kiléptem az utcára, egy lábatlan embert láttam, aki két kezével hajtva magát, hihetetlen gyorsasággal keresztülszáguld az úttesten és a szemközi sarkon megáll.

Különös ezt írnom, hogy „megáll”, hiszen – mint említettem – ennek az embernek nem volt lába. Egy se. Egy csonk se. Úgy állt ott mint egy sakkfigura. A gyalog, a paraszt. Megmaradt testének alsó harmada egy bőrszakban volt. Abban állt. Állt és nem mozdult. Meg sem szólalt. Sapkája behúzza, szakállas arcára groteszk mosoly dermedt. Minden jel arra utalt, hogy koldul, de nem mozdult, nem kéregetett, nem volt előtte önsajnálató tábla, se tányér, se sapka, se tányérsapka.

Odaléptem hozzá, leguggoltam mellé, hogy a fejünk nagyjából egymagasságban legyen. Bemutakoztunk egymásnak. Megelevenedett az elgyötört clown-arc.

– Babos Imre vagyok – mondta.

– Mikor vesztette el a lábát? – kérdeztem, nem túl tapintatosan a közepébe vágva.

– 1982-ben.

– Autóbaleset?

– Vonat... nekimentem a vonatnak – kezdte a mesemondók csillogó tekintetével – sajnos csak a két lábam maradt ott... én az egészet akartam... sok volt az adósságom... eladtam a lakásomat, kifizettem az adósságaimat, a pénzt szét kellett osztanom a testvéreim között... heten vagyunk mint a gonoszok... nem maradt semmi, de a milicista, aki megvette a lakást, megengedi, hogy ott lakjam... bérbe adja nekem a volt lakásomat... Imádtam a feleségemet... szívbeteg volt... amikor meghalt, dupla síremléket készíttettem, már belevésték az én nevemet is... nagyon szép..., nagyon szép helyen van...

Uzonban krumpliskenyeret vettem egy utcai árústól, és mindjárt nagy darabokat törtem belőle, faltam és megállapítottam magamban, hogy régen ettem ilyen jót. Még a rétyi nyíresbe is vittem magammal a kenyérből, és miközben hallgattam a nyírek semmihez sem hasonlítható duruzsolását, faltam a finom falatokat, aztán már csak álltam a fák közt, néztem a kis csoportokban álló, fehér törzsű fák zizegő tündöklését, az enyhe szélben borzongó, fényesen vibráló leveleket, hallgattam a csendet... a csend hangjait... Szerettem volna kiradírozni emlékezetemből a sötét képeket, szerettem volna, ha a szél kifújja az agyamból a mérgező gondolatokat, szavakat... Úgy éreztem: ha itt eltölthetnék néhány hetet, teljesen meggyógyulnék...

A szemerkélő eső zökkenett vissza a valóságba... Aztán a ritkán hulló, nagy langyos csöppekből pillanatok alatt zivatar lett, dörgés és villámlás, és ekkor már valóban nem tudtam foglalkozni régen elhangzott becsmérő szavakkal, nehezen értel-

mezhető diagnózisokkal, kátrányszínű röntgenképekkel... Futnom kellett, mert egyetlen cél vált fontossá, hogy ne ázzak ronggyá és minél hamarabb visszaérjek a kocsihoz.

Kovácsnán csak végighajtottam a zuhogó esőben, de mire megérkeztem Kézdivásárhelyre, kitisztult az ég, szélcsend volt, nem dörgött és nem csapkodtak a villámok; a kisváros főterén, a parkban idős emberek ültek a padokon és halkán beszélgettek, fiatal anyák babakocsikat toltak, benne alvó csecsemőkkel, és az emberi hajlék minden követelményének megfelelő kicsi polgárházak állták körül ezt a megtévesztően békés délutáni jelenetet.

A múzeumban megcsodáltam a hajdani, legendás céhek mívesen megmunkált lobogóit és a babamúzeumot. Zsuzsi és Andris ott ült a vitrinekben sokszáz példányban Erdély összes népviseletébe öltöztetve. Gyerekek varrták a parányi ruhákat, ugyanolyan két babát öltöztettek föl mind, mégis mindegyik külön egyéniségnek látszott. A madárcsőrű muzeológus végigkísért, részletesen, nagy szaktudással és szeretettel beszélt minden egyes tárgyról, a hangjában mégis mintha örökös fájdalom és lemondás bujkált volna; a mondatok íve, gesztusai azt sugallták: persze szép ez, több mint szép: érték, csoda... de csak volt, már nincs, kopik, pusztul, és ki tudja meddig lesz még, ki tudja meddig lehet...

Az épületből kilépve egyre gyötrőbb éhséget éreztem. Körbejártam a teret. A szépséges kis házak közelről díszleteknek látszottak. Némelyik üresen állt; hulló vakolat, rozsdásodó vaskapuk, kopott cégtáblák alatt üres boltok, lehúzott redőnyök, a kapualjakban az elhanyagoltság és nyomor kóbor állatok folyékony jelbeszédével hitelesített orrfacsaró, nyirkos szaga. Aztán mégiscsak rátaláltam egy kis étkezdére. Bekukkantva elfogadhatónak találtam, de lehet, hogy csak az éhség tett elnézőbbé. Beültem.

A helyiség a régi kiskocsmák hangulatát idézte: piros-fehér kockás abroszokkal leterített asztalokon vázákban virágok, kintről a békés délután beszűrődő fényei, de a pult mögött egy idős hölgy állt, és mögötte, a falon divatos márkák reklámfotói virítottak. Pincér sehol. A gyorsbüfékben megszokott üvegtárolókban a kiválasztható ételek.

Újházi tyúklevest rendeltem, de amikor kihozta a hölgy, már tudtam, hogy rosszul döntöttem. A szárnyakon, lábakon kívül teljes tyúkfejek, apró koponyák úszkáltak a lében. Elment a kedvem az evéstől; csak a levet kanalazgattam ímmel-ámmal, a lábakat, szárnyakat és fejeket egy kistányérra tettem. Hirtelen ott termett egy sápadt arcú, nagy szemű gyerek, elképesztően piszkos rongyokban, és valami különös, merev mosollyal az arcán, szó nélkül, egyetlen gyakorlott mozdulattal fölmarkolta a tányér tartalmát és eltűnt.

Elképesztőnek, sőt megrendítőnek találtam a jelenetet, de a lelkem mélyén örültem, hogy eltűntek az apró koponyák. A hölgy, miközben hangosan és látványosan szidalmazta a gyereket, kihozta a második fogást: csirkecombot sültburgonyával.

Próbáltam „leoperálni” a combról a húst, és a csontokat az iménti kistányérra tettem. Arra gondoltam: na, ez jó lesz annak a kis fekete ördögnek, akit reggel szabadon engedtem a panzió udvarán. Ismét megjelent egy gyerek. Tíz-tizenkétéves forma, de ótvaros arcából egy aggastyán szeme nézett rám. Ő megállt az asztal szélénél és be-

szélni kezdett... kért, könyörgött; hadarva, kántálva, az Istent emlegette meg az irgalmasságot meg az éhezést, összefüggéstelen mondatokban, egymásra hányt ragozatlan szavakkal, mégis pontosan lehetett érteni, és a vinnyogó hangokból, szócsonkokból, mondatroncsokból egy mélyről fölszakadó fohász született...

Pillanatnyi csend támadt. Nem mozdultam, nem tudtam megszólalni... és akkor a gyerek arca megenyhült, elégedetten elmosolyodott, mint egy énekes vagy egy bűvész a sikeres produkció után, és lassan a csontok felé nyúlt, az összes csontot összeszedte, aztán kivette a kenyereskosárból a kenyeret... Bénultan néztem, közben ott termett az előző gyerek is, a szótlan, az egészen más módszerekkel dolgozó, és lecsapott a maradék húsrá, és a tőle megszokott villámgyors, rutinos mozdulattal ki-markolta a tányéromból a burgonyát... aztán mind a két vadgyerek elviharzott... Az asztalon egy morzsányi ennivaló sem maradt...

Az étterem tulajdonosnője kiabált rájuk, kergette őket, de meggyőződés nélküli hangján érződött, hogy mindennapos, megszokott történet ez itt, megegyezésem játzsma, aminek nincsen semmi értelme, de ezt diktálja az „illem”...

Égett a gyomrom. Úgy gondoltam: sétálok még egyet, kiszellőztetem a fejemet. Elindultam a trapéz alakú téren, a házak még szebbnek tűntek az alkonyi fényben. Bekukkantottam az egyik kapualjba. A szárazbejáró boltívén túl utcányi tér... és a falak mentén rohadó rongy- és szemétkupacok... a falakból párologó, orrfacsaró bűz...

Nem tudtam uralkodni magamon, váratlanul tört rám a rosszullet. Az a kevéske étel, amit az imént sikerült a gyomromba szuszakolnom, egy szempillantás alatt, egyetlen fájdalmas, rángó görcs után ott hevert szétfroccsenva, tovább színesítve a kapualj mocsokpalettáját... Hirtelen megmozdultak a távoli rongykupacok, és zöld üvegként villogó, düledt szemű, sovány, sárga kutyák törtek elő a vásártér vörösre váltó homályából, és mohón falni kezdték a csócsált húscsapatokat, lefetyelték az emésztetlen ételdarabokkal dúsított gyomornedveket...

A mellkasomban iszonyú, szorító fájdalmat éreztem, de még volt annyi erőm, hogy a szabadba, a friss... vagy legalábbis frissebb levegőre meneküljek. Meg sem álltam Gábor Áron szobráig... rázuhantam a talapzat lépcsőjére, és amikor fölnéztem, megláttam a monumentális kőalakot és fennhangon kérdeztem: Őrnagy úr! Hogy' engedhettük ezt?! Büszkén állt ott az ezermester, bal kezével ágyúja csövére támaszkodva, és mintha azt mondta volna: Mi legalább megpróbáltuk... most rajtatok a sor!

Amikor beültem a kocsiba, még nem voltam teljesen magamnál. Már nem fájt semmim, könnyűnek éreztem magam, szinte lebegtem, csak az tűnt fel, hogy hirtelen besötétedett..., hogy nagyon hirtelen sötétedett be... A berlini kék ég előtt vakítóan fehérek voltak a házak, mintha mindegyiket mészkőből faragták volna ki, csak a háztetők pereme lángolt... Tudtam, hogy még nem szabad elindulnom, hátra döntöttem az ülés támláját, hanyatt dőltem, letekertem az ablakot, mert úgy éreztem, megfulladok. Behunytam a szemem, nagyokat lélegeztem, különböző akupresszúrás fogásokkal próbáltam magamat magamhoz téríteni, de egyszerre forogni kezdett velem a világ, émelyítő bűz áradt be a nyitott ablakon, pánikszerűen kinyitottam a szemem, éppen jókor, mert – úgy láttam – hatalmas tömeg közeledik a kocsira felé, toprongyos gyereksereg, sovány kutyák... sápadt arcok, üvegesen csillogó szemek... egyre kö-

zelebb, szóttanul, de elszántan, irgalmat követelően... Villámgyorsan feltekertem az ablakot, de az arcok, a maszatos kezek már rátapadtak az üvegre, beindítottam a motort, ráléptem a gázpedálra, nem néztem hátra, pillanatok alatt négyesbe kapcsoltam, szinte öntudatlan állapotban hagytam el a sötétségbe boruló várost, és ahogy elhagytam, fokoztam a sebességet... Mindent ösztönből, rutinból és félelemből... a félelem rutinjából tettem... száguldottam a rossz utakon, kétoldalt égig érő szurokfal, a szurokfalból kinyúló csontos karok, váratlanul az útra csapódó vértócsák...

Egy órányi száguldás után kezdtem csak újra felismerni a fekete masszában a fenyők szépségét, a vörös foltokban, a ritkásabb részekenél áttörő alkonyi fényeket, a felém nyúló kezekben megláttam a málnával, szederrel teli papírtölcséreket, műanyagvödröket... és csak ekkor mertem lassítani. Aztán gyérfényű lámpasor tűnt fel, járdaszegély és újra házak... Leállítottam a motort. Halálos csend volt, és bennem végtelen üresség. De most mindennél többet ért ez a csend, ez az üresség.

Olyan volt, mint mikor az ember néhány perccel az esemény előtt érzi, tudja, hogy lelöki az asztalon előtte álló poharat, vagy a kezében levő késsel elvágja a kezét..., érzi, tudja, kivédhetné, de nem védi ki: néhány perc múlva lelöki a poharat, elvágja a kezét... Mintha egy mocsár szélén próbálna megkapaszkodni az ember... a parton vagy egy faágban... erőlködik, igyekszik, görcsöl, elterelő hadmozdulatként talán még tréfálkozni is próbál, kalimpál, handabandázik, holott már érzi, tudja, pontosan tudja, a zsigereiben, a lábában érzi, hogy nincs menekvés: a mocsár menthetetlenül bekebelezi, beszippantja, elnyeli, mégis úgy tesz mintha volna remény, megpróbál mindent, ettől a körülállók szemében kihívóan energikusnak látszik, és ezt egyre nehezebben tűrik, számukra érthetetlen igyekezetét, az ezzel járó különös jelenségeket, kétségbeesett próbálkozásait kellemetlen egoizmusnak, devianciának, már-már elmebajnak minősítik, hiszen ők nem látják a mocsarat, és abban a hiszemben, hogy jót tesznek vele, „a helyes útra térítik”, „lehiggasztják”, „a helyzetet normalizálják”: gúnyolni kezdik, fejbe rúgják, rálépnek a kezére...

És akkor az ember földadja, kifut belőle minden erő, siklani kezd lefelé, elhallgat, nem kalimpál, nem hadovál többé össze-vissza..., elengedi a partot, a faágot és átadja magát a boldogító merülésnek (vagy repülésnek), és akkor csend lesz, és a bensőjében végtelen üresség, nyugalom és béke, nyugalom és béke...

*

Ennyi volt a füzetben, és az utolsó teleírt oldalnál, a lapok közé ékelve a Sepsiszentgyörgyi Székely Múzeum belépőjegye, hátoldalán Ádám kézírásával a következő idézettel:

*„A múlt század utónegyedében kitört frankhonban a forradalom; a jogbitorlók megdöntettek; a trón leomlott; vérhullámokban megfürdve ragyogott a szabadság naparca; a szabadság hőseit teremtett, vérrepekénnyel koszorúsokat... ”**

* Sámuel Miklós: Háromszék elszigetelt védelmi harca; SZÉKELY HÍRMONDÓ, 1849. jún. 14.

Vizuális költemények*

Minden percben hajnali pillanatkép

Tomikámnak

KE

* A művek a Nemzeti Kulturális Alap alkotói támogatásával készültek

Kódolt tiltások

Az álmok az elmúlt
Korábbi létünkéből
Megmaradt repeszek
Furcsa üzenetek
Rejtélyes és kódolt
Tiltások parancsok

Bizonytalansági reláció

A dolgok mélyére
Hatolni soha nem
Felesleges pedig
Az ismerni vágyott
Principiumoknak
Torzítása sajnós
Elkerülhetetlen

Groteszk halálangyalkák

Magányok gögje
Gúnnal szembeköpvé
Kis halálangyalka
Sonkának felkötve
Lóg a kéményünkéből

Holdév

A fogyó fehér hold
A sorvadó, egyre kicsinyülő világ
Fennkölt ikerpárja
Hanyatlás tündére
Csalódottak bére
Éji fehér kobold

Mélyvilág

Halovány bőrlebeny
Zárul vén szememre
Ma is beköszönt
A földalatti este
Üszkös halálfaaként
Rámdőlt életálmom
Keresztre feszülök
Éber fénycsóvád

A cél a keresés

Borzalmas barlangok
Labirintusában
Menekülünk éjtől
Hajnalig a mából
Fiktív csúcsok felé
Nyomulnak és várnak
Nemlétező utak
Vonzanak lefelé
Feneketlen kutak
Mélyükön életem
Végem és kezdetem

A cél a keresés
A soha véget nem
Érő befejezés

„De ez az én utam”

Az idők kezdetén
Elindult, véget ért
Majd újfent útra kelt
Pompázatos körtánc
Mindenki részese
Hőse és eszköze
Olykor szünetelünk
Kiszállunk de újra
Egyre szebb köntösben
Minden távozásunk
Után visszatérünk
Majd Istentől kérünk
Végső nyugodalmat
És örök életet
Egész életutam
Hozzád vezet Uram
Ég felé kiáltok
Elkerül az átok

Akvarellek

Nuridsány Éva képeihez

(...)

A messziség az időben.
Felhők a fű harmatából.
Szívverések a csöndben.
Egy pillanat a magányból.

(...)

Nádas ölelte vizekben
hol van a csörgedező vágy?
Nem tudja a víz, hol a part,
s azt se, mikor nőtt tová.

(...)

Megrettensz, hogy pattanásig
égsz a lázban
a hegyekből lezúduló
árvaságban.

(2019)

Müteremből

[Az ablakok mögött...]

Maksai János festménye nyomán

Az ablakok mögött a zúzmarás
február, a kihült szoba, az asztalon
félbe tört kenyér, megárvult kanál,
s valamilyen pókhálós szomorúság.

S az ablakok mögött úgy énekel
a nyár, fénylik a levegő, langyos
szellő csatangol a kertben, mintha
nem tudná, hogy létezik halál.

(2019)

Tavaszi

Pillanatkép Gaál András festményéhez

Mint száradó ruhák:
lengnek a szélben a felhők.
Beporozzák a méhek a fenyőszaggatást.
Te egy fűszál tövében matatsz.
Én csukott szemmel találok haza.

(2019)

Zaklatolás

Weöres Sándornak ajánlva

Tatamta-tam, tatamta-tam...
Magam vagyok – s a csillagok,
befagynak ott az ablakok.

Tatamta-tamtam, tatamta-tamtam...
Veled daloltam karéjnyi holdban
s bolond akolban, ha senki voltam.

Tatam-tatamta-tamtam, tatam-tatamta-tamtam...
Szelíd futamra vártam lopott királyi nászban,
s helyette tünde lángban fa-csontjaimba fáztam.

Tatam-tatam, tatam-tatam...
Ha én a vágy, te még a nyár.
Madár leszáll. Vonat megáll.

(2019)

József Attila dialógusok

Ugyan kérem, mondja, mi ez a vonatos story? Folyton ezen ketyeg. Lassan unalmas. Mit akar kihozni belőle? Hiába magyarázom önnek. Nem érti a lényegét. Pontosítok, nem akarja megérteni a lényegét. Önnek a vonat egy pusztajármű. Sínekkel. Szerelvényekkel. Mozdonyvezetővel. Jegyellenőrrel. Állomással. Vonatjeggyel. Igen, kérem, ez ennyire egyszerű. Egy közlekedési eszköz, ami elvisz A-ból a B-be. Ennyi. Télen megfagy rajta, nyáron az izzadtság-szagtól és a döglesztő melegtől öklendezve menekül egyik fülkéből a másikba. És az a zötyögés, kérem, és az a bűz. Igen. Az a szag. Tipikus vonat-szag és ritmusos ütem, amit ha hosszú út után leszáll, még órákig hall. Dobol a dobhártyája. Fülbezötyögő melódia. Ha ráhangolódok, már hallom is. Ha! Hallja? Nem, már évek óta nem utaztam vonaton. Maga mikor szállt fel utoljára? A héten. És mi volt az úti cél? Semmi, kérem, csak vonatoztam. Egyedül? Nem. Velem volt József Attila összese is.

#nemvagyegyedülatikám

Igen, kérem, hallgatom. Jaj, nekem ez nagyon új. Tudja, még sosem... Igen, ezzel vannak még páran, de kérem, ne aggódjon, mondja, miért jött. Nem tudom, azt mondták, utána jobb lesz. Megszűnik a fájdalom. Mert tudja. Nagyon fáj! Hogy ön majd segít. Értem. Bizonyára akkor már minden kötél szakadt, hogy eljött. De megnyugtathatom. Minden orvosolható. Jó kezekben van. Vegyen egy nagy levegőt. Bordakosárba. Ne nézzen ily hitetlenkedve rám, kérem, nem bevásárlókosarat mondtam. Szívja mellre. Úgy. Most pedig fújja ki. Még egyszer. Ismételje meg. Újra. Nagy levegő. Fújja ki. Ürítse ki teljesen a tüdejét. Ezt még tízszer. Tízszer? De hát kérem, kifogyok a szuszából. Ugyan, ne aggódjon. Csak lélegezzen. De uram, nem épp ezért jöttem. Lélegezni otthon is tudok. Ezért jött, csak nem tudott róla. A lelkét szeretné meggyógyítani. Ahhoz pedig nem kell vegyen mást csak

#levegőt.

Uram. Kérem, menjen tovább. Itt nem állhat meg, sajnálom. Hogy-hogy nem állhatok meg? Hol írja? Egy tábla sincs erre. Nem állhat meg és kész. Maga mégis kicsoda, hogy megtiltsa? Itt terveztem megpihenni. Már eldöntöttem. Jó előre kinéztem a helyet. Itt pont megfelelne. Sajnálom, de el kell keserítenem. Ez a hely már foglalt. S ki foglalta le? Mikor? Milyen joggal? Én. Alanyi

jogon. 1937. december 3-án. Ez a sínszakasz az enyém. Maga keressen magának jobb halált. Ez az opció már elkelt.

#józsefattila

Haló. Haló. Kérem. Segítsenek. Kérem... Jó napot. Ön a segélyhívó számot hívta. Tartsa a vonatot. Azonnal kapcsoljuk. Telefonbeszélgetését rögzítjük. Megértését köszönjük. I-igen. Rendben. Haló. Jó napot kívánok. Nevét, címét. Jó napot. Attila. Váci Utca 9. Ön ki? Jó napot, Attila. Flóra vagyok. Kérem, mondja, mi történt. Küldjünk ki önért autót? Mentőt? Tűzoltókat? Flóra, ugye? Igen. Kérem, uram, mi a baj? Tudja, azt hiszem, meg fogok halni. Ismét. Talán eltűnök hirtelen. Mozdulni se bírok. Levegőt! Tudja, levegőt is alig kapok! S már egy hete csak... Uram, nem értem, mit beszél. A mentősök úton vannak. Eltört valamije? Nem hiszem, Nóra, v-vagyis Flóra. De. Fáj. Nagyon fáj. Azt se tudom, hol vagyok. Csak egy szoba meg egy plexifal. Uram, de otthon van, ugye? Nem. Akkor? Nem tudom, várjon, körülnézek. Nem látok senkit. Pedig még nemrég mintha millió szempár szegeződött volna rám. Nem értem. Beszéljen világosan. Üljön le. Rendben. Ülök. Le tudná írni, mi és hogyan történt? Flóra, ugye? Igen. Nem is értem, Flóra. Minden rendben volt. Ahogy szokott. De már harmad napja nem eszek. Akkor, Attila lehet az a baj. Nagyon rosszul vagyok, tudja, a vasútnál lakom. Erre sok vonat jön-megy. Nem értem. Ezzel mit akar mondani, Attila? Kérem, szólítson Atikámnak! Tudja, én meghalok. Uram. Atikám. Nem vérzik sehol, ugye? Érkezik a mentősereg. Flóra, magának igazán szép hangja van, még szívesen elhallgatnám, de el kell tegyem a kést a kezemből. Na meg átváltok repülő üzemmódba. Leoltották a villanyt. Kezdődik!

Nincs hálózati kapcsolat. A hívott szám nem elérhető. Kérem az előadás végén tárcsázza újra.

#mondjadatikám
#pestiszínház
#vecseihmiklós
#nézzétekmegtiis

Legénykérés

Az asszony szívóssággal leplezett fáradtsággal szaporázta az utat hazafelé. Hátára vetett, frissen lesarabolt lucernával, répalevéllel teletömött harazsákat cipelt, ami ugyan nem volt nehéz, de ebben a hőségben éppen eléggé bágyasztó, kényelmetlen teher. Pedig már későre járt, a hosszúra nyúló nyári esték utolsó szakaszában, amikor a Nap már lenyugodott, de égi pírja még sokáig világít. Óvatosan kerülgette az utat hosszában barázdáló mély, betonszáraz keréknyomokat, tekintete azonban mégsem az út göröngyeit látta, hanem valami mást, végképp múltba veszett emlékek egymással vetélkedő tűzijáték parádéját. Jó ideje már, hogy szinte kizárólag ezeknek az emlékeknek szentelte minden lehetséges figyelmét. Emlékei labirintusában tévelyegve érkezett be a faluba, ami olyan kicsinyke volt, hogy az óvatlan ember egykettőre a másik végén ért ki belőle. Az asszonyt azonban megvédte sértetlenként megmaradt nem tudatos énjé: háza elé érkezve rántott egyet a harazsákon és egyetlen lendülettel áthágta azt a tizenhat megkopott téglalépcsőt, amit még férjével raktak évtizedekkel ezelőtt az agyagos oldalba. Az udvarba lépve elébe szaladt egy loboncos, csaholó eb, de ügyet sem vetett rá, zsákjától kívánt mihamarább megszabadulni. Csak ekkor szaladt ki a száján egy elfojtott sóhaj. Megizzadt homlokáról kötényébe törölte verejtékét, és a kút felé indult.

A szárnyas-jószág nagy ricsajt csapott érkezésén, tülekedve vették körül a harazsákat és huzigálni kezdték a kilógó leveleket. Nem is szólt rájuk, csak mozdulatával hessentette el őket, és egy fejedelem adakozó gesztusával közibük szórta az áhított eleséget. Otthon volt, a házában, mégis valahogy idegenként tett-vett. Olyasfajta tartózkodással, amit csak az vett volna észre, aki már korábbról ismerte őt. Ám most, az este közeledtével már senki sem akadt, aki lépéscsőjére tette volna lábát, vagy legalább egy vakkantásra készítette volna örömtől viháncoló kutyáját. A kúthoz lépett és begyakorlott mozdulattal leengedte az ütött-kopott vödört, ami nagy csobbanással jelezte célhoz érkezését. A beállott csendességből megérezte a vödör elmerülését és anélkül, hogy a kútba nézett volna, teste teljes erőbevetésével húzni kezdte a vizet.

Minden, de minden ezzel kezdődött. A víz húzással. De még nagyon régen. És nem is itt, hanem a szülői házban. Ami már rég nincsen, mert leégett. Talán igaz sem volt. Mégis mindannyiszor rá gondolt, amikor a kúttal foglalatoskodott. Az pedig naponta többször is megesett.

Akkor meg lánynak tudhatta magát. A haját két kis csutaknyi varkocsban hordta. Leszorított, hátrasimított mélybarna haja így még jobban kiemelte magas homlokát. Ami alatt két erősen megrajzolt boltív védelmében két ragyogó

szén-szemecske parázslott. Nem akadt legény a faluban, akit ez a parázs zavarba ne hozott volna. Egyikük meg is mondta neki, hogy nem állja a nézését. „Akkor ne nézz rám” – felelte neki. Ezzel a legénnyel gyorsan elvégezte. Attól kezdve soha rá sem nézett. Azt azonban mégsem tudta, ki lett volna igazán kedvére való. A szíve eltelt vágyakozással, éjszakánként homályos érzések gyötörték, de mindez nem irányult senkire, csak sajgott kínzón, megfoghatatlanul. Meg akkor sem tudta, hogy megindult benne valami, amikor a télutón a farsangi mulatságban az egyik legény feltűnően kereste a tekintetét, állta is, olyannyira, hogy azon vette észre magát, hogy ő visszakozott. Ezt eddig meg egyszer sem tapasztalta, hiszen kedvét lelte abban, hogy nézésével zavarba hozta a málé legényeket. Ez azonban, ez új legény volt, nem azok közül való, akikkel együtt nőtt fel. Tavalý érkezett a faluba, azokkal, akik valahonnan messziről, Erdélyből telepedtek át ide. Eleinte furcsálkodtak tőlük, mert másképp fűzték a szót, akivel szóba álltak. Nem gyözött csodálkozni, hogy így is lehet beszélni. Ő ugyan a bálig egyszer sem hallotta szólni őket, csak másoktól tudta, hogy így van. Ez a legény a bál óta mindig úgy irányította, hogy a házuk előtt vigyen el az útja. Amikor az a nagy hó esett, és már szinte a házakból kijönni sem lehetett, reggel eléjük vontatta a hóékét és széles utat járt ki a szürkéivel. Akkor az apja hosszan ránézett, de nem szólt semmit. Maga sem tudta, örüljön e vagy bosszankodjon. Ő is a saját feje szerint nösült, de a felesége sem sokat kérdezgette a szüleit, amikor összejöttek. Hanem azért ez most mégis más, mert ez a legény idegen, senki semmit nem tud róla. Bizonyítania kell hát, hosszan, élet-hosszigan bizonyítani. Először a falu előtt, de ő előttük is, fáradhatatlanul.

A hó eltakarítása után a természet is meggondolta magát: a dombhátról és rejtőzködő bozótos völgyhajlatokból is kiűzte a telet és nyugtalanságot keltett minden élőben. Nem is állta már meg a legény, hogy előbbre ne vigye a reményei szerint kettőjük ügyét. Már lekókadóban voltak a kiskertben a hóvirágok, és nyiladozni kezdtek az ibolyák, amikor az egyik langyos estén nekibuzdulva húzni kezdte a vizet. Nem sietve, de tempósan, energikusan. Egy nótát dúdolt, csak úgy magában, nemrég hallotta, így akár gyakorlásnak is vehette volna akárki. Ezért nem vette észre, hogy valaki a háta mögé lopózott és mozdulatait figyelte. Amikor a vödör felérkezett, a kút föle hajolt, hogy a káva szélére kiemelhesse a vödröt. Ez volt az egész vízhúzás legnehezebb pontja, ügyelni kellett, nehogy a vödör visszarántsa, vagy a kútba hulljon az egész. Nagy locsogás hallatszott ilyenkor, a bádognövödör jellegzetes csattanása nyugtatta csak meg, ha végre kiemelte a kávara. Most azonban furcsa dolgot tapasztalt: nem zörrent meg a vödör, hanem egyszeriben könnyűnek tűnt és szinte kirepült a kútból, anélkül, hogy akar egyetlen csepp víz is kihullott volna. Valami nagy melegséget érzett hátulról, erőtől duzzadó, dohányfüsttől pácolt férfitestet. Hátra akart fordulni, de a test nem engedte, hanem egy kéz a derekát átkarolta, a másik meg kiöntötte a vödröt és újra leengedte a kútba. Szólni sem tudott a meglepe-

téstől, pedig kiáltani szeretett volna. Azt hitte, menten elájul, de az erős szorítás nem engedte, ráadásul még erősebbé is vált, már-már fájdalmassá, mégis minden eddigi érzésnél kellemesebbé, kívánatosabbá. Hogy a ki a tettes, csak sejtette: a bál óta nem feledte el ezt a férfillatot, vágyott utána, hogy újra érezze, és most elgyengültek a lábai a bizonyosságtól.

„Leszel a feleségem?” – ezt súgta a fülébe, de úgy, olyan bűgő hangon, amittől leragadt a nyelve. Kiabálni kellett volna, segítségért kiáltani, de egy árva hang nem jött ki a torkán. Csak a fejét rázta, amit rábólintásnak is lehetett tekinteni, a legény annak is vette, és egy maga számára is váratlan fordulattal maga fele fordította a lányt és szájon csókolta. A vödör már régen lemerült a kút fenekére, de a hosszúra nyúlt csók miatt most ugyancsak várhatott. Soha semmi nem lepte meg annyira, mint ez a csók. Mindezidáig úgy hitte, hogy azt csak arcra, vagy kézre adhatják. Azt hitte, elsüllyed a kút fenekére, de ha az meg is történik, nem baj, csak a bizsergés maradjon. A legény egyszer csak lazított a szorításon, és húzni kezdte a vizet. Teljesen elengedte a lány derekát, hadd tegyen azt, amit akar, hiszen most rajta a sor, neki kell a történetekre megfelelnie. Ezt a lány is sejtette, csak azt nem tudta, hogy miképp. Ezt bezzeg nem mondta el sem az anyja, sem az apja.

„Maga, maga... maga gonosz, parázna ember!” – fakadt ki dühösen, és vilámló szemeit azok hatalmában bízva a legényre sugározta. Csakhogy az, akár egy tűzoltó, vagy talán sámán? – még csak meg sem ijedt, sőt, bajusza sarkába kis mosolyt ültetve magabiztosan adta vissza:

„Noné, lám, hát megszólalt a bús gerlicemadár. Aztán mindjárt milyen mérges! Egy kis csók miatt! Tán biz' a kicsiny csőrét a vadvirágokra pazarolja?”

Erre megint nem lehetett értelmesen válaszolni, pedig kellett volna, de a harang csak az elfúlás hangjait húzta elő, azokat pedig inkább vissza kellett volna fogni, mert nem álltak neki sehogyan sem jól.

„Menjen, menjen innét! Tudok én magam is vizet húzni! És ha tudni akarja, majd párt is én választok magamnak!”

Még folytatni akarta, de az erőszakos legény közbeszólt: és mikor lesz a legénykérés?

Ezzel aztán végképp kiváltotta mindazt az ellenállást, amit nem akart, és amit nem is kellett volna. De a legény is rájött, hogy túllőtt a célon, hiszen ő is a szelíd, barátságos együttlétet akarta, a legénykérés csak kicsúszott a száján, jóval előbb vallotta meg magát, mint ahogy neki tetsző választ kaphatott volna rá. Most aztán törhette a fejét, hogyan a vissza és az előre.

Addig törte a fejét, amíg aztán behívták katonának. Be, a háborúba. Nem is jött onnan vissza soha többé.

Üszköt ragad

Sosem bocsátják majd meg: annyiszor
nyílik-csukódik bennem egy trezor
és nevek, rangok, címek, rejtjelek
terítik be a médiateret,
ahányszor az a perc eszembe jut,
mikor az egyszemélyes háborút
kezdtem játszmaik ellen, ellenük;
ne mondjátok, hogy hagyjuk, nincs nevük,
rágyújtottak, köszöntek, jó napot,
csak sört kértem, ők négy unikumot,
zsebemben minimagnó surrogott,
koncentrálnom kell, mennyit mondhatok,
és mi az, ami közszájon forog,
– amit már tudnak, nem lehet titok –,
vékony fonálon, szakadék felett
egyensúlyozva, úgy, ahogy lehet,
csak imbolyogtam, mint a gyertyaláng,
üres szavakkal: voltaképp, gyanánt,
tulajdonképpen, lényegében,
az összefüggést, ha értem, mégsem értem,
de látnom kellett éjjel-nappal ébren,
babakocsi gurul a ferde fényben,
patyomkin-lépcsővé lett ürességen
bukdos, kacsázik égig, tengerig;
csak abban bíztam, hamar eltelik
pár évtized, és az lesznek megint,
anyám fia és lányom édesapja,
a diktátorokat kirakom a napra,
tányérnyalóik hada szertefut,
s a rendszer, mint a homok, szétpereg,
a fűben fekszem, jönnek emberek,
és újraéleszt, aki megtalál,
a megbocsátás ott már nem halál,
és nyílegyenes lesz a hazaút,
és elmondhatom, védtem magamat,
hogy ne vegyék el tőlem lányomat,

és megátkozom azokat, akik
a sárba szórták plüssjátékait,
és befejezem homlokom mögött
a félig megírt költeményeket,
egyensúlyozva, úgy, ahogy lehet,
vékony fonálon, szakadék felett.

Kettős játékot próbált játszani
a megszarolt kis vidéki tanár,
az árokparton összerugdosott
jámbor poéta, ma is az vagyok,
sárral kevert vér nekem is jutott,
és ez nem festék, nem költői kép,
ütöttek, hogy a magnót elvegyék.

Ne mondjátok, hogy oly mindegy ma már,
így jártál, balek, oda se neki.
Nem kell se vád, se bűnhődés, se gyász,
előre nézz, hogy el ne ess, vigyázz,
a múlt azé, ki megművelheti.

Ne mondjátok, hogy hagyjuk, nincs nevük,
mert jól tudom, hogy *Hajnal, Kazai*,
a gyilkos rendszer kis kápójai
jól élnek ma is, nyugdíjuk magas,
bűneikért sosem járt kurtavas,
mindegyik „tisztá”, „bátor”, „jellemes”,
a Parlamentnél kormányellenes
tüntetéseken szelfizik maguk,
szabadságzsírtól fénylik homlokuk,
demokratává lett már mindegyik,
bontják a törvény szövedékeit.

Ne mondjátok, hogy elmúlt az a kor,
felejtsem végre, hisz ebcson t beforr.
A rendszer működése ugyanaz,
csak precízebb és alattomosabb.
A zászlók mások, meg a címerek,
és rövidebbek most a jelszavak,
könnyebben megjegyezhetők,

szabad minden, cáfolni nem szabad,
ők nem törik ki soha nyakukat,
az biztosítja biztonságukat,
hogy szolgálhatnak idegeneket,
nyers hús fölött keringő legyeket,
mizantróp arcú bankománokat,
selyemnyakkendő's jogüzérekét.
A bűnszervezet ma is működik,
csak megváltoztak fő módszereik,
demokrácia látszata mögött
pörögnek már a Deep State eszközök,
finoman szerzett információk,
tudatformáló hadműveletek,
játszmák, kampányok, háttérhatalom,
ugrálnak kamuprofilok között,
ellenőriznek jelszót, verseket,
benéznek minden ablakon.
Ügynökhad helyett „megnyert emberek”
hozzák-viszik a hamis híreket,
aktív intézkedések szélkakasai,
ahogy vezérlik őket, úgy cselekszenek.

S hogy kik vezérlik? Kell-e mondani?
Triplán fedett urak, a szakma csúcsai,
az arctalan, orcátlan főnökök.
Ha egyet kilősz, lép helyébe más,
hiábavaló itt minden lázadás.

Ne mondjátok, hogy ezt se mondhatom,
hogy új korszak jött, jobb a hatalom,
szabadság, ünnep, blabla, blabla.
Amit tudni akartam akkor, már tudom.
Szerintük azt is, amit nem szabadna.
Többször feküdtem kiszolgáltatottan,
betonjárdán, ágyon, vagy műtőasztalon,
ájultan, alva, leszedálva,
s fölöttem állni mindig őket láttam,
a két kápót, akiknek hajdan mindhiába
könyörögtem, hogy hagyjanak magamra.

Látszólag hagytak. Rendszerváltozás –

csipogta folyvást minden médium.
Kíváncsi voltam, lesz-e itt hazám,
pedig csak farizeusváltás
zajlott egy szabad szombaton.
Egy álszent arc az ajánlatot súgta:
ki átáll, rögtön eltűnik a múltja,
nem lesz több ilyen pompás alkalom,
most akciós a megigazulás!
És válaszoltam: így nem akarom.
Sokan álltak sorba akkor ott,
ismertem legtöbbjüket név szerint,
és azt is, hányperhányasok.
Előljáróik tudták, mit tudok,
így lettem fogoly. Nincs feloldozás.

Láncukon telt el harminchárom év,
ellenőrizték minden szavamat,
bombát kerestek verssorok között,
átkutatták az íróasztalom,
elkergették a barátaimat,
karaktergyilkos osztag üldözött,
„megnyert emberük” ágyamba feküdt,
ott voltak mindig. Mindig, mindenütt.

Hogy bírtam, magam sem tudom.
A titkos írás volt az oltalom,
a versek, miket úgy kellett mondanom,
hogy ne hallhassa soha senki más.
Most ennek vége. Ez a lázadás!
Osszátok, adjátok tovább!

Az vagyok végre, aki nem lehettem,
magyar költő, szerintük ismeretlen,
de aki többé semmiről se hallgat,
attól se fél, hogy holnap belehalhat.
Nem veszthet semmit. Nincs benne alázat.
Üszköt ragad, hogy felgyújtsa a házat.

Kuvikhangon

késeivel játszik az ég
megsebzí magát
vesszőzik a szelet a fák
kútkávához csillag koccan
szikrát vet
jeges sarokvasukon
kapuk nyöszörögnek
kuvikhangon huhog rám a magány

Éjszakai naplójegyzet

Zalán Tibornak

A vonagló ősz hideg ölében matatok. Néma, fehér vihogás a köd. A semmi mosolya. Kiterített halott a folyó, fölé hajló fűzfák hajukkal simítják. Isten véres labdát hajít felém, a Holdat. Elkapom, és játszani megyek.

A Mikulás segédje

Ballagtam hazafelé. Már sötét volt. A lakótelepi lámpák a gomolygó párában csak szűrten adtak látható világot. Ez a korai sötétség mindig depressziós hangulatba hozott. Advent volt már. Égtek a gyertyák, az ajtókon koszorúk lógtak. Mindenki várta közbeeső dicsként Nikolaust, a Mikulást. Mikor is jön? December 5-én, 6-án? Tömött, drága csizmákba, pufók arcú kölyköknek szülők suvicolta cipőkbe... Az ablakok belső párkányain a fűtött lakásokba. A lényeg, égtek a gyertyát, lógtak a koszorúk és várták a Téalapót. A csomagosztás intézményesített rendje is teljesült. (1 db gyerek, 1 db csomag) Az adminisztráció darabosított rendje lélekemelő hatásaival megint elért mindent.

Ballagtam hazafelé. Találkozni akartam Gáborral, akit Gábornak én neveztem el... Hajléktalan volt, bozontos földig érő koszos lódenkabátban járta városunk ezen szögletét. Többször láttam és többször ráköszöntem. Kukázott. A teritórium lépcsőházunk közelébe esett. Próbáltam kiismerni ezt az életmódot, de féltésével élettársam eltiltott ettől a próbálkozástól. Hozzá kell tennem, hogy tudta nélkül titokban mégis kipróbáltam... De mindentől és mindenkitől függetlenül már Advent volt, vártuk a Téalapót. Figyeltem, kerestem Gábort. Említettem neki a „kuka-dolgot”. Közölte velem egy mélyről jövő horkantással, hogy a területek fél vannak osztva és ha ebbe belenyúlok, akár meg is murdelhatok. Advent volt már, mindenki az elárult békét kereste és csak a magáét a tömegben. Jöttömben-mentemben kerestem Gábort. Mindig megtaláltam az adott helyen, mindig abban az időpontban. Égtek a gyertyák, lógtak a koszorúk és vártuk a Téalapót. Gábort hazafelé a szokásos helyén találtam megint. Szavát vettem.

– Gábor! Holnap jön a Téalapó!

– Tudom, de már nem vagyok gyerek. Itt vackolok egy-két papírdoboz között. A vackom megvéd, ha nagyon hideg lenne. Amikor éppen ráérek sokat olvasok. A Fejér Megyei Hírlapot sikerül kicsennem innen-onnan. Valamikor vegyész mérnök voltam. Szeretek olvasni, de már nem tudok könyveket venni. Nagyon lecsúsztam.

Ajándékcsomagokat cipeltem haza. Gyorsan kiemeltem szatyromból egy jó minőségű bort és átadtam Gábornak. Megöleltük egymást. Nagyon vizes és pállott szaga volt.

– Kérnék még köszönettel valamit. Volna nálad egy toll?

Tollam nem volt, csak egy vastagon fogó fekete filctoll, amit a kezébe nyomtam. Még megkérdeztem tőle, ha dolgai akadnak, azt hol végzi?

– Ott, ahol a kutyák, az ölben tartott kedvencek, a dolgomat szükség szerint a nekik biztosított zacskóba teszem. Nekik kutyaként megjár. Gondolom, emberként nekem is. Mivel még talán ember vagyok.

Fekete filcemet és egy jó üveg boromat hátrahagyva ballagtam haza. Napokkal később vackának helyén egy nagyméretű kartondobozból kiszakított darabon láttam fekete filctollal a felírást: KÖSZÖNÖM BARÁTOM A FINOM BORT. ELMENTEM SEGÍTŐNEK A MIKULÁSHOZ, DE NEM FELEJTELEK EL SOHA...

Gábort többet nem láttam, végleg elnyelte a tél démoni gyomra. A szállingózó hóesésben másként nyitottam ki a lépcsőház ajtaját, mert megváltoztak az idők ízei és a Mikulás sem a régi már...

Választás

Ha van Isten háta mögötti település, akkor Lukamcsörte az az. Lukamcsörte ezeregyszáz lelket számláló, még a történelem előtti időszakból származtatható falu. Bár erre tárgyi bizonyítékok és egyéb leletek hiányában csak következtetni lehet. Sűrű erdőbozont gyűrűjében leledző zsákfalú. Lakosai jámbor népek, zömük nyugdíjból él. Kocsmája viszont messze földön híres. Kultúrház, könyvtár és mozi is egyben. Ezért van néha az, hogy aki betér ide olvasni, az esetleg részegen tántorog haza. A mozi meg nagyon ritkán üzemel, de ez érthető a számítógépek, okos telefonok korában. A kultúra meg a műveltség egy-két fröccs között terjed magától is. A kocsmáros egyben könyvtáros és kultúrházvezető is. Lukamcsörte ezen adottságával messze megelőzte az intézményi összevonások korát. A faluban valójában sosem történik semmi érdekesség, ami lázba hozhatná a lakosságot. A helyi választás viszont mindig indulatokat szabadít fel. Napokig, hetekig eltart az apróbb és nagyobb botrányokkal tarkított korteshadjárat. Legutóbb két jelölt között dúlt párviadal a polgármesteri posztért. Piknik Beáta és Lófető Benedek mérték össze erejüket, tehetségüket (és ezek mellett minden egyebet is). A kampány teli volt ígéretekkel: járda, óvoda, futballpálya stb. Ezekből sosem lett semmi, de a választó lakosságot amúgy sem érdekelte mindez. Az egyik jelölt ingyenes bérleteket osztogatott könyvtárlátogatáshoz, a másik jelölt pedig mozijegyeket. Így alakult ki az a helyzet, hogy az ellentáborok akarva-akaratlanul találkoztak azon az egy helyen, a kultúrcentrumban, ami valójában a kocsmá volt. Beácska jelölt minden nap új frizurával és frissen lakkozott hosszú körmökkel járkált a falu egyetlen utcáján. Agitációját a kertekből visszatérő enyhén vagy erősebben spicces férfemberek nagyon szívesen hallgatták. Beácska túlzottan mély dekoltázsa minden szemet vonzott és tartóssá tette a figyelmet. Benedek törpe póniját sétáltatta szintén az egyetlen utcán. A munkásjáratról lelépő asszonykák oda voltak a mini póniért. Dúlt a harc, pezsgett a helyi politikai élet. Lukamcsörte egyetlen

intézményében a kocsmában, ami egyben maga volt a kultúrcentrum is. Hihetnénk, hogy a jelöltek az éles küzdelemben egymást rágalmozva kampányoltak, de Beácska és Benedek között nem húzódtak sem árkok, sem határok és az utálat gyomjai sem vertek gyökeret. Az országos média is közölte, hogy „a jelöltek mellett és ellene legalább két fő, de legfeljebb kettő olyan érv hangzott el, ami megválasztásukat indokoltta illetve indokolatlanná teszi”. A nép viszont lelkiileg izzott és aktiválta magát. Számos fórumot, összejövetelet tartottak a kultúrcentrumban, ami valójában a kocsmában volt. A faluban évek óta nem működött óvoda és iskola sem, de, hogy legyen végre valami ezért ötletek százai születtek a falusi turizmus élénkítése érdekében. Nagy idegenforgalmi látványosságok mellett érveltek az emberek. Eljött a választás napja. A választást abszolút többséggel Beácska nyerte meg egészen biztosan mellbőségéből fakadó adottságai miatt. Mielőtt választási csalásra, visszaélésre gondolnánk, tisztázni kell, hogy Beácska mellbőségi mutatói Benedek visszalépését eredményezték. Leánykérés lett a korteshadjárat vége. Benedek a választást megelőző napokban eljegyezte Beácskát, és mint vőlegény már nem akart ellenfél lenni. Rendkívüli esemény sem történt a választás napján. Csupán egyetlen helyre kellett mozgóurnát vinni, a Szutyok Pistához, mivel előző napon jól beivott a kotlósból és nem tudott leszállni a kertvégi budiról. Nagy tervek, szerény eredmények... Lukamcsörtén azóta sem működik óvoda, iskola és a futballpálya sem épült meg a beígért járdákkal. De mindezekre valójában sosem volt határozott igény. A kultúrcentrum viszont, ami valójában kocsmában, jól és permanens módon működik. Piknik Beáta polgármester és Lófető Benedek házastársakként élnek. Néha együtt sétáltatják a pónit a falu egyetlen utcáján. Mindezek mellett a házaspár a faluszéli ingoványos gödrökben egy pingvinkolónia létrehozásán fáradozik, hogy Lukamcsörte felvirágzását végre megláthassa az egész világ.

Két hét

Két hétre elutazott és
két hétig nem láttam a
fekete övtáskáját
a biciklijét
a szanaszét tört telefonját
a haját ahogy nem áll sehogy
a szemét ami vagy zöld vagy kék
a humorát
a rosszkedvét
a jókedvét
az ujjait
a száját
a nyelvét
a mágneses térdszalagját
a horzsolást a térde alatt
a verseim utáni érdeklődést
a rozét amiből megiszik egy üveggel
a bizonytalan járását

De két hét után hazajött
és újra láttam a
fekete övtáskáját
a biciklijét
a szanaszét tört telefonját
a haját ahogy nem áll sehogy
a szemét ami vagy zöld vagy kék
a humorát
a rosszkedvét
a jókedvét
az ujjait
a száját
a nyelvét
a mágneses térdszalagját
a horzsolást a térde alatt
a verseim utáni érdeklődést
a rozét amiből megiszik egy üveggel
a bizonytalan járását

és csak ültem és sírtam és ittam.

N. tér

Egy hete késik. A naptár szerint. Ötletem sincs, hogyan mondom el neki. Az internetes oldalakon már a babaholmikát böngézem és fiúneveken gondolkodom. Persze még korántsem biztos semmi.

Megbeszéltük, hogy az N. téri kis kávézóban fogunk találkozni. Rohanok a busz után, de a sofőr az orrom előtt csukja be az ajtót. Szentségelek. Hívom. Kicseng. Felveszi. Nevet. Azt mondja, ne aggódjak, megvár.

Valóban ott ül a kávézó teraszán. Mosolyog és kihúzza a székét. Rendel. Fogja a kezemet. Iszogatunk. Valaki telefonál neki. Szabadkozik, hogy fontos, mert az irodából hívják. Öt perc, és itt van.

Addig én kimegyek a mosdóba. Émelygés fog el. Sápadok. Egy pillanatig a hasamon pihentetem a kezemet. Úgy döntök, mégsem ma mondom el neki.

Három nap múlva újra találkozunk.
Mosolyog és megölel.
Majd leültet, hogy elmagyarázza, miért
nem tud szeretni engem.

A gyulladás asztronautái

Szöveg Szakállas Zsolt Fotogén Rítusok c. kiállításához

ki tudja, honnét érkeznek az orvosságzagú madarak
– sárgásbarna gyógyszeres dobozokba tojják apró fehér tojásaikat
amiket aztán migrénes hölgyek ropogtatnak mint lovak a kockacukrot
a fejfájás hosszú vörös gilisztái kifordulnak orrukból és a gyűrűs
férgék a földbe rágják magukat hogy vörös fájdalmat vigyenek
a bolygó középpontjába mert a fájdalom mindig mindenek a közepébe
kívánczik – ott a fájdalom a szavak közepén – ott a fájdalom a festmények
közepén
– ott a fájdalom minden férfi és női test közepén –
tyúkszem vagy, vagy rózsza? – jössz és hozod magaddal a bőr-szagod,
a hús-szagod, a nyál-szagod, a hús-nyál szagod – a rózsaszín konnektor-szagod,
a szíved egy gyertyalángtól lángra kapott istálló-szagod
és elkeveredik az én bőr-szagommal, hús-szagommal, nyál-szagommal, hús-
nyál szagommal,
kényszerzubbonyba szórt hamu-szagommal, szívpitvar szárnyú lámpafényben
megsült molylepke szagommal
– tyúkszem vagyok és rózsza – a bolygó fájdalmas, szépséges kinövése és
leakasztanak a kacagó falusi kislányok,
és leakasztanak a kacagó városi bőrgyógyászok – és jönnek az orvosságzagú
madarak
hogy gyógyulást hozzanak de gyógyulni csak a színektől lehet
és a madarak tojásai fehérek túlon túl fehérek
és az életadó ondó is fehér túlon túl fehér
lásd be üres gyógyszer-fehérség a világ a fájdalom parázsvörös gilisztái nélkül
amibe patinazöldet kell csapni amibe karamellszint kell csepegtetni
amibe kalapáccsal kell beleverni a kátrányfeketét
kozmosz szín-orgiába kell mártogatni a fehér csontokat hogy tarka
legyen minden halott álma – a túlvilág az ecsetben lakik és minden az ecsetben
lakik
gőzölgő kutyák – daganat-matrac – az akasztás fohásza
végrendelet vagy, a demokrácia elkavart poggyásza
test-látás, moszatnyál, perc-hús és kút-pokol
szintelen a halál mi nyomokban lohol
közkampón közcsüngünk közhintán közhányunk

beszelnénk egymással de nincsen tolmácsunk
és közhimnuszot pengetünk a vályú-hárfán de a káosz nem hazudik – egyedül a
káosz nem hazudik
– mert a káosz tyúkszem és rózsa
fáj és illatos – belobban és hervad – s ez itt a tabuzóna:
fókavadászok nyúzzák le a saját bőrüket és felöltöztetik a sarkvidéki állatokat
– majd vörös bójákként fürdőznek a hideg, sós óceánban – húsuk megannyi
összekapaszkodott szenvedésgiliszta
– a mélybe úsznak megkeresni a világ fájdalmát – ők a gyulladás asztronautái
művészek akik azt hiszik a saját kínyaikkal kioltják a világ fájdalmát
szívükben Krisztus aki zongorahúrokból fon tövviskoszorút a fejére miközben
régieket dúdol s apró hordályakat könnyezik
Isten most keveri álmaink új színeit a felhőpalettákon

Czine Árpád: Fogságban – 1.

Érvénytelen evidenciák

– A tudományos életben egyre elterjedtebb az a vélekedés – kezdte meg előadását – hogy az élet az egyetlen, amibe bele lehet halni.

A teremben egyre hangosabb a morgás, sőt a zajongás is erősödött. Volt, aki nem tudta türtőztetni és bekiabált.

– Még hogy az élet! A születés, tanult barátom. Már a születéssel kezdődik.

– Már Hérodotosz is...

– Az is meghalt? Ne mondja!

– Erató mindennek az oka. Ki kérte, hogy megszülessen? – szólt közbe egy újabb hang.

A tudós azonban sokkal rutinosabb volt annál, hogy zavartassa magát.

– A programozott sejtihalál mindennek az alapja. az élet nem létezhet megújulás nélkül. A folyamatok lassulása és egyes esetekben a programozott sejtihalál rendjének...

Itt azonban a zajongás, lábdobogás annyira felerősödött, hogy behajtott a jegyzeteit és a hóna alá vette.

Mást azonnal a guta kerülgette volna. A vízió a halálról és a születésről – a valószínűsíthető ok-okozati összefüggés következtében – manifesztálódott volna. Vagy éppen a halálok jelentette volna a cáfolatot?

Az Akadémia ülése félbeszakadt. Politikai hovatarozástól függően csoportokba verődtek és maguk között más köröket és társaságokat pocskondiáztak. Néha egy-egy gúnyos pillantást váltottak, sőt valamely másik csoport inzultálása is megtörtént az érdekes testületben, amelynek életkori átlaga egyre feljebb csúszott a statisztikusok szerint, akik a maguk várában alkottak és az Akadémiát csak kutatásaik célpontjának tekintették. Azonban egyikük sem merte az elhangzott – egymásnak homlokegyenest ellentmondó – tudományos kinyilatkoztatásokat cáfolni vagy megerősíteni.

Így csak a tényre világított rá a statisztika, hogy a halhatatlanok testületéről nyert adatok, a vitaalapol szolgáló referátum kezdő mondatának cáfolatát adták.

Maguk közt ezt úgy értelmezték, hogy jó helyre kell születni.

Lehetőleg úgy, hogy az Akadémia óvó és védő falai, az impozáns épület belső terei megtartsák a becses személyeket az utókor számára.

Ez azonban a feltörekvő nemzedékeket irritálta. De hiába. A felvetett örök igazság, miszerint a halál a születéssel kezdődne, csak azokra érvényes, akik rossz helyre születtek.

Ez a dialektikus igazság évtizedek óta tartja magát a falakon kívül, mivel az épületbe rendes tagként bejutni lehetetlen.

A tiszta – de már némileg viseltes – elmélet tartja magát odabenn, a végvári vitézek elszántságával. A szemlélet pedig az elmélet és az ideológia édes gyermeke.

Vastag kiadványok készültek, amelyeket jórészt a falakon belül forgatták, mivel a külvilág, a fiatalok mintha bojkottálták volna.

Csak a stréberek – akik reménytelenül, de aspiráltak a halhatatlanságra – forgatták nagy élvezettel. Mondván, hogy a halhatatlanság legendája a századok folyamán veszített evidenciájából. Így a matematikai esélyek változása várható.

Azonban a falak közt sehogy sem akart axiómává vagy dogmává merevülni a születés és a halál közötti korreláció.

– A tudományos életben – kezdte meg előadását, az idegen fülnek darabos és kevésbé dallamos nyelvén – egyre elterjedtebb az a vélekedés, hogy az élet az egyetlen, amibe bele lehet halni.

Az előadása – a fegyelmetlen, öregedő testületben – sehogy sem tudott a záró következtetésekkel befejeződni. Hiába a rengeteg publikáció és hivatkozás, pedig a tudományos lapokban található számos előfordulás minősítette a szerzőt.

Méghogy a halál!

Felfelé a Bodrogon

A csónak új meg új lendületet véve siklik a vízen. Csendes a víz, közepes vízállásnál nem túl erős a sodrás. Báméskodhat.

Aztán behúzó. Ezt a hajót – a szakembereknek minden hajó, talán az is, amit hetvenöt éve hajtogatott – ezt a hajót két pár evezővel és gurulópaddal tervezték. Kormányos híján hátra-hátra néz, mint az a politikus, aki minden kampányban a múltat húzza elő. Persze, neki a háta mögött a jövő közeledik, akár sodródó fatörzsek képében. Szinte lehetetlen ezt szélesre épített járművet felborítani, az alján, pont az alján, elhelyezett taréj miatt.

Ha mégis felfordulna, hasonlítana egy hal vagy cetféle uszonyára. De csak a parton látod, amikor a vízből kiemelik. Ugyanis nem borul fel.

Húzza az evezőt, van annyi rutinja és ütemérzéke, hogy egyenesen halad az egyik part mentén, csak ki kell választani, melyiken. Elvileg bárhol kiköthetne. Az ártéri erdő kifut a partra. Sűrű szövevényes ág- és törzsrengeteg. A fák a pusztulásuk után még ácsorognak valameddig.

Ő a korlátnál ácsorog. Elvánszorgott a hídra és a fantázia evezői hajtják előre, folyással szemben. Bár mindenki tudja és tudja ő is, hogy a sodrás már a torkolathoz közelíti. Valami semmi-tengerbe, ahonnan nincs visszatérés,

De csónak még hasítja vizet.

Egy a partra majdnem merőleges, a folyóba zuhant fatörzs, távolról egy birkára vagy talán farkasra hasonlít, amely nem tudott átúszni a túlsó partra, ezért kimászna a vízből – sikertelenül.

Valódi vadvíz-ország. Érzi, amikor kilép a csónakból, hogy bokáig vizes lett az egyik lába, a másik térdig, Sikerült elhagynia a csónakot, kötelet köt a leg-egészségesebb élő fatörzsre. Még nem akarja, hogy a végzet elsodorja a csónakot. Kapcsolatát azzal a világgal, amit általában civilizációnak neveznek.

Civilizációnak, amely béklyót köt a vágyaira, ahol viselkedni kell. Tülekednie az enivalóért. Ez fizikailag is bekövetkezik a bolt pénztáránál vagy az állófogadáson, ahol a legjobb falatokat már más ízlelgeti. Ha jól helyezkedik, úgy hogy lássa közeledő pincért, ha egyáltalán jön... De csak a kiürült tányérokért jön. Ő még reménykedik, hogy kárpótolja az élet legalább egy sütemény erejéig. Vágyik az édességre, amely állítólag mérgező szervezetének, amely közeledik ahhoz a gazdaságossági totálkárhoz, amelyben javítani, operálni nem érdemes.

Visszacsorog a hídhöz, ahol elkötötte valakinek a csónakját. Valakiét, akinek az izmai feszesek. Akinek nem a háta mögött van a jövő, akinek telik kormányosra, szépasszonyra. Borra és bohóságokra. Aki mint a kilátóból, széles horizontú életet lát maga előtt.

Ácsorog a hídon, de senki sem jön a csónakért.

Czine Árpád: Fogságban – 2.

Nem kezdem,

és a legfurcsább az, hogy
azt se tudom, miért nem.
Nem a szavak hiánya:
gesztusait sem értem.

Nem is a ránc az arcon,
vagy a vissza nem térő,
elhanyagolt alkalom.
Csak a rezzenéstelen

elmozdulástól való
állandósult félelem.

miképpen

a szó esélytelen
hallgatok

nem
miképpen felkent magzatod

csak miként magad
klisék mögött

vétkes haszontalan ördögöd

mégse
snassz az ima
formálódik hogy legyen

és összeroppant a kegyelem

Felhők felett

Úgy érzem számtalan napon, hogy
Valahogy mindig félúton vagyok,
Tisztán látom a felhők felett,
Mintha ott lenne a helyem.

Hajnalodik, és a vak homály alól
hatalmas hegy bukkan elő.
Azt vettem észre álmos szememmel,
hogy egyre-egyre nő.

S a fák alatt a dermedt házak
még súlyos álmukat alusszák,
de kelet felől a folyó fölött
már a reggel kúszott ránk.

Czine Árpád: Élniakarás

Óda egy kopjafához

Berek téri halmon kiégett a pázsit,
kopjafa tövében állok napnyugvásig.
Közel a nyárutó, bronz gesztenyét hullat,
bronz gesztenyelevél csillapítja búmat,
tán el is múlasztja, ha elmúlaszthatja,
szememre új idők mosolyát olvasztja,
de a hímes estből kiszólít egy bogár,
és felfedi létét, mi mélyen folydogál.
Így láthatom viszont pelyhedző voltomat:
apám száraz dohánylevelet válogat,
köhögtető porban, rabsággal gyötörten,
miképpen szülője, édesvízű földem s
anyám, édesanyám a törött kezével
– az a nagy boldogság őt se veti széjjel –,
sors-rőzséje alatt szinte kétrét hajlik,
úgy számol el vele az utolsó gallyig.
Ott nyüvöm magam is nikotinszurokban,
csinos ábránd játszik szívemmel titokban,
csodálom termetét, magahordozását,
bár elő nem hívom, soha meg ne lássák,
hogyan elszállt az idő, mire rátaláltam
első életemre a legbensőbb nyárban:
hűség és szeretet mikor jegyben járnak,
nyomban s ingyért segít barát a barátnak,
s egy fenyített világ hátsó fészereiben
jó jövőt nevelnek türelemben, szépen.
Ez új korban mennyi mohóság, düh, rémség!
Hány Szküllá, Kharübdis végzi küldetését!
Örvények peremén billegve miképpen
mentheti meg lelkét honunk a perében?
Lám a földkerekség oly hűtlen és hanyag! –
le sem zárulhatott, csak gyűl a peranyag,
és nem tudja ésszel fölfogni a század,
szent igazat szóló ajak el nem fárad,
küldhetnek cunamit, özön mézes morzsát,
elmocsárosodik minden, mi hazugság.

Ennyiben maradva tovább is mehetnék,
ám a halom kérdez: – Mit gondolsz még, vendég?...–
Sajgásokat hordva, holott gyógyvíz csobog s
el- és visszavárnak furfangos műsorok,
kinek ösztönében egy országnyi alvég,
Berek közepén is mire gondolhatnék?
Jelfádba fogódzunk, nagykun falu halma!
Tükröd mindnyájunké, s az írás is rajta
miértünk, minekünk – ugyan kinek másnak
hordoznád emlékét a honfoglalásnak?
Isten nyitotta út, győző hittel áldott,
ki mederbe gyűjtött gyökeret, virágot,
becsüld fel, virradat-fényű Bejövetel,
mennyi a “tartozik” s mennyi a “követel”!
Bejött a büszke nép, kint maradt a béke?
Hiába óhajtja annyi nemzedéke?
Hiába. Hiába! Dúlnak minden oldalt.
Apadó víz színe állott levegőt tart.
Csönget egy-egy kis ér, hord életet, derűt,
de rontást lehel rá a Mammon mindenütt.
Ezeréves rontás hűbéri hatalma
kínálja narkóját, mint vadkenderbarka,
hangárok huhognak, hajtogatják, értsd meg,
feledés a sorsa a vérszerződésnek.
Mégis, ahogy itt állsz magyarán dacolva,
eszembe juttatod, hogy nem vagyok szolgál,
csupán lelkes diák, ki verset ír s dalol –
szőlőből már siet kicsordulni a bor,
jó íze nyelvemen, szóra bír a nyárban:
lásd, öles kopjafa, őrhelyemre álltam!
Gyönyörűn tartsd, oszlop, balzsamozzad, harmat,
az áldott vésetet: 896.

(Berekfürdő, 2012. szeptember)

Vízparton

Nyár van, haris szől,
vízparton szél szöszöl,
sóhajtozik
a súlyos sásözön s

nézi susogva
kőkény és bodza,
mily izgató
egy számócaorca.

Czine Árpád: Didergés

Zoli nem iszik többet

A kocsmá tele volt a megszokott barátokkal. Csak Zolit hiányolták. Beszélgettek, iszogattak, de nem értették barátjuk hol késlekedik ennyit.

– Te Béla! Hány óra? – kérdezte Norbi

– Mindjárt dél! – felelte röviden és gyorsan.

A pincér feltörölte a pultot a koszt s hallgatta tovább a rádiót. Ezekre a részeg emberekre nem is volt kíváncsi. Norbi aggódott Zoliért. Tudta, hogy most orvosi kivizsgáláson van. Béla csak nyugodtan iszogatózott. Pár barátjával beszélgetett, akik nem is ismerték Zolit. Norbi egyik legjobb barátja volt Zoli, egész életében nem voltak egészségügyi bajai. Neki igen. Méghozzá az agyával, mentális szinten. Nagy traumát okozott anyjának halála, volt egy idegösszeomlása is.

Aztán iszogatózott Norbi, amikor váratlanul a kapuban megjelenik Zoli. Gondterhelt arcot vágott. Majd emberközelségbe ért, ahol már szóra emelhetette a száját.

– A leletkért voltam oda és az orvosnál.

– Valami baj van? – kérdezte Norbi.

– A májamban nagy az eltérés. Kedves barátaim többet nem ihatok. Az orvos mondta ezt...

A pincér közben hallgatózott.

– Nem ihatok? – kérdezte Norbi.

– Nem. Ez van... Már csak kólát ihatok.

S rendelt is egyet.

– Máris! – mondta a pincér.

– Pedig nem ittál te többet annyival, mint mi! – mondta Béla.

– De a májamban jelzett. És az egészség fontosabb, mint a szesz...

Ahogy megitta a kólát, el is köszönt, várta már otthon a felesége, Zita. Mikor Zoli ajtót nyitott, neje aggódva kérdezte:

– No, mi van?

– Le kell mondanom az alkoholoról. A májamban súlyos bajok vannak...

– Jézusom! De hát megmondtam! Miért nem hallgattál rám?

– Most már késő, a májamban károsodott.

Zita leültette a férjét, hogy megnyugodjon, hiszen feje olyan volt, mint a ráké.

– Nem vagyok én ideges. Igazság szerint tudtam, hogy sokat iszok. De hogy ez legyen a vége...

Leült s megdörzsölte a szeméit. Nagyon sóhajtott. Elmélázott a gondjain s azt mondta:

– A cigiről azonban nem mondok le!

Zita még nevetett is.

– Jó, ne mondj! Bánom is én!

Fel is kelt Zoli s kiment a konyhába rágyújtani. Neje is követte.

– És most gyógyszer is kell szednem! – mondta Zoli. Mennem kell kiváltani a receptet.

Zita próbálta a szavakat keresni, amivel reményt önthet ura elkeseredett lelkébe és agyába. Láttá, hogy szíve csordultig tele van gondokkal. A megélhetés is egyre nehezebb volt kettejüknek. Zita a postán dolgozott. Zoli meg asztalos volt, de most betegszabadságon lesz...

Ahogy a cigarettát szívta, oldottabb, nyugodtabb lett. Zita is rágyújtott.

– Ne emészd magad! A gyógyszerek majd rendbe tesznek!

– De én már többet nem ihatok! Legalábbis ezt mondta az orvosom.

– Ital nélkül meg se tudsz lenni?

– Dehogynem. Csak a haverok...

– Mi van a haverokkal?

– Semmi. Csak munka után mindig jólesett beülni az ivóba. Az utca széli ivóba.

– A haverokkal tudsz beszélgetni alkohol nélkül is...

Zoli erre elcsendesedett.

– Ez igaz. Nem vagyok már gyerek meg ifjú, s korombéli egészséges férfi az iszik...

– Ezt honnan vetted? – kérdezte a felesége.

Zoli vállat vont. Majd elnyomta a csikket, s ment a gyógyszertárba.

– Vigyázz magadra! – mondta Zita. Az autók sebeseek.

– Persze – bölintott és elindult.

Mikor hazaérkezett a gyógyszeres dobozzal, felesége valami furcsaságot vett észre urán. Nem tudta, hogy mit titkol, s miben sántikál Zoli.

Másnap reggel Zita ment a postára. Ahogy készít magának egy kávé, a szekrényben egy üveg pálinkát talál. Ura már épp felébredt.

– Ez meg mit jelentsen? – kérdezte Zita.

Zoli mosolygósan azt mondta:

– Így veszek búcsút a szesztől!

– Fura búcsú! – tűnődött el Zita. De több alkoholt ne lássak.

– Most mondom, hogy ez búcsú a szesztől.

– Jól van. Megyek dolgozni.

S el is ment, mert már fél nyolc elmúlt. Zoli meg a gyógyszer bevétele helyett egy kortyot még azért ivott a szilvapálinkából.

Bence a templomban

Lakatos Bence öt év után szabadult a börtönből. S most végre elhatározta, hogy bocsánatot kér Istentől. Negyvenkét éves volt s be sem illeszkedett a társadalomba, hiszen alig dolgozott. Csak lopásból élt szinte. De a rendőrök mindig nyakon csípték. Legutóbb egy bankot rabolt ki. Ezért ült öt évet. De most végre szabad. Elhatározta, hogy egyenes útra lép és tér. Térdepelt s imádkozott a Krisztus kereszt előtt. A pap meg éppen belépett. Meghatódott még ő is. Fogalma sem volt arról, hogy ez az ember egy bűnöző. Vagy legalábbis eddigi életét tekintve – hogy az volt. Amikor Bence megfordult a frász kerülgeti, nagyon megijedt.

- Na de Uram! – szólalt meg Bence.
- Ne haragudjon! – szólalt meg a pap.
- Nagyon megijesztett! – mondta Bence.
- Tényleg nem akartam!

Majd Bence visszafordult, nem is érdekelte, hogy egy ember, egy pap társaságába került. A pap máris kíváncsi volt erre az emberre, látta, felmérte a helyzetet, hogy valamiféle külön, nem átlagos emberrel van dolga. Először nem szólt hozzá, csak látta, hogy a Krisztus kereszt előtt magába mélyed.

A pap kíváncsi volt arra, miért zárkózik el ez az ember annyira a külvilágtól, s miért csinál úgy, miért vág olyan képet, mintha valami fogságból tért volna haza. A pap majd feléje ment. Bence megfordult.

- Mit akar tőlem? – kérdezte.
- Én semmit. Maga miért imádkozik ilyen nagy hévvel?

Bence visszafordult. Majd maga elé nézett. Már méla képet vágott. Úgy, mint aki kész a beszélgetésre.

- Atyám! Én szolgáltam arra, hogy az Isten büntessen!

A pap teljesen meglepődött ezen a spontán kijelentésen.

- Úgy gondolja, hogy bünteti magát? – kérdezte komolyan a pap.

– Tapasztalom, Atyám, tapasztalom, egész eddigi életemben ezt tapasztaltam. – mondta Bence halál komolyan.

- Mit vétkezett az Úr ellen?

- Atyám, én egy bűnöző vagyok.

A pap sóhajtott, de látszott rajta, hogy egyáltalán nem lepődött meg.

- Miféle rosszat csinált? – kérdezte a pap.

- Loptam is meg bankot raboltam.

- Hát ez bizony súlyos bűn. És most ezért imádkozik? Az Úr megbocsájtását várja?

- Igen, Atyám, igen.

- Tudja a Miatyánkot? – kérdezte a pap.

- Hát hogyne tudnám – felelte sóhajtván Bence. Hiszen azt mondtam el az előbb is.

A pap segíteni szeretett volna ezen az emberen, de nem tudta, hogyan. Nem volt még bűnözővel sosem dolga. Bár jó emberismerő volt, így megpróbált közeledni hozzá. Azt kérdezte:

- Megbánta a bűnét?

- Hát persze, Atyám. Ezért vagyok itt.

- Értem. Akkor minél több imát mondjon el, az majd segít magán.

- És maga szerint pokolra jutok? – kérdezte Bence.

- Egyáltalán nem biztos. Ha az úr megbocsájt magának, akkor nem...

- És mitől függ, hogy megbocsájt?

- Ha imádkozik azért, hogy Isten országába bejusson.

Bence lehajtotta a fejét. Nagyon, felettébb szégyellte magát.

– Hát akkor imádkozok ezért. Úgy tudom, Jézus azt mondta, hogy a bűnt gyűlöli, nem a bűnöst. Akkor nyert ügyem van, nem?

A pap elmosolyodott.

- De ugye embert nem ölt?

– Dehogyan. Nem vagyok én gyilkos. Hova gondol... A szívem mélyén én nagyon is jó ember vagyok.

– De hát mi szüksége volt arra, hogy bankot raboljon? Ennyire szegény volt?

– Úgy ám, Atyám, ennyire szegény. Nem akartam az utcára kerülni.

– Hát ez rázós ügy. De én is imádkozom a maga üdvösségéért.

Bence majdnem elsírta magát.

– Ne hatódjon meg, kérem, magának szeretetre van szüksége.

– Igen, arra, mondta ki ezt már úgy, hogy majdnem zokogott.

A pap átölelte. Bence zokogott.

– Ne sírj, nagy jutalmad lesz majd a mennyek országában.

Alig tudta a pap türtöztetni magát, hiszen ő is majdnem sírt.

– Miért csinálta velem ezt az Isten? – kérdezte Bence zokogva.

– Ezt csak ő tudhatja fiam, ezt csak ő tudhatja... De bízunk benne, hogy egyenesbe jön az életed.

– Azt nagyon szeretném Atyám, nagyon... Ennyi keserű év után...

– Igen. Úgy lesz... Én tudom...

Majd egy ember hirtelen bejött. Amint meglátta az esetet, vissza is fordult. A pap halk neszt hallott csak.

– No, szedje össze magát! Nem illik önhöz az egerek itatása. – mondta a pap.

Bence megtörülte a könnyeit. Bár összeszedni magát nem tudta. Már úgy, ahogy egy ilyen ember életét illeti. A pap megtörülte ruháját aztán azt mondta Bencének:

– Most pedig menjen Isten békéjével!

– Megyek.

A pap kivezette.

– Most, kérem, menjen, mert hamar misét kell majd adnom!

– Ugye imádkozik értem?

A pap mosolyogva mondta:

– Már ma este!

S Bence hazatért. A pap pedig észrevette a férfit, aki éppen jött.

– Mi volt ez? – kérdezte.

– Nem tartozik magára. Na, mondja, mit akar tőlem...

S beszélgetni kezdtek. Bence meg már nem a földet nézve, hanem az emberek szemébe nézve mert hazamenni oly sok év után...

szintek

állítólag
az élet álom
de akkor mi történik
elalvás után
mi ez
a csapkodás
anyázás
köcsögözés
odafentről
vigyáz rám
az alkesz
józsi bácsi
a másodikról
hogy főnről is
ugyanazt kapjam
mint jobbról
és balról

álomban életem

kivetülések mászkálnak fel
s alá
én már megváltottam
a belépőmet
egész
elbaszott fiatalságomért
itt a bér
nézhetem
ezt a vége-nincs kergetés karnevált
ha akarom
ha nem
gyermekkoromban
borzadozva figyeltem
és most
így öregedőfélben talán
a második gyermekkoromat életem

virágok

plasztik cserépben
művirág műrüggyekkel –
tökéletes mű

...

a repedt beton
alól kis sárga virág
dugja ki fejét

...

üvegvázában
friss víz és szegfű – milyen
múlандó minden

Csak egy vásárlás volt, ennyi az egész...

Vásárlás. Ha ezt mondom, vásárlás, maguk, férfitársaim, mire gondolnak? (Ne mondják ki! Nem érdemes ezért az egy – talán kibővített – szóért elválniuk!)

A férfi – hősünk – nem válhatott el a lánytól, mert hiszen nem voltak házasok. Mégis, azt a kínzást... Csak egy gaz, többszörösen visszaeső bűnöző, mondjuk, egy gyógyíthatatlan házasságszédelő érdemelné meg. Mert hát ki az a hülye, aki önként, jópofin udvarolgat, engedi a nőnek, hogy próbababának tekintse, meg hát mindent, mit az udvarlás során engednie kell. Aki többször csinálja ezt, az meg is érdemli a több felelőséget!

Aztán, miután a ruha le, ruha fel, gyere ki, mutasd magad, nem jó lesz, forgás, újabb nadrág, ez nem illik, inkább a másik ing lesz hozzá, az már jó, mármint az ing, de a nadrág le, mondom le, gyorsan, ne várjunk annyit, gyere megint, kissé hosszú, felhajtani, bunkóság, hát levágtatni, arra nincs idő, másik lesz, mondjuk az előző, jó, de ahhoz meg az ing nem passzol, de a nyakkendő már igen, végre (a chippendale fiúk is sokszor csak abban vannak – mutatja a mindent mutató tévé – elég lesz az neki is), de nem... Újra kezdjük előlről.

És amikor már van nadrág, van ing, van nyakkendő – hogy neki melyik tetszik, meg sem kérdezte a nő, elvégre ő próbababa, a nő meg a pénztárca –, akkor kell még másik ing, atlétatrikó, és kell golfnadrág – az mi a francnak? – meg golfing is, az menő, és tenisz meg vitorlázó hacuka, és (elég legyen már!) alsó és trikó meg zoknik is. Alsóban boxer, az a menő. Abban is gyere elő. Ó nem! De akkor is.

Lisa felháborodott: nehogy már ő menjen be egy férfi öltözőjébe!

A férfinak kellett kijönni, gyűltek oda az eladók – vihogó lányok, gusztáló nők, és férfiak, másmilyen igényűek, mint amúgy az átlag –, meg jött néhány vevő is, mintegy véletlenül arra. Gusztáltak azok is, sőt egy kövér – rózsaszín inges és hajas – fickó még tapsikolt is. Annyira tetszett neki a produkció! Érezte a férfi, hogy tényleg chippendale lesz itt mindjárt, vagy mi a fene.

És bomba is, atomos, ha újabb ruhadarabot kell neki... Itt nem kellett. A nő fizetett, aztán irány máris a cipőbolt. Négy párat választottak, vagyis választott nagy nehezen Lisa, akiről úgy tűnt, hogy kevesebbel, mint egy havi, átlag feletti fizu, egy boltban, egy vásárláskor sem éri be.

Majd aztán, amikor már telve volt csomagokkal – pedig a férfin már egy garnitúra ruha volt – az aprócska csomagtartó meg a hátsó ülés is, a nő végre-végre lehiggadt, hogy a nagy munkában, vásárlásban megéhezve ebédelni akarjon menni. Le a folyópartra, be egy őrzött parkolóba, kocsiban mindent ott hagyva, hiszen őrzött – és ez tényleg az –, majd átsasszézni egy kikötött hajóra, amely étteremként funkcionált.

Halk zene szólt, andalogva hullámozott tova a folyón, át a túlpartra. Egy pár összebújva táncolt: egy nagyon fiatal lány – aki megnézte a belépő férfit – és egy öregúr, aki szintén odanézett, de korántsem annyi szeretettel, mint partnere. Kidobó legények álltak a hajón és a parton is, de már csak az egyik nézett figyelmesebben rá a férfire, az,

aki kissé idősebb dobólegény volt, és tapasztaltabb is, ezért ő nem csak a ruhát nézte, az osztálykasztost, mint a társai.

Egy pincér sietve jöttükre. Nagyon hajbókolt. Jól megfizetett szolga volt, aki az állásért meg persze a jattért puhította minden nap a gerincét. Alig volt foglalt asztal, mert lerí, hogy ez az elit osztályon felüli helye. Ide még a gazdagokból is csak a kiválasztottakat eresztik be.

Lisát persze ismerték. Kétszemélyes, nem huzatos asztalt kaptak, jó rálátással a panorámára meg a táncparketre is, és máris hozták a plakátnagy étlapot. Lisa mögé tűnt. A férfi meg csak bámult. Ez a hajó, bár áll, mégis egy másik világba, és ezzel együtt egy másik országba vitte. Lisát és a férfit ugyan az anyanyelvükön (az ország hivatalos nyelvéen) köszöntötték, az étlap mégis csupán két nyelven, angolul meg franciául íródott. A helyi nyelven minden talán a lap élein lesz...

A férfi, mert hiszen csak tanár, nem tudta, hogy mi a magos világban az illó: rendeljen ő, (na de hogyan és mit), vagy várja meg a hölgyet, hogy az rendeljen elsőnek, esetleg a hölgy rendelését neki, mint férfinak kell tolmácsolnia... Na, ja, de azt is hogyan? Angolul, avagy franciául tegye majd?

A pincér jött, hajbókolva, és a férfi megkönnyebbülésére az államnyelven tette fel kérdését, bár arisztokratikusnak gondolt orrhangon. A pincér Lisa felé fordult, jól megszagolva, ki itt a főnök. (Vagyis kinél a pénztárca-bankkártya.)

Lisa nagy tudálékoskodva welcome pezsgőkocktételt rendelt, mintegy aperitifnek (a férfi már meg sem lepődött: gazdagékra más KRESZ vonatkozik, és abban korántsem zéró a tolerancia!). A nő levest nem kért, mert az a szegények eledele. Viszont kért egy fél adag – mert vigyáz a vonalaira – „jércerolád sajttal és császárhúsos hüvelyes töltelékkel” nevezetű költeményt. Majd háritotta a hajbókoló ajánlatot, hogy legyen a következő fogás (gazdagék azért gazdagék, hogy náluk az étkezés több főfogásból álljon) a legényfogó pecsenye gyöngyhagymás raguval. Sőt, erre szigorral, kioktató tekintettel nézett a sűrűn meghajló pincérre, aki egyébként apja lehetne korban, és kért inkább „egy kis kövön sült zöldséget, teljesen vegyest, de kevés kukoricával, értve, hozzá meg pulykamellfilét, de nem zsírost, apró pörgős diós bundában elkészítettet. Desszertnek meg? Azt majd meglátjuk. Mihez lesz még kedvem!”

Mindeközben mosolygott Lisa, akár egy angyal. A költekezés angyala.

A férfi meg sem tudta nézni – szívinfarktus azonnali gyanúja mellett –, mindez mennyibe kerül, mivel az étlap-plakáton nem voltak árak. Hogy ilyen is lehet? Ide, ezek szerint, a fogyasztóvédelem ellenőrei sosem tehetik be kitaposott csukáikat.

A pincér meghajolt, miközben felvette a rendelést. Semmit nem írt fel, elvégre nem volt itt nagy hajtás, hanem mindent megjegyzett, és búgta: „máris intézkedem, kisasszony”. A férfi megörült, hogy Lisa már csupán kisasszony, és nem hercegnő, aztán a pincér-cincér egy rántással kikapta kezéből az étlapul szolgáló plakátot.

A férfinak volt egy olyan érzése, hogy nem kap majd semmit. Talán nem érdemli meg? Pedig már nagyon éhes volt. Jobban marta ez, mint az önvád, hogy miért kellett mindebbe belemennie. Úgy érezte – körüllesett –, hogy bármikor itt is kiröhöghetik.

Azonban a kutya sem törődött vele. Ja, a kutya! Az étterem kutya-, macska-, elefánt- meg egyéb állatmentes volt, így Tom, bármennyire is haver, nem jöhetett fel. Ide csak kétlábú állatok jöhettek. Az öreg csóka, aki a kiscsajt gyömködte, igazi dúvad

volt. A kiscsaj viszont, ott a táncparketten, hivatásos lehetett, de jól leplezte, mert első-sorban leplezni kellett az ő árszintjén.

A férfi gyorsan lekapta szemét a táncolókról – nem az öregről, hanem a fogdosott lány seggéről –, mert már nemcsak az öreg meg a fogdosott, hanem bizony Lisa is rá-meredt.

– Ez nem illő – mondta a lány rendreutasítón.

Ezért a férfi a tájat gusztálta, hogy csináljon valamit a szemeivel. Csakhogy Lisa princesse – mégis princesse – szerint ez sem illő, ámuldozni-bámuldozni kifelé. A férfi erre megpróbált beszélgetni, és mivel más témát nem talált, meg úgy gondolta, ez leg-alább Lisát érdekelheti, Tomot hozta fel (mármint szóban), hogy vele mi lehet. De ez-zel sem volt szerencséje, le lett torkolva, hogy a kutyát (most csak „kutya”, egy a sok közül) ellátták menüvel. Mindig mással, változatossal, táplálóval, de nem hizlalóval, hogy Lisának már nem is kell rendelni. És különben is, úriember az étkezőasztalnál nem beszél.

Az átellenes oldalon négy zakós ült, úri fiúknak, nagyon azoknak látszottak. He-vesen gesztikuláltak, fel-felkiáltottak, jókat röhögtek, orrot trombitáltak élvezettel, az asztalt csapkodták és kurjongattak. A férfi szeme, ahogy oda nézett, majd vissza a lányra, csak egy kissé, egész kissé volt kötözködő.

Lisa vállat vont.

– Az ott üzleti ebéd lesz, semmi más, csak egy jól sikerült munkaebéd.

Megint vállat vont.

– A gazdagok – villant szeme – nem kritizálják egymást, csak... az alantasokat.

A férfi száját nyitott, de csukott is. Mert száját akart tömni. Azt meg vitával nem lehet.

Szerencsére hozták azt a welcome-ot. Aztán meg jött nagy tálakon, ezüst csillo-gásúakon maga az étel. A férfi is kapott, megnyugodhatott.

Minden isteni volt, mennyei, egy tömény ambrózia, amit az olümposzi istenek a mi-tológiában, meg ezek szerint a gazdagok a valóságban fogyasztanak. A férfi nem is mert rágondolni, mennyibe kerül mindez, de szerencsére most sem öneki kellett fizetnie.

Lisa aranylő bankkártyát helyezett egy kis tányérra, és csupán annyit suttogott, hogy „öt százalék a személyzeté”. Ezt megköszönték, nagy hajlongva. És így is kö-szöntek el tőlük, mármint Lisától, persze. Őt ide visszavárják, aranypapás bankkártyá-jával együtt. A férfit, mint a proletár értelmiség képviselőjét – hiába is van rajta egy hó-napi fizuját vagy többet érő ruha – már nem várják annyira.

A gazdag, öreg állat által fogdozgatott-csókolgatott lány bánatosan nézett a férfi után. Talán kollégáját látta benne? A kitarítottat?

A férfi úgy érezte, sok volt az étel, vagy a pezsgőkóktól feküdte meg a gyomrát? Ahogy a hajóról jönnek és a híd remeg, alatta meg a hullámok, koszosan, mint mindig, habzón, sárga-barnán, hányingert keltőn – émelyegni kezdett. Már-már azt mondta, ad-ják vissza a régi ruháit, vele régi önmagát, adják vissza azt, amit elvettek tőle, ami ott maradt egy fekete, hulla-kukacsokban, ott, valamelyik boltban. Kell neki. Kell! Mert máskülönben ordítani fog. Ordítani kell. Le fogja tépni, egy másodperc, és letépi itt, a parton, le ő mindenki szeme láttára, hadd legyen látványosság, ő úgyis csak egy bo-

hóc, hát letépi ruháit, az elegánsakat, nem kell neki, maradjon olyan, aki volt, ha kell, meztelen.

Ezért kellett vásárolni? Ruhát, ételt... Reményeket?

Az ember úgyis az, aki akar lenni.

De nem csak egy vásárlás volt, majd egy étkezés az egész.

Nem!

Hiszen ott volt a NŐ.

A NŐ, akiért sok mindent érdemes csinálni...

Itt más ember lehetsz!

Senki sem volt rá kíváncsi.

Azért még mindig volt egy olyan érzése, valahol az agya mélyén, már egész mélyre űzve, hogy ez itt egy nagy átverés-show lesz. És persze őt verik. Címe talán ez: mire képes egy szegény – és itt a szegényen a hangsúly – hülye, nem is pénzért, amiért az ember sok mindenre képes, hanem csupán az álmaiért? Vagy egy előtte felvillantott álomért? Mert hát valljuk be – tegyük szívünkre, vagy oda, ahol a szívünk volt, oda tegyük most a kezünk –, hogy bizony, ahogyan a kislányok királyfiról, úgy a kisfiúk – egy része – királylányról álmódzott. Ebből a többség, sac/kábé, 5 esztendőskorára kigyógyult. De nem mindenki. Ahogyan nem mindenki kapta el a rózsahimlőt sem, meg van, aki 10 évesen kapta. Szóval...

Szóval most mit csináljon?

Kitotyogott, azon csupaszon a folyosóra. Mert hát egy ajtó volt, amit látott.

Kint senki, csak a hideg kő. (Meg giccses, ami nem melegít, csak egyes kritizálókat harci lázba.)

Merre menjen? Balról jöttek, arra van az oszlopcsarnok, azon túl meg a fogadótér. Ott meg a pingvinek és az izomagy, aki biztosan örömmel hajítaná így, ahogyan most van, ki. Hát arra nem megy, Megy a másik fele. Totyogott. Vagy menjen inkább vissza? Vissza a szoba-öltözőbe? És kapcsolja be azon csupaszon a tévét? Még mit nem gondolnának – így is miket nem gondolnak róla!

Szembe jött egy nő. A kis aranyos, aki bevezette. Szeme kerekedett, szája is. Az egész feje egy nagy O volt, olyan, amelyben három O van, két szem meg a száj.

– Magának, izé, uram, nincs köntöse?

A férfi azon köntöstelen rámeredt:

– Honnan lenne?

A nő az öltöző-szobára mutatott.

– A szekrényből – jelentette ezt úgy ki, mint egy nagyon szakképzett diliházi ápolónő.

A férfi biccentett, köszönömöt motyogott és visszatotyogott. Kissé furán oldalazva, mert nem akart többet mutatni magából, mint amije van. Se azt meg, amije nincs. Ugyanis a kis szépség hosszasan, érdeklődve nézegette.

A férfi pofával – arcpofával meg farpofával, vegyest – lökte be az ajtót.

Felsikkantott. Ott állt a tészta, karba fonott kezekkel.

– Elnéz... – motyogta a férfi, és már vonult volna vissza.

A tészta azonban fel volt háborodva:

– Én időre vagyok! A maga idejéből letelt már negyed óra.

A férfi nem értette, most mi lesz, mit akarnak itt vele. Ezért inkább hátrált volna ki, vissza a folyosóra. Csakhogy nyílt az ajtó, és az egyenköpenyes nő jött be.

– Mit szorítja? Még kisebb lesz! Már láttam olyat.

A kis bögyös száját biggyesztett, és ó, istenem, lehajolt. Le, a kis rafináltja. Volt bugyi rajta, nem? De nem látszott! Csak a popsi, a kerek.

A tészta fintorgott. A férfi nem. Nála egészen más történt.

– Előbb a fürdő jöjjön – szagolt a lány a férfi ruhái felé. Majd papucsos, színezett körmű lábaival megrúgta a levetett göncöket.

– Áh! – fordított erre hátat a tészta. – Csak siessenek!

A férfi nem látott még olyan kalácsot, amelynek ennyire sürgős lett volna valami, de vajon mi?

Miközben a tészta, nem is kissé duzzogva ment, a lány odalépett a fával burkolt falhoz, hogy Ali Babát játsszon, ugyanis az „Szézám, tárult”. A férfi ámult-bámult, a lány meg egy fehér frottír-köntöst dobott felé. Repült az, akár egy kótyagos madár. Neki a férfi mellének, hogy utána kellett – ösztönszerűn – kapnia.

A lány felkuncogott. A férfi nem is mert rágondolni, mi okból. De már akkor magához szorította a köntöst és belebújt. Ez már tőle nem menekül!

A formácska lány ránézett, gusztálta – talán –, kokettált vele, mert lehetett érezni, hogy ez több, jóval több, mint az ide-vágó munkaköri leírása. (Azaz ezt sosem lehet egy kívülállónak tudni!)

– Na, menjünk – jelentette ki, és megint ajtót tárt. Hogy ennek a nőnek (nemhiába, bennfentes) sikerül csak úgy nyitogatni a falakat! – Itt a fürdő, vigyázzon, csúszik.

A férfi arra óvatoskodott. Meleg levegő csapott ki, meg kellemes szappanillat abból az ajtóreszből, ahol a lány most leguggolt.

– Huh – nevetett a nő – éppen jó. – Ezzel vetett egy mosolyt a mellé érkező férfire. – Ez nem fogja leforrázni a...

Kuncogott és feláll. A férfi meg már akkor ott állt a padlózatba süllyesztett kád előtt. A kádnak fekete-fehér kockás – hogy lehet itt játszani! – szegélye volt. Biztos, az egész kád is márvány, bár az nem látszott a habtól.

– A köntöst nem kell kimosni, az tiszta – jegyezte meg a csinoska lány. Aztán egészen színészsnős, vagy egyszerűen csupán teátrális módon a habzó medence felé intett.

– Maga – valahogy száraz volt a férfi torka – marad?

A lány csücsörített.

– Á, nem – villant szeme, miközben máris elfordult. – Erre a hétre el vagyok tiltva... – felkuncogott – a szextól! Na, bá-á-áj!

*

Egy óra múltán a férfi tényleg érezte, hogy más ember lett. Tiszta (patyolat), ellazult, meg manikűr-pedikűrözött, haja mosva, bodorítva – na, ezt nem engedte volna, de tiltakozásaival itt senki sem törődött –, meg lett borotválva, még bajuszkáját is akar-

ták, de azért már közelharcot vívott, ádáz testi sértéseket beígérve. Sőt, a tésztaember – rejtély azért még mindig, hogy férfi vagy nő – meg is masszírozta.

De a régi ruháját kapta vissza, mert meztelen nem maradhatott, és a hófehér köntöst sem vihette el, sajna. Pedig az nagyon tetszett neki. Szinte egyedülként ebben a giccs-kavalkádban.

A tésztaember fintorgott (talán még tovább gyúrta volna), a csinoska lány viszont viháncolva búcsúzott.

– Reméljük, lesz még a vendégünk, uram. Itt, ahol bárki más ember lehet!

A férfi nem tudta, mit is reméljen.

Az előtérben, a márványos és pingvinesben Lisa türelmetlenül fogadta. A férfi csak azért nem kapott ki, mert Tomra is várni kellett. És Lisa princesse azért Tomot, a kutyát megvárta. A férfit csupán egy futó – gyorsprintelő – pillantásra méltatta.

– Na, végre! Mi tartott ilyen soká? – toppantott a szőke királylány, meglátva illatozó kutyáját. Ó, bocsánat, négy lábú barátját. – Csak nem volt valami szuka, mű vagy igazi?

– Á, nem – tiltakozott a szexi, magas lány, aki Tomot kísérte –, csak teljes kiszolgálást kapott a princesse barátja. És ez bizony időbe telik.

– Meg rengeteg pénzbe – fintorgott Lisa, aztán intett. – Na, menjünk, fiúk.

Ezzel mentek. Kifelé is, mint befelé. Abban a sorrendben. Elöl a nő (Lisa princesse), mögötte Tom (a négy lábú haver), leghátul meg... Azt úgyis tudják!

Ugye, maguk is megfigyelték, hogy Lisa princesse meg sem próbált elköszönni? Gondolhatta, udvariaskodik itt helyette eleget a pénze, vagyis az apja pénze, borrhavólóستól. Minek még ehhez száját is koptatni? Még Tom sem tette, csak felvetette fehér-fekete husky-fejét, és amikor a férfi megpróbált köszönni – mert így nevelték, és ő is erre próbálta nevelni az iskolásokat –, akkor válaszul az izomentellektüel a lábára zárta az ajtót.

Kint várta őket a napfény meg a benne szikrázó piros cabrio.

– És most? – kérdezte, talán nagyon bután a férfi.

– Még – helyezte orrocskájára a lány a napszemüvegét, amely felett rápillantott – nem vagy kész.

A férfi magára nézett. Szerinte – de hát mit számít, mit számíthatott itt az ő véleménye! – sokkal jobban nézett ki, mint korábban.

– Beszállás – utasított Lisa. És nevetett. – Most jön a nap legszebb pontja!

A férfi már kihúzta magát, reménykedett.

Tom hátra ugrott, a lány kecsesen a kormányhoz ült. A férfi próbálkozott volna az első üléssel, de a lány megvillanó tekintete megállította. Megjuhászodva – juhászodva egy kutya mellé? – hátra kellett másznia. Megint. Tom azért óvatosan a farkára ült. Majd urizálón – elvégre egy úri család kutyabarádjátja ő – kibámult.

Lisa rikkantott és indított. A két fiúnak, a két meg a négy lábúnak hátul kapaszkodnia kellett, már ahogyan tudtak kapaszkodni egymásba.

– Menjünk pénzt költeni! – üvöltötte a lány, mintha eddig nem költött volna. – Irány a vásárlás! Na – fordult hátra, persze, hogy vezetés közben (száguldó vezetés közben) – meglátod majd, milyen jó cuccokat veszünk neked!

A férfi érezte, sodorják az események – meg a nő.

Mikor az anya temeti gyermekét

Szemeid íriszén homály van,
torkod mélyén csődarab kiált:
levegőért zihál,
de oly csöndesen,
hogy nem hallom,
oly végzetesen,
hogy csak ezt hallom.

És kettévág a félelem,
a félelem kettévág mégis,
lesz-e még ráérős időnk,
ráérős időnk lesz-e még?
Isten fog kezében.
Fog vajon kezében az Isten?
Megsimogatva reszkető szívünk,
reszkető szívünk megsimogatva,
lelkünk madárrá válhat,
válhat-e madárrá a lelkünk?

Álmodom időben, térben,
időben, térben álmodom,
haza vinnélek,
újra felélesztenélek,
hogy rajzolj, fess,
s élj a mának,
de ne a homálynak...

Eltévedt téglaszöveteid bontom,
hamvaid urnasírodba zárom,
Torkodból a csöveket kitépték,
fejed glóriáit megbecstelenítették,
mert onnan is csak az
idegen csöveket szedték...
Szedték? Nem szedték?
Nem tudom.
Milyen árva, aki meghalt.
Árva-e, aki meghalt?
Nincsen többé szemérme,
nincsen többé lelke, csak
a nemlét fuvolái zengik:
„Hol volt, hol nem volt...”

Ámulat

Látod, este van megint, és mindenfélét ígér, és mesél, mesél, mesél. Javíthatatlan: a reggelről beszél, és arról, hogy ő valójában nincs is, semmi nincs valójában... A világot átrajzolja az ámulat.

Csak ülök alatta és nyitogatom az ablakokat: „szeret – nem szeret...” ezer éves játék. Simogatom az eleven múltat, altatom kicsiny halálaim. Szétnyitom isten tenyerét és megágyazok. Rendben van minden: az Igen is, és a Nem is. Hagyom az eget, a csillagokat ragyogjanak, tudom a valóságot épp, hogy kilátszik a mindenségből. - Alig érintés Isten arcán.

Hát megint tenger. Megint ölelés. Megfogom a szikláról ugrani készülő lány kezét. Én voltam valaha... És magunk mellé ültetem a végtelent. Nélkülünk fázik. Majd nem fog hiányozni a tenger, hiszen részemmé válik... – mondom annak a régi halász lánynak... Majd akkor... majd... most aludj... aludj... szeretlek, szeretlek.

Czine Árpád: Feleződve

Bennem éneklő

A csodákat neked gyűjtöm,
neked gyűjtöm ide.
Ha elegen lesznek,
köréd rendeződik a tér ,
finoman, mint egy hópihe.

Nem csokorba,
nem is a földbe ,
szórom őket a semmibe.
Ha elegen lesznek,
körém rendeződik a tér ,
finoman, mint egy hópihe.

Hídon

Leül velem szembe, és néz.
Arra kér, hogy vetkőzzek örömré.
Mosolyog.
Én félek.
Tudja,
(olyan régen hordozom)
az úrt.
Mondja,
hogyan táncoljam tele,
vele..
Puha bizalommal, mint az angyalok:
ez is én vagyok,
az is én vagyok.
Életbe fordultam itt is,
ott is ..
Sóhajaim telekarcolták az eget.
Mutatja:
csak utak,
nincs halál..
Nevet,
és hajamba suttogja az augusztusi csillagokat,
mindet,
ami elesett.

Lenni

Hol lenni, kiátkozottá
halandóságunk öln
kihűlőben
hol lenni?
Testtől testig kígyózva
áruková
hová szökni magunk elől,
hogy verjen máshol
a sors, a lét.
Vagy várni
ideér-e a történet
mielőtt lassuló szívemet
érintené valami csoda
ha még idefér mellém
ez a túltárgyalt sehova.
Mert a magányba rugdalt tétova
önérzet akkor sem jobb,
ha én ásom síromat.
Te már tudtad a szakítás
késes igéit
tudtad eltalálsz engem is,
egyszerű a képlet
mikor a szavak is vének.
Csak a hazudott
vágyaink szépek.

Tisztulás

Jégzajlós örvénylő vizekben
kaparom magamról
rámcímkézett múltam
lehet az összes rontásodból
semmit sem tanultam.

Bolond Irén

Régi közhely, miszerint a pénz, a jólét ritkán boldogít. Bizonyíték erre az a háborút követő néhány év, amit kisfiúként éltem át egy romániai faluban. He-lyesebben most romániai, mert akkor, a második bécsi döntés révén, Magyaror-szághoz tartozott.

Kajántót ugyanaz jellemezte, mint a többi falut akkoriban: düledező kuny-hók, elhanyagolt szántóföldek, hiányzott a villany, út, pénz. A parasztok mezít-láb jártak, egyik-másik rongyokban. Rádió, mozi nem létezett. Ezt pótolták a fo-nók, a tengerihántás és egyéb népi „rendezvény”, ahol szájról szájra szállt a dal, a fiatalok mókáztak, az idősebbek meséltek, és... Folytassam? Boldog voltam, így mezítláb és szegényen.

Volt Kajántó határában egy sással benőtt, 1,5-2 méter mély tavacska. Azt me-sélték, él a fenekén egy százéves öregasszony, a szeme zöld, haja hosszú. Ezzel a hínáros, az egész tavat áfogó hajával szokta magához húzni a szófogadatlan gyerekeket, ha azok beljebb, a tó közepe felé merészkedtek. Én persze nem tar-tottam magam ilyen gyereknek, és szinte naponta kijártam a tóra csónakázni, fű-rödni mindaddig, amíg rám nem tapadt egy-két pióca. Attól kezdve még a tó kö-zelébe sem mentem, bármennyire is csábítottak a társaim. A ludak, bivalyok bezzeg nem féltek, irigykedtem is reájuk. Bivalyok. Hú de féltem tőlük is. Ha ezek a szarvukra kapnak, kispajtás!

– Dehogyan kapnak, gyere, barátkozz meg velük! – nevetett ki apám, azzal hopp, máris ott lovagoltam a legfélelmetesebb, legfeketebb bivalyon.

– Édesanyám! – hívtam segítségül anyámat.

– Pszt, ne kiabálj! Inkább vakard meg a hátát, azt nagyon szereti.

– Mi van már megint? – bukkant elő anyám, meglátott a bivalyon, és csak há-pogott. – Já... János, a gyerek! Jaj, kapd le, gyorsan, mert lepottyán!

– Ne légy már olyan kishitű! Isten vigyázz rá, azonkívül hadd szokjon egy ki-csit a melegebb helyzetekhez is. Az életben nem lehet mindig csak futni, futni. Szükség van bátorságra, erőre, no meg tapasztalatra is ahhoz, hogy, ne rezzen-jünk össze minden zörejre. Na, mi lesz, simogasd már meg azt az állatot!

Félve engedelmeskedtem, és óvatosan megsimogattam a bivaly széles, forró hátát. Az állat békésen tűrte, és semmi jelét nem adta, mintha le szeretne rázni magáról. Nagyszerű! Nem is igen értem, miért féltem én eddig ezektől. Marad-tak a libák, merthogy azoktól is tartottam ám. Mitől nem tartottam én akkor, is-tenem! Félttem a boszorkányoktól, a kígyóktól, patkányoktól, nem mertem ki-menni este az utcára... Egyszer mégis szembeszálltam egy sziszegő gúnárral, befogtam a csőrét, és láss csodát, már tőlük sem féltem többé.

Nemsokára olyan Tarzan-félének éreztem magamat. A falu volt a birodalom, és az állatok a barátaim. Sosem jártam egyedül, mindig elkísért valamilyik kutya, macska, elsősorban Szivar, édesapám kutyája. Hatalmas kutya volt vicsorgó nagy fogakkal, egyébként olyan kezes, mint a bárány, így kedvére nyargalhatott velem is meg egyedül is, bárhol a faluban. A tiszteletes szíve bütyke – mondták az emberek, és senki sem bántotta. Együtt hancúroztunk odakinn a réten vagy akár otthon, a széles rekamién is. Egyedül a templomból tiltottuk ki ökelmét. Pedig oda csakugyan bárki beléphetett, látogatták is sokan, főleg ünnepnapokon. Itt prédikált naponta az apám, lelkipásztor lévén, de hogy miről, arra sajnos már nem emlékszem. Elfelejtettem, vele a templomot is, csak a hangulatát őrzöm, és a karácsonyfák képét szívem valamelyik rejtett zugában. Hű, hogy csillogtak-villogtak azok a fenyők tele dióval, dísszel, szaloncukorral, alattuk ajándék, felettük angyalok. Igen, angyalok, szinte láttam őket, amint suhogva röpködnek a karácsonyfánk körül.

Egy nyáron szörnyű vihar támadt, utána napokig ömlött az eső. A sáncok megduzzadtak és kiöntöttek, a víz elárasztotta a kerteket, udvarokat, aztán tovább emelkedett.

– Imádkozzunk az Úrhoz, hogy állítsa el az esőt! – biztatta híveit az apám. – Szálljunk magunkba, és bánjuk meg a bűneinket! Emellett segítsünk is, testvéreim, mert Isten is akkor segít leginkább, ha mi, emberek is segítünk magunkon.

Ezzel kirohant a templomból, ki a töltésre, hogy megvédje faluját egy újabb vízözöntől.

Mihelyt kiszépült az idő, és rendbe jöttek a dolgok, siettem kocsikázni egyet. Igaz, nem volt nekem se kocsim, se lovam, viszont mire való a domb, szekérnek meg ott a babakocsi. Pár éve még ebben tologatott anyám, színe kifakult, egy kereke hiányzott, de a többi még úgy-ahogy működött.

– Szivar! – füttyentettem a kutyának – Ezentúl te leszel a paripám.

Befogtam a kocsiba, és elvágtattunk. Az utca végén borzas asszony figyelt minket. Bolond Irén! – torpantam meg előtte riadtan. Akkoriban minden faluban akadt ilyen Bolond Irén. A nép etette, ruházta őket, és jókat derült rajtuk. Én inkább félttem, és lám, nemhiába. Amint észrevett, különös arccal kapott ölbe, el kezdett ringatni, majd visszagyömöszölt a babakocsiba. Mint a szélvész vágattam ki a kezei közül, utánam Szivar boldog csaholással. Amikor hátranéztem, Irén csípőre tett kézzel táncolt, és énekelt valamit.

Azóta sajnos egy egész élet vágtatott tova, ám Kajántó képe ma is feldereng bennem. És akkor... Akkor újra gyermek vagyok, versenyt futok Szivarral, és pislogva nézem, hogyan illegeti magát a kajántói Bolond Irén.

Állati szösszenetek

(Részlet)

A téeszelnök orvosol

Kiballag a téeszelnök a farmra. Állatai nyomban körülveszik.

– Na, mit akartok?

– Nyihaha! Heréét! – dörgölődzik hozzá a ló.

– Múú! Máléét! – bögi a tehén.

A kutya sóhajt:

– Vauvau! Má-má-jat!

A macska:

– Nyáu! Haalat!

– Háp-háp! – hápog a kacska. – Ká-kását.

Csupán a disznó hallgat.

– Hát neked mi kell? – kérdezi meg őt is az elnök

– Nekem, röf-röf, rö-rö-högnöm kell.

Tüntetnek az állatok. Jobb bánásmódot, és elsősorban táplálóbb eledelt követelnek. Az elnök kénytelen-kelletlen ismét közéjük ballag.

– Na, mit akartok már megint?

– Heréét! – vicsorog rá a ló.

– Máléét! – így a tehén, míg a kutya májat, a macska halat, és a réce kását kér.

– Rendben van! Orvosolom én a bajotokat, ne féljetek.

És valóban orvosolta. Olyan üzemet építtetett a farmjára, melynek egyik részlegén cipőfelsőrészt, a másikon a mai napig is táskákat készítenek.

Disznóbőrből.

Ha nem temetnénk

Ha nem temetnénk folyton
s minden temetőinket
kiásnánk exhumálnánk
halottainkat szeretteinket
szeretve gyűlöltjeinket
hány milliárdnyian is
lennénk a Földön – Uram

Mert a jó lelkek – a szabad
lelkek – kapszulái csak-csak
elférnének szféráidban
s ha összekoccannának is
a csontok – a csontok
mint szélharangok ott
zörögnének napkeltekor...

Mért nem teremtettél gerinctelen
embert is evilágodra – mondd!

Ezredváltó sűrű ének

*Ködöböcz Gábornak.
a hatvanadikra!*

A víz locsog, morog
és hallgat, barátom!

Az erdő fái már érzik
a láncfűrész-szagot...

A kifutópályán elhagyottan
vesztegel egy mozgólétra...

S jégben villan
a hegygerinc...!

Ahová nem juthatsz –
oda tekints!!!

A rózsák vére

Gennadij Ajginak

A rózsák vére
megfolyik
a forró alkonyatban...

a fehér – fehérét
a sárga – sárgát
a piros rózsza – vérpirosat
könnyezik...

a rózsák tövise
vért kíván...

a rózsák vére – könnyeket!

Túlnőttek a magaslaton

Itt mindig idegen voltam
nem várt vendég
mégis egybevegyültem a múlt idővel
sosem zárkóztam halálos idegenségbe
hálaáramot kapcsolt be
titkos belső templomom
a volt és van szüntelen hullámverések
emlékekként szökkentek szárba
termékeny humuszon
lelkemben szárnyakat nyitottak
hogy kívül tartsanak a vést hozó varázslaton
az érintés asztrális torna volt csak
testamentum anyag nélküli vonzalom
szeretetem érzékeny elszánt szabadmadár lett
még ha sorsot húzott is a téniszony
láthatatlan köldöksinórjaim porig égtek
mert túlnőttek Ők a magaslaton.

Nélküled hogyan tovább

A repülőgép ablakára
ráfeszültem
a reszketeg emlékek
dózsöltek bennem
mint skótok „in the pub”
péntek szombat vasárnap
Ott éltek a szívemben
s még vágytam rád
mint ahogy a sirályok szemére
skót dudák hangjára
az elbűvölő Skóciára
...de ott fenn
a felhők között
elbújt előlem ez a világ
megfeledkezett rólam
már nem tudott kérdőre fogni
átölelni becézgetni
leszakadt rólam a ragaszkodás
leült mellém a kétség
fásultságom tompította a viaskodást
a repülő szárnyára szepegtem a döntést
veled már nincs
de nélküled hogyan tovább

Törekedtünk csak

A templomlépcső magaslatából
figyeltelek
Megbéklyózva ültem ott
mint elcsendesült harang
elállt lélegzetek
Kikérte magának ezt az idő
félbevágta
magával vitte
fájt ahogy
cserbenhagyott
Nélkülünk ténfergett
a végtelen is
lazsált lábatlankodott
Törekedtünk csak
de egymáshoz már
nem találtunk utat.

Egy hosszú átok

Úgy volt, hogy másokhoz kell mennem,
útra kerekedve, holtak háta mögül,
szavak alól, szivárvány szalagja alól,
szekérre felkérérdzkedve, lejtők fölé,
mikor a szemem hályogos.

Vizet jární, lángot szitálni malomban,
metsző fogakkal harapni húsozat,
bűvölni habzó rózsza-mező barázdáit,
mondani rontást megfordító imát.

És remegni benned minden reggel,
amikor búcsúzva utánam bámulsz,
az arcod jég veri, nagypelyhű hamu,
az egeken tüzet vinni szét,

főlpántlikázott lovak patája alól
semmibe tűnni az elhagyott parton,
honnan nyúlcsapás nem látható,
és ha eldőlt már, hogy nincs tovább,
tudni, hogy ez csupán egy hosszú átok.

Lehetnél angyal

Beléd szeretni, gyöngyfogadba,
lehunyt szemmel feküdnék nálad,
december csengőkkel fogad ma,
nincs haza, nincs föld, sem varázslat.

Ablakba bezúdul a páskom,
havakkal csapzottan visszavár,
téged bárki láthat, hadd lásson,
kinyílik, mint az ernyő, a nyár.

Hadd legyen ősz, hadd legyen
tavasz,
vetett sárgaviola pezseg,
lehetnél angyal, hogy várjalak,
álmodnak rólunk nagy tengerek.

Közben föl se nézel

Aztán a kövér madártojások, vadméz és vadkörte,
a Farkaserdő megbokrosodott vadrózsa-ösvényei,
hótörés-döntötte fák fehér kriptasora,
a hitünket, búcsúnkat megnemesítő Imre herceg,
habos vaddisznófej, élezett dárda, patkó-ív fénye,
hangosan tódul a vér, közben föl se nézel az égre,
mely Bejcig vitorlaként csattog, és nincs hold,
vagy ha van, félelmet fon a hajadba,
csak ez a dülő maradt belőled, ez a vércse-kiáltás,
nem erre a mezőre akarsz írni egy végtelen verset,
csillagok kengyelvasára, akácokba forrt csontokra,
rozs-növesztő ember szalmazsákjára, teknőjére,
nem az ólom Almásalé lebegő gyümölcsseihez érsz,
hol annyi régi augusztus arca a tiéd és egyik se,
vén bőröddel várod,
hogyan mikor lesz vége a körhinta iszonyú zajának,
pedig csak földdel bebalzsamozott lányokat forgat,
akik hajából a szalagokat a halott homok kifésüli,
röpülnek gyűrt szoknyában, kabátban,
hártyásan, sárgán, kezükben égő gyertyával,
egész nap a sodrásban, ölelő mindenségben,
üres ház küszöbéről az északnak indult vadludakkal.

Versbárka

A vers: Noé bárkája,
a szellem özönvizében
fennmarad,
a lap szélén várakoznak,
hogy szóba kerüljenek,
az orrszarvúk, zsiráfok, madarak...

A költő megépítette
vershajóját, azóta is
benne utazik,
hogy lelke-galambja,
ujjai-csőrében hozza
új tollait.

Nagymarosi emlék

A fák-ecsetjével,
milyen könnyű lenne
 lemeszelni az eget.
A szivárvány is egy kormány,
nézd ahogy a vihar vezet.

Nagymaroson, ahogy a dombok,
nyakukba tekerték
 a Duna sálját.
Hajómintázatukat
a hullámok, felénk dobálták.

te tudod

te tudod hova temessenek
anyaföldbe
s milyen mélyre szükséges leásni
hogy a méreg ne hatoljon le
ne érje el élettelen tervét
ne törjön át urnát
ne rohasszon fakoporsót
halálnak misztériumát
te tudod hol legyen a hely
még életedben kedves
de ha nem is tudhatod
elgondolnod érdemes
szivároogjon-e beléd ott a valóság
oda látogassanak majd ivadékaid
s ha nevedről elporlad a kép
emberöltők múltán
szeretni fogod-e még

Álom

Sarkadi ott ült a konyhában a résnyire nyitott ablaknál és cigarettázott. A kislámpa fényétől is jól láthatta: alig múlt negyed négy. Másfél óra múlva kellene csak *rendesen* kelnie, de a házuk előtt megálló szemétszállító autó fölébresztette. Miután elhajtottak, megpróbált visszaaludni, de kósza gondolatai miatt nem járt sikerrel. Szerencsére a felesége nem ébredt föl a zajra.

És ami azt illeti, ő sem ébredt. Nem, Sarkadi inkább *fölríadt*. Megszívta a cigarettáját, és újra fölidézte azt a pillanatot, amikor a házuk előtti robajra kipattantak a szemei: homlokát azonnal elöntötte a nyirkos veríték, a szíve úgy kalapált, mintha át akarná szakítani a bordáit. Nehezen tudott csak megnyugodni, és még akkor is szaporán vette a levegőt, amikor felesége mellől halkan kiosont a szobából, és letelepedett a konyhában egy fél doboz cigarettával.

Sarkadi az édesanyjával álmodott, akit nyolcesztendőskorában veszített el. „Szívko-szorúér-elzáródás”, mondta neki az apja néhány nappal a temetés előtt, és akkor – természetesen – fogalma sem volt, mit jelentenek ezek a furcsacsengésű szavak. Olyan hirtelen szakadt ez a haláleset a család nyakába, hogy attól a naptól kezdve semmi sem lát-szott egészenek.

Sarkadi évek során kiváló érzékkel látta meg minden elhibázott döntése, vélt vagy valós kudarcra mögött az édesanyját; az ő alakja sejlett föl mindig, és nem okozott gondot az sem, hogy lelkiismeret nélkül őt nevezze meg egyértelmű felelősként elhibázott párkapcsolataiért, vagy akár a függőségért.

A felesége persze nem egyszer helyre tette ezzel kapcsolatban: szálljon magába, ahe-lyett, hogy másokat vádol alaptalan, minden rációt mellőző hülyeségei miatt. „Vagy ahogy a kedvenc könyvedben írják – hangsúlyozta V. -: lásd meg először a gerendát a szemedben és csak utána piszkáld másokéban a szálkát.”

Sarkadi elnyomta a cigarettát, és kivett egy újabb szálat a dobozból. Rágyújtott, a füstöt pedig megpróbálta a szűk ablakrésen át a hold felé fújni. Az óra egyenletes kattogá-sától is hallotta feleségének – a hálószobából – átszűrődő szuszogását.

Nem emlékezett rá, mikor álmodott utoljára az anyjával, de abban biztos volt, hogy nem mostanság. Régebben többször is megesett, hogy semmiségekről beszélgettek, vagy éppen csak ültek csöndben egy padon, a régi telken és nézték egymás arcát. Más-kor valami furcsa, tejködszerű lebegés vette őket körül, és boldogok voltak, határozot-tan boldogok, pedig Sarkadi minden porcikájával érezte, hogy a boldog élet lehetősége olyan könnyedén és véglegesen szállt el – jelentsen ez bármit is –, mint anyjának utolsó lélegzetvétele azon a márciusi délutánon.

A mostani álom viszont egészen másnak bizonyult. „Még csak nem is láttam”, gon-dolta Sarkadi, és a hamutálba pöccintette cigarettáját.

„Még csak ott se volt.”

Egy hatalmas családi ház teraszán ücsörgött a kellemes napsütésben, amikor egy is-meretlen hang megszólította a háta mögül. Nem tudott megfordulni, érezte, tenyér nehe-zedik a vállára, az tartja vissza. A hang különösnek tetszett: mintha valaki betapasztott szájjal próbált volna egy kádnyi, zubogó víz alól szólni. Ennek ellenére mégis tisztán ér-tette minden szavát.

„Bár riadtam volna föl előbb...”

De nem így történt. Fél három után kicsivel megállt az utcában a szemétszállító, és a szemközti irodaépület elé helyezett kukákat éles csattanással elkezdte kiüríteni, éppen néhány pillanattal az után, hogy a víz alatti hang közölte: Sarkadi édesanyja nem halt meg; köszöni szépen, jól van, az elmúlt huszonöt évben új életet kezdett.

Amikor mindez kimondatott, Sarkadi nevetni kezdett, halk kuncogással, mintha szavak nélkül kívánná közölni: tudod, kivel szórakoztatok. Azonban a különös hang olyan meggyőzően adta elő üzenetét, hogy végül Sarkadinak nem maradt oka kételkedni. És ha mindez igaz, ha az édesanyja tényleg nem halt meg, akkor az *alapjaiban* változtatja meg a világról és saját életéről alkotott fogalmait.

Ha valóra válna mindaz, amiről álmódott, nem lenne értelme tovább élnie. Elképesztő erővel rántaná ki az igazság a talajt a lába alól; ebben a fullasztó térben a semmibe zuhanna. Keresné a kapaszkodókat, hogyne tenné, hiszen ösztönei ezt diktálnák, de kezeivel végső soron csak üres levegőt markolna.

Amint ezt a felesége mellett végiggondolta, sírni támadt kedve, de tudta, az sem jelentene megoldást. Föülült az ágyban, óvatosan belebújt a gumipapucsába, és halkan ki-osont a szobából, egyenesen a konyhába. Amikor kinyitotta az ablakot, és beleszippanzott a hűvös levegőbe, érezte, mint hogy alább szívében a remegés.

Sarkadi újabb cigarettát halászott elő a dobozból. Ismét rágyújtott, és hagyta, hogy a gyufa egészen a körmére égjen. Csak akkor rázta le a lángot, amikor már elviselhetetlenül égette az ujjait. A koromfekete gyufaszálat a hamutálban a csikkek mellé helyezte.

Miután a fürdőkád mélyéről szóló hang kinyilatkoztatott, Sarkadi bénultan ült tovább a hatalmas családi ház teraszán.

„Sírni szerettem volna, de nem tudtam.”

Hang nélkül tátogott, akár egy partra emelt, négykilós márna, ami persze összevissza csapkod, széttöri magát a kövezésen, szenved a szárazon, és csak abban az irgalomban reménykedhet, amit horgászától kaphat, aki – természetesen – azon igyekszik, hogy a szájszélbe akadt horgot minél előbb eltávolítsa.

„Meghalt, és ezen nem lehet változtatni.”

Mindez nagyon is magától értetődő. De vajon a tudatalattija mit akart ezzel az álommal üzeni? Hogy még mindig *képtelen* elfogadni a megmásíthatatlant? Vagy éppen séggel pont az minden vágya, hogy elhunyt édesanyja annyi év után előálljon, s ő a szemébe üvöltse összes fájdalmát? Hiszen ki ne akarna több lenni annál, mint amivé lennie sikeredett? Sarkadi tudta, kevesen elégedettek azzal, amit az élet kimért a számukra. És azt is tudta, hogy addig, amíg nem leli meg a vágyott békességet, sose lesz képes szembenézni önmagával.

„Nem kaptam levegőt, meg se tudtam szólalni.”

Sarkadi fölállt a konyhaasztal mellől, és az ablakhoz lépett. Kellemes, hajnali szellő szűrődött be a vékonyka résen. A hold sápadt volt és sárga, mint egy baljós előjel. Sarkadi utoljára megszívta a cigarettáját, és a szomszéd házak felé fújta a füstöt.

Mielőtt visszafeküdt volna békésen szuszogó felesége mellé, kiment a fürdőszobába „rendbe tenni magát”: halkán kezét és arcot mosott, a dohánybűzt pedig szájvízzel öblítette ki. A jól ismert, halovány undor ismét megjelent a szívében, ahogy a tükörben végignézett gyűrött ábrázatán. Arra gondolt, hogy este, munka után mindenképp elmeséli feleségének éjszakai álmát. Talán V. majd megmagyarázza, mit is jelentett mindez pontosan.

Bertha Zoltán

Mítosz és poézis

Fátyol Zoltán versvilágáról

A Debrecenben élő kiváló festőművész, grafikus, főiskolai tanár Fátyol Zoltán az utóbbi időkben lírikusi teljesítményével is nevet és elismertséget szerzett. A *Két kép az álmom* (2000) című könyve után *Lezuhant mítosz* címmel 2009-ben látott napvilágot újabb kötete a debreceni Metaform Művészeti Alapítvány kiadványai között, majd ugyanitt sorra a többi: a *Még épp hihető...* (2014), az *Önkéntes rabszolgák* (2015), az *Összeomlott idea* (2016), a *Nincs felezőpont* (2016), s legújabban a *Felbukkanási tartomány* (2017), illetve Saarbrückenben a (válogatott) *Egységnyi hit* (2017). Impozáns verstermés, gazdag költői világ ez; a kötetek pedig maguk is műalkotások: a szerző megragadó képzőművészeti munkáival, illusztrációival megtűzdelve, színezve.

A könyvborítókön olvasható vallomások nemcsak a költői megszólalás indítékait villantják fel, hanem egyúttal hiteles létértelmezéseknek is tekinthetők. Minden „esetlegessé, időn túli véletlenné, valószerűtlen realitássá” lett, s eldönthetetlen, hogy valódi-e még „a körülöttünk lévő világ misztériuma, vagy olcsó, bazári szemfényvesztés” – írja egyik helyen, s hogy bizonyos metafizikai határvonalon állunk: „még innen valami elkövetkezőn, amiről semmit sem tudunk, de már túl mindenben, ami eddig megtörténhetett.”

S valóban, ez a folytonosan munkáló metafizikai érzékenység az, ami elsősorban lebilincselheti az olvasót – s vele az artistikusan finom esztétikai kimunkált-ság és változatosság, az introspektív-meditatív szenzibilitás, a kiáradó műveltség-élményeket és erudíciót az érzékletes és szemléletes látomásformákkal szuggesztíven összevibráltató elemi egzisztenciális hangoltság. Az atmoszferikus, léthangulati telítettség bölcseleti ereje így sohasem kimódolt bölcselkedésekben vagy racionalizált elmélkedő szölamokban, hanem éppenséggel egyfajta egzisztenciológiai filozofikum elementaritásában, olykor tárgyias-absztrakt vagy vizionárius imaginációjában, azaz a képiség és a látványenergia elsődleges lírai hatásminőségeiben nyilvánul meg.

A poétikus invenció egyik meghatározó alaprége a művészeti, kulturális, szekunder élménységhez kötődő ihletettség: különféle festők, írók, példasugárzó személyiségek pályájának, életművének vagy egyes alkotásainak inspirációja (Breughel, Klee, Csontváry, Vajda Lajos, Kondor Béla, Egry József, Bergman vagy József Attila, Hamvas Béla, Pilinszky, Jakob Böhme, Rilke, Dylan Thomas, Borges, s még annyi mindenki más is felbukkan Ikarosztól Hérakleitoszig). Keleti és nyugati mitológiák, japános rebbenések és biblikus reménykedések légköre, tró-

pusi álmoktól eszkimó kunyhóig, a régi kínaiaktól az indiánokig, hajdúsági mezőktől a nagy tengerekig és azokon túlig húzódó távlatok sugallatossága járja át az átlényegített leírások jelentéstartományait. Megnyílik a szellemóriások által közvetített transzcendens üzenetek kapuja, s kibomlik a „lezuhant mítosz” bonyolult szimbolikus sokértelműsége. Az a folyamat, amelyben az archaikum evidens hagyománya elsorvad, s belesüllyed a szekularizált, profán életrend (pontosabban életrendetlenség) kuszaságába, kaotikus kilátástalanságába, s másfelől pedig a hit, hogy ebből az alászállásból esetleg egy új visszarávedés, felnyílás, szakrális és spirituális átítatódás következhetik be. Alámerülésből felemelkedés. Hogy ha az immanens embervilágban szaturálódik mindaz, ami érzékfölötti tradícióként elveszítette már eredendő szentségét, akkor esetleg így – az elvetett magból újra kikélve – megindul ismét a felfelé tekintés ösztönelete.

Misztikum és misztérium (mondhatni a „mysterium tremendum”), múlt, jelen és jövőbeliség idői felfoghatatlansága, kontemplatív áhítat, szenzuális rezdülésekben tettenérhető léttitok-keresés övezi ezt az örökös rejtelmeket tapintó költői pozíciót („ahol nincsenek / irányok minden / mozdulat / végtelen”), a teremtő lételeményekben rejlő enigma, a primordiális talány folytonos megtestesüléseire és inkarnációira csodálkozó, rezonáló hanghordozást. Mert valóban: „Mi növeszti a fát, / mi húzza törzsét, / zöldjét ég felé?” Csak beleborzongani lehet a tűnődő felismerésekbe és sejtelmekbe. Abba is, hogy „Talán az anyag is fehér lesz majd – mint egykor / a Születés körül volt –, derengő, tejszínű / örvényekben omolva vissza, a Szent Magig.” És ez a mítosz újraképződésének lelki – pszicho-ontológiai – alapja is: múlás és kezdés ciklikus örökérvényűsége: „Egy másról itt senki semmit nem tud, / a földműves pedig, mindennek háttal, / az előtte járó állat farát látja csak tán, // vagy néha lábnyomába is néz, ahová majd / a magvakkal együtt a lezuhant mítosz is / megtér, mégis, újra csirázni.” Reményteli ez a várakozás – mintha például a weöresi *Merülő Saturnus* állatfar-képeinek hanyatlás-vízíója íródna tovább a sajtó reménység fonalán. Hiszen az is lehetetlen, hogy ember- és istenarc ne érne valamiképpen össze: hogy az álomi valóság és autentikus igazság pillanataiban ne hajolna vagy kapcsolódna egybe humanitás és divinitás, lélek és abszolútum: „Vajon meddig tart / Isten álma / és meddig az emberé, // és egymásra ébrednek-e majd / fektükből kelve / és földre lépve?”

A teremtett világ minden Isten- és emberalkotta területe sokrétű jelként és jelentésként szervesül tehát ezekben az átszellemített lírai deskripciókban: falvak és városok, hegyek és folyók, havasok és szelíd dombok, tóparti házak és omló falak, ódon temetők és ősi templomok, fényben gyökerező, mennybe ágaskodó erős fák és igéző vadvirágok rajzolódnak ki és tűnnek egymásba, kiélesedve vagy elhalványulva, hajnali és alkonyati homályban, verőfényben és árnyékban, év- és napszakonként változó hangulati varázslatban. „Lét és mágia”: együtt vonul az időben és a szemünkben a barlangrajzoktól napjaink álmain keresztül az üreges mindenség kozmikus határtalanságáig, a külső és belső látás „időtlen időn” át hatoló rejtjel-olvasó nyugtalanságáig („Ahogy a jelek falon, / asztalsarkán, egy szarka / nyomai a hóban, a járdán, / dimenzióik megnövelve, / mint széthulló rönk sikolya / a baltán,

előbb kiterjedve / kerengnek fel, aztán fakul, / horpan a látszat, darabokra / válik és lezuhan, omlik, / maréknyi massa lesz, / a szarkalábak topogó / riadalma: töppedő / hókása habja”). Az univerzális riadalom vetületeit – de a „kegyelem térképeit” is fürkésszük minduntalan, s minden pusztulás hatására és ellenére. „Ez marad végül: mint egy rakás / porrá zúzott gesztenyelevél / a falu – dolgozik az aszály –, kettétörök, rönksorra hull / a fejszenyél” – porlik a magyar vidék („eltűnik, / ami volt, / mi lehetne / az is, / ami van / az meg / hamis, / hamis, / hamis. // Se ház, / se kő, / se ág, / se tő, / üres / a múlt, / a jövő / is az, / a jelen meg / fondor / és ravasz, / fondor / és ravasz” – szól Fátyol Zoltán fájdalmas panaszdala a valahai és a kommunista diktatúrában erőszakkal lerombolt debreceni Kölcsey-házra emlékező Kiss Tamás siratóénekével összevethető módon), de a hétköznapiakban vergődő mai rabszolgák, s a kiszolgáltatott magányban sorvadó nyomorultak élete is elviselhetetlen („a nincstelenné tettek / varázsszavakat keresgélnek / néha szemétkben máskor / az égre nézve de leginkább / földre szegzett tekintettel / utcai mocsokban kutatva”; „beállt a humanitárius katasztrófa / az utcákon szanaszét hullák / hevernek a város romba dőlt”). Az érzéletes képek rezignáltan áradó asszociatív hullámzása a legszemélyesebb intim pillanatok felidézésétől az elvonatkoztató sejtelmes gondolati reflexiókig, a „roncsársadalom” sivárságának kivetítésétől a természeti univerzum végtelen perspektíváinak megközelítéséig terjed. Az egymásra torlódó képzetláncolatok hol sűrű, tömény, bőségesen plasztikus összefonódása, hol pedig tempósan redukált, gnomikus légiessége és titokzatossága sodor magával. Az előbbire megkapó példa a *Rekviem*: „Milyen közel van néha / az egykori udvar / megérinthezem homlokossal / a diófa barna kérgét / a rücskös malter szürke ábráit / padlásfeljárónk alatt / rozoga mohos deszkáin / jutva magasba / aztán felülről nézve kert / udvart a távoli nagy rétet / és furcsa rövidülésben felbukkanó / apámat és anyámat / jöttek mentek mozogtak / a ház és az udvar dolgaiban / meg nem állva / aztán eltűntek egyszer hirtelen / mint egy álomi jelenetből / feledve vágyat világot / kiáltozást nevetést / és a lángot szemükben / átlépve kertet és diófát / a templomtorony magását is / mindent ami földi barna sáros / és én itt vagyok-e még / vagy a padlásajtó előtt ülök / most is egyre / ha nem látom őket várva / itt és ott se / mert ott sincsenek már / karjuk lábuk végleg rövidülve / örökre téren és időn kívülre törve”; vagy a *Pásztortemetés*: „Teste a táj, kiterítve / az aszályban: az akácok / felöltöztetve sárguló / levelekbe (...) temetkezik a pusztta, / nekivágnak a barmok / az utolsó útnak (...) kutyái együtt fordulnak / a szikésekkel, rájuk / zárul a koporsófedél; / földre földre zuhog, / föld üt földet: örökre / elvesztett lakóhely, / kolomp szól, nyelve / megzavarodva üti-veri / börtöne falát, lélekharang / helyett.” S ez a visszafogottan érzelmes hangnem, a szelíden tárgyilagos tónus itatja át másfelől pedig az axiomatikusan lerövidített metafizikus kijelentéseket, az enyhén misztikussá szublimált alakzatokat is: „Borgesre gondolok / a homályt dicsérőre / aki a világosságon / túlról látta hogy / nincs rejtelem / csak fény és homály / fény és homály” (*fekete-fehér erdő*).

Az erőteljes vizuális és verbális hatásokat rendre az ilyesféle intellektuális hangvétel, az ellentétek, oximoronok, paradoxonok, parabolák bölcséleti intoná-

ciója alapozza meg. Hogyne képződne meg így még inkább az utolérhetetlen rejtély, az érzékfölöttiség aureólája; „újra Ő mezítelen / szíve már láthatatlan / végtelen haladvány / a rejtelem felé // egységnyi hit függ / rajta még hogy / mindennap és velünk / amíg véget nem ér” (*Üzenőfal*); „a világ örökre megfejthetetlen / tökéletes rejtelem egy csillag / a lábujjak alatt egy dallam a / pokoli versé amit féreg üvölt / nem jön kor amely többre menne” (*Hegyi történet*). S hogyne éterizálódnának borzongatóvá az olyan tágas képzettársítások, amelyek földet és eget, mélységet és magasságot, evilági és transzcendens szférákat fognak át; amikor a „kozmosz íze a keserű földé” lesz, s „ég vagy kihül // a kozmosz héja / és a léleké / egyszerre”. Vagy amikor láthatjuk: „Az angyal megsérült földet érés / közben törött végtagjainak sokkoló / fájdalom és vérző sebei összezavarják / halni készülő érzeteit embriópózban / angyali és földi valóság keveredik a / csenevész bokor alatt kis falun át kis / folyó fut” (*Elátkozott hely*). És bármennyi a negatív, gyötrelmes élettapasztalat, a szenvedő létezés keserősége – az újabb köteteknek (*Önkéntes rabszolgák, Összeomlott idea, Nincs felezőpont*) gyakran még a cikluscímei is beszédesen vallanak az egyetemes, emberiség-horizontú, apokaliptikus sérülésekről (*Felmentés nélkül, Merítkező üledék*) –: a legutolsó esély valamiképpen mégiscsak kiiktathatatlan marad a szorongató és tragikus léthelyzetek közegeből is. Egyfajta áttetsző költői angelológia révén is lélekközelbe kerül a kiengesztelődés – vagy legalábbis a transzcendentális összeköttetés halvány reménysugara: „igazság és fény / hamuléra / az angyaloknak (...) mondd hát / öröktől / fogva // nem / várunk / másra // igazság és fény / hamuléra / az embernek” (*hamuléra*).

A tűnékeny és termékeny bizonytalanság vígasza maga a természet és a művészet; „malteron az önmagát ismétlő épület / gesztusa a pusztulás fölött jelzi hogy / a világot újjászülő művészet örök” (*Ház a házfalon*); „Művészet és természet / ugyanarról a gyökérről nő / mondta a mester (...) a lélek víz és a víz / lélek és közük a tigris / csikjai az egyenlőségjel” (*Művészet és természet...*). *Apokrif jegyzetek, Versek egy apokrifonból* és többféle egyéb ciklusokba, sorozatokba rendezett életképek, helyzetrajzok, pillanatfelvételek jelzik annak a hermetikus hagyománynak a jelenkori megszólító erejét, amelynek szellemi hozadéka ebben a lírában a végső kérdések kételyteli faggatása („kérdéseink apró furatok a semmi falában”; „saját nyomaid / elérheted-e / újra?”; „fogadd el hogy az / öröklét ajtaja nem nyílik / és nem csukódik / ajtaja sincs / mint a nyitott fészert / olyan és állhatsz benne / vagy leülhetsz / látva mindent és a semmit / kezdedben tartva léted / mint egy könnyű botot”), poétikai teljesítménye pedig a kiteljesedő szuverén látásmód és stiláris intenzitás: jelentős részben az elioti elvek nyomán kiterelődő vagy összeránduló tárgyias képzetek sokaságába belesűrített objektív korrelációk imagista jellegű feldúsítása. Mintha Pilinszky, Nemes Nagy és mások komor, súlyos létkijelentő beszédmodorának a weöresi természetfölöttiség lágyabb, zeneibb dallammeneteivel történő elegyítése zajlana. De még mintha a régi, későreneszánsz angol metafizikus költészet eszköztára – a képet a fogalommal szoros és integer egységbe szorító „conceit” megalkotási módozataival együtt – is finoman újjáélevenedne.

Elmozduló tárgyak suhanása a recehártján (meg a szférikus geometriában),

poláris fények opálja és fényhullámok titokzatos játéka: mind-mind szó, kép, univerzum, Isten jelnyelvi manifesztációja és értelemfölötti titkosírása. A delejező verssorok szó és metafora őseredeti, megfejthetetlen antropológiai gyökereit tapogatták – a létezés szív-hangjainak és csend-lüktetéseknek ritmusát szuggerálva. Az ősvallási, keresztény, misztikus-gnosztikus motívumok hálózatában jön létre, ami „jelen életvilágunkat érzékenyen érintő személyes reflexiókból, valamint 'rejtvény-szent' finomságú, szinte zsigeri, molekulárisan érzékelhető képekből inspirálódik” – fejtegeti a legfrissebb kötet borítóján a kultúranropológus Szabó Elemér; azt is hangsúlyozva, hogy a „szív izomrostjai közt, a baljós előérzetek (pénz, tömeg, szabvány, 'magna latrocinia') terében mégis 'fészket épít a kegyelem'. A versciklusok sajátos mítosz-idejében történik a tūpontos érzékelés-kifejezés egységes folyamata. 'Nincs felezőpont'. A versek, képek egymást is átölelik, érintik, érzékelik, egymáshoz tapadnak, mint sár és gumicipő”; a „versekben 'a mindennapi átváltozás misztériumához' hézag nélkül társul a családi filmnézés, a távolsági busz, a biztonsági őr filctolla ütőerünkön és a konyha is, ahol hajnali ima egy korty víz, vagy ahol a tenyér és a tányér nem csupán alliterál, hanem találkozásuk ott él sejteink emlékezetében. Nincs felezőpont természet, kultúra, kultusz között. 'A fehér kövecskén már ott az írás.' Tömör élmény-fogalmaink 'együtt rezegnek.'” És együtt a lírai „képeslapok”, megfigyelések, revelációk különös üzeneteivel is; hogy „a hangyák közt nincs / utolsó valahonnan / mindig jön még egy”; hogy az „idő folytonos / egyhelyben állás. / Vár csak, míg lefut, / önnön végére ér. // Isten várakozása / ezután kezdődik”; vagy hogy „amit látunk még / nem azonosítható / ami nincs már / csak az marad”.

Sokirányúságában is következetes költői pályáján Fátyol Zoltán néhány év alatt is igen messzire jutott. A törékeny, filigrán versalkat és a sóhajos, enigmatikus kevésszavúság révén közelíti az igéző nyelventúlíság – kezdet és vég, lét és semmi, szó és néma csönd eszkatologikus, végítéleti titkainak – birodalmát: „dal ez a dal / és próbált / előtte lenni // hogyan / hangzik fel / egy másik / hangból vagy / a csendből / indul // kő ez a kő / és próbált / előtte lenni // semmiből / lett vagy / kő szülte / kő” (*famagvak VIII.*); „szétzilált / szavak / és nyál / sodrott / kötél / a hallgatás / keresztjén” (*hajnali IV.*); „az ajtók nyitva / mindkét irányba / szellőzik a tér // szoba és / kozmosz // az összeomlás / előtt minden / hajnalon” (*hajnali XII.*). Lírai kifejezőskultúrája kortárs irodalmunk java részéhez tartozik.

„Mert én látok tisztán helyettetek”

– In memoriam: Csoóri Sándor –

„Illyés Gyula halála (1983) után idehaza éppen Csoóri Sándor az, aki legteljesebben folytatja, veheti át Illyés szerep- és feladatkörét: a nemzeti költőt, akinek dolga sohasem csak a költészetben akad.”

(Vasy Géza)

Csoóri Sándor életútja, életpályája nagy idők tanúja. Életműve – versei, prózai munkái, filmjei – szemléletesen példázza a népe/nemzete sorsával azonosuló, érte aggódó, sorsa jobbításáért küzdő alkotó szerepvállalásait a belső vívódásától, küldetéstudatának alakulásán át a nyílt, közéleti szerepvállalásig.

A Nap Kiadó által kezünkbe adott kötet* mindennek a tükörcsüveg tárja elénk, ama megismerés lehetőségét kínálja, hogy nyomon kövessük, miként fogadták, miként reagáltak a kortársak – írók, kritikusok, irodalomtörténészek – a művekbe kódolt, belőlük kiséjlt sorsképletre, burkolt vagy nyílt üzenetekre. Az Oktatási segédkönyvként definiált kötet híven követi az *In memoriam* sorozat megálmodója, elindítója és gondozója, Domokos Mátyás közel negyven évvel ezelőtt megfogalmazott elképzelését: „...indítson a kiadó egy tanulmánykötet-sorozatot, amely a műfaj már meglévő s legértékesebb, legidőtállóbb anyagából, az írói esszéből s kritikából merítené anyagát, méghozzá tematikusan: irodalmunk irodalomtörténeti jelentőségű s folyton-eleven, állandóan az olvasók kezén forgó íróinak munkásságra vonatkozó írásokból.” Ezt az utat követi a Márkus Béla által válogatott, Gróh Gáspár által összeállított és szerkesztett kötet, melynek szemléletes címe – *Kapaszkodás a megmaradásért* – Csoóri Sándor ars poeticáját sűríti magába: küzdelmét mindazért, amit a magyarság meg- és fennmaradásáért leírt vagy kimondott szóban, bátor cselekedetben vívott önmagában/ önmagáért, népéért/nemzetéért. Ezt a harcot idézzük fel, követjük az idő hullámvetésében, az e kötet által kínált úton haladva.

* *Kapaszkodás a megmaradásért*. In memoriam Csoóri Sándor (Nap Kiadó – 2019)

I.

*„Milyen örömmel fogtam én a dalba
gyakorta, hogyha szólított az élet,
s szabadon szállva, mint a madarak,
milyen magasan szárnyalt minden ének!
Haza, szabadság, boldogság, derű,
alkotni vágyó lendület, erő:
szívem mélyéről úgy törtek elő,
mint forrás–mélyből kristálytisza víz.”*

A pályakezdet költői programjaként tételezhető, a „lázító versek” körébe tartozó, a *Röpirat* (1953) című költemény, s a többi, e költői hullámtérbe tartozó vers, oly lírai nővésterv kiindulópontja, amely előre vetíti társadalomjobbító küzdelmeinek koordinátáit: a realitással való szembenézést, a jobbító szándékot, azt az utat, amely a „bíz-tam, reméltem” forrás–mélyéből elvisz a felismerésig – „nem láttam eddig azt, amit látok” –, s azon is túl elvezet az „újabb számvetés” igényléséig, hogy csüggedetlen érkezzünk el: / töretlen, ifjan! széphonú jövőnkbe.”

Ígéretes belépő az irodalomba, ami azonmód visszhangra talál: „Új hang, új látás, új tehetség”, „komoly ígéretet hordozó fiatal író”, akit elfogad a korabeli irodalompolitika: „valóban a nép költője, valóban kommunista költő, akinek mindennél szentebb a népe s népe boldogulásának ügye”. Akad persze ellenvélemény is: „nagy fogyasztékossága a költői kultúra hiánya (...) a külső forma elhanyagolása csökkenti a vers értékét”. A költői habitus alakulását azonban ennél fontosabb gondok érlelték: a megtapasztalt valóság – a falvak megpróbáltatásai és a politika szivárványszínei közti mély ellentmondás felismerése, a csalódás, amely őt az ellentáborba sodorja. „Én nem 1977-ben váltam ellenzéki íróvá – emlékszik vissza 2005-ben –, hanem 1952-ben”, alaposan rácafolva a ráaggatott „kommunista költő” minősítésre. Első verseskötete – *Felröppen a madár* (1954) – elhozza kortársai számára, és élénk is, az eszmélkedés jeleit. Az eszmélkedését, amely országos áramlatként vezet el az 1956-os forradalomig. E belső költői növésterv új hajtása az *Ördögpille* (1957) című verskötet. A kortárs bírálók közül volt, aki úgy vélte, hogy a kötet „sok tekintetben megtorpanást jelent”, benne „névtelen pesszimizmus”, „már-már életgyűlölő hangulat”, „erőszakos miszticizmus” uralkodik el; azonban a kései bíráló, 1982-ben, „a beérkezés” jeleként aposztrofálja, melyet „az önsarkantyúzó elégedetlenség” táplál. A saját tapasztalat mellett az eszmélés forrása volt a Belvárosi Asztaltársaság, melynek tagjaként maga is azok közé állt, akik „a diktatúrával szemben veszélyeztetett szellemi és művészeti értékeket védtek”. A harmadik kötetének – *Menekülés a magányból* (1962) – verseit „a mindenség ígérete” hatja át, „egy fogalmibb–intellektuálisabb irány felerősödése” felé vezet, oly teljesítmény, melyet az „önmagát kereső fiatal költészetünk egyik legszebb eredménye”-ként tartottak számon, melyben, más kritikusa szerint. „a »totalitást« igyekszik torkon ragadni”.

Vereseivel egy időben születnek meg a falu valóságát/realitását felismerő/feltáró szociografikus írásai. A Tudósítás a toronyból (1963) című kötete új magaslatról tekint korára. Megdöbbenő, felrázó láttelel. Fogadtatása egyöntetűen elismerő, távolról

sem olyan ambivalens, mint versesköteteivel kapcsolatban olvashattuk. Szemléltetés-képpen idézzük belőlük: „nem a »leleplezést« keresi és nem a »felfedezést« hajszolja (...) hanem az igazat”, sorait „a szeretet és a hozzáértés” diktálja, „nemcsak a borzas valót, hanem a perspektívát is látja”; benne és általa „a forró szív és hideg fő egyszerre kap az anyagba, a személyesnek az általánosba való folytonos átjátszásával, az egyesnek egyetemesebb érvényű kiszélesítésével”; „nemcsak a változó világ adatait regisztrálja, nemcsak állapotot rajzol, s lát pozitív és negatív vonásokat az életben, hanem rögtön megragadja szépirodalmi jegyeit is”. E kötet szomszédságában született meg az *Iszapeső* (1965) című „oknyomozó kisregény”, amely ismételten a magyar falu gondjaira, megoldatlanságaira, drámai jelenségeire irányította, hívta fel a társadalom figyelmét. Az ötvenes években megindult „önfelszámolási folyamat” szétzúzta a hagyományos falusi társadalmat, a paraszti élet metamorfózisa „önmaga ellen irányult”. Csoóri Sándor könyve „nem egyszerűen arra a kérdésre igyekszik válaszolni, hogy miért lett öngyilkos egy fiatal parasztlány, hanem arra is, hogy ki a felelős a tetért, vagyis nemcsak a személyi motívumok felszínét tárja fel, hanem azok mozgatórugóit is.” Az *Iszapeső* része volt egy ébredési folyamatnak, a negatív társadalmi jelenségeket fölvető alkotások sorozatának, amely átlépte a hatalom tűréshatárát. „Az ilyen és ehhez hasonló jelenségek elszaporodása az irodalmi élet műhelyeinek, szerkesztőségeinek a felelőtlenségét is mutatják, s ezért közvetlen irodalompolitikai beavatkozást tesznek szükségessé. (...) Csoóri Sándortól az ösztöndíjat megvonjuk.” A személyre szóló ítélet – az említetten kívül: műveinek előcenzúrázása – indoklásában ott szerepelt a *Kubai útinapló* (1965) című kötetével szembeni elégedetlen hatalom bosszúja. A kötet – bár áttételesen – fölveti a korabeli író-társadalomnak az 1956-os forradalomhoz fűződő dilemmáját: „az ember kinek ad igazat: a forradalomnak – e, vagy önmagának? (...) a forradalmat vállalja – e saját eltérő nézete ellenére, vagy a saját eltérő nézetét a forradalom ellenére”. Az író visszaemlékezése beszédesen visszaigazolja a hatalom reakcióját: „*Déry Tibor G. A. úr X-ben* című könyve és az *én Kubai naplóm* volt több ízben is a bikavadító irodalmi mű”.

II.

„Bárhonnan közeledjek is a hivatásomhoz, vagy mesterségemhez, csakis oda lyukadok ki, hogy az író igazi otthona az otthontalanság, a minden dolgok közé való száműzetés állapota; kiegyensúlyozottsága pedig a dráma.”

A hatvanas években, s az előzőekben megjelent Csoóri-kötetek fogadtatása/elemzése során találkozunk a „Csoóri-probléma”, a „Csoóri-jelenség” kérdéskörével. Fejlődésfolyamata, a „*költői út*” – *Második születésem* (1967), *Elmaradt lázálom* (1982) – kínálta a megközelítést kiváltó, reflexióra ingerlő témát: „a derű, a tiszta, naív természetesség hangjaitól, a magány motívumán át a kép általános elsötétültéig, a »második születésig«, s tovább, még súlyosabb konzekvenciáig”. A róla, műveiről szóló írások annak a háttérét kutatják, ami a művek esztétikai értékein túl már írói magatartásként, oly törekvésként jelenítődik meg, miszerint a „kétkelés módszerével rombolja le önmagában a világot, hogy újraépíthesse” azt. Teszik ezt azon frissiben vagy évtizedek

távlatából, visszatérőleg értelmezve a fejlődési ív karakteres vonásait, jutnak el arra a következtetésre, miszerint „ami végül is közös a próza és vers két külön koordináta-rendszerében, azok a *költői attitűd*: önmaga (és általa: a világ) szakadatlan-konok keresése, a létre csodálkozás”. Sőt, ennél is több: „A költői »én« feladat és vállalkozás, cél és ideál, vágy és következmény: elő kell hívni, meg kell teremteni.” Csoóri Sándor megteremtette. A személyesség köréből tovább lép, tágabb horizontot ölel fel. „... sorsa formálta költői arcáról a közösségi öntudat tekint reánk, s az a felismerés, hogy vállalt útja befejezhetetlen, hiszen átvezet az egész életen, a pillanat és a történelem, az egyén és a közösség s a születés és a halál végtelen terein.”

Ez az évtized a Kósa Ferencsel és Sára Sándorral való együttműködés révén új térnumot – a film sajátos világát – nyitja meg előtte. Újabb „torony”, újabb szellemi magaslát, ahonnan az öt útra bocsátó paraszti társadalom mélyrétegeinek a feltárásához, az ötvenes évek magyar társadalmának értelmezéséhez vezeti el. A *Tízezer nap*, az *Ítélet*, a *Dózsa* című filmek – az előtanulmányozás, a szöveggönyv megírása, a képi megjelenítés – „a magyar »mélyvilágba«, a magyar történelemben” enged számra bepillantást, mely messze túlmutat az éppen munkában levő, folyamatában feltárolt tematikán, új művészeti távlat magasába röpti. Különösen figyelemre méltó az a tapasztalat, amely a *Dózsa* című film forgatása során halmozódik fel benne. „Az emlékezetrevízió első nagy rohama volt ez. Egy elfüggönyözött világ leleplezése. Minden székely faluban, minden esztendő előtti farönkön ülve a múlt idők fájdalma és örülete szakadt rám. A trianoni döntés eddig elvont fogalom volt számomra, de ettől kezdve megelevenedett. Megelevenedett? A valóság világából átsiklott gyorsan az abszurdítások világába.” E fájdalmas tapasztalás valódi hozadéka a későbbi évek, évtizedek Csoóri-esszéiben ölt testet.

III.

*„Jók voltunk, jók és engedelmesek,
mint a cigánymeggvel teleaggatott kisfiúk a sétatéren,
nem tapostuk le a gyöpöt, s nem aknáztuk
alá a parkba kiültetett dáliákat.”*

A *Nemzedékemhez* című költemény sorai az öt körülvevő világ rendjéhez igazodó szándékot, magatartást idézi elénk. De az a költő, aki felelősnek érzi magát a nemzet sorsának alakulásáért/alakításáért, csakhamar rádöbben, hogy a haladást nem a jók és engedelmesek, hanem a valósággal őszintén szembenézők, a gondokat felismerők és megvallók, a jobbításért küzdelmet vállalók szolgálják, a szolgálhatják valóban eredményesen. És ehhez szűknek, elégtelennek érzi a vers, a szociologikus próza kereteit: a kitágult tér más műfaj, az esszé felé irányítja, abban találja meg a ráhatás hatásosabb írói kifejezési formát, az lesz és marad élete során mindvégig. A hetvenes évek írói termésének legjava ebben a mederben haladva kelt, vált ki mind nagyobb visszhangot. Az összegzés első gyümölcse, az 1979-ben megjelent *Nomád napló*, amelyet a korabeli irodalmi köztudat „napjaink legjelentősebb magyar könyve” közt tartja számon. Miért is? „Csoóri mindig fontossá tudja emelni azt, ami esendő magánéletével történt, történik (...) önmagához kötött élményei fölött a folyamatos magyar történelem

szárnysuhogását halljuk.” Ugyanily élénk érdeklődést váltanak ki az azt követő kötetek is: *A félig bevallott élet* (1982), *A tenger és diólevél* (1982). Bírálói e műveket „Csoóri tanszéke” –, „Egy nemzedék naplója” –, „Csoóri Sándor számadása”-ként tartja számon. Ebben az írói világban már nem a család, nem a népköltészet, nem a falu, hanem egy jóval tágasabb kör – a nemzet, a haza gondja/sorsa – válik a vizsgálódás középpontjává. Az addigi alkotói pálya jellemzésében a „töredékes” minősítést a „konokul következetes” osztályzat váltja fel. „Benne testesül meg a »gondra bátor és okos« férfi lejáratos eszménye, az értelmiségi, aki úgy teljesíti hivatását, hogy maga is szebb lesz általa”, aki „építkező magyar lett a beérés során, aki szétszedi az ártalmas romokat, elsöpri a szemetet, s kedvet ad a templomhoz, amelyet mégiscsak fel kellene építeni”. Az önmagunkkal való őszinte szembenézés ébreszti rá arra, hogy napjai legégetőbb gondja/baja „a magyar önbizalom és önbecsülés Trianonja”. Az okok keresése, vizsgálata, kórtörténetének elemzése vezeti el arra a felismerésre, miszerint „az én nemzedékem inkább csak veritékezett a védtelensége kiharcolásáért, mint hogy kiharcolta volna”; „az értelmiség zöme: a meghátrálás szakembere lett”. Ítélete világos üzenetet hordoz: „... lemaradtunk. Az egész irodalom élete ma sokkal görcsösebb, gátlásosabb, alakoskodóbb, mint amilyen a harmincas években volt. (...) Lihelünk és loholunk rengeteget. Sápadtak vagyunk, idegesek, önfeláldozók, de ha létünket nem mint kockázatot vagy szabad játszmat éljük át, hiába dolgozunk érte akár rogyásig, a világhoz nem adhatunk hozzá még egy mosolyt se. Leválik róla, mint kötőanyag nélküli vakolat a falról.” Ezen kívánt javítani, ezen akart változtatni. Az „összezsugorított, ketreces létben” is vállalta a harcot, vált „másként gondolkodó”-vá. Móricz Zsigmond és Illyés Gyula példáját követve lett „a nemzet sorskérdéseinek egyik legkövetkezetesebb megtestesítője”, aki „felelősnek érzi magát az élet alakulásáért”, aki felismerte, hogy „a gazdasági megújulás mellett érzelmi és erkölcsi megújulásra is szükség van”. Ez szilárdítja meg benne a küldetéstudatot, amely legjobbjainkat jellemezte: „... ha a politikával, a kormányzattal van is vitája számos dologban, egész munkássága a néppel, a magyarsággal való teljes azonosságát mutatja”. Ez fűti, ez motiválja, hívja ki újabb s újabb csatákra, kiváltva kortársai elismerését. „Csoóri ugyanolyan fáradhatatlanul és elrettenthetetlenül küzd írásban, szóban, cselekedetekben az elnyomottak jogaiért, s időnként egymaga valóságos kisebbségvédelmi intézményeket s diplomáciát igyekszik pótolni.” Hangja számon kérő, a szellem embereit tetemre hívó hang: „Bár-hogy kendőzgetjük is múltunkat, előbb-utóbb el kell ismernünk, hogy mi, magyar értelmiségiek: írók, filozófusok, lélektanászok, kritikusok, költők, társadalombölcsesek, egyenként és együttesen is utat tévesztettünk valahol. Ugyanolyan rosszul ítéltük meg saját szerepünket, mint akik szerepet szántak nekünk. Első számú tévedésünk az volt, hogy túlon túl egyértelműen fogadtuk a sorsot – sorsnak. Holott sorssá csak azáltal vált, hogy mi ellenkezés nélkül fogadtuk el.” Írásaival, publicisztikájával ezen kívánt változtatni, „hagyományos magyar küldetésit”-tel válaszolni. Személyében, írásaiban „a szerep és feladat” eggyé olvadt. „Sose akartam külön szerepet kiharcolni magamnak az irodalomban. De azt igen, hogy az irodalom szerezzé vissza múlt századi és XX. század eleji tekintélyét.” Ezt szemlélteti, érzékelteti az az axiomatikus megállapítás, miszerint „ha a csoóri-féle szerep Illyés mintájára játszik rá, akkor a szüntelen önreflexió kényszer az *Ember és szerep* író Németh Lászlóra.” S ez már

magasra tette a léceket. A kortársi elismerés sem maradt el: „...semmi lényegesben nem alkudott; vállaló, igaz ember, aki sérülten, sebesülten is végezte – s végzi – dolgát a futóárkokkal szabdalt időben”.

IV.

„*Ma még nem. Ma még semmiképp se bújhatok a földbe (...)* *Ma még nem. Ma még semmiképp. Mert én látok tisztán helyettetek.*”

A küldetéstudatát sorokba szedő költő az *Elmaradt lázálom* (1982) című kötetében megjelent *Halasztás* című költeményében ad (újra) hangot elhivatottságának. A nyolcvanas években megpezsdlülő költői kiáradás egymás után tesz tanúbizonyságot alkotótevékenységének töretlen kibontakozásáról: *A tizedik este* (1980), *Kezemben zöld ág* (1985), *A világ emlékművei* (1989) *Virágvasárnap* (1990)... Pályatársai, kritikusi megítélése szerint „meghökkenítő a józansága és ébersége”, a „kíméletlen szembenézés”, az e korban született költeményekben „szoroson egybefonódik a látott és a tudott világ, a látvány és az értelmezésből formálódott gondolat”. Természetes kötődés, egymásba fűződő viszonyrendszer, hisz – amint a költő a *Hó emléke* című versével kapcsolatban vallja – „a költészet kapcsolat is. Első fokon magunkkal s a magunk ismeretlensége és ismeretei révén a valósággal. Másodfokon mindenkivel, aki ide születik a földre, játszik, tűnődik, szeret, hóban kószál vagy fél a haláltól.” Miként tükröződik ez a kortársak megítélésében? „...szétszedte, átröngenezte a csodát, majd költői nyelven, eleven és fölmutatható poétikai fogásokkal összerakta szemünk láttára”, bennük „a versek földön járó és egeket reflektorozó képi tartománya” szervesen eggyé olvad. Korántsem csupán valamiféle látteletté, hanem önmagunkkal szembe néző, cselekvésre buzdító, tette serkentő alkotássá szervesítve azt: „...ha egy versnek nincs egzisztenciális szikrázása, mulandóbb a tiszavirágéletű újságicikknél”.

Ez az az idő, amikor/amelyben „a vers közeledik örök és halhatatlan formája felé, a próza a nemzeti önismeret és az élesre töltött politikum tornyában strázsál”, a költő személyisége „fokozatosan vált szellemi életünk központi alakjává, s aki teljesebben vette át Illyés szerep- és feladatkörét: a nemzeti költőét, akinek dolga sohasem csak a költészetben akad.” A harmincas évek népi íróinak a küldetéstudata foglalkoztatja: az értelmiségi szerepvállalás lehetősége és felelőssége a változó/megváltozott időben.

Ez a gondolat, ez a belső indíttatás készteti arra, hogy előszót írjon Duray Miklós Amerikában kiadott kötete – *Kutyaszorító* – elé. A hatvanas évek Erdély-járásán szerzett tapasztalat – a nemzetiségi sors elviselhetetlen terhei – ebben érik oly meggyőződéssé, amelyről többé hallgatni nem lehet, ki kell mondani, országgá-világgá kell kiáltani: „a kisebbségi sors nemcsak a társadalom, hanem a létezés kitaláltja is”. Határozottan szembeszáll azzal a nézettel, miszerint „a nemzetiségek ügye: belügy”, rávilágítva arra, hogy „a kisebbségi magyarság helyzete – a magyar kormány viselkedésétől függetlenül – egyre csak romlik”. Elutasítja az értük felszólalókra, a belső szellemi, nemzeti szellemű megújulást sürgetőkre rásütött nacionalizmus vádját, rámutatva szándékaik tisztaságára: „a mi »nacionalizmusunk« nem akar mást, mint saját magunkat meghódítani és tartást adni a nemzetnek”. Eljött az ideje annak, amikor hallgatni

többé már nem lehet – se az anyanemzetről leszakítottak sorsáról, sem a belső megújulás szükségességéről!

V.

„Demokráciát többé Magyarországon nem emlegethet már úgy senki, hogy a nemzet sorsát ne értse rögtön alatta.”

Csoóri Sándor 1989-ben, „a változások nagy esztendejében” írta e sorokat, abban a reményben, hogy az éveken át folyó „szellemi szabadságharc” megtermi gyümölcsét, hogy a letűnt hatalom által megosztott, táborokra szakított szellemi erők valóban összefognak a nemzeti célok szolgálatára. Jogos elvárás, biztató remény volt annak a szemében, aki írásaiban „a nyolcvanas évek közepétől a nemzet fogalmának, értékeinek tisztását” szorgalmazta, aki „egy ájult, öntudatát veszített nemzetet próbál a bajok, veszteségek tudatosításával is ébresztgetni”. Ám mit kell tapasztalnia? „...a hatalmi versengésben a nemzet elemi érdekei háttérbe szorulnak”. Az értelmiségi erők nemcsak szétforgácsolódnak, de dühödten fordulnak szembe egymással, a nemzeti gondolat szolgálatára szegődött értelmiségiekre újra és újra ráaggatják „nacionalista címkét”. Az az érzése támad, „mintha a szabadság nem fölszabadított volna bennünket, hanem elnyomna”.

E vegyes érzéseket generáló politikai/társadalmi helyzetben írta, 1990-ben, a *Nappali Hold* című esszéjét, amely, megjelenését követően kirobbantotta „a magyar szellemi élet talán legnagyobb fantomháborúját”, szerzőjének neve pedig botránykő lett. Miről is olvashatunk a megjelenését követően valóságos cunamit kiváltó esszében? Kiindulópontja: „a magyarság ettől az általam is siettetett fordulattól épp meghasonlós lelkületében nem újulhatott meg igazán”. Ellenpéldaként említi 1956. október 23-át, „amikor az országglakók zömének tájékozódó ösztöne jól működött (...) képes volt felismerni, hogy nemzete és saját maga megváltásának az elkerülhetetlen pillanata érkezett el”. A forradalom és szabadságharc leverését követő idők pártirányított internacionalista szellemisége légkörében a „mi az, hogy magyar?”, „mi az, hogy hazafiság?” kérdéssel felvetése is botránykő volt, nem csupán a hatalom, hanem „még magas értelmiségi körökben is”. Teret hódított „nemzeti ateizmus”, mely máig élő jelenséggé vált. A kórkép megrajzolása közben veti papírra, szellemi jelenséggé értelmezve, az alábbi sorokat: „...fordított asszimilációs törekvések mutatkoznak az országban: a szabadelvű magyar zsidóság kívánja stílusban és gondolatilag is »asszimilálni« a magyarságot. Ehhez olyan parlamenti dobbantót ácsolhatott magának, amelyet eddig még nem ácsolhatott soha.” Tehát: nem általában a zsidóság, hanem csupán egy rétege! Az esszében kitapintható harmadik kérdéskör: a kisebbségbe sodródott magyarság helyzete. Illyés Gyula „haza, a magasban” metaforájából kiindulva, abból ihletődve szögezi le: „nekünk most nem visszacsatolásról kell ábrándoznunk, hanem a szétszakadt magyar szigetek összecsatolásáról. (...) Hadsereg helyett mi már csak kultúrával, érzelmekkel és stílussal hódíthatunk”.

A szerzőre zúduló bírálatok csupán az írásnak a zsidóság szabad elvű értelmiségére vonatkozó mondataira koncentrálnak. „Kivonatos és hiányos emlékeztető”-ként kapunk vázlatos betekintést a Csoóri–esszé által kirobbantott szellemi belháborúról. Ra-

gadjunk ki egyet bírálóinak megállapításából: Csoóri „képtelen Magyarország új helyzetére mély választ adni, s ezért – kételyektől terhelten – képtelen a sajátjára is. Több mint két tucat könyve után azért nem új kezdet a *Nappali Hold*, hanem csak folytatás – veszedelmes folytonosság.” És ez az enyhébb ítéletek közé sorolható. A szerző védekezésbe szorult: „...én mondtam valamit, és arról lehetett volna vitatkozni. De hogyha nem vitatkoznak; hanem ösztüzet zudítanak és még gyaláznak is?” Tették ezt annak ellenére, hogy, több ízben – *A mélypont, Vallomás – nemcsak magánügyben* –, „a korrekciót maga Csoóri Sándor tette meg”. De őt nem kívánta meghallgatni senki. Pedig a gyalázkodások, tetemre hívások helyett megtehették volna. „A kiátkozás és megkövezés helyett inkább azt jellett volna megkérdezni tőle, miféle élmények váltották ki éppen belőle ezt a kétségbeesett gondolatot. Életművének hitele érhetett volna annyit, hogy kiátkozás helyett egyesektől cáfolatot, másoktól öntudatos beismerést kapjon.” De miként tették volna azok a körök, melyek szemében „Csoóri Sándor már jóval korábban »gyakorló antiszemita«, azonkívül nacionalista és sovinszta bajkeverőként volt elkönyvelve (...), akik a magyar »sorskérdések« szívos erőfeszítéssel napirenden tartását Csoóri részéről nem valamiért, valakikért, hanem valami, valakik *ellen* szóló életmű–programként értelmezték, illetve torzították el.”

VI.

*„Nem kértem semmit, mégis kaptam
nagy szemeket a Földtől és erős
szívet is sok-sok jégveréstől.
Összeráncolt homlokkal jegyezgettem:
hány csontos angyal ökle
döngette mellemet és hajszolt koponyámat.”*

Az élet alkonyán, a költő születésének 75. évében, 2005-ben megjelent *Futás a ködben* című kötetéből kiragadott sorok a „nemzet rebelliseként” megvívott küzdelem keménységére utalnak. Arra a költőre emlékeztetnek, aki hosszú élete során „provokáló tüntetesként beöltözött a nemzet sorsába”, aki „végvári kardos poéta”-ként küzdött, lett elkötelezett szóvivő „az egységesebből nyolcországos nemzeté vagdalt magyarság ügyében”. Akiról, jó néhány kifogása mellett, a Duray-kötet elé írt előszóról az ellentáborba tartozó is elismerte: „igaza volt, ő állt a jobb oldalon, nem támadói, és ez utólag sincs másként. (...) Okozott fájdalmat, neki is okoztak. Mindannyiunknak ez a sorsunk. Ő jót akart.”

Az említett kötetet kortársai kedvezően fogadták. „Nem valamilyen magánmitológiát szövöget magának, amelyre kényelmesebben hajthatná le harcokban és kudarcokban elfáradt fejét. (...) igényli a szövetségeseiket, a barátokat és az ifjú szívek nyitottságát.” Az idős Arany Jánossal analóg életkor megírhatja vele „a maga őszikéit”. Önmagáról vall. Verseiben végigkövethetők, bejárhatók/újraélhető/megtapasztalhatóak a Csoóri-költészet évtizedeken át kitaposott ösvényei: „mélységében és magasságában emelkedik szinte észrevétlenül létbölcséleti magasságba (...) a lélek történeteit és a lélek állapotát rögzíti (...) minden keserősége, tapasztalati csalódottsága ellenére sem mond le eredendő létbizalmáról, a cselekvés hitéről és értelméről”. A hetvenöt év ke-

gyelmi ideje a kortársakat arra készíti, hogy megvallassák verseit, keresve bennük az összetartó, egybeforrasztó költői szándékot és annak megvalósulását, megnyilvánulási lehetőségeit, módozatait, szintézissé jegecesedő esszenciáit. „A Csoóri-versek lírai személyisége kettős indíttatás küzdelméből teremődik és e küzdelemben rajzolódik elénk. Az egyik készítés a szuverén individuuum szabadságvágya, a másik a közösségi, nemzeti elkötelezettségének parancsa.” Ez utóbbi érzés és törekvés sodorja őt a közéletiség sok – csalódást termő küzdőterére. Az 1990-ben elvesztett, elszalasztott „kegyelmi idő”, „a félbe maradt rendszerváltás”, a 2014. februári népszavazás kudarcos végeredménye sem engedi meg számára, hogy hátat fordítson a közügyeknek, hogy „az irodalom, a költészet magányos művelésének boldogságába merülhessen”. Esszéi „a korszakváltó izgalom, hevület”, valamint a „politikai-közéleti készültség” váltólázában fogannak, „megőrizték a főként Illyéshez, Németh Lászlóhoz hasonló nemzeti felelősségtudatot”. Elődeihez hasonlóan őt is gyötri a kérdés: „nemzeti életünkben hol romlott el minden, s hol veszett el a magyar a magyarban”? Újra és újra fölveti az értelmiség hivatásának a kérdését, a meghátrálás, a tagadás éveiben is „az irodalmat a világ értelmezését segítő nélkülözhetetlen kulturális értéknek tartja (...) hisz az irodalom személyiségformáló, közösségalkító szerepében”. Mondja ezt annak ellenére, hogy látnia kellett: „a nyolcvanas évek legvégétől minden megváltozott. A politika eluralta a szellemi, azon belül az irodalmi életet is”. Mily fájdalmas lehetett számára, kinek munkásságában mindvégig „a korszerű nemzettudat megteremtésének igénye állt”, hogy rá kellett döbennie: a századfordulót követően „a haladásból a haza, a nemzetből a nép eszméje szorult ki”.

VII.

*„Lehet, hogy edzett vértanúként régi
sebeinkbe csak most halunk bele?
Azt hallom: lesz-e cet és szivacs bőven –
de harmadnapon vajon föltámadunk-e?”*

Előző esztendő „kölcsonként”, gólgotai szenvedést idéző, a halált évtizednyi idővel megelőzően írt Csoóri-sorokkal indítjuk a kötet zárófejezetében – *Búcsú* – olvasható írások: költeményeket, búcsúbeszédet és méltató, létösszegző értelmezéseket. Tesszük ezt azért is, mert e kötet épp arról győz meg bennünket, hogy Csoóri Sándor szenvedéssel, küzdelmekkel teli életútja mindvégig ott vezetett a Koponyák-hegység árnyékában, amint arra az ifjabb költőtársnak a nyolcvanas éveket megidéző sorai utalnak: „nem lesz elég rólad soha a vers / nem lesz elég hozzád soha a tavasz / a magára hagyott sötét szobában / most is fölajzott tv-gyilkosok várnak”. Az érte aggódók féltelmei, az ellene feszülő erők dorongütései eszünkbe juttatják a székely mondást: nem az a legény, aki adja, hanem, aki kapja. Csoóri Sándor, megsebzetten, megkínzottan ugyan, de holtáig nem adja fel a harcot. „...nem volt sebezhetetlen és könnyen gyógyuló – ember volt”. Fennen hirdette az 1990 után elmaradt számonkérés, a katarzis hiányát, a nemzeti megújulást szolgáló közélet tisztaságának szükségességét. Halála súlyos csapás. „Hiányánál csak a gazdagság nagyobb, amit ránk hagyott. A versei – a költészete, költő-volta.” Egészítsük ki a sort: esszéi és az esszéirő, a közéleti férfiú és a

nemzetéért, az elszakított magyarságért kiálló közéleti személyiség is beírta a nevét a magyarság életkönyvébe. De azzal is számot kell vetnünk, hogy halálával – jegyzi meg a kortárs irodalomtörténész – „elvitte magával valamit, ami visszavonhatatlan (...) elment vele legfőbb műve: ő maga. (...) ...akinek jelenléte közösségeket teremtett, egy különleges nemzeti szabdközüvességet, amelyben összetalálkozott a magyarság és a szabadságvágy, sőt: maga a szabadság.” Nehéz időkben élt s állt a legszentebb ügy: nemzet szolgálatába. „Oly korban éltem én e földön...” kezdhette volna Radnóti Miklóshoz hasonlóan a maga létösszegzését, költői életgyónását Csoóri Sándor is, sorolva kora társadalmá ember–és nemzetellenes bűneit. „... azokban az években vált a magyar nemzeti önvédelem meghatározó alakjainak egyikévé, amikor a magyar nemzet önmagához való joga ellen a legtöbb támadás indult.” Rá nézve is érvényesnek bizonyulnak Németh Lászlónak Ady Endréről írott szavai: „nemcsak keseregte a magyarságot, hanem alkotta is”; „Nem számolt a következményekkel, mert hitt József Attila költői definíciójában: »a nemzet: közös ihlet«”. A halál abszurditása, az elmúlás okozta fájdalom, az eltávozott megsiratása fakasztja ki a pályatárs tollából a kérdést: „Sanyi, de mért? / de meddig maradsz távol? (...) nem tehetsz úgy, mintha csak csont volnál, / mintha csak kiszáradt nyelv és vakult szem volnál, / Sanyi, tudjuk, hogy itt vagy fölöttünk a felhőn (...) Sanyi, gyere vissza, vissza a Nagy Házba.” Egy másik költemény alkotója az elhunyt szemével néz vissza az életút állomásaira, küzdelmeire. Örömmel mondhatja: „És győztünk, s mint egy cirkuszi sátor omlott össze a rendszer”. Vagy mégsem? „... megjelentek az ellenzék illegális doyenjei, másfelől az / engedélyezett demokraták, s a káderek, ahogy ötvenhatban, / az ávos ruhával tejeskávé-szín cipőjüket is lecsereálték...”

Hiába való élet? Hiába való küzdelem volt a Csoóri Sándoré? Az elhunytat búcsúztató lelkész szavaival együtt hisszük és valljuk: „S élni fognak, élhetnek majd belőle sokan, akiknek a *nemzet* nem kiüresedett 19. századi visszavágyódás, hanem a magyarok együtt–létének legbiztosabb és legbolderabb formája a 21. században is.”

Emlékének, kultusza ápolásának, megbecsülésének a jele a *Hitel* című folyóirat 2016. novemberi Csoóri–emlékszámá; állami kitüntetései; a Nap Kiadó által sorozatban újra kiadott esszékötetei; s nem utolsó sorban az a nemes gesztus is, miszerint az irodalomtörténeti értékű, hetven csodálatos kötetet felölelő *In memoriam* sorozat – egyszer talán ennek is megírja valaki a történetét – finiseként kiadott, a költő emléke előtt tisztelgő kötet is. Hiszük, hogy a megmaradásért vívott küzdelem föl vállalását szimbolizáló cím – *Kapaszkodás a megmaradásért* – a Csoóri Sándor és a szellemi gyarapodásunkat szolgáló sorozat érdekében is eredményes és valós szolgálatot tesz.

A Szajna, Zarándban *

= Beszély, reggeltől estig =

Első beszélyeim majd hogyanem utoljára – fél évszázados késéssel, 2013-ban – jelentek meg kötetben (a népi modernistának is mondható Négy kicsi mérges avantgardban), mert nagyon elütöttek az akkoriban megszokottól. Az az idő tájt újítónak számítótól is. Legalábbis itthon, édes hazánkban. Mindenesetre. Csaba, Debrecen után majd Veszprém (s újra Csaba) jön beszélyíró műhelyeként, hogy Almádi zárja. Hatvanas évekbeli elbeszéléseimről mit sem tudva kapta kézbe a nagyjérdemű 1981-ben az elsőnek mondott kötetemet. Meglepte! Majd még jobban a többi. Mert mind más lett. Hála legyen az Öregistennek.

Szajna, Csabán?

Elbeszéléssel nem bajlódtam, azonnal kisregény írásába fogtam s majdnem olyan jól sikerült, mint reméltem! Úgyhogy jöhet a regény; neki is fogtam csabai beszélyfüzérem megírásának.

Mert hogy az izgatott, tudok-e 200 oldalt egyhúztomban írni? Könnyítve a dolgot rövid történetekből raktam össze az én ismereteim s élményeim, érzelmeim szerinti várost – a Bakonyban a Körös-parti Csabát. És sikerült a már-már regény terjedelmű kötetet egy lélegzetvétellel megírni!

Jöhetett (nemsokára, de már Csabán) a (veszprémi) Jeruzsálem-hegy regénye, hogy fölkészüljek az igazi föladatra.

Szajna, Csabán? Hogyne, a Keres-mart felőli északi városrészt becézik így a jó csabaiak, hol a megszokottnál több a nagy vagány s (párizsi néger és arab helyett) a cigány. Parasztemberek s munkások negyede e tájék, a *szajnai csávók* híres verekedők; éppen olyan vad fiúk, mint a jaminaiak.

Ez még hagyján, de hogy némelyektől mit kaptam érte?...

A csapszékek népe megölelt s mindenáron szlovákul akart velem a világ értelméről értekezni. Akadt persze a lebuajokban vérbeli műtész (rövidesen tökrészeg) tanárember is, aki arról akart meggyőzni, hogy mindez semmi, ő sokkal jobb csabai történeteket tud, csak hát meg kellene neki írnia; nekem hogy mesélhetné el... Ha fizetek érte! No, nem egy-két korsó vizezett bort. A busás haszonból, amit zsebre lehet érte vágni! (Amit a sikeres könyv miatt a zsebembe képzelt; s valóban, a pár ezer példány többszörösét el lehetett volna adni, ha a kiadóm nem párt-, hanem üzletember.) Öcsém mulakatos haverja meg kuncogni kezdett, amikor meglátott:

– Igaz, hogy az ávós elfingotta magát az asztal alatt?

Mi tagadás, így mondta. Mi hogy írhattunk volna le effélét?!... De, eszerint, a jó csabai atyafiak is tudtak a sorok (szavak) között olvasni.

Hallotta, mert olvasni nem szokott. (1981-ben nagy valami volt ilyesmiről szót ejteni!)

Ez igen, volt az arcára írva, ahogy tovább haladt hümmögve az Andrássy úton (annak Tanácsi út korában).

...Élő író

Amikor behívtak a szokásos évi egyszeri vizsgálatra, félmeztelenkedésemet az egész állomás végignézte: jöttek sorban (egymás után, a kilincset egymásnak meleváltással adva) a szűrőipari dolgozók, hogy megcsodálják az egyetlen igazi csabai élő író.

– Most látok először élő író – bámult rám egy ismerős (mi tagadás, újdondász a lelkem), ki engem ugyan régóta ismer, de nem élő íróként.

– A Városháza előtt kellene máglyára tenni – égette volna el A CSABAI SZAJNÁN maradék példányait a város egyetlen élő szlovák népi írója, Szekerka uram, aki a negyvenes évek végén kénytelen volt villanyáramot vezetni a kilincsébe, mert százakat bolondított el mint a szlovák (vissza-, haza-, azaz hogy) kitelepülés egyik lelkes szervezője, ám aki az utolsó pillanatban meggondolta magát s itthon maradt.

– Miért nem inkább az erdélyi magyarokról írsz, akiket valóban elnyomnak?! – támadt rám egy valahai tánciskolai verekedőtárs (vagy húsz éve ittasságában a bokámat kezdte rügni, mire föl majdnem kitért a Balassi művelődési házban az általános hirig).

Bevallhatom, örültem a sajtóbeli dicséreteknek; az otthoni visszhang pedig hol kúpán, hol csak mellbe vágott.

A híres csabai zsíbpiacon megjelenésekor, 1981-ben 500 forintot kérhetett a könyvárus eme munkámért, miközben a bolti ára 19 francsi volt, ám az üzletekből hetek alatt eltűnt. Utóbb mondhattam: ha akkor, a nyolcvanas években számított volna a piaci siker, működik életre való könyvügynökség (ami kis hazánkban 30-egynéhány év múlva sem nagyon mutatkozik), amely fölkarol – megragadja a hasonló könyvsikereket –, a továbbiakban lett volna mit a kenyérre kennie (a tejbe aprítania /a disznó vékony-, a marha vastagbelébe töltenie/) a Sarusi családnak!

Az eredeti megjelenés 30. fordulójára jelent meg a könyv második kiadása, amelybe már visszarakhattam a szerkesztő javaslatára elsőre kiemelt beszélyeket. Míg 1981-ben a létező összes helyen méltatták szegénykét, 2011-ben az egyetlen érdemleges megnyilatkozás a világhálón volt olvasható. Csabán már nem árulják pult alatt a Szajná, mint egykor.

Szajna II? Mi az, hogy! Kiegészítve, pontosítván. Hogy most aztán.

Hanyatt

E könyvemben jómagam vágok neki, s mindenféle népfiai, hajdani hadfiak, többnyire megnyomorítottak, alkalmanként kiszolgáltatottságukban parancsra másokat nyomorítók kezdenek hanyatt úszni. Ahogy a címadó írás mesélője fogalmaz: az ember előfele halad, ám közben a szemét nem tudja levenni múlttól, elhagyott szülőföldről, elszakított és tönkrevetett otthonról. Mindarról, amit magunk mögött hagy-

tunk. Hátúszás (még inkább gyorsúszás) helyett HANYATTÚSZÁS, mert ő nem hátra szokott esni, hanem hanyatt. Ő csak tudja. S hát nem nevetséges az ilyen ember? Nem vagyunk-e nevetségesek, hogy folyton emlékezünk? Mekkora ostobaság ma is frontról álmodni, vérrel álmodni, amikor álmodhatnánk pálmafás szigetről, hánCSRuhás örömlányról, marslakóról is. Álmodni sok mindent lehet, de álmodni, azt hiszem, nem csak a magyar ember nem szokott efféléket. A többször agyonvert ember (az agyonvert nem azonos a meggyilkolttal, az agyonvertet mindössze kupán vágják, s lehet, hogy ma is él, ha meg nem holt) álma érdemes-e a megörökítésre? Mert ezek az álmok gyakran nem is álmok, hiszen éjszaka is ébren tartja az álmodni, szebbet álmodni alig képes lelkét századunk megannyi borzalma. S ami föltör belőle álom helyett, „igaz történet” gyanánt háborúról, fogságról, meggyásról, arról nemigen tudott sem szépirodalom, sem tankönyvirodalom, sem néprajzi irodalom, sem semmi, legföljebb a dokumentumfilm. Hogy úszótársaim múltképe általános-e, nem csak az övek? E könyvben a vélhető igazság a sokféle mesélő egy-egy mondatából áll össze. Ám e teljesebb igazság sejthető-e, ha elhagyom mindazt, ami az Igazsághoz képest mindössze Valóság? (– írtuk az 1990-es kötet borítójára.) Hogy mit tett velünk ez a drága század.

... Micsoda mesék! Például az öregbakáé, akivel együtt feküdtem a gyulai kórórában. Hogy miután elmondta, ami kijött belőle a betegágyán a műtét előtt, fölbon-tása után nyomban visszavarrva már csak haldokolni hozták vissza a kórtermünkbe.

– Nem írja le?! – kérdezte rettegve, még mielőtt rájött volna, hogy kész, neki annyi.

Ennyi.

Suttyomban, mintha véletlen lenne a kezemben cerka s az merő véletlenségből mozog a papirusz fölött. Mert kért, nehogy rögzítsem. Még baja eshet.

Az 1980-as évek derekán hogyan.

...Sekszpír-micsoda összes

– Jön a postás, hogy könyvet hozott. Én ugyan nem rendeltem, vigye innen, ele-gem van a könyvrendelésekből! Imre eddig kétszer rendelt a kocsmában, először va-lóban jó könyveket hoztak, ami a gyermekeknek kell a tanuláshoz, de másodjára va-lami színdarabokat hozott a postás, gondolhatod, azt hittem, megáll a szívem, amikor becipeltük a láda könyvet a házba és kiderült, hogy nem azokat a könyveket küldték, amelyeket Imre rendelt a vigéctől, nem, mind más volt, valami Sekszpír-izé, az, Sekszpír-sorozat, be is tettem a fiam szobájába, a miénkbe már nem fért a polcra. Sze-retem én a verset, mindent, szoktam olvasni, a gyermekektől meg tényleg nem sajnál-ja az ember a pénzt, de ezzel mit kezdünk, Sekszpír-micsoda összes, teljes sorozat, jól fest a polcon, nem mondom, de amit kapott tőlem Szabó Imre! A fene a jó dolgát, részegségében nem megint rendelt egy láda könyvet? Le is vertem érte a fejét. A színe miatt az a Sekszpír-izé jól néz ki a kis szobában, megette a fene.

Mondom a postásnak, nem rendeltünk mi könyvet, vigye innen, Imre rendeléseiből meg különben is elegendem van, nem vesszük át! Talicskám sincs, hogy betoljam az

udvarba az újabb láda könyvet, mamánál van, hagyjon békén. Nem oda Pest, ez csak egy könyv, mutatja, és Szabó Imre a címzett. A feladó meg valami könyvesbolt. Írók boltja, vagy mi a franc. Na, mondom, én akkor se veszem át, mennyibe kerül? Azt mondja, nem kerül semmibe, csak vegyem át, biztos ajándék. Na, mondom, ha ajándék, vissza nem küldöm, ajándék lónak ne nézd a fogát, adja ide. De a postást is furdalta a kíváncsiság, mit kaptam, megvárta, míg kibontottam. Látom ám, hogy te küldted, Hattyúúszás, novellák. Ismerős, rokon, mondom a postásnak, az ő könyve. Akkor biztos ez küldi anyádnak is, mert neki is viszek egyet.

...Izé, író

Hozza anyámnak, utána ő mesélte, ő is csak les, jól néz ki, még hogy ő könyvet vegyen, hisz olvasni sem tud, olyan rossz a szeme! Nem, nem kell érte fizetni, így anyám is elfogadta. Valami rokona küldi, izé, író, magyarázta anyámnak a postás. Persze, Misi lehet. A szomszédasszonya meséli neki esténként, miket írtál a könyvedben, hogy olyan k-betűs volt a nagyanyád, meg a többit. Nagyon élvezzük, a legtöbb mint ha megtörtént volna. Itt háromszor volt olyan, hogy várták a vőlegényt, várta a násznép a lányos háznál, ott voltak a vőlegény rokonai is, de csak nem jött a fiú! Várta a lelkes, várta a tanácsi ember is, a végén, vagy másfél órás várakozás után telefonáltak, a szomszéd faluból való volt a vőlegény, mi történt, miért nem jön a vőlegény. Addigra már kórházban volt a vőlegény, úgy megverte az apja, amiért nem falubeli tanítónőt akart feleségül a fia. Pár éve volt, az a másik kettő régebben. Nem is vette el a fiú a lányt, a násznépnek szétosztották a rengeteg ételt, hordtunk mi is egy kicsit.

Péter bátyád is ott volt Jancsi esküvőjén, most lesz egy hónapja, tudod, Pesten laknak. Az öreg állandóan engem akar táncoltatni, mert hogy rajtam van mit fogjon, ő azt szereti, igaz, megütöm a mázsa-tízet! Kicsi ember, de neki a hozzá hasonló nem kell, csak a jó kövér nő! Mondta is Jancsinak: Fiam, én még olyan lagziban nem voltam, amikor a menyasszonyt meglátva ne állt volna fel a szerszámom! A te lagzid az első, amikor nem áll föl.

Nem tetszett neki, mert bármilyen szép kis nő ángyi, pici, törekeny teremtés. Bátyádnak meg a másfél mázsa az igazi!

Ne ne vessz, így van.

A Hattyúúszás után mit írsz? Remélem abból is küldesz. Hadd egye a méreg az embereket, hogy nekünk ingyen könyvet hoz a postás.

(Egyenest Csonka-Biharba.)

Kispázsit

Aranyuccai Lipták Pál szerint a mi corvinkai Pázsitunk csak a Kis-Pázsit volt, az igazi – a valóban jóval nagyobb – a lőtéri. Nekünk – a bánáti, a corvinkai és a kastélyi kölyköknek – maradt Pázsitnak a sajátunk.

A PÁZSIT című beszélyem (róla kapta az 1983-as kis kötet a címet), amely a mi gyermeki világunk ifjúi rajza, a legelső, 1967-ben íródott kisregényem maradéka. A

Mert a szellő szépen fúj című első nagyobb elbeszélői vállalkozásomból ennyi maradt meg. A nyolcvanas évek legelejéig kerülgettem e kisregét, nem tudtam, mi a baja. Éreztem, hogy van benne valami, de nem jutottam vele dűlőre. A végén – másfél évtizedes rágódás után – kivágom belőle ezt az egészséges, életteli részt, a többit eldobom, ennek pedig meg kell állnia a lábán!

A csíny sikerült: 1981-ben ezzel mutatkoztam be Juhász Ferenc Új Írásában, s rögvest beválogatták a Kőrkepbe, majd magam a saját könyveimbe szerkesztettem *Pázsitomat*.

...Addig simogattam, húztam, igazítottam, változtattam, míg olyan nem lett, amilyennek eredetileg a kisregényt képzeltem! Tizennégy magyar – csabai, pesti, debreceni, veszprémi, füzfői és fehérvári – év kellett hozzá.

Szülővárosom Aurora (szurkáló) nevű „folyóirat”-ának főszerkesztője visszaadta, hogy ezen még dolgoznom kell. Mire mérgemben az Új Írásnak ajánlottam föl, ahol azon nyomban meg is jelent – hogy ezzel szerzőjévé fogadjon, míg ezt megteheti, a jeles pestbudai folyóirat. (Hogy a 2010-es években hasonlóképp járjak.)

...Honnan tudtam volna akkor (amikor írtam), hogy a Corvin utca végi pázsit, sáncpart és árok, rét, mocsár s tó az 1990-es évekre úgy eltűnik, mintha sosem lett volna?... Merthogy elejétől a végéig beépült.

Azért szinte jobban jártunk, mint az aranyuccaiak, honvéduccaiak, lőtériek, csányiuccavégiek a maguk Nagy-Pázsitjával, melyre, mindjárt a Körgáton túl, városunk bölcs atyái által a nem is túl mélyben a Kőrösnek futó erekkel táplált Kenderáztatóra telepített toronymagas szemétdomb hullajtja szennyes könnyeit.

TúlaGulág

Sógorfalvi beszélyek alcímmel, Veszprémben jelent meg, a Vár Ucca Műhely zárta magába 2005-ben. Alexa Károly vállalkozott a várbeli bemutatóra.

Posztkoloniális irodalom, magyarázza Bertha Zoltán a TÚL-A-GULÁGot. Mert be kell valahová helyezni. Rendbe(n). S milyen igaza van, rend a lelke ennek is.

Nem skatulya, csak a helye. Hogy az is értse, akinek nincs ínyére.

Mire föl a helybéli hangház (úgy mint rádió), avagy képláda (helyi tévé) kisasszonya azzal állt elénk a hangfölvéző körtéjével, hogy jó, jó, szép, mi az, hogy, de... kinek tetszett írni? Kit érdekel ez?

Kit, kit. Akinek írtuk. Nem?

Biztos nem nektek.

Nem akik szórakozni akarnak, kikapcsolódni (ebből a szemét világból), hanem akik érteni szeretnék, honnan hova, mire föl – ne adj Isten közben el-elnevetve magunk. Magunkon, nem csak a másikon.

Hogyne, már túl a Gulágon. Túl kommunizmuson. De még. Ki tudja?

...Tudhatja.

Egyik-másik túl közeli. A történet, a hős, a szereplő.

Jobb, ha lapozunk.

Végig a Corvinkán

2010-ben jelent meg Csabán, Barta doktor kiadása. Nekem igen kedves kötet. Jó a tenyeredben érezni.

Vasy Géza mondta volt egyszer: látja, szeretem a könnyen kézbe vehető, tenyérbe kívánczoló ügyes kis könyveket. S mi tagadás!

Inkább, mint azokat, amelyeknek a kézben tartásához kottatartó állványra is szükség van. Amelyeket emiatt aztán eleve elkerül az ember.

Amitől még lehetsz dög unalmas a kisded munkácskáiddal...

Hátha mégsem.

Mindenesetre ettől (ha nincs ínyedre) könnyebb megszabadulni.

Végig a Corvinkán... Elbeszélések az engem fölnevelő városrészeiről, városnegyedből, a Corvin uccából és a környékéről. Persze, a Körös-parttól, s a Pálya mellékéről, az egykori I. tizedről–kerületről.

Corvinka? A szívem kitéve elétek. Ha elég valamire.

A címlapon: apámmal, anyámmal a Körös-parton... Kicsi gyermekként. A háttérben a Gyulai Zsilip – a Körössel.

Hosszú ideig másra készültem. Mást szántam ehhez a címhez. Utcarajzhoz gyűjtöttem – s gyűjtöm, habár csöndesebben továbbra is –, s az élére került volna; az Alvégi Főucca házait, családjait, lakóit sorra véve immár 300 évet fogna össze... Mert 1718-ban jöttek ide – állítólag – az első felföldi tót telepések... a kisded kálvinista magyar faluba. Hogy nagy-nagy tót fészket rakjanak... Csabából.

Uccarajz – műveltebbek nyelvén utcaszociográfia – lett volna. Lehetne. Lehetett volna. Ha valakit érdekelne.

Végig a Corvinkán... Szülőházaddal a szívében.

Ami már csak ilyen.

– Apád egyszer azt mondta, a Corvin utca fog téged híressé tenni!

Ha híressé (hála Istennek) nem tesz is, útravalóval valóban ellát egy életre.

Sem Lajta, sem állat

LAJTABÁNSÁGI ÁLLATMESÉK a címe, ám nem örvidékiek az elbeszélések hősei, állat történetenként – véletlen vagy sem – épp csak egy-egy, Lajtabánság pedig (valójában) eleve sem égen, sem földön... Viszont igaz, ami igaz, mese az egész. Mese, mese.

– Cselezünk, bujkálunk már megint?

Mire jó ez a.

Serfőzőnek írom 2017 nyarán (a pesti író-vendégházban), hogy kéri, küldjem el neki a Tokajból kocsikázásunkról írt beszélyemet. „Kedves Simi! Remélem, jól vagy; láttuk a vendégházban, hogy már valóban hazamentetek Egerbe. Ígéretemhez híven – miután túléltük az itáliai nyarat – küldöm mellékelten azt a bizonyos beszélyt, amelynek Simó, Petya meg Miska a szereplője, hallgatója-nevetője Rózsa asszony-ság. A Lajtabánsági állatmesék című kötetemben látott napvilágot, kaptál ebből a

könyvemből. Péter elkérte, hogy közölje a lapjában, a Poliszban, de a fiatal szerkesztők lebeszéltek, mert szerintük a szerző hülyét csinált belőle... Nem engedték lejártni. Péternek nagyon tetszett!!! Neki volt igaza. (Nyugodjék békében!) Őlel: Miska”

Az Oda, vissza – félúton c. írásról van szó, kötetünk egyik darabjáról.

Hogy a többiről ne is beszéljünk.

Lajta, bánja.

Odavarázsoltam a máshonnan való történeteket.

Hogy ki ne eresszük a kezünkől... ami a miénk?

Népi avantgard

Mi más lenne – lett volna – a NÉGY KICSI MÉRGES AVANTGARD. Négy beszély az 1960-as évekből, 2013-ban. (1967-beli debreczeni diákgyúnyrajzzal a címlapon.) Közreadott száz magyar példányban – a Corvinka Könyvek sorozatában, azaz földalatti kiadványként, megírásuk után fél évszázaddal.

– Nem gondolod, hogy túl sokat írsz?

Komi.

Lassan a ki tudja hanyadik. Már-már az ötvenedik? Az 50. fordulóra.

Ha egyszer akkor nem tetszettek kiadni!

Ma sem, neked kell nekiállni. Nekiveselkedned!

...A város állja a felét, egy magát megnevezni nem akaró egy (1? nem inkább 2?) magánszemély a másik 50 %-át a nyomdaköltségnek. Aki magát „egy magyar”-nak nevezi. Mint Gyula-Ajtósfalván Dürer emléktáblájának az egyik- másik – állítatója. (Láttuk volt az emléktáblát Csabáról arra kerekézvén.)

Valakinek csak eszébe jut!

Ha. Ha eszébe.

Antall Pista mondotta volt eme kötetkémet forgatva. Megtoldotta az én nevemet még egyvel, kettővel, hogy ha minket akkor engedtek volna szóhoz jutni, egész más irányt vehetett volna a magyar irodalom. Szóval hogy a nemzedék hangja.

Mi lett volna. Ha.

Kormos István mondotta első – debreceni deákként összeeszkábált – kötettervem elhárítva: „Amerikában kiadnák”... A Móra, mint Kozmosz, ezt nem tehette meg.

Kár.

Nem baj!

Így.

Utólag.

Mit szólt volna hozzá a világegyetem? Semmit.

Vadak voltunk, vadak. Igaz!

Ám ennyire?

...Címlapján valahai deák hölgyismerősünk rajza mimagunkról deák teadélutáni vetkőzőszámunkat – és kalotaszegi írásos szeredásunkat – (valamint jégeralsónkat) (nagy fülünket, kopsz fejünk búbját, szemérmünket) megörökítvén.

Válogatott huszonegy

Bertha Zoltán csodálkozik rá a NYÍLIK A SAVANYAUBORKA-VIRÁG-ra az Írószövetségben:

– Ez reprezentatív kiadás!...

Valóban úgy fest.

Láthatóan örvendezik e kijelentésnek a kiadó egyik vezetője.

Előszavát K. Gy. írta. Így írtam, adtam le, s így jött vissza az utolsó nyomdai számítógépes változat. Mire a könyvben a tartalommutatónál már kiírja a szerkesztő: Kállai Gyöngyi. Mert hogy, valóban, válogatónak őt jelzi a könyv.

Miközben, valljuk be, Kurta Gyuri – Gyorgye öcsénk – az elkövető! Személyesen.

A címlapon a csabai zsidopiacon vett száz évvel ezelőtti képeslapon magát mutogató szépasszony. Kosár virággal. A képeslap könyvesházunk egyik polcán... Hátlapján a címezés: „Tekintetes Fáy István urnak Helyben Vécsey-utca”. A bélyeg a „MAGYAR KIR. POSTÁ”-é. A pöcséten „BÉKÉSCSABA”, s mintha „1915. JAN.-2” lenne olvasható, és fölülütés: „Hadi segély 5 Özvegyeknek és árváknak két (két) fillér”. (Nem kettő fillér, két fillér – mert, háború ide, amoda, még tudnak magyarul.) A levélen lévő üzenet pedig: „Boldog újévet kíván szerető barátod: Békéscsaba, 914 XII 31...” ... Valaki.

Fáy Kati néni, amikor e lapot vettem, még élt. Ha összefutok vele az uccán, megkérdem, ki volt Fáy István. Tán az apja?

Kicsi, kicsi, kicsi csabai világ!

Az evangélikus gimnáziumot elfoglaló állami közéletanoda tanára vala az 1960-as években Fáy Kati néni, majdnem minket is tanított. Majd Vasas Mihály dolgai után járva akadtam rá az iratokban: tanártársa a leánygimnáziumban a festő-író Vasasnak, Csaba első regényírójának.

Mihály, Mihály! Öregfiú.

'914 vége? Ha ilyen képet küld valaki a futóárokban fagyoskodó magyar fiúnak, vajh fölmelegíti-e a csábos széplány mosolya, vagy csak a szerelmére gondol? Hogy a rác avagy muszka, később talján golyó nyomban le is terítse?

Békeidők, békebeli...

Borulj a keblemre!

Hogyne, száz évet fog össze e kisdéd beszélyfüzér. (Öt évtizedkötetből.)

Huszonegy! Fronton innét, fronton túl. Árkon-bokron...

...Zárszó?

Firhang! – tán mégsem.

(Mert tegnap megint összeírtunk valamit...)

* Részlet a készülő KÖNYVEK HAVA című kötetből.

A tanár naplójából

Zombik az úton

Nyitott dimenziók, avagy a zombisodás ellen való orvosság

Jelenetek

Ki üt (el) kit? Egy gyalogos elütött egy autót. Ilyen hír nincs. Sok a baleset, ütközések: autó autóval, autó motorossal. De mindig autó üt el gyalogost, biciklist. Igaz, olykor kivilágítatlanul közeledőket. Egyre jobban érzékelhető a rolleres, a biciklis, a gyalogos terjeszkedése. Úttesten, járdán: fülhallgatóval, okostelefonnal, közlekedési szabályokat áthágva. A gyalogos így kel át az útkereszteződésben, hosszan baktatva, átlósan. A lelépés előtt sem néz körül, menetelését a forgalomtól sem zavartatva folytatja. A megszeppent autós dudálni sem mer, fékez, megáll, kívár. Az autonóm személy kibontakozik, teret enged vágyainak. De így közben rombol. Nagyon modernnek képzelet magát. (Ütközés után, lehet, „poszt”... lesz.) „Modernizáció csak ott képzelhető el, ahol az individuum és a közösség törekvéseinek harmóniája, egyensúlya fennáll”. (Körmendy Lajos tanulmányát többször használnal forgattam.) A zombi-jelenség ismert: zombik közlekednek közöttünk. Az ütközés elkerülhetetlen.

Zombisodás. Egy 10 éves forma, rolleres kisgyerek gyorsít felém a járdán. Járánya modern, hasít a srác. Fején fülhallgató. Nem énekel, vélhetően édesanyjával (pardon: anyukájával) beszélget. Önfeledt arcán látszik a határtalan szabadság boldog élménye. Amit nem győz hangoztatni: Szeretlek, én is szeretlek...! Aztán lesuhan a járdáról. Kivág az úttestre, srégen át, s már a másik járdán ugrasztja a gyalogosokat. Közlekedési vagy úti zombi. Zombizók. Zombi-effektus. Létezik. Súlyos. Máris nagy irodalma van. És megint megy a vita: nem túlzás ez? A méltatlankodó gyalogosok, a járművezetők lehetnének belátóbbak. Na, és a rendőrség... megint túllépi hatáskörét – korlátozza a szabad mozgást. „A járdán lehajtott fejjel okos-telefont bővílő, fülhallgatóban bömbölő zenével baktató gyalogosok képe bizonyára mindenki számára ismerős. **Ők a közlekedés zombijai, akik tudomást sem vesznek a körülöttük lévő világról,** nekiütköznek más gyalogosnak, esetleg körültekintés nélkül lépnek le a járdáról. Abba azonban talán kevesen gondolunk bele, mekkora veszélyforrás ez a fajta magatartás.” A rendőrség figyelmeztető kisfilmje felháborodást váltott ki egyesekből? Miért és miért csak... és a rendőrség csak ne provokáljon!

Na, és itt már a divatos ideológiáknál tartunk. Hogy eközben megsérül a gyerek, törik lába, keze, feje? És már is toljuk a felelősséget mindenki másra, leginkább a hatalomra. Hárítja az egyén a felelősséget, csak erről van szó. A rolleres kistrácnak most még szerencséje volt. Neki nem tudtam szólni. Elsuhant. Ki tudja, meddig? A

szelíd halandó meg ugrál a hasító rolleres/biciklis elől. Zombivilág? Legyünk belátók, legyünk megértők. Amíg tehetjük. Igyekezzünk, mert közeledik a rolleres.

Vigyázz, ha jön a gyalogos! Egy-egy közúti balesetnél, még ha egyértelmű is a vétség, akkor is egymást hibáztatják a szereplők. Meg az utat: „veszélyes szakasz...” A gyengébb az erősebbre mutogat: gyalogos a biciklisre, biciklis a motorosra, motoros az autósra, mindenki a kamionosra... Amikor egy-egy beszélgetésben szóba kerül a téma, vagy könyvbemutatón hozom elő jegyzeteimből, mintha csodálkoznának: miért lenne ez olyan nagy ügy, miért foglalkozom ezzel annyit? Mert a kicsiből, oda nem figyelés nyomán lesz a nagy. Megfigyeltem, hogy a gyalogosok szabad utat engedélyeztek maguknak, átlósan, srévizavé mennek át az úttesten, újabban már huzamosabb ideig ott haladnak, fülükben dugasz, kezükben kütyű. Az Autóklub legújabb száma bő tájékoztatást ad. (A lapot évek óta kapom.) Néhány részlet: „A gyalogosokat érintő, valamint az általuk okozott balesetek száma egyaránt csökkent 2018-ban. Évente a gyalogosan közlekedők 900-1000 közúti balesetet okoztak, és a balesetek közel 40 százalékában őket terhelte a felelőség. 2010 és 2018 között átlagosan évente 70 gyalogos vesztette életét Magyarországon saját hibára visszavezethetően.” A statisztika sorolja a típuseseteket, a balesetek fő okait: a gyalogos... vigyázatlan, hirtelen úttestre lépése (minden évben több mint 400 személyesérüléses balesetet eredményez). A második leggyakoribb ok az úttesten tilos jelzésen, illetve tiltott helyen való áthaladás (nagyságrendileg 200 balesetet jelent). A saját tapasztalat: Budapesten, a Bosnyák téren idősek is mennek át pirosnál, de járókerettest is láttam átbattyogni, olykor két gyalogátkelő között. Szerepet játszik az ittasság. Éjszaka nem viselnek fényvisszaverő ruházatot. A szaporodó gyalogos baleset okozója: a mobiltelefonok (főleg az okostelefonok) használatának rendkívüli mértékű elterjedése. Illetve ezek nagy figyelemvonó hatása (közúton, úttesten, vasúti átjáróban, HÉV megálló mentén stb.) Aki nem hiszi, járjon utána. Ha személyesen igyekszik a gyalogos: csak óvatosan! A jó gyalogos nem holtig tanul. Tájékozik: Magyar Autóklub hírlevele, az ORFK-OBB forrás alapján, 2019. július 12.

Gázol a gyalogos. „Egy gyalogos elütött egy autót. Ilyen hír nincs.” Ezt írtam korábban. Nem kellett sokáig várni. Megtudjuk, hogy az újságíró szemeláttára történt az eset. Ugyanis ő ült az autójában, éppen indulni akart, de kivárt, mert egy gyalogos közeledett feléje. Leszegett fejjel, okosozott a kütyűjével. Se nem látott, se nem hallott. A sofőr látott, de nem akart hinni a szemének. A gyalogos egyre csak közeledett, míg végül nekiment az autónak. Karambol. A zombik köztünk vannak, nevük is van: „telefonbeteg”. A telefonbetyár már a múlté.

Konklúzió: az a fenesség áll be, hogy bármennyire is igyekszünk, s bármennyire is feltárulnak a dimenziók rejtélyei, az önfeledt használat során nyomban megannyi új keletkezik. Szóval, még hasznát vehetjük Edward Hall nyitásának: *Rejtett dimenziók* (Gondolat, 1966.) A rejtélyekre fogékonyak az emberek.

A francia abszurd színház is felöltlik bennünk. Az irodalmat szubjektív élmények is táplálják. A hetvenes években, az első tanári ösztöndíjas utamon, Párizsban én is nagy érdeklődéssel mentem a Quartier Latin híres színházába: Rue de la Huchette 23. A földszinten egy alig ötven főt befogadó terem, dugig tele többnyire külföldi, „vájtt fülű” turistákkal. A „Spectacle Ionesco” keretében *A kopasz énekesnő* (La Cantatrice chauve, 1949) és *A lecke*, más fordításban: *Különóra* (La Leçon, 1950) volt műsoron. Furcsán nevetgélünk. Hogy is állunk létünkkel, létünkben, ha folyton handabandázunk, ha nyomjuk az üreset? Később magunkra eszméltünk. Az orrszarvú (Le Rhinocéros, 1960) már keményebb darab volt, megrázó. Orrszarvú a társasházban, még ilyet!? A lakók idomulnak, valami titokzatos kór („rinocerotisz”) hatalmába kerülve erős késztetést éreznek, hogy orrszarvúvá változzanak. Csordává lesznek, megszállják a várost. (Nem véletlen: Rinocéroszok címmel is ismert a darab.) A rémisztő helyzetben egy félszeg kishivatalnok ellenáll, fegyverért kiállt, felveszi a harcot a „kollektív elálatiasodás ellen”. Így őrizve embervoltát, jelezve: a „humanizmus nem járt le!”

Eugène Ionesco szerint az emberek hajlamosak arra, hogy a készen kapott ideológiákat gondolkodás nélkül befogadják, aminek a végeredménye: a „személyiség nélküli automatákból álló társadalom” (Legeza Ilona). Rinocérosz-társadalom. Abszurd. Zombitársadalom? Br. A drámák a II. világháború után születtek, a színházi bemutatók fokozatosan hódítottak. A román származású francia szerző, más művésszel együtt jól ráérezett: mára az abszurd valósággá vált. És mi lesz a humanizmussal?

Olvasói levél

Életfáink. Szavak egy folyóirat képeihez. Oláh András fotóihoz próbálok szavakat találni. Képek a szavak között, a *Partium*, 2019. nyári számában. A fotók, visszafelé pergetve a filmet: *Elhagyatva* (templom), *Kőarc* (természetszobrászat), *Kilátásaink* (levegősen csillogó), *Nyomaink* (dolog volt), *Gyökerek* (kapaszkodás-ragaszkodás), *Otthonaink* (védve vagyunk), *Harangláb* (szédítő mélység), *Maradványaink* (voltunk – vagyunk?), *Récek* (átlátunk), *Párhuzamos élet* (együtt ölelésben), *Kiúttalanság* (de hova, de hova...), *Torockószentgyörgy* (mementó). És számomra a fő kép, a nyitány: *Átváltozás*. A hátsó borítónak nem adott címet. Lehetne: Biztatás, Utunk... A fedő borítón: személyek, járdán, faltövében ücsörgő anya a kislfiával, szegényesen, mintegy a „biztonság kedvéért” lefedí a szimbólumokat... Lehetne: *Várakozás*... Így együtt: élet az elmúlással (összefonódva, de összekapcsolva biztosan), folyamat, alakulásaink, ember és természet egymásra utalva. Átalakulunk és elmegyünk – elmegyünk és visszajövünk.

A képekre jellemző, külön szemlélve a szövegtől, a megkomponáltság, önálló fűzér: az emberi élet és pszichikum, szociológia, házak és hazák. A magyar nép megélt és képzeletvilágának csodálatosan színes megragadásai, együtt pedig megfogalmazásai. Megjelenik a magyar nyelviség – képi nyelviség – élet, történelem, sorsok, ezek hangzása, villanatai, az egyedi, a magyar nyelvű vidék („Magyar nyelvű otthon”) és az egyetemes lelkület, érzület, átváltozásokkal. Ez erőre vall, tudatos, fel a fényre!

A témával összefüggésben, kommunikációs szempontból, vessünk egy pillantást Kafka „észleléseire”. Aröviden vázolva, ma két dimenzióban él az egyén: 1. Világháló, internet, ahol mindent elér, reagálhat és megteszi, megy a közlés-fogadás. Mi a tárgy? Ki a másik? Mi az üzenet? Satöbbi. Lehet élvezkedni, kommunikálni. 2. Az utcán valaki rálép internetes egyénünk lábára, már nem kommunikál, káromkodik – a kommunikáció csapdája. Változik a helyzet, s vele sok minden. Franz Kafka írt ilyesmire: „Az átváltozás” című elbeszélésében (1912). Más időben, más körülmények között, nála ez abszurd, megjelenik az elidegenedés, némi groteszk felütéssel. Oláh észlelései: meghökkentőek, furcsák, elsőre talán még csúnyák is, szürke göcsörtök, merev falak (ám színes felvételen ez másként mutat). Szóval észlelése nem karkai, kökemény realizmus.

És a képek szövegbe illeszkedése: nem díszítő elemek. A lapban a szöveg (vers, novella, tanulmány): irodalom és kép együtt, újabb kompozíció. Ez már a szerkesztői felfogás és megjelenítés erénye. A fotók keletkezése is meghatározó. A szerző szíves közlése nyomán tudjuk, hogy ezek a képek és a lapban már megjelenő képek is „korábbi erdélyi túráink során születtek”. Ezek a túrák nagy távot fognak be, esetenként Krassó-Szörény megyéből kis átruccanás Szerbiába, Galambócra. Kiállítás is felvetődik, zenével, irodalommal. A fotós elhárítja, kiállításra ezek nem alkalmasak. Ahhoz „komolyabb fényképezőgép kellene”.

Mindegy is. A képekben ott a költő. És ahogy a jeles esztéta, Tarján Tamás értékelte: Oláh András a drámát is líraként érzi. (Mint ahogy azt már többször említettem.) Költőnk széles műveltségű ember, aki tudásának szintézisét teremti meg verseiben, esztétikát, gondolatokat nyújt át, érzelemmel. Fotóit is líraként érzi, a fotópillanatokat költőként megérzi, futópillanatként ragadja meg. Így örökíti meg őket, s teszi maradandóvá a tárgyat, helyet, érzést, szimbiózisban együtt. Képeit átjárja a költészet, egyedi hangok, fűzérelt harmóniában. Eredeti ötletek, egyedi meglátások. Pillanatfelvétel: kattog a költő gépe, villog a vakuja. Villogj költő, sokáig! És szinte halljuk alatta a zenét: *Egy kiállítás képei*. Ez már Muszorgszkij, „öntörvényű metrika, merész harmóniavilág”. Semmi nincs távol.

Sz. Tóth Gyula, 2019. augusztus 19.

Megyer-hegy Tengerszeme

(eszperente meskete)

Kezdem ezzel, leszzegezve menten: eme keletebbire keletkezett nevezetes hely nem egyetlen tengerszeme, hegytetejen megrekedt csepp tengere e nemzetnek, de fessebb s keresettebb egy sem lehet! Nekem eleve kedves, egyenesen szent, hejszen menyecskeseregem – egy meg egy meg egy helyes, kecses s cserfes gyermekecske, melyeket nemzettem (ex)nejemnek – e jellegzetes hegyre keveredett fel legeslegelejb velem! S meg lehet, hencegnem nem kellene vele: tette ezt nevetve meg lalkendezve! Egen, ezen nem meszes, ehelyett rettenetes melegekben edzett hegynek teteje lett kezdetek kezdete e nevemre vett cseppke seregnek, s nem egy természetesebb, ellenben nem hegyesebb hegy „Tevere” felett, nem messze, mely egy szem meredez, s mellyel kelhettek, fekhettek, ezt lesve reggel, este. (Mert nevezett szerettek e tengereken kereken felezerrel fentebb emelkedett hetyke hegy mellett cseperedtek fel, de kedvet nem szerettek emlegetett tette, ehelyett tespedtek – s cseperedtek csendben – lentebb. He-he!)

De e kezdeteket feledve belekezdtek hevesen, elmerengve egyebeken es...

Mert e fentjelzett fess, emellett sejtelmesen rejtelmes hegy eredete eleve egy rege – mese egyenesen! Hejszen fejedelmek, hercegek, meg nemegyszer nemtelen nemesek versengtek, s befektetve, rendelkeztek vele – esetleg rendelték benne termett, helyben felszeletelt elemeket –, s ezzel telt el ezer esztend' fele. Keresett lett szerfelett e hegy belseje – mely nem szenet, rezet s cementet, de egyebet rejtett! (Emlegetett fekete, veres, meg felkeveredett s megdermedt tengerfenekékbe temetett meszes elemeket erre-fele nem lelhettek fel, de egye fene.) Ez, persze, nem ment sebesen meg tehermentesen, egyszerűen vetekedve – meg kellett szenvedjenek rendszeren erre rendelt emberek, nem pepecselve, ehelyett „levet eresztve” feszt, de persze nem kergette csecsen meg cseh se ezeket –, s szerencse es kellett rengeteg. Egy eleve: e hengerekben lefejtett, s keresztben elmetszett kerekded lemezek megfelelték teljesen egy szeleknek szentelt szerkezethez, mely eledelnek teremtetett, megerjesztve s -melengetve kenyereket eredeztetett szemeket reszelt le ezer meg ezerszeresen. Ezekhez, persze, rengeteg lemezes test kellett megye s nemzet szerte, s ezzel egyetemben elterjedt rendszeren Megyer-hegy eme remeke: kereskedve keletje lett keleten meg bentebb egyszerre! (Megjegyzem e rejt-jelben, mehettem erre meg emerre, nem leltem egyebet semerre sem: Szentendre negyven esztendeje megteremtett, s embertenger lepte neves mentshelye, meg egy Szeged s Szentes mellett megmenekedett jeles lelet szeles kereke es e hegyen termett „mrev lemezekkel” szeletelte nevezett szemeket.)

De beljebb menve ebbe, e nevezetes hegybe...

Mert le kell fektetnem, egyben festenem nektek, ennek menete s rendje (menetrendje?) „merre ment”, s mely cselekedetek vezettek el jelen helyzethez. Hejszen feldereng: e kegyetlen helyen repeszek repdestek, emlegetett lemezek repedeztek – esetleg egy-egy szemcse mehetett szemekbe, ejthetett sebeket fenetlen penge, fejsze, hegyen meg felcser nem terem, s beteget sem jelenthettek –, de erre se remegtek meg s

rezeltek be e megedzett szervezettel rendelkezett szenvtelen szerzetek, s e velek lemet-szetett kerek szeleték kerekedtek fel, mentek veretes szekereken messze, messze... Persze, erejek ereje kellett ehhez, s terheket emelgethettek eleget erre feleskettek. Fejtettek reggel, s felejtettek este: tej meg ecet helyett hegylevet* nyeldekelve! (Nem vedelve, kefemesterekkel versenyre kelve, mert erre nem telt, de persze cefre, meg gyenge szeszék sem feleltek meg.) Hejszen nem szentek, de esendett emberek lehettek ezek, melyek kenyeret keresve – esetente hetekre felmenve, s ellen-nemmel sem elegyvedve-enyelegve – megszenvedtek felette, lehetetlen s veszedelmes helyzeteken es feljebb kerekedve. Teszem ezt, fejtve e helyet, egy feneketlen vermet, egyben medret teremtettek, melyben megrekedtek fellegekben testet nyert, s megeredve cseppekben leesett nedvek. S mert e „meder” megtelt csendben, e felesleget leeresztve – ehhez hegyet repesztve s csermelyt teremtve – mehettek egyre lentebb. Hejszen e tett elengedhetetlen lett, s jeleznem sem kell, ezzel nem percek, de hetek mentek el...

Megjegyzem, menedzsment, tender, tervek, egyebek sem kellették fentebb lefestettekhez – emellett selejtet sem termelhettek, esetleg egyet-egyét –, de ezermesterek ezer esztendeje es nevelkedtek s jeleskedtek erre: s egy se Mekk Elek! Mert tehetetlenek meg telhetetlenek nem lehettek eleve – jelen embere, bezzeg! –, s merszet, eszet meg segedelmet sem szerezhettek receptre. (Egyszer cseberbe, egyszer meg vederbe? Szedte-vette-teremtette!) Ellenben megengedem, egy-egy kecske ellegelt erre fenn, fejsze- meg szekercelengetve meleget kelthettek, s fedelet es leltek helyben. S eme deres fejekkel meg eres kezekkel megteremtett termekben berendezkedve heveredtek le estelente – zegernye ellen bekecsbe meg lebernyegbe betekerve, pecsenye helyett lencse- meg lebbencslevest meregetve –, esetleg telente es e fegyenteleppel veteke-dett menhelyen senyvedve. Elevenen eltemetkeztek e hegybe...

S e nevetlen mesterek elmentek, de el nem lettek feledve! Mert e meredeknek nehezen nevezhetett szeretett hegyecske, megtermett kenyerecske ezen eres kezekkel s nyers tenyerekkel meg lett szegve, ellenben menthetetlen nem lett teljesen: teteje, s „bele” negyede elveszett, de ezzel nem rettenetesebb, ehelyett kellemesebb lett. Kell ecseteljem? Festenetek sem lehetne szebbet! Nem tenkre ment, de teret nyerve ehhez, remek terep teremtett erre feltekergett nemkeveseknek! Sebhely helyett enyh-hely keletkezett, egy hegyek keretezte meserengetegbe helyezve. Melyre este csend telepedhet, reggel meg nyest, pele, szender szendereg benne – medve egy se! –, s ezek felett fecske evez meg lepke lengedez...

Befejezve: gyertek e rengetegbe rengetegszer, s felfedezve, vessetek szemet ezen „eleven leltre”... de szemetet semely esetre se! Mert felgebeszkednetek sem eshet nehezetekre – jeleztem, ezt zsenge gyermekem es megtette kedvtelve –, betelnetek fentleltekkel meg nem lehet eleve! Egyszerre Zen csendje meg zene lelketeknek, hejszen szellem lebeg e delejes hely, egyben kedvenc tengerszemem felett.

Mely cseppben tenger, s tengerben csepp...

Ezeket lejegyezte:

„Keszeg Levente”

(e kerge nyelv ernyedetlen mestere, egy hegyre termett, s szelekkel szerelembe esett lelkes ember, emellett „eretnek szerzetes”, s nem melleleg, nevezett Mekk Elek helyettese, melyben nem egy Teller Ede, de egy Herczeg Ferenc... nem, Benedek Elek veszett el)

Kelt(em): szeptemberben, egy kedd reggelen

THE END

** Ez – serrel szemben, s emlegetett „merv lemezekkel” egyetemben – helyben termett, s fejtve es lett... (S e geget nem eresztve, egyben leleplezve e Levente- nevezettet: „Tevere” mellett kelve-fekve, nem vetette meg ez sem, egyenesen szerelemmel szerette eme szent elegyet – mely nem ereklye, ehelyett „levek fejedelme, fejedelmek leve” –, s nem kertelve, e percben es epekede erre! Hejszen kecsketejen tengve meggebedne, emellett elmenne teljesen esze... mek-mek!)*

Czine Árpád: Korlátaink

Füzet a zöldségeskertről (III.)

(napló: beszámoló, tüzetesen)

Mottó: „*A három szép: a gyermek, a nő és a virág.*” (Szabó Pál)

„*helyezetté őt az Eden kertjébe, hogy művelje és őrizze azt.*” (Móz. I. 2. 15.)

Kovács Szilviának, Karcag város alpolgármesterének, „A legszebb konyhakertek” programigazgatójának, valamint Lingné Orosz Hajnalkának és Sipos Gábor kertészmérnöknek, továbbá Németh László, Somogyi Imre és Veres Péter emlékének

Május 25., péntek (10 - fél 13). **Sherpa 100EC rovarölő szerrel (5 ml 10 liter vízhez) megpermeteztem a burgonyát, borsót, babot, paradicsomot, paprikát.** Élelmezési várakozási idő burgonyában **14 nap (letelik június 8)**, a borsóban, babban **7 nap (letelik június 1)**. *Szenzáció a Mohikán uborka: gazdagon nő, sárgállik a sok virágtól a föld, már messziről (a kaputól bejáró útról) jól látni! A Magyar kincs virágzik. Rettentően büdös ez a permetlé, de hátha távol tartja a nyulakat is a babtól. Valami furcsa betegség (talán gomba) támadta meg a borsót. És honnan jön az a sok burgonyabogár, a zöld poloska, a sárga katicabogár? Jó volna, ha valaki kitalálná a biológiai ellenségét! Vajon jövőre is lesz poloskainvázio? A Tél tudja?*

Május 27., vasárnap (fél 8 - fél 12). A krumpli kivételével mindent meglocsoltam: tököt, paprikát, paradicsomot, babot, uborkát, dinnyét, borsót, a virágokat, a sárgarépat, s főleg a petrezselymet. Felkötöttem a futóparadicsomot. *Fut a Nagydobosi sütőtök.* Hamarosan virágzik, látom a bimbóról, a vetett paradicsom. Találtam 20 szem sárga málnát, és földi epret. Nagy a meleg. Szakad az emberről a víz. Ha a meteorológus 30 fokot mond, akkor a napon megvan 40 fok. Kipróbáltam: a levegő az ebédlőben 30 fokos volt, az ajtón kívül, a napon már 40 fokos. *Más ilyenkor önfeledten strandol, én csak növényt ápolok, gyamolítok!*

Május 28., hétfő (8-10): szétpalántáltam a koktélpáradicsomot. Locsoltam rendületlenül.

Május 29., kedd (fél 9 - fél 12). Locsolás, *kapálás.* *Ebben az uborkában igazán érdemes gyönyörködni, olyan szép!* Már sok az 1 cm-es nagyságú. Van pár kosszarvú paprika is. Jól nő a saláta. Borsót jó, ha egyszer tudok szedni, mert nagyon gyatra. 11-kor megáll a földem végénél Kozák István autója. Azt mondja István, neki is ilyen a borsója, és mindenkinek a kertben. (Ez országos betegség?) Mondom neki viccesen, némi öniróniával: délután én majd kiülök az udvarra a kutyáim mellé, és majd személyesen beszélgetek az Öreg Istennel, hol durvábban, hol szelídebben, hogy legyen eső. Ebéd után a kutyáké vagyok. Kipróbáltam az „eszmémet”. És: mintha használt volna, **lett zápor!** Micsoda véletlen! **Fél 2-től esett 2-ig.** Forgott felettünk a zápor, előbb északról jött, majd délről, végül nyugatról. Jég is volt. A városban, az Erkel utcán, mondják, 40 mm csapadék hullott. A Kertben csak 17 mm esett. (Már bánom, hogy nem fogadtam ezzel az áldott jó Kozákkal, hogy tudok esőt csinálni!)

Május 30., szerda: található már 5 centis kosszarvú paprika és Cecei is. Csak van

burgonyabogár! De nem lehet permetezni, mert még le se telt a határidő: nem akarom én magunkat megmérgezni. *Szépen, lilán kezd virágozni az Agria.* Elsőnek. Ő a legkorábbi!

Június 1., péntek: *Virágzik az Alba tök. Kisujjnyi az uborka, a cirmos bab, a vajbab is. Virágzik a vetett paradicsomom. Virágzik a futóbab. Tehát virágos Kertem van! Lenyűgöz.*

Június 2., szombat (10 - fél 11). *Ez egy jó, esős nap. Esett, elállt, esett.* A Kertben *lekapkodtam a málnát, hogy meg ne rothadjon. Megkapáltam a babot, és már esett.* Elállt. *Kapáltam a tököt, hamarosan esett.* Elállt. Leszedtem két sor borsót, felvettem 6 salátát, zöldséget tépdestem, de már a sártól le kellett mosni a cipőmet. (Gumicsizma, a bokámnál elvágva. *Én csináltam: büszke vagyok rá!*) Elindultam haza. Alig lakatoltam be a nagykaput, rákezdte, nagy hevesen. (Na, legalább holnap nem lehet rámenni a földre, mert csak összetaposok mindent. Nem szabad erőltetni valamit, ha csak kár lesz belőle!) **10 mm esett.**

Június 3., vasárnap: délután fél 4-től fél 6-ig idebenn, az udvaron 22 mm esett. Új-borsót ebédeltünk. Nagy öröm, mert mi zsenigen, cukor-édesen szoktuk szedni, nem öregem.

Június 4., hétfő: valóban, a Kertben tegnap 24 mm eső esett. Tiszta tézta a föld. *Málnaszedés.* A Rajnai törpe 1 vödörrel lett. Bokáig ért a sár, szúnyogok, levéltetvek, bögöly, poloska, rekkenő hőség, egy műanyag lapon állva bajlódok, hogy bele ne süppedjek a sárba; guggolva borsót szedni: nem egy leányálom. *Nagyujjnyi az uborka, de nem tudok rámenni a földjére.* Ami pedig a borsót illeti: a *Rajnai törpéből* csak annyi termett (**4 kg**), hogy több maradt tavalyról a hűtőben, de az ideivel együtt nekünk elég lesz. Tavaly ugyanekkora területen **20 kg** lett tisztán, eltéve a hűtőbe. (Egyszer hopp, máskor kopp!) *Nem nagyon csodálkozhatok, hiszen kiesett egy hónap a szokásos tavaszi tenyészidőből. A tél után rögtön jött a nyár. Nem is volt igazi tavasz. És eső sem esett, csak negyedannyi. Többek között ezért is termett csak ötöde a tavalyinak. Viszont a krumplira éppen jókor jött az eső: most virágzik, biztosan jól fog kötni. Hiába, az mutatkozik legjobban, amit a Váczi Imre barátomtól kaptam.*

A málna is nagyon értékes gyümölcs. Igen magas C-vitamin-tartalma miatt az immunrendszer kincse. 1. Megakadályozza a rákot, mert lehetetlenné teszi a sejtek rendellenes elváltozását: *a piros málnában az ellaginsav halálózást okoz bizonyos ráksejtekben.* 2. *Látásjavító,* segíti a retina védekezését a fertőzésekkel szemben. 3. Magnézium- és C-vitamin-tartalma miatt *javítja a termékenységet.* 4. Káliumtartalma *segít fenntartani a szív és érrendszer egészségét: segít szabályozni a szívverést és a vérnyomást.* 5. Jó zsírégető, *ezért segít a fogyásban.* 6. *Megelőzi a memória hanyatlását, az időskori agykárosodást.* 7. Az erős antioxidánsokkal, a C-vitaminnal *erősíti az immunrendszert.* 8. *Csökkenti a gyulladási tüneteket.* 9. *Segíti az egészséges erek megőrzését.* 10. *Csökkenti a menstruációs és szülési görcsöket.* Tisztességes dolog tudni ezeket, amikor óvod, féltve gondozod a málnát!

Június 6., szerda: délután 3-kor kibicikliztem az uborkáért, a piros és sárga málnáért. *Virul a legényrózsa. Milyen szép volna, ha a szomszédok is vetnék, végig az út mellett!*

Június 8., péntek: itthon, az udvaron 16 mm a csapadék (utóbb megtudtam, a Kertben csak 6 mm volt). A Kertben leszedtem egy nagy vödör (16 literes) uborkát, lett vajbab, fehér bokorbab, cirmos bab! *A cirmos bab fejlődik legkorábban. Szívós és bő-*

termő: másodvetésnek ez a legjobb. Csodálatos ez az élővilág, ahogy a szolgálatunkba szegődik, és éltet bennünket!

Június 9., szombat: kikapáltam a *Rajnai törpe* és a *Kelvedon csodája* szárát. Az egyik sor helyébe hónapos retket és jégcsapretket szórtam, *másodvetésként*. Rengeteg a piros és a sárga málna. A feleségem szorgalmasan rakosgatja el a hűtőbe. A múltkor finom pitét süített vele.

Június 10., vasárnap (fél 8 -14 óra): 2 sor Mazsola csemegekukoricát vettem a borsó helyébe. – Nem kell egy kis fűszerpaprika-palánta? – kérdezi Kozák kollega, amikor mellém ér az autójával. – De, megpróbálok: itt a kút közel, nem kell messzire hurcolni a vizet! Hátha nekem is sikerül? Nem igaz? *Megmutattam Istvánnak a Kertem, a sárga málnám, és örömmel megígértem neki, hogy valamit valamiért alapon ősszel majd adok neki egy tő sárga málnát.* Köszönte, mert ő illet még nem látott. *Másodvetésként 2 sor Kalocsai édes fűszerpaprikát palántáltam,* mély árkokba, hogy jól tudjam locsolni őket. (Még beérhet, ha szép, hosszú lesz az ősz? – kérdeztem magamtól. Ám az én földemmel átellenben Eszternek már 10 centisek a paprikái! Vajon lesznek-e az enyémekek olyanok?) Uborka, vajbab, cirmos bab és fehér bokorbab szedésével fejeztem be ezt a számomra nagyon öröms, érdekes-értékes napot.

Június 11., hétfő (fél 9 -11). Hazahoztam az első főzőtököt. *Ma 2 tejfőlös-vödört szedtem tele málnával.* Felkaróztam a Kecskeméti paradicsomot, paprikát locsoltam. Hadd nőjenek!

Június 12.,kedd (fél 9 - fél 11). Kis Péter (alelnök) majdnem megsértődött rám, hogy ő is kínálta nekem, korábban, a fűszerpaprikát, akkor miért nem kellett. Alig tudtam kimagyarázni magam, hogy most lesz aktuális, most, hogy kiment zöldborsó, és végképp nem kelt ki a karalábé. Kérdeztem, a tiéd milyen. **Palotás.** *Két sorra lett elegendő.* Kissé előregedettek már, de *hátha fölveszik magukat!* Történt már, hogy abból lett valami, amire nem is számítottam!

Június 13., szerda (du. 2 - 5). *Az éjjel fél 1 és 2 között nagy viharral jött az eső. Az udvaron 15 mm-t mértem a colstokkal.* Legalább nem kell ma locsolni. Délután begyűjtöttem 1 vödör vajbabot, fél vödör uborkát. *Az ubit* mindennap szedni kell most már, mert gyorsan nő ebben a neki való időben. A bab a piacon 750 forint kilónként. *Nekem nem kell venni, és az enyém, amit én előteremtek, az sokkal jobb, sokkal szebb, kedvesebb! Ez nem önáltatás!*

Június 14., csütörtök (8-12). Biztosan sziszifuszi dolognak tűnhet másoknak az, amit én csinálok. Bár a távolabbi szomszédok, Halász Bandi, Kis Péter és Kozák István is gyakorta kinn vannak, feleségestől. Nekik is nagyon szép a kertjük. (Le a kalappal előttük!) Péternek a paprikamezőjét „irigyelem”, Bandinak a gyümölcsfáit. Bandinak különben szakmája is a kertészet. Sok földi epret termel. Piacra is. Ők autóval jönnek-mennek. Öntöző berendezéseik vannak. A dolgokat „messziről nézve” (főleg a haszonelvűség szempontjából) nem kuliznak annyit, mint én. De én úgy vagyok vele, hogy *en-gem ez a munka, ez az életritmus éltet. Délelőtt a földközeli fizikai-szellemi kerti teremtő termelés, utána otthon egy jó fürdés, ebéd után megiszom egy korsó sört, és jöhet a más-fajta, irodalmi-szellemi munka alkotása.* A kettő jól kiegészíti egymást. Most esszéket, recenziókat, tanulmányokat írok, amelyek rendszerint vagy esetlegesen megjelennek a folyóiratokban (az *Agriában*, a *Partiumban*, a *Jászkunságban*, a *Magyar Naplóban*, a *Falufigyelőben*, a *Redemptioban*, sőt a szerbiai *Létünkben* és a kárpátaljai *Együttben*).

2015 előtt 10 évig a *Körmen di Lajos világa* című vakos háromkötetes nagymonográfiámat írtam, illetve összegyűjtöttem három nagy kötetben *Körmen di Lajos összes műveit*. Ezzel a módszerrel. *A testem és az agyam „karbantartásával”*. (Amely műveknek a kiadásához aztán jórészt nekem kellett „összekalapolni” a pénzt. Elég megalázó volt. Nem mondhatnám, hogy a világ a tenyerén hordozza a szellemi munkát. Vagyis: ismét azt tapasztaltam, hogy az ember a legfőbb elhatározásaiban, ilyen vagy olyan okból, de többnyire magára marad. Ezt csak misszióként, elhivatásból lehet csinálni! Ezt a fajta magányt a konok, önfelű ember, amilyen én vagyok, meg is érdemli, nyilván.)

Újabb 2 sorra való *Palotást* kértem Pétertől. Ezeket a *Kalocsai* mellé palántáltam. *Ezen felül* ma is került hazavinnivaló: 1 vödör fehér bokorbab, fél vödör uborka, 2 főzőtök, 1 pohár piros málna. Tehát van már 6 sor fűszerpaprikám! Lehet, hogy lesz belőle 1 kiló készen? 3000 forint. Anyagilag nem éri meg annyit vesződni vele. De nem az anyagi haszon az érdekes ebben az egészben, hanem *a saját termés nagyszerűsége és a kertés élmények temérdek sokasága!* Kel a másodvetés retek. A 6. napon. Vajon bizhatunk-e hozzá? Jó lenne!

Június 15., péntek (9-14). Eszembe ötlött egy jó jelszó. Látom magam előtt magam, amint *gurigázok ki a Kertbe: Irány a virány!* A *virány* mára már elavult szó, ezéret hat ironikus. *A magyar nyelv értelmező szótára* (1966) szerint üde növényzetű, virágokkal borított kies tájéket, mezőt, rétet jelent. Petőfi az egyik szép udvarló szerelmes Júliaversében még használta: *Látom kelet leggazdagabb virányit...* (1847). A versben Júlia ábrándos szemének ígézetében az eszmény varázsa a költő lelkének lehetőfinom eseményeiről ad számot... Én azonban a virányt jelszóba foglalva a saját magam ügyesbajos igyekezetét nézem kívülről, némi kritikus öngúnnyal. *Mit ér a lelkes kertés életed?! Almodozó vagy?!*

A *krumplikapálás* után meg is *permeteztem a növényt burgonyabogár ellen. Most APACS 50WC-vel*. Bandi ezt a szert ajánlotta. Ézsias Tóni könyvére kaphattam a mérget. **Június 28-án** telik le a várakozási idő. *Fürtös paradicsomot és paprikát hoztam haza mutatóba*. Megérett a török szegfű magja. Már van futóbab. (A bab tehát bejött.) 2 tejfőlös-vödör málnát szedtem. *Vajon a naplóm alapján lesznek-e, akik felismerik a Kert-Magyarország értékeit?!*

Június 16., szombat (9-13). *Ezen a napon harmadjára kapáltam meg az egész Kertet*. Most már könnyebben haladt, mert a tökötet és az uborkát például az indák miatt nem kellett. Ott csak a nagy gazokat kellett kihúzgálni. Még arra is volt időm, hogy ismét felkarózzam a vetett paradicsomot. (Némelyike túlnőtte az előbbi karót.) Kiegyeltem 1 sor zöldséget. Már szép nagy a levele, és haragos zöld. Lett egy jó összemarokkal. Az idén bizonyára aranyárban lesz a karcagi piacon – többek között – zöldség is. Mert az aszfalton minden megterem.

Június 18., hétfő (8-12). Mit látok: *a 12x1,5 cm-es futóbabhüvelyek, mint széles függönyön a rojtok, csüngenek a 1,5 m magas hálón!* Ma is kiegyeltem 1 sor zöldséget. Utána a 4 sor petrezselyem kapott egy-egy vödör vizet. *Nem mindenkinek kelt ki a zöldsége, ha ez kikelt, kapjon további segítséget*. A másodvetés kukorica kelne, de a fácán rájár, és végig kiveri a kelő szemeket. (Lehet, hogy tavasszal is ő ette meg a bolti kukoricaszemeket? A huncut. Túljár az eszemen.) Gyönyörűen *pompázik* a legényrőzsa, a kunok virága, a párna, az aszalterítő, a suba dísz. *Én nem vagyok dúsgazdag ember, a gazdagok világát nem ismerem, így nem tudom, ők tudnak-e örülni az ilyen apróságoknak, mint én.*

Szinte hihetetlen, alig van két egyforma színű, színárnyalatú köztük. Levágtam a török szegfű szárát, hogy újranojjon a tövétől. Futóparadicsom-locsolás. A fűtösön megint van érett példány. Nem is egy! Ezt nagyon érdemes vetni, palántálni. Ma a paprikasorok kaptak 20-20 liter vizet. Hoztam haza sárgulni kezdő, tehát érő erős kosszarvúakat. Még még ajándékozni is tudtam belőlük Dedinszki bácsinak. Neki az unokáját tanítottam. Csendes, szorgalmas és jó sportoló volt.

Június 20. Vida Lajost elláttam főzőtökkel, uborkával, zöldséggel. Hálásan meg is dicsért érte: – *Itt kezdődik a kert, nálad!* Mondom, szeretem, ha szép és jó a Kertem. A paprikalocsolás után, számoltam eddig, most megszedtem a 11. sárga vödör uborkát a 2 sorról. (A vödör bőven 16 literes, valamikor falfesték volt benne.) Ma is összejött 1 tejfőls-vödör (500 gr-os) piros málna. Az unokám kedvence. Eleinte csak neki szedtem a szebb, nagy, érett szemeket.

Június 21., csütörtök (fél 9 - 13). Paprika- és paradicsomlocsolással kezdtem a napot. De a kardvirág és az uborka is kapott soronként egy-egy vödör vizet. *Kikapáltam* a régi földi epret, és *megkapáltam* az Ásiát. Uborkával, paprikával, futóbabbal megrakodva tértem haza.

Június 22., péntek (8-12). Ma ráadásul a sárgarépat és a petrezselymet is meglocsoltam. A fokhagyma levelei kezdenek száradni, hiányzik a víz. Meglocsoltam. *Szépen veszi magát a Kozák adta Kalocsai.* A Kis adta Palotás még nem. A petrezselyemben sok levél kihéredett, talán mozaikvírus. Ezeket a leveleket letépdستم. A javából adtam a levesbe Nagy Imrének.

Június 23., szombat (11-14). *Levagdostam az elszáradt, öreg málnatöveket.* A dinynye levelei sárgulnak. (Az idén se karalábé, se borsó, se fokhagyma, se sárgadinnye?) Találtam néhány uborkát. Most már egyre kevesebb van rajta, bár az indája haragoszöld. *A Kalocsai paprika kezd elágazni. De jó! Szép, pompás sötétpiros, majdnem fekete szokott lenni a színe!*

Június 24., vasárnap (8-13). 11 óra lett, mire felkötöztem a málnát, felkaróztam a paradicsomot. A paprikán, paradicsomon kívül kapott vizet a petrezselyem és a sárgarépa is. *Látok már kis égő nagyságú kóktélt.* Erőtjeljes. Jövőre lehet, hogy felfuttatom a szilvafára!

Június 25., hétfő (10-13). Megint van burgonyabogár, és a várakozási idő csak 28-án telik le. Legkevésbé támadják a Kondort, a legjobban a Desireet és a Somogyi kiflit. Szedtem vajbabet, uborkát, futóbabot. Locsoltam paprikát, paradicsomot, földi epret (hogy ki ne száradjon), petrezselymet, sárgarépat. *Mindennap más arcát mutatja a Kert. Nem unalmas.*

Június 26., kedd (fél 9 -13). *Negyedízben kapáltam meg az egész Kertet.* Meglocsoltam a dinnyét. 2 tövet ki kellett venni. 20 darab kis termést számoltam meg. A zöldség és a sárgarépa láthatóan meghálálja a locsolást. *A virágokat is megsajnáltam. Ők is kaptak hát a vízből. A szépségükért. A három szép: a gyermek, a nő és a virág.* (Ezt a gyönyörű mondást Szabó Páltól hallottam, a baráti asztaltársaságában, 1963 telén, amikor Pál-napkor felkerestem a nagy népi író az otthonában, a budai Diana úti házában, a Dózsa-regényéről, *A nagy temetőről* (1940) írván a magyar irodalmi szakdolgozatomat kedves tanáromnál, Ilia Mihálynál. Én a jóhiszemű, a jóságos, emberszerető otthonosság kifejezését látom benne.)

*Hazafelé, a csapásról áhitattal meg-megnéztem növényi híveim: **Templom a Kertem.***

Szókratész a pedagógosz

Nyissuk fel a Szókratész-dossziét! Ne a filozófusét: azt mostanában buzgón nyitogatják, különféle szándékkal. Ősét kívánná látni az európai gondolkodás atyjában a Nagy Kérdőben történész, bölcselő, filológus- és idealista éppúgy, mint csökött materialista. Nincs hónap, hogy folyóiratokban, szaklapokban tudós szerzők ne feszegetnék a szókratészi komplexum valamelyik tartozékát

Szókratész, *a pedagógosz* dossziéját nyitom. Mivel az volt és akart lenni elsősorban, az istenektől küldött nevelő (miként magát nem egyszer megnevezte). S lapozván az akták között, egyetlen kérdésre, a legizgalmasabbra, mely a pedagógust illethet: szelet vett, igen Szókratész, de aratott e vihart?

Aktákról beszélek. Vannak-e ilyenek a dossziében? Az antik ember, bár napjait az utcákon, az agorán és areopágon töltötte, szemérmes volt nagyon – magáncselekedeteiben szinte soha sem avatta be polgártársait. A mértéken, harmónián, e hellászi szentségeken ejtett volna csorbát a háztáji haszontalanságok szellőztetése. A magánélete.

Az akták ennél fogva inkább Szókratészről, a „közszerelőről” szólnak. Számuk csekély, ellentmondásuk annál nagyobb. Mert csak a kortársi vallomás számít, az utódoké – mint általában lenni szokott –, ismétlés, parafrázis. Semmit le nem írnak.

Arisztophanész kortársai voltak senki nem vitatja. De mit tudott Szókratészről? Alig valamit, és azt is rosszul, célzatosan tálalta. A felhőkben egy kalap alá vette a szofistákkal, akik távolról sem voltak azok a semmirekellők, amilyeneknek őket az esküdt ellenségük, Platon beállította. A különbség köztük és Szókratész között alapvető. Nem azért, mert a szofisták idegenek, hősünk pedig athéni származású, az Antichois ősi törzséből való. Még azért sem, mert a jövevények jó pénzért mérték tudományukat – Szókratész pedig soha díjazást el nem fogadott. Nem ilyen külsőségek az elhatárolók. A szofisták arra oktatták az ifjúságot, hogy mikén érvényesülhet a Városban. Ami éppen – valljuk be – nem mondható csekélységnek. A plataiai győzelem és a déloszi szövetség után a periklézsi aranykorban kellett a házát erénnyel, hazáját művészettel kormányzó művelt tisztviselő kar. Szókratész viszont – kinek a tekintete a Város hosszú falain és Hellászon túlra szegeződött – arra tanította ifjú barátait, hogy miként lehet az emberből minőségi ember.

Világos, megvette – többek közt – a pároszi Evenoszt, aki 500 drachmáért avatta be hallgatóságát az államvezetés rejtelseibe. Ám mit tehetett e radikális különbségből a gúnyolódó-főlényes arisztokrata Arisztophanész?

Megérthette-é Szókratészt a gentleman farmer Xenophone? Még ha valamennyi ideig tanítványának is mondta magát. Hősünket a „Memorabilia” patetikus szónoklójával azonosítani éppoly céltalan törekvés lenne, mint a „Felhők” kellemetlenkedő szofistájával. Hiszen Xenophón maga rajzolta újra mestere portréját „Symposion”-jában, ama megható remekben. Ám jelen volt-é az író Kalliasz vendéglakomáján? Henrich Maier kétségbe vonja, Anton-Hermann Chronst pedig egyenesen tagadja, hogy 12 éves süvvölvények (annyi akkortájt Xenophón) Athénban „symposionra” hivatalosak lettek-lehettek volna.

Dossziénkban (mint érv és dokumentum) Platon tanúvallomása marad. A „Phaidon”

című dialógus mondata: „Platón távol volt, beteg, gondolom”, biztató kezdet a kutakodásra. A Phaidón egyedülvaló atmoszférája – börtön és halálközösség, vértanúhalál – Szókratészből páratlan embert, a hősi nevelőt hivatott megmutatni. De a „Törvények”-et kivéve, valamennyi Platón-dialógus főszereplője: Szókratész, és szinte mindegyikben más. Melyik az igazi?

A mester életében készült, korai dialógusok ('Ion', 'Protagoras', talán az egyik 'Hippias') vagy azoké, melyeket Szókratész halála után s az önkéntes száműzetés idején írt Platón ('Euthydemas', 'Charmides') avagy azoké, melyeket Athénba való visszatérése s az Akadémia alapítása után fogalmazott ('Phaidros', 'Théaites', 'Phaidon')?

Nem képlet-é, vagy írói lelemény a platóni Szókratész? Lehetséges-e, hogy a mester ajkára adta önnön mondanivalóját az író? Élt-e s tevékenykedett-e egyáltalán Szókratész?

Egyetlen sorát sem őrzi az utókor. Hiszen nem is írt, állítják a filológusok. Viszont éppen Platónról tudjuk, hogy írt költeményeket. Börtönében legalábbis. Elvesztek ezek is, mint a Nagy Kérdező csontjai?

Csillapítsuk kételyeinket. Igenis élt Szókratész – történelmi szerepe pontosan az, amelyet a magát Megarába száműzött, magányos Platón írásaiban ránk hagyott. Szavai pedig annyira hitelesek, amennyire őszinte a tanítványi kéz, amely híven kívánja visszaadni és továbbítani elhunyt mesterek tanításait.

Szókratészből, a magánemberről – éppen intelmeiből adódóan – félkezére ráfér a személyéhez köthető történeti forrás. Gyorsan végezhetünk az adatokkal. Kr.e. 469-ben született Athénban, és 399-ben szülővárosa ötszázegy tagú bírósága ítéletére négyheti börtön után kiitta a bürök poharat.

Élete két háborúskodás közé esik: az első, a plataiai teljes győzelem; a második a szicíliai, Athénak katasztrófa, mely hősünk tragikus végét döntően befolyásolta. Apja Szofronikosz-szobrászmester. Elképzelhető, hogy a fiát művészete elsajátítására fogta. Eredménytelenül. Anyjáról többet tudunk. Phénératé volt a neve, mesterségére nézve szülész. A jelek szerint, s ahogy illet Szókratész időben nősült, és Xantippanét vette feleségül, kitől több gyereke született. Vér szerinti utódait nem azonosította a história „becstelen” halállal kimúlt apával nem dicsekszenek a fiak, inkább le- és megtagadják őket.

Biztos, hogy Szókratész nem mondható mintaférjnek, példás családfőnek – nem házasságra termett. Naphosszat az utcákat járta, akár a gazdagok. Jóllehet szűkösen élt évi 100 drachma jövedelemből, melyet – házat beleértve – 500 drachmányi vagyonából kamatoztatott. Jártában gazdagot, szegényt egyenként megállított, hogy faggassa, s az igazságra és erényes életre nevelje őket. Szókratész viselkedése sokaknak bosszúságot okozott, annyira, hogy a Harmincak Tanácsa 404-ben törvényt hozott a beszéd művelői ellen. E törvény voltaképp Szókratészt célozta meg. Annak szövegét egykori tanítványa Kritiasz fogalmazta meg. Ám a Nagy Kérdező semmibe vette a tilalmat. Valódi növényedékei: a 'kalokagathoszok', vagyis a jó családból származók és szépek születettek, nem panaszkodtak ellene.

Éppen hogy sereglettek hozzá. Mindnyájan, kik ismerték és szerették. „Én ne tudnám a neved?” – így a kedves Charmidész, első ízben szegődvén Szókratészhez. „Mind den korombéli ismer téged”. A 'Phaidónban' – pedig ekként nyilatkozott valaki a tanítványok csodálatáról: „Elég volt ökörszemébe néznünk...!”

Ökörszemű volt-e valóban, mint Héra istennő, s miként mindazok, akiket Hellászban szépnek tartottak? Avagy szatír-csúfság, mint korabeli mellszobra mutatja, és korai dialógusában Platón elénk festi? – Elég annyi, hogy a mester minden ifjú tanítványát szépnek látta, maga pedig – bölcsessége és jósága által – megszépült a fiatal tekintetekben Alkibiadesz maga meséli el, hogy akarta megnyerni mestere barátságát. Kínos jelenet lehetett – és csakugyan megszégyenült a fiatal katona, mikor az öregedő csúfság visszaütötte. Noha mester és tanítvány ilyen jellegű kapcsolata a korabeli Athénban majdhogynem erénynek számított. Őt másfajta szeretett fűzte a növendékeihez. Nevelői hivatásában látta szépnek valamennyit, és még szebbé akarta tenni őket. Lelkük nemesítésére törekedett. Mivel sem több, sem kevesebb nem volt, mint születésétől hivatott nevelő.

Ez okozta vesztét, miként megdicsőülését is. Ügyészei: Anytosz, az elszegényedett uraság Melétosz, a kifütyült fűzfapoéta és Lylosz a sikertelen szónok, ha bírálták is állítólagos kegyeletsértése miatt, a vádjuk a nevelőt sújtották. Szókratész megrontja az ifjúságot; tanítványai becsmérlik a fennálló törvényeket.

Jöllehet nála senki sem becsülte inkább az állami törvényeket s ezért sem menekült, bár megtehetette volna, a halálos ítélet után. Igazsága ebben a kérdésben is, mint mindenben, nem a köznapok világából való. Szókratész volt ugyanis az első – innen nagyságának súlya – aki az emberi autonómiát hirdette. Az autonóm ember ugyanis maga választja ki törvényeit (de nem határozza meg!). Amint azt is mondotta: amennyiben az ember igazsága a Poliszéval üldözésbe kerül, az előbbinek kell érvényesülnie. Emberen persze az értelmesen gondolkodó bölcslet értette. A logosznak a görögben két alapjelentése van: beszéd és értelem. Mindez nem a sarukészítők, mészárosok, kőfaragók – vagyis Szókratész bírának a világából – való. Az két külön, tán soha egybe nem vágó szféra. Íme a bizonyíték: a mester nemcsak a kalokagathosz ifjakat, bírait is nevelni akarta. Athént, a Várost nevelni „nem középiskolás fokon”. A Város azonban – igaz harmincas szótöbbséggel – börtönbe vetette, és mérget itatott vele.

Szelet vetett tehát Szókratész, de ismétlem a kérdést: aratott-e vihart? Kétségtelen szándékában kódoltan mindaz felfedezhető. Különben nem lett volna az a „küldésben járó” nevelő, akinek megismerhettük. Nevelt beszédeivel, cselekedeteivel, példamutatással. A városi utcákon is, meg a táborban s a csataterén. Bába fiaként bába maga is. Újfajta embert – a helyesen gondolkodót, magára találtat – kívánta a világra hozni. Meg is mondta egyszer Theaitétésznek: „Sohasem hallottad, bolondos fiú, hogy bába szült engem a világra, Phénératé, a legkülönbek közül való? Tudd meg, az ő művészetét gyakorlom én is. Annyira, hogy nincs vetélytársam a köldökzsinór-élvágásban. Érezd a fájdalmakat, Theaitétészem, én pedig látom a kínodat. Felelj a kérdésemre... Anyám is én is az istenektől kaptuk a bábamesterséget, ő asszonyoknak oldja meg testükben, én pedig lelkükben, a jónak a szépnek született fiatalembereket. Bízod magad rám, Theaitétész!”

Megfogadta-e tanácsát a fiú? Vagy követték-e példamutatását a táborban a katonatársai? Noha igazán nem született katonának Szókratész, a vitészségben is eszménye lehetett a vitézt is mítoszban csodáló népnek. Nem mentette-e meg csata sűrűjében a sebesült Alkibiadészt? Nem védte a Délionnál egymaga az athéni csapatok visszavonulását? S nem tartóztatta-e fel – ugyancsak egymaga – az ellenséget? Hadidicsőséért tette volna mindezt? Nevetséges értékelés!

Figyeljük csak meg, miként reagál a katonahad: „Egyszerre olyan szörnyű volt a

fagy, ilyent még senki sem tapasztalt. Jószándékából a fedezéket senki el nem hagyta. Mégis ha elő kellett bújni, mindenki mindenféle holmikba burkolta magát, bugyolálta magát, lába szárát báránybőrbe szorította, s rá nemezzsinórt szorított. Ő (Szókratész) öreg, viseltes kabátjában, meztéláb mászkált. Annyira, hogy katonatársai ágy vélték, gúnyt űz belőlük.” (Platon: Symposion). Beszédes szöveg! Milyen csekély a megértés és mennyire balul űthet ki a nevelő példázó bátorító szándéka!

Egyébként a típus nem ismeretlen. Laktanyában, cserkész táborban, fronton, forradalomban találkozhattunk néhányal ebből az apostoli-nevelő fajtából. Volt közöttük, aki még eszmélt a valóságra: más a tanítás és más a nevelés...

Szókratész azonban e fajta legmakacsabbja. Kitartván mindvégig konokul küldetés-tudata mellett, még bírái előtt is vallotta hitét az emberiség nevelhetőségében.

Ha megígéri, hallgat ezentúl, megmentheti a bőrét (de nem a hallhatatlanságát!). Mi-re Szókratész: „Hálás vagyok nektek athéniak, és szeretlek benneteket, de inkább az istenek engedelmeskedem, mint nektek. Higgyétek el, valameddig lélegzem, olyan makacsul donglak körül bennetek, akár a böglyök, és nem szűnlek inteni: a lelketekkel törődjete, azt gondozzátok!” A bírák erre halálra adták a bölcset, aki egyedül menthette volna meg Athént. S a Város a romlás útjára tért. Nem valami féle vélekedés ez – a történelem tanítja cáfolhatatlan adataival.

„Személyesen voltál jelen, Phaidón, Szókratész mellett a börtönben, ama napon, melyen kiürítette a poharat?” „Személyemben voltam jelen, Echekratész” „Nos, miről beszélt halála előtt? Milyen volt a vége? Szeretném hallani!”

399-ben, szép tavaszi napsütésben futott a kikötőbe a négy hete várt hajó. Meghalhatott Szókratész. Az asszonyokat hazaküldte, mert sírtak. S ő boldog halálra készülődött. Verset írt – talán a boldogságról éppen. Vagy a szépségről, mely központi problémaként foglalkoztatta.

Aztán jött Kritón a vén barát. Még nem késő – biztatta – menekülhet. Szókratész a fejét rázta. Csak a jó életet akarom! Ha megszegi a törvényt, hátralévő hitványult volna. A menekített élet mindig keserű Itálából, mint rendelve volt, az istenek tiszteletére pár cseppet a földre öntött volna. Hóhéra visszafogta – kevés a méreg a kelyhében. Tanítványai zokogtak, míg teste hidegült merevült.” Mit műveltek, ó csodálatosak”? Ismeritek a törvényt: boldog szavakkal haljunk meg. Nyugalom fiúk, legyetek erősek!” S akkor a tanítványok abba hagyták a sírást.

Húszan voltak, eggyel se többen. Pedig alig két hónapja, tízszeres-húszszoros volt a számuk. Platón – láttuk – beteget jelentett. Félvén a „szórástól” Megarráig menekült. Csak mintegy 10-12 évig mondhatta magát tanítványának. E szónak – szkolé – szintén kettős az értelme, iskola és pihenés (időtöltés).

Szókratész sem tanár nem volt, még kevésbé professzor – ő nevelő volt. Kérdezett, kérdéseivel szórakoztatta növendégeit, játszott velük. Öregségére még táncolni is megtanult. Mert lélekben fiatal akart maradni – miként „fiai”. Ezért szerették őt, ameddig jártak együtt, szabadon, az utcákon. Aztán krízis idején beteget jelentettek, elfutottak. Vagy vidéki házukba zárkóztak, miként tette azt Xenophón.

Húszan maradtak csak az agonizáló Szókratészt sirató tanítványok. Igaz, néhányan, ha akarták volna, sem lehettek volna jelen. Éppen azok, akik pár kérész éven át a legmagasabbra jutottak a társadalmi ranglétrán. Szókratésznek, a nevelőnek dicsőségét vajh gyarapították volna e sikerek? Dehogyan. Egyikük Krisztiasz, kinek kezéhez jócskán ta-

padt vér, mesterét már annak életébe megtagadta. S Alkibiádész, az istentelen nagyra-
vágó, az eleusziszi, misztérium kigúnyolója, Hermész szobrának meggyalázója, szicí-
liai kalandba és majdnem pusztulásba vitte a népét-városát.

Őket meg a bujkáló Xenophónt s a többi távol maradót a bölcs nevelte, nekik világí-
tott –maga pedig elégett. Arra nevelte valamennyit, hogy önmagukat megismervén, lel-
küket gondozván, emberek legyenek.

Utolsó szavát a kihűlő szellem nem a maradék húszakhoz intézte, hanem az öreg ba-
ráthoz: „Kritón, kakással tartozunk Aszklépiosznak. Legyen gondod az adósság megfi-
zetésére, ne feledd!”

„Úgy lesz”! – felelte Kritón. „De más mondanivalód nincs?”

Csend. Válaszolatlanul maradt a kérdés. Nem is lehet ez másképpen. A küldetés el-
végeztetett, Istennek-embernek leróttá a tartozását az útra kelő.

És szétszéledtek a tanítványok. Nem is verődött addig egybe, míg végleg el nem csi-
tult a viharos szél. Akkor és azóta idézték-idézik, ki így, ki úgy a nevelő emlékét. Csend
volt egészen, és megszületett a mítosz.

Nem aratott nagy vihart a Nagy Kérdező. Vihart, amely jobbá-emberibbé edzette
volna a fényből-sárból gyúrt emberi anyagot.

Nevelői sors. De ne érezzük tragikusnak! Mert a miénk!

Czine Árpád: *Deresedünk*

Komáromi János: a /majdnem/ elfeledett író

Komáromi János, aki személyiségével, irodalmi és újságírói tevékenységével, valamint hagyatékával búvópatakként volt/van jelen a magyar irodalomban 1890. december 22-én született a ma Szlovákiához tartozó Málcán. A két világháború közötti időszakban meghatározó egyénisége volt irodalmunknak, könyvei bestsellerek voltak, 1945-öt követően évekig persona non grata a szellemi élet palettáján, amit – mármint mellőzését – nem rövid földi pályája /1937-ben hunyt el Budapesten/, hanem műveinek témái: a szülőföld utáni vágyódás, – a trianoni mézárszékben elszakított szülőföldre soha többé nem léphetett, s efeletti fájdalmanak gyakran adott hangot –, a magyar történelem, az írásiban meg-megjelenő „jobbaldaliság”, kötődése a sárospataki alma materhez, a meg-és átélt események „okozták”.

Tanulmányait a Sárospataki Református Kollégium gimnáziumban végezte /ez sem volt jó ajánlólevél 45 után/, ahol már jelentkezett írói tehetsége: első nyomtatásban megjelent útirajza, a „Gyalog az Alföldön” elnyerte a Magyar Turista Egyesület első díját.

1911-től elkötelezte magát az újságírás mellett, mint a Budapesti Hírlap, majd 1920-tól a Magyarország munkatársa.

1914-ben az elsők között jelentkezett önkéntesnek, de csak rövid ideig vett részt az I. világháború csatáiban, mert ugyanazon év őszén Galíciában golyók roncsolták szét a lábát – ennek következményeit élete végéig szenvedte, de háborús élményei „hálás” témáknak bizonyultak, melyek valóságos olvasmány-csemegék lettek: a Mit búsulsz kegyeres?, Északon ősz van, A nagy háború anekdotái, valamint a Császári és királyi szép napok c. kötetei országos hírnevet szereztek szerzőjüknek. Innen már meredeken ívelt fel pályája, felfigyel rá a szakma is.

Rendkívül termékeny volt, sorra jelentek meg regényei, mint az Ordások, Esze Tamás, Hé, kozákok, Zágon felé, Régi ház az országútnál, Jegenyék a szélben, Szülőföldem szép határa, valamint számos elbeszélése látott napvilágot az országos lapokban.

A hazai ifjúság körében óriási népszerűségnek örvendett, műveit angol, német, francia, lengyel nyelvre fordították le, tagja lett a Petőfi Társaságnak (1921), a Kisfaludy Társaságnak (1928).

A 25 éves írói jubileuma alkalmából megjelent (1930-ban) gyűjteményes köteteinek száma meghaladja a harmincat.

Kortársai, a későbbi és a jelenkor irodalomtörténészei nem egyértelműen, nem azonosan ítélik meg, különbözően minősítik irodalmi tevékenységét, szellemi termékeinek értékét, de egyben azonos a szentencia: vegytiszta író volt.

Németh László Két nemzedék c. művében (1931-ben) így ír Komáromi Jánosról:

„Komáromit az Isten is arra teremtette, hogy a legigazabbfajta magyarságot hangoztassa a mi sokfelől fertőzött irodalmunkban... Eleget hozott hazulról, hogy a sárospataki kollégium milleniumi negyvennyolcasságát a nyomor komolyabb színeivel festve át, olyanféle kuruca legyen az irodalomnak, mint Esze Tamás volt a politikának... Nem elbeszélő, inkább emlékező... Kikap egy darabot az életből s azt kerekíti tör-

ténetté... Nincs is valami kiagyalt kompozíció a regényeiben!... Ugyanaz a kép egy könyvében tízszer ismétlődik, a novellái benne vannak a regényeiben, a regényei a novelláiban... Úgy hatnak az ő írásai, mint egy élményhős kedves füllentései, aki lassan, fokról fokra füllenti át költészetté élete történetét... Komáromi minden munkájában, még a leghevenyészettebb tárcában is megvillan valami a géniusból, de ugyanakkor a tékozló fiúból is, aki közönségnek tetsző sablon-históriákra oldja a tehetségét... Komáromit szeretem és szeretném megbántani. Szeretem, mert könnyed és eredeti tehetség, hitem szerinti magyar. Szeretném megbántani, mert tehetségével rosszul sáfárkodik s magyarságban legalábbis óvatos.”

Jellemző példája a Németh László által megfogalmazottnak Vidróczki Miska, a suszter, a notórius hazudozó, aki átlát a hegyeken, aki szerint nem érdemes dolgozni, mert nem fizetődik ki, és/vagy Fityera, a zsvivány, azaz a nyáribetyár, aki csakis nyáron fosztogatja az utazókat, a telet átpipázza valamelyik kunyhóban. Ezek a Komáromi által megformált figurák számos esetben visszaköszönnek a műveiben.

Féja Géza elemezve Komáromi Ordasok c. regényét (Előörs, 1931.nov.1.) ezt írja – többek között – „...Különben Komárominak egyetlen könyve sem elégít ki..., a magasabbrendű alakító készség teljesen hiányzik írásaiból.”

Bóka László 1962-ben jelentette meg az Arcképvázlatok és tanulmányok c. kötetében visszaemlékezéseit; három alkalommal találkozott Komáromi Jánossal, aki Vak Bottyánról, a szatmári békéről, Gömbös Gyuláról tartott hevenyészett beszámolót, eszmefuttatást.

Impresszióját így fogalmazta: „...Esze Tamás rajongója hogyan lehet egy legitimista napilapnak, a Magyarorságnak munkatársa... Ahogy belenéztem derűs, gyerekesen csillogó szemébe s hallgattam forróhangú suttogását, elhültem. Ma is azt hiszem, amit akkor hittem: szelíd eszelős.”

Szombathy Viktor így emlékezik rá: „Író volt: az áhítatosak fajtájából, aki tisztelte a betűt, nagyra tartotta mesterségét... Semmi más foglalkozásban nem tudta volna magát elképzelni, csak az íróiban... Rövid volt az élete, mint egy ív papír: De tiszta és derűs. Humora mikszáthi humor volt – s maradt benne valami Jókai regényességéből, Rákóczi ezredesének lett volna jó, ősi síkon tábornok mellett, méla októberi este hallgatva a tárogatót. Vagy talán íródeáksgot vállalt volna szívesebben. Író volt. Magyar író, olyan ember, hogy a szeme könnyes lett, amikor ezt a szót mondta ki: magyar nép.”

Örvendetes tény: A Széphalom Kazinczy Ferenc Társaság évkönyveiben egyre gyakrabban találkozunk Komáromi Jánosról közölt tanulmányokkal. Az évkönyv 2009. évi számában Jaskóné Gácsi Mária veszi górcső alá az író Pataki diákok c. regényét mélyreszántóan elemezve az eseményeket, a szereplőket, a kort, utal – többek között – Berényi Lászlóra, aki az 1938-ban kiadott Komáromi János emlékkönyvben a következőket írta: „...Komáromi János ritka termékenységű író s ennél többet jelent, termékenysége soha nem esik a minőség, az érték rovására, sőt termékenységével egyenes arányban nő írásainak művészi értéke.”

A regény szakszintű elemzését megkoronázandó Jaskóné Gácsi Mária „kimondja az ítéletet”: „...Íróként nem elbeszélő, inkább emlékező... olyan világba kalauzol, ahol az életből kiragadott darab egy egész történeté formálódik az olvasó számára... Epikai művészetének egyik szemléleti jellegzetessége a kifinomult megfigyelőképesség... mindent közletről érintve szemléltet, és belülről ítélve közelít meg.”

...A sárospataki iskolakert dísztere mellett áll Komáromi János mellszobra, amelyet 1969. szeptember 21-én állíttatott a Pataki Diákok Baráti Köre kezdeményezésére a Képzőművészeti Alap. A mellszobrot Balázs István szobrászművész készítette.

Engedtessek meg nekem egy személyes vonatkozású emlékezés Komáromi Jánosra.

Anyai nagyanyám, Borbély Irma bátyja a Sárospataki Református Kollégium gimnáziumának volt diákja/a későbbiekben tanára/ és jó barátságban Komáromi Jánossal.

Nagyanyám elbeszélései szerint testvére haza címzett leveleiben gyakran tett említést róla a lehető legjobb véleménnyel, dicsérve magaviseletét, magyarságát, humorát. Egy, soros nyári szünidőt megelőző levelében szülői beleegyezést kért: meghívna barátját egy máramarosi néhány napos vendégségbe. Mivel megkapta a beleegyezést, megérkezett barátjával Técsőre, azaz haza.

Hamar megkedvelték a vendéget, mert szerény volt, és esténként, vacsorát követően élvezettel hallgatták a számunkra ismeretlen szülőföldjéről, szüleiről, falubelieikről mesélteket.

– Egy este – csörlőzte emlékeit nagyanyám – nagy társaság gyűlt össze, ami nem volt ritkaság, mert nagyapám a város főbírája volt, egyben, mint édesapám, presbiter is: megtisztelték minket a lelkipásztor, a kántor-tanító, meg néhány előljáró. Éjszakába nyúló beszélgetés folyt a világ dolgairól, aminek során a két kollégista is kifejtette véleményét, amire kíváncsiak voltak, hisz hamarosan érettségiző, világlátott fiatalemberekről volt szó.

Búcsúzáskor lelkipásztorunk mintegy odasúgta nagyapámnak:

– Jó, magához illő, okos barátot választott az unokája.

– Emlékszem arra is, – folytatta nagyanyám – hogy egy napon – aratás ideje volt – azzal a kéréssel fordult édesapámhoz, hogy próbára szeretné tenni magát, „megismerkedne” a kaszálással.

Másnap kora reggel édesapám vászonnadrágot, gyócsinget meg könnyű újast adott rá és kiszekereztek a dűlőbe. Ment velük a bátyám is, de csak kibicnek. Nem tudom: ment-e neki a kaszálás, de vidáman, jókat nevetve érkeztek haza, holott feltörte a kaszanyél a vendég tenyerét: be volt dagadva, tüzes volt, sajgott. Édesanyám unszolására én vettem kezelésbe: lemostam, majd aludttejjel borogattam. Reggel, mikor felkelt, rákérdeztünk: Hogy van a tenyere? Azt válaszolta: ha nem Irmuska – már mint én – kúrálta volna, úgy most is fájna.

Én nagyot pirongtam ezt hallva, mert tetszett is nekem a János.

Volt arról is szó, hogy egyszer majd ellátogatunk hozzájuk, de ez nem történt meg.

Elutazását követően egy jó időre levél érkezett tőle, melyben megköszönte a szíves vendéglátást.

Ez a levél, meg minden levél, amit János bátyám írt Sárospatakról, meg volt őrizve, de aztán elvesztek...

Arra a kérdésemre: itt-tartózkodása során észlelni lehetett-e, hogy egy majdani nagy író látnak vendégül, nagyanyám azt válaszolta:

– Nem, azt nem sejtettük, de hogy okos, szépen fogalmaz, azt mindannyian megjegyztük, ezt bátyám is gyakran emlegette.

Csak később, sok-sok év után tudatosult bennünk: kit láttunk vendégül. A könyvet egyedülálló emlékként őrizzük.

A könyv: Szülőföldem szép határa, ami a VI. a Komáromi János Munkái Gyűjteményes Kiadása sorában (Genius Könyvkiadó Rt., Budapest, 1930).

A kötet második lapján ez olvasható: *Nagyiszteletű Izsák Imre református lelkész úr címén a Técsői Református leánykáknak, szíves üdvözlettel Komáromi János.*

Az elbeszélés-kötet meg-és visszaemlékezés – többek között – azokra a feledhetetlen gyermek-és ifjúsági élményekre, szülőkre, a magyarok, tótok, zsidók lakta szülőfalura, szokásokra stb., melyek oly élénken, élethűen és gyakran fájdalmasan köszöntek vissza Komáromi János rövid életének mindennapjaiban s mindez ízes nyelven fogalmazva, helyel-közzel attikai sóval fűszerezve, gondozott gondolatfüzérékbe szedve.

A könyv valóságos tárháza a tájjellegű, már-már a feledés homályába merült ízes magyar fogalmaknak, szavaknak, mint, például: dalolás a gerendáig/ hangos éneklés/, nyáribetyár/ csak nyáros „dolgozott”/, pupuc/ jelentéktelen, semmirekellő ember/, boglyakemence/tűzhely/, molyva/ morotva, dülő határa, széle/, valamint a népköltészetnek, mint, például: Nem járok én lovat lopni /Senki udvarába/ Minek is van a bírónak/ Kőkényszemű lánya, Vagy: Két fényes csillag mutatja a hazámat, /Három évig nem láttam a babámat.../ kezdetűek.

– Hogyan, miként került a könyv a birtokunkba? – kérdeztem nagyanyámat.

– Valamikor – lapozta fel emlékei naplóját nagyanyám – a negyvenes években esperesünk, Izsák Imre mutatta meg édesapámnak a könyvet és mondta, hogy találkozott Komáromi Jánossal, aki híres író lett, ő dedikálta művét, emlékezett azokra a napokra, miket nálunk töltött.

A könyvet az unokatestvérem kapta, amolyan kitüntetésként, mint a legjobb tanuló. Idővel a könyv visszakerült az egyház gyűjteményébe, majd az oroszok közeledtével, tudva azt, hogy a barbárok minden magyar vonatkozású emléket megsemmisítenek, presbiter édesapám hozta haza és rejtette el...

Habent sua fata libelli!

Köszöntés

Cs. Varga István

Máriás József 80 éves

Köszöntő négy tételben

I.

Öröm és megtiszteltetés, hogy a *Partiumban* köszönhetem kedves Barátomat és Tolltársamat, Máriás Józsefet, az irodalomtörténészt, kritikust, szerkesztőt, újságíró, aki 1940. január 30-án született a partiumi Felsőbányán. A nagybányai születésű Németh László kiváló kutatója, az erdélyi magyar irodalom neves krónikása. Gazdag publikációs jegyzéke tanúsítja és kirajzolja új és újabb tanulmányokat termő, köteteket „fényre bábáskodó” munkásságának ívét, jelentőségét. A hitét, magyarságát felelősen megélő írástudó, a nagybányai-partiumi Németh-kultusz organizátora iránt adósságot törlesztek.

Máriás József a Czine Mihály által könyvcímmé emelt „Németh László eklézsiájában” él és munkálkodik. A „Nyújts feléje védő kart” szellemében szolgál jó ügyeket, népszerűsít szép és igaz, helyes és helytálló, élni segítő gondolatokat. Hűséges hivatásszeretettel tudatosítja irodalmunk lélekemelő, gyönyörködtető, jellem- és tudatépítő szerepét, emberség és magyarság összhangját, a szülőföld szeretetét: a hűséget önmagunkhoz.

Eddigi életművének a repertóriumából is láthatjuk: 1965 óta rengeteg könyvről írt. Csillagképének irányjelző fénye Németh László, akit rendkívül szeret, akit a XX. század legnagyobb szellemének tart. Szellemi galaxisának része Sütő András: a szülőföldhöz való hűség példája, Beke György, erdélyiség és a csángók nagy hatású krónikása. Lelki erőt merített az elszakított magyarságért küzdő Illyés Gyula példájából...

Németh nagybányai, partiumi-erdélyi hagyatékát mélységében is feldolgozta, élő-eleven örökséggé tette. A „minden élet: szolgálat” hitével él. Azt is tudja: a jelemberré lett „Minőség forradalmárának, a „szellemi organizátornak” a teljes neve a nagybányai református templom anyakönyvének a tanúsága szerint: *Németh László Károly*.

Németh önmagát elsősorban tanulmányírónak tekintette, természete szerint drámaírónak tartotta, prózába száműzött költőnek hitte. A népi írók mozgalmának mintha adó személyiségét sokrétű óriásműve, szellemi organizátori szerepe emelte fénybe. Esszéi, regényei és drámái szerves egységet és teljességet képeznek. Műfajai egy egyetemes kifejezőkészség megnyilvánulásai.

Tanú című, 1932 és 1937 között megjelent egyszemélyes folyóirata rendkívüli, a maga nemében páratlan hatású, de nem egyedülálló szellemi vállalkozás volt. (Bródy

Sándor Fehér Könyve, Szabó Dezső *Élet és Irodalom* című vállalkozása, a spanyol José Ortega y Gasset *Espectadora* is egyszemélyes folyóirat.) Ebben a jelenkori jól informált tudatlanságban érdemes idézni a *Tanu* beköszöntőjét, amely mindmáig érvényes, iránymutató szellemi teljesítmény: „Folyóiratom ihletője e kor igazi műzsája: a szorongó tájékozatlanság. Hajótöröttek vagyunk, akik a csillagokat nézzük, s a partot keressük, abban a hitben, hogy van part, s a csillagok vezetnek. Nem akarok tanítani. Az essait a nyilvános tanulás műfajának tekintem: egy lélek égtájakat keres s közben égtájakat segít megtalálni: munkásságom meghívó egy tanácskozáshoz, melyet önmagammal folytatok. (...) Nem Figyelő, hanem Tanú. Nemcsak szemtanúja annak, ami van, hanem bizonyágtévő amellelt, ami örök. Azontúl hogy írás: erkölcs!”

II.

Máriás József családjában is kódolva volt a románság. Az édesanyja jelentette a magyarnak megmaradást, a személyiségét alakító erőt. A magyar iskola és a templom, (a nevelés, a hittan, a ministráns oltárszolgálat) tette hívő, magyar öntudatú felnőtté. A Partiumban, az akkor még önálló magyar iskolákban – a magyar *Himnusz*t tiltó korban is – a szellem kimondatlanul is magyar volt. Nem volt még életvezető elv a „mindenáron siker”, „érvényesülés”, amely délibábos ígéretével sokakban elindította az önfeladás lavináját.

Máriás József büszke arra, hogy Erdélyben a katolikus egyház a magyarság erős és megingathatatlan védőbástyája volt. Felfigyelt arra, hogy a „katolikus” egyetemeség milyen nagy és erőteljes önazonosító kritérium. A korábbi, a *katolikus vagyok* definíció után következő, *magyar vagyok*, és végül *román állampolgár vagyok* sorrendet a román klérusban más sorrendben vallják, és segítő kezet nyújtanak az asszimilációs törekvésekhez. Szomorú, hogy csökken, a papi hivatások száma, gyengül az utánpótlás az erdélyi magyarok körében is. Csodálatos, hogy II. János Pál pápát szentté avatták, Scheffler János, a vértanú püspök a boldogok sorába emeltetett, Márton Áron, Erdély nagy püspökének a kanonizációjára várunk, de mindez csak akkor válna teljessé, ha életpéldájuk besugározná a magyar hívek életét.

Jó szemmel veszi észre: napjainkban, a román nyelvű misék széles körű bevezetésével a hitbeli, lelki-szellemi védőbástya gyengül. Abban nem hisz, hogy a hagyományait, nyelvüket feladók a hitben hűségesek maradnak, mert sok más erő működik-ügködik azon, hogy templomaink kiüresedjenek. Nagyra becsüli a nyugati magyar katolikus missziókat, amelyek a szórványban igazi végvári küzdelmet folytatnak, küzdenek minden lélekért.

III.

Máriás József megtapasztalta a „doleo ergo sum – fájok, tehát vagyok”, a „mysterium passionis” kínjait. Hitéből meríti, az eszmeteremtő Németh Lászlótól kapja – a legtöbb lelkiert. Az etikumra emelt minőségeszmény géniusza tájékozódó képességével, markáns vízióival, ambícióival kitűnt nemzedéktársai köréből. Sütő András

szerint: nem szoborra, hanem visszhangra vágyott. Attól félt, hogy az utókor kiiktatja magából szellemi örökségét, amint megvalósította Széchenyi terveit, de kiirtotta magából a szellemiségét. Szakrális, etikus világ- és értékszempléletére, emberképére jellemző, amit legfőbb példaadójáról írt: „Minden fej Isten kápolnája. De a Széchenyié: székesegyház.”

Fodor András a *Homloka égöve alatt* című, *Németh László halhatatlan szellemének* ajánlott emlékversében kérdezi: „Alatta / elfértünk volna mennyien! / S kérdem veletek együtt: / amíg élt, / megérdemeltük-e?” Utókorára pedig Nagy Gáspár az *Éjszakáimban lámpafény* c. költeményében válaszol: „... a férfi a halál suhogó árnyékában élt, / bár igazán sose halt meg, / de azért jobb és értőbb utókort remélt!”

IV.

Máriás Józsefet emberi és szakmai érdemei alapján baráti szívvel – Arany után szabadon, hogy ne fogjon szavamon – versparafrázissal köszöntöm: 'Hetven év / Jó, ha ép / Nyolcvan év / Ritka szép; / Százegy esztendő / se legyen Néked / Untig elegendő.

Jáki Teodóz atya, áldott emlékü közös barátunk a jókivánsággal kapcsolatban Kodály Zoltánt szokta idézni: „A jókivánság a civilizált embernek többnyire üres szó, a régi embernek szinte varázserejű érték lehetett, amit szívesen viszonzott tőle telhetően.” A jókivánságot valaha komolyan gondolták és mondták, éppen ezért lélektől lélelig hatott, örömmel fogadták és örömmel viszonyozták...

Adja az Ég, hogy Máriás József életében kiteljesedjék mindaz, amit benne a Lélek már Felsőbányán elkezdett! A csíksomlyói zarándokének textusát és dallamát fohászként idézem: „Vigyázz reánk, Édesanyánk, / Angyaloknak királyné asszonya!”

Baráti öleléssel, egri üdvözlettel, kapuvári szívvel:

Interjú

Szénási Miklós

Melyik az igazi? (Beszélgetés Lajtos Nórával)

Lajtos Nórát ismerhetjük költőként, aki merész, már-már provokatív témájú, mégis erősen klasszicizáló versekkel áll elő, de irodalomtudósként is, aki igyekszik minél mélyebbre hatolni a vizsgált műben, hogy minél több réteget feltárva világítson rá annak titkaira. Ugyanakkor a zene sincs tőle távol, és – ami legalább ilyen fontos – tanárként is népszerű volt, diákjai szerették, elismerték, díjazták pedagógiai munkája miatt. Melyik én az igazi? Vagy melyik volt az első?

– Nagyon nehéz erre egyértelműen válaszolni. Kilencéves koromtól kezdve zongoratanárnak készültem. Aztán a gimnáziumi éveim legvégén kezdtem el verseket írni, szóval belépett a zene mellé az irodalom iránti rajongás is az életembe. Ezért is döntöttem úgy, hogy a nyíregyházi tanárképző főiskola magyar-ének-zene-zongoraoktató szakára iratkozom be, így tulajdonképpen mindent csinálhatok, amit szeretek. A főiskolán működött egy nagyszerű önképzőkör, ahová eljártam, és – ha nagy szavakat szabad használnom – ott fedeztek fel. Első nyomtatásban megjelent versem a Szabolcs-szatmárberegi Szemle 1996-os évfolyamában látott napvilágot. A szemináriumi dolgozataimat is mindig kimagasló teljesítményként értékelték, át akartak irányítani az egyetemre, de

mondtam, hogy nekem a zongoratanítás nagyon fontos. Tudományos pályám is Nyíregyházáról indult 1999-ben a pécsi Országos Tudományos Diákköri Konferencián való sikeres szerepléssel. Megvalósult a gyerekkori álmom: friss diplomásként egy magánzeneiskolában taníthattam zongorát három éven keresztül, míg mellette a Debreceni Egyetemen végeztem a kiegészítő magyar szakot. A tanítás mellett mindig ott volt a tudományos és szépírói munka. Egy ideig, 18 éven keresztül ezek jól megfértek egymás mellett, aztán a doktori fokozat megszerzésével egyre több felkérést kaptam, és elkezdtem könyvekben is gondolkodni. Az alkotói munka túlnőtt a tanári gyakorlatomon, és választót elé kerültem: tanítani vagy írni? Az utóbbi mellett döntöttem.

A Szerzőbe oltott tisztelet jogán tanulmányokat, kritikákat és recenziókat tartalmaz. Kinek számod, milyen felüttéssel ajánlod ezeket a munkákat az olvasónak?

– Igyekeztem úgy összeállítani a kötetet, hogy abban az irodalomkedvelő rétegtől a szakavatott kollégáig mindenki találjon benne olvasnivalót. Ezért is vontam be az irodalom mellé festészetet, szobrászatot, zenét, filmet és fotográfiát tematizáló írásokat is. A tanulmányok tehát egyfajta interdiszciplináris hangot ütnek meg. A kritikáim, könyvismertetőim egy-egy életművet vagy aktuális kötetet szemléznek, amelyeket sok oldalról közelítek meg, és a választott idézetapparátusaimmal szintén egy tágabb olvasói rétegeket célok meg, reményeim szerint.

Nagyon különböző korszakok nagyon különböző szerzőiről írsz: Móricz Zsigmond, Hamvas Béla ugyanúgy ott vannak figyelmed fókuszában, mint kortársunk, a szinte sztárszerző státuszba sorolható Háy János, a Svédországban élő Szeles Judit, vagy az elsőkötetes Gál Soma. Másképpen közelíted meg őket, vagy szó sincsen kíméletről, ugyanúgy vizsgálod és méred, mérlegeled mindegyikőjük írásait?

– A mérce nálam igen magasán van. Természetesen a kánonbeli alkotók már kivívták a maguk helyét az irodalomtörténetben, rangjukat én már csak árnyalni tudom, hogy olyan oldalukat is megmutassam, amelyekkel esetleg eddig még nem foglalkozott az irodalomtörténet-írás. A kortárs szerzők egy még alakulófélben lévő kánon tagjai, ott az a feladatom lehet, hogy kritikusként, irodalomtörténeti olvasatomban súlypontoszam eddigi pályájukat, elhelyezzem adott köteteiket a 21. századi magyar irodalomtörténet térképén. Maradva a térkép-metaforikánál: említetted a Svédországban élő Szeles Juditot; szerepel a kötetben egy torontói magyar szerző is: Antal Anikó Zsuzsanna. Nagyon izgalmas feladat egy más kultúrában orientálódó alkotáshoz hozzányúlni, és talán nem gondolnánk, de szinte kihívás egy elsőkötetesről írni, vagy ha úgy tetszik: nagy felelősség, hiszen nincs semmiféle fogódzó, ahogyan „illik” hozzá közelíteni.

Szövegeidet olvasva egy nagy műveltségű szerző képe rajzolódik ki bennem. S ezt nem udvariasságból mondom, hanem mert azt érzem, mindenhez kiemelkedő alapos-sággal és megfontoltsággal nyúlsz. Kicsit mintha a pedagógus, a tanár is ott munkálkodna a kritikus mellett, mintha időnként meglökné a tollat (vagy belebillentyűzne a szövegbe), hogy ne csak mérleget, értékelj, hanem taníts is. Ezeket észre szoktad venni? Amikor épp idézel, amikor műveltségbombákat küldesz az olvasó felé, vagy ösztönösen teszed ezt?

– Az alaposágomról annyit, hogy nagyon szeretem ízekre szedni a szövegeket. Érttem ezalatt azt, hogy szinte mániákusan karikázok-keretezek be vándormotívumokat egy-egy kötetben, telefirkálom a szegény recenzensi példányt, számolok (szótagokat, versdarabokat, szóismétléseket stb.). Nem szívesen mutatnám meg az adott költőnek a könyvét, ami nálam landol, annyi benne a ceruzás bejegyzés. Nem egyszer kellett már PDF-ből dolgoznom, azt is ki kellett nyomtatnom, mert fontos számomra, hogy egyben lássam az adott korpuszt, amit vizsgálok. A tanári szemlélet – észre vetetni az apró finomságokat, magyarázatot fűzni egy-egy jelenséghez – egyértelműen ott munkál bennem a kritikáirásnál. A „műveltségbomba” nálam akkor robban, amikor a lehető legközelebb sikerül kerülnöm egy-egy íráshoz. Nem tagadom, hogy az aktuálisan engem éppen foglalkoztató irodalomelméleti olvasmányélményeim lenyomata ott van, ott lehet egy-egy szerző alkotásairól írott recenzióban.

Mindenkinek vannak nagy kedvencei. Sánta Ferenc időről időre feltűnik a munkásságodban. Miért éppen ő? Hogy alakult ki a vonzalmad a szövegei iránt? Mit szeretsz benne? A történetfűzését? Azt, hogy alapvetően az erkölcsre fókuszál? Irodalmi rokonodnak érzed valahol?

– Amikor a doktori tanulmányaimat elkezdtem, Szilágyi Domokos lírája „izgatott” (ma is izgat). A szerzőtől éppen akkor került elő egy dosszié, amelyben Balogh Ferenc fedőnév alatt a jelentéseit lehetett olvasni. Akkor úgy gondoltam, hogy habár mind-ezen múltja ellenére is nagy tisztelője maradok a költészetének, nem merek róla egy egész monográfiát vállalni. Akkor, témavezetőm, Görömbei András professzor úr öt szerzőt sorolt fel nekem ímélni, hogy válasszak közülük. A Sokan voltunk Sánta-novella nagyon magával ragadott: prózaritmusa, elbeszélőtechnikája. Ekkor választottam a Tündérvilág című novellát, amelyről írtam egy hosszú elemzést, és úgy vittem a doktori műhelyre, hogy őszintén mondja el mindenki a véleményét: tudok-e prózát megfelelő színvonalon elemezni, mert eddig verseskötetet (Már nem sajjog: József Attila legszebb öregkori versei) és drámát (Csongor és Tünde) elemeztem tudományos igényvel. Aztán nagy megerősítést kaptam, és így vágtam bele a nagy munkába. Hogy mit szeretek benne? A rövidprózáinak a képi világát és azt a morális tartást, amit jobban nem tudok kifejezni. Nem véletlen lett a könyvem főcíme: Példázat és etika.

Az irodalom gyakran más művészeti ágakkal is találkozik, társul, ilyen a színház vagy a filmek világa is. Számomra ez valahol egyfajta mérce is: nem minden szöveget lehet például filmre vinni, s ha igen, az azt is erősíti, hogy több is van benne... A Húsz óra, Az ötödik pecsét erre elég jó példa. Te ezt hogy látod?

– A filmművészet mindig is érdekelt. A két nagyszerű Fábri Zoltán rendezte film-adaptációt, amelyeket említesz, kultuszfilmeknek gondolom. Ez a nézetem sarkallt arra, hogy elkezdjek kutakodni: mi a helyzet a filmre vitt Sánta-novellákkal? Nagy meglepetésemre a Magyar Televízió Archívumából tizennégy adaptáció került elő. Úgy gondoltam, ez már egy olyan számadat, amely egy fél könyvet kitesz, mármint a róluk való elemzésem. Nagyon sokat kellett hozzáolvasnom az adaptációelméleteknek, amennyire lehetett, szintetizálni azokat, a filmeket számtalanszor megnézni, filmkockákat kivágni, hogy azok a könyvembe felvéve úgy hassanak nagyjából, ahogyan a

filmben. Persze ez a fajta dekódolása a filmeknek (a mozgófilm fényképpé redukálása) nagy empátikus képességet is elvár a befogadótól.

Hogy dolgozol? Van saját és sajátos technikád? Éjjel? Nappal? Otthon? Kávéházban? Papír, toll a kézben? Vagy eleve egy laptopba kalapálsz a szöveget? Előveszed újra és újra, finomítgatsz vagy első nekifutásra kész a szöveg?

– Részben már érintettem a témát: a kötetfirkálásaimról szóltam. Ötvözöm a papírtoll módszert a laptopba írással. Az első fázis, a szöveggel való első találkozásaim mindegyiképp „papírizűek”: kigyűjtöm külön kisalakú füzetbe (simába általában) a motívumokat és témavariánsokat, az engem leginkább megragadó idézeteket, amelyeket biztosan szeretnék felhasználni az írásomban.

Magát a tanulmányt, kritikát már a laptopba írom. Elárulom, hogy először a bevezetőt és a befejezést írom meg először, azoknak „erőseknek” kell lenniük. Aztán nem egy-egy fordult már elő, hogy a bevezetésből befejezés lett és fordítva... De azt gondolom, ennyi szerzői szabadság jár a tanulmány/kritikáirónak.

Van célod, honnan és hova szeretnél eljutni, amikor leülsz írni egy novelláról vagy regényről, vagy hagyod, hogy megéld a felfedezés örömét és írás közben bontod ki vagy boncolod szét a műveket?

– Írásaimban szeretem a következetességet, rendszerszerűséget, ezért tudatosan töreksem arra, hogy legyen „füle-farka” az elemzéseimnek. Nem szeretem a véletlenre bízni a szöveget. Alázattal fordulok hozzájuk, éppen ezért keresem bennük mindig azt az értéktöbbletet, amely az én esztétikai értékmérőmnek megfelel.

Ha ki kellene emelned egy tanulmányt, egy kritikát és egy recenziót, amelyek szíved csücskei, melyek lennének azok?

– Móricz Zsigmond és a festészetről szóló tanulmányomat mondanám, Jánosi Zoltán Ratkó József-monográfiájáról szóló kritikámat és a nyíregyházi, Ratkó-díjas Nagy Zsuka Pigment című kötetéről szóló recenziómat említeném elsősorban.

Most mondhatjuk, hogy készen van a nagy mű, az alkotó pihen. Tényleg pihensz vagy dolgozol valamin? Mi lesz a következő, amit olvashatunk tőled?

– Érdekes dolog ez: amikor befejezek valamit, akkor soha nem a megelégedettség, hanem a hiány érzése lesz rajtam úrrá. Tudom, ez paradox hozzáállása a helyzethez: nem arra gondolok, amit MÁR befejeztem, hanem arra, amit MÉG nem írtam meg. Szóval a kérdésre válaszolva, nincs pihenés, állandó munka van. Még szabadságra sem tudok elmenni, mert nem mondhatom azt egy bennem sarjadó prózának vagy versnek, hogy most szabin vagyok, ne zavarjatok.

Jelenleg három kritikám van restanciában, azokon dolgozom.

S mi lesz a következő? Már nagyjából készen van egy újabb verseskötetem és prózagyűjteményem. Most számoltam össze: eddig 809 oldalt írtam össze (mármint a megjelent négy könyvemét számlálva), ha ez a két kötetem is megjelenhetne a közeljövőben, akkor elérném az 1000 oldalt. Persze nem a mennyiségre utazom, mindenesetre jól hangzik. Az újabb tanulmány- és kritikagyűjteménybe is már születnek írások, de most úgy érzem, prózák következnek.

Az egzisztenciális léttapasztalat megélése

Nem kevesebb feladatot vállalt Farkas Gábor *A megtalálás öröme* című tanulmánykötetében, mint értékmentést a jelen olvasói számára. S tette ezt abból a meggyőződéséből, hogy az irodalmi alkotás kegyelmi „adománya” a szerzőnek és kegyelmi „befogadása” az értő olvasónak. A kötet legfőbb erénye talán abban mutatkozik meg többnyire, hogy olyan nagy gondolati ívet tud megrajzolni az adott életmű kapcsán, amelynek tágassága elbírja az erdélyi magyar irodalomértés, a keresztény hagyomány és a fiatal költőnemzedék felvázolását is; sőt, gyakran az elmélyült irodalomár kiváló analízáló tehetségét is tetten érhetjük soraiban.

Farkas Gábornak irodalomtörténeti kvalitását már sikerült felmutatnia a *Valóságát kereső hit* (2012) című tanulmánykötetében. *A megtalálás öröme*ben a mélyenszántó elemzések mellett ezúttal helyet kapnak portrék és recenziók is. Az erdélyi magyarok sorsproblémáit, identitásválságait feldolgozó életművektől Pázmány Péteren át a kortárs szerzők alkotásainak görcső alá vételéig kapunk képet sokhúru irodalmunkról.

A kötet tizenhét írását három szövegblokkba rendezte a szerző. Az elsőben költőportrékat olvashatunk Reményik Sándorról, Szilágyi Domokosról, Kányádi Sándorról, illetve Simon Weil testvériségetikájáról és Csenger Levente novelláiról. A csönd köntösébe burkolózni kényszerült Reményik Sándor költészetéről való hallgatásnak Czine Mihály és Imre László irodalomtörténészek tanulmányai vetettek véget, amelyek a költő nemzeti és vallási identitástudatát hangsúlyozták. „Az izmusokat, a hagyományos társadalmi szerkezet felbomlását, valamint a negatív irányú történelmi változásokat mind életidegennek tartotta” – fogalmaz Farkas Gábor (11). S igaz ez az első Forrás-nemzedékhez tartozó Szilágyi Domokosra is, akinek költészetében a szerző a szakrális versbeszéd módozatait kutatja. A lírai „fogások” határfeszetegetése az 1969-es *Búcsú a trópusoktól* című kötetkompozícióban válik igazán relevánssá.

A francia filozófus-író, Simone Weil mozgalmas életútjának nyomon követése mellett Farkas Gábor kifejti: „Simone Weil teológiai alap gondolata azt a testvériségetikát állítja a középpontba, amelyet Marx az – egyébként Weil szerint is megalapozott – elméletéből tévesen az osztályelméletekre vezetett le.” A krisztusi szeretetelvű élet ott teljesedik ki igazán, ahol az isteni terv, az üdvözölés beteljesedik.

„Sorsmetszet, avagy a rettegés metaforái: Kányádi Sándor költészete az 1980-as években” című írás valójában a *Sörény és koponya* kötet beható elemzésére vállalkozik. A költő két értő monográfusának, Ködöböcz Gábornak (2002) és Pécsi

Györgyinek (2003) az észrevételeit is beemeli portrérájolásába Farkas Gábor, általuk is még inkább hitelesítve mondandóját. Kiemeli például Kányádi személyes és ironikus hangnemből választását a nyolcvanas évek romániai elnyomást illetően, amikor is a kisebbségi lét állapotáról versel a költő. Ahogyan Csenger Levente tollán is a fennakad az a „fele-más” identitástudat, amellyel együtt kényszerül élni a kisebbségi sorsba született ember: „aki két országban él, annak csak fél ideje van mindkét helyen, csak két fél életet él az egy egész helyett, és azt is valahogy úgy, hogy egyik helyen a teste, másikon a lelke. És pont ott nincs, ahol épp akkor lennie kéne” (Cs. L.: *Tranzitváró*). Csenger Leventénél a szociografikus igénnyel megfogalmazott szövegbázisok azért hathatnak lebilincselően az olvasóra, mert bennük a groteszk humor is felszínre tud jutni.

A kötet középső fejezetébe egyháztörténeti tanulmányait rendezte a szerző. Előszörként Pázmány Péter *Az utolsó ítéletnek rettenetességéről* című prédikációjáról értekeznek: „a második eljövétel advent első vasárnapján Jézus születésével – első eljövételével – összevetve alkotja a prédikáció témáját.” A barokk egyházi író, prédikátor úgy beszél Krisztus országáról, mint áldott, „véghetetlen” országról, a pokolról pedig „örökkévaló tűz”-ként. A retorikai szempontból is példaértékű szöveg Pázmány kiváló szónoki tehetségének gyümölcse.

A következő írás a 4. századbéli Egyiptomi Szent Makariosz aszketikus életének felvázolása. Makariosz sivatagi elvonulása a köznép elől követendő volt. Hatvan éven át tartó remetesége alatt ötven, ún. spirituális homília köthető személyéhez. Makariosz a legfontosabb keresztény „cselekedetnek” az imádkozást tartja, amelyhez három fontos jellemzőt kapcsol: az alkalmas időpont megtalálását, az állhatatosságot és a gondolatokra való fókuszálást. A képes beszéd is gyakori sajátossága volt homíliáinak, például: „Vesd horgonyodat az imádság mélységébe, és életed hajócskája Isten kegyelmének segítségével kiállja a sátán minden hullámverését.”

A bánat liturgiája címmel a moldvai magyarság katolicizmusáról szól Farkas Gábor történelmi-teológiai „láttelete”, amely címválasztás utal Csűry Bálint úti beszámolójának következő soraira: „A moldvai magyarság sorsa még a hagyományos magyar sorsnál is fájdalmasabb magyar sors.” (1934) Fontos kiigazítást is tesz Farkas Gábor, amikor felhívja az olvasó figyelmét arra, hogy egy bizonyos Petrás Ince János nevű plébános összesen nyolcvanöt csángó magyar népdal szövegét gyűjtötte össze, amelyek közül huszonkettő már 1842-ben, azaz Kriza János *Vadrózsák* (1863) című gyűjteménye előtt jelent meg.

Az Elutasítás és bebocsátás – A modernista válság és következményei alcímet viselő tanulmány elején a darwinizmus hatásmechanizmusát fejti ki Farkas Gábor, amikor a liberális eszmék képviselői (Marx, Engels) mellett a konzervativizmus szellemében tevékenykedőket (pl. Nietzsche, Schopenhauer filozófiája) is megnevezi. Majd Alfred Loisy (1857-1940) francia teológus *Evangelium és az egyház* (1902) című főművére fókuszál, melyben a szerzetes „a modern társadalom kihívásainak tükrében értelmezi korának egyházát, illetve az evangélium tanítását.” (73) A modernizmus magyar vonatkozásában Prohászka Ottokár (1858-1927)

római katolikus teológus, író, politikus, egyetemi tanár legfőbb nézetét emeli ki a tanulmány szerző, mely szerint „erkölcs nélkül nincs társadalom, Isten nélkül pedig nincs erkölcs”. (75)

A ciklus utolsó szövege Horthy Miklós kormányzó lemondásának és Szálasi Ferenc kinevezésének legitimációs problémáira keres magyarázatot Serédi Jusztinián (1884-1945) hercegprímás 1944-es felszólalása alapján. Az egyházjogász 1944. október 24-én fogadta Szálasi az esztergomi érseki palotában, majd három nappal később az Országtanács ülésén egyedül a hercegprímás szólalt fel, de a szabadon bocsátások nem valósulhattak meg, ugyanis Szálasi nemzetvezetőnek válasszották, s mint az köztudott, Serédi utódjára, Mindszenty Józsefre is börtön és megkínzás várt.

Végezetül Farkas Gábor a 21. század néhány író-költő, irodalomtörténész műveiről írt recenzióit tárja az olvasó elé. Iancu Laura (*Kinek a semmi mindene*, 2012), Bogdán József (*Zilált papi imák*, 2013), Korpa Tamás (*Egy híd térfogatáról*, 2013), Cseke Ákos (*Mennyi boldogságot bír el az ember?*, 2014), Térey János (*Átkelés Budapesten*, 2014), Dobozi Eszter két kötetéről (*Kísért a lehetetlen*, 2014; *Ahogy ő néz, ahogy ő lát*, 2015) és jómagam (*A tiszta beszéd varázsa*, 2014) tanulmány- és kritikakötetéről szóló könyvismertetőjében Farkas Gábor szakmai színvonaláért az *elhivatottság*, az írói-költői szerepre való *felkészültség* és az irodalomtörténésztől elvárható filológiai *precíz* szolgál. A különféle folyóiratokban (Agria, Keresztény Szó, Kortárs, Magyar Napló, Partium) már publicitást nyert írások gördülékeny stílusa, eltalált arányú témaérzékenysége, idézetpéldáinak gazdagsága mind-mind védjegye Farkas Gábor írásainak.

„*A megtalálás öröme* – szép, pontos cím, mert Farkas Gábor nemcsak az olvasásban leli örömét, de a megtalálásban is” – olvashatjuk Pécsi Györgyi szavait a könyv fülszövegében. A tanulmány- és portrészíró és a szövegek olyan „intim” pillanatokban találhatnak egymásra, amikor a nyelviségben rejtőzködő, többnyire szakralitást hordozó tartalom saját örömforrássá válik. A megtalálás öröme tehát ebben az olvasatban nem lehet más, mint önmagunk újrafelfedezése, az egzisztenciális léttapasztalat megélése.

(Farkas Gábor: *A megtalálás öröme – Portrék, recenziók, tanulmányok, Magyar Napló Kiadó, Bp., 2018*)

Szokrális útikalauz – nem csak pestieknek

Csodálatos kis kötetet jelentetett meg a Hungarovox Kiadó, az idei 90. Ünnepi Könyvhétre. Somos Béla, *Toronyiránt* című művéről van szó. Útikönyv? Ismeretterjesztő könyv? Egyházi vagy történelmi, avagy művészettörténeti munka netán? Mindez talán – egyszerre.

Nagyon precíz, részletes munka. Igényes felfedezettő Somos Béla, érződik rajta, hogy hívó. De nem tolakodóan; meg tudja szeretetni a szeretet templomait – a nem éppen templomjárókkal is. Hiszen tudja, hogy: „A tornyok a települések felkiáltójelei sok száz éve már” (5.); és az is, hogy: „(...) talán a templomok a legbiztosabb emlékművei történelmünknek” (6.)

A szerző, mintha rajongója lenne Budapestnek. Ezzel persze nincs egyedül. Akár több nyelvre is lefordítható lenne a *Toronyiránt*. Megérné, bizonyosan. Igen hasznos abból a szempontból is, hogy a vidéki olvasót is fölrázhatja Budapest iránt, sőt, a Budapestieknek is meglepetésszámba mehet, hogy rácsodálkozhat: jé, olyan sokszor megyek el e kincsek mellett, mi lenne ha? És ebben nagy segítség lehet, hogy az író *részletesen leírja* a megközelítősegeket. És nem csak azokat: Például ennél – bocsánat a szóért – csábítóbban talán le sem lehet festeni a *Belvárosi Nagyboldogasszony-templom* belsejét: „A templombelső – a barokk hajó és a gótikus szentély kettőségében létezően is – zavartalan ámulatot és elfogadást teremt a belépő szemlélőbe” (24.); vagy, a *Kármelhegyi Boldogasszony-templomban*: „A templom egésze egy gyönyörű ékszerdoboz élményét kelti a belépőben” (51.)

Valóságos felfedezésszámba megy, ha a könyvet olvassuk. Pontosabban: a mű felfedezettő hatású. Meglelkesítő. Mintha az lenne az érzésünk, hogy: na, fogom magam és most mindjárt meglátogatom ezeket a templomokat, sorról-sorra, az egészet! Mert hisz, miről van itt szó? (*Belvárosi Nagyboldogasszony-templom*) „Az ország három részre szakadása idején a törökök előbb kifosztották, majd muszlin imahellyé alakították az épületet. Ennek máig megmaradt nyoma egy korabeli mohamedán imafülke (mihráb)” (22.) Hát, kérdem én: nem vagyunk kíváncsiak, milyen is lehet az a *mihráb*? Dehogy nem.

Valóban, több van ebben a nem túl vaskos kötetben, mint azt elsőre feltételezhetnénk: tömör, de precíz, kerek, és egyáltalán nem szűkszavú; szelíden a *gyökereinkhez* invitál, de csöppet sem tolakodóan, és nem is „szájbarágósan”.

Enyhe szépséghibaként, talán fölróhatnánk az írónak, hogy könyvében nem adott helyet a (Bosnyák téri) *Zuglói Pádúai Szent Antal Plébániatemplom*nak. Elvégre ez Budapest II. legnagyobb temploma, a *Szent István Bazilika* után. Pedig maga a templom és a templom belseje is igen tetszetős: kitűnő freskója Konkoly Béla alkotása, melyet a művész 1959-1961 között készített. Érdeemes hát ezt a szép templomot is felkeresniük, az e könyv által immáron „melelkesített” templom-felfedezőnek is!

Mondhatjuk úgy, hogy: a hit magánügy, a templom viszont – közügy. Úgy is, mint műemlék. Sok-sok külföldi turista, látogató, áradozott már azon ott, hogy: *Milyen gyönyörű ez a Város!* Ezt, mi Budapestiek jól tudjuk. De vajon tényleg olyan jól tudjuk-e? Egy biztos: a templomaink nélkül rettenetesen sivár lenne a Főváros. A sétáló felé, vagy az autóból, buszból-villamosból látva, hol itt, hol ott bukkan fel egy-egy *torony*. Bármerre járunk a városban, előbb-utóbb egy templomba „botlunk” – s így valóban *Toronyiránt* megyünk mindig. Csodálatos kincseink ezek.

Talán nem meglepő, hogy a kötetben *nem csak* római katolikus templomok – mondhatni –, szerepelnek. Van még benne: evangélikus templom, református templom, ortodox templom, és zsinagóga is – méghozza a gyönyörű Dohány utcai.

Mind, mind, megannyi felfedezésre váró szépség és kincs. Mind, mind int és hív, és magasodik – fölénk. Dicsérmünk kell Somos Bélát, és a kiváló fotókat készítő Landgráf Katalint, akik „úgy vélik, hogy kedvet ébresztenek az olvasókban a városnéző kiránduláshoz, ezekhez az utakhoz nyújtanak segítséget, s kívánnak jó kedvet, jó időt!” (*Hátsó borító-szöveg*)

Engem teljes mértékben meggyőztek. És remélem, még sokakat meg fognak.

Somos Béla: *Toronyiránt, Templomok Pesten és Budán*
(Hungarovox Kiadó – Budapest, 2019)

Kérdések mögött

Egyre gyakrabban tapasztalom magamon, hogy a memóriám kihagy, utána kell néznem dolgoknak, és bizony előfordul az is, hogy kiderül: az sem pontosan úgy történt, amire emlékezni véltem. Talán ezért is irigylem *Gálfalvi Györgyöt*. Számára ugyanis könnyű az emlékezés: a Securitate gondos figyelmének köszönhetően dokumentálva van életének jó néhány mozzanata, másrészt pedig sokan és sokszor kérdezték életéről, tevékenységéről, és ő maga is sokakat faggatott hasonló céllal – így folyamatosan papírra lett vetve mindaz, ami az emlékezet számára fontos lehet. Ez utóbbi írásokból – az általa és a vele készített interjúkból – állt össze a *Beszélgéseink* című vaskos gyűjtemény.

A könyv találóan az „Emlékirat interjúkban elbeszélve” alcímet kapta, ami azért is indokolt, mert a szerző ágazó beszélgetések többféle irányból, többféle megközelítésből vizsgálják a szerző által megélt időket, pontosan körülrajzolva a szerepét, egyidejűleg bemutatva a környezetében lezajló eseményeket és feltárva azok távolabbi kihatásait.

Gálfalvi egy olyan generáció tagjaként lépett az irodalmi küzdőterre, amely egy hamis világba csöppent bele. A fiatalos hév, az igazságkereső öntudat korán szembefordította ezzel az álságos környezettel: 17 évesen kizárták a gimnáziumból. Élete itt vett sorsdöntő fordulatot. Balázs Ferenc írásaival megismerkedve vált a valószínűleg elkötelezettjévé, és forrófejű fiatalembert nem csupán láttatni, leírni szeretett volna, hanem bele akart szólni a világ dolgaiba.

Az őszinteség persze nem mindig kifizetődő. Az ebből adódó kellemetlenségek, viták, méltánytalanságok sokak életét megkeserítették abban az alapjaiban hazug rendszerben, ugyanakkor azonban sokak szemét felnyitották, megszülethetett az egymásra találás, az egymás erősítésének élménye. Az összetartozás-tudat biztosításához persze nélkülözhetetlen volt a személyes kötődés, az odafigyelés, az emberi hang.

Gálfalvi nem titkolja, hogy számára a közvetlen emberi kapcsolat, az élőbeszéd mindennél többet ér. Szerkesztőként is gyakran személyesen találkozott egy-egy alkotóval, hogy a beküldött kéziratról érdemben szót válthasson.

„*Beszélgésmániám lehet az oka, hogy egyik legcélszerűbb önkifejezési műfajomnak az interjút érzem*” – szögezi le a kötetének előszavában. Az interjú ugyanis „*arckép és önarckép egyszerre. A kérdező és a kérdezetté. Az a műfaj, amelyben a szerző másokkal mondatja el, amit akar.*”

A könyv első két fejezetét azok az interjúk alkotják, amelyeket Gálfalvi György készített nemzedéktársainak legkiválóbbjaival. Egyebek mellett *Csiki László*, *Farkas Árpád*, *Kenéz Ferenc*, *Kocsis István*, *Vári Attila*, *Szilágyi István*, *Ferenczes István*, *Páll Lajos* és *Bözödi György* volt a megszólaltatott.

Fontos kordokumentum mindegyik darab, hiszen – amellet, hogy az irodalmi

útkeresésről (Forrás-nemzedékek) nyújtanak információt – a korhangulatot is híven tükrözik. A kérdező pedig gyakran beletenyere a kényesebb pontokba. Magától értetődő természetességgel szorítja sarokba például azt a szerzőt, aki több olyan verset is „elkövetett”, amit a szerkesztőségek ünnepi alkalmakra kértek tőle, amikor arról faggatja, nem merült-e fel benne, hogy „valaki kételkedni fog az ihlet őszinteségében”. Érdekesek a kérdések, érdekesek a válaszok. Van, akiben a megfélemlési kényszer munkál (jól akar szerepelni), míg akad olyan válaszadó is, aki könnyűfalazás nélkül önti ki a lelkét. Van, aki sértetten önérzetes, s van, akinek látszólag fel sem tűnnek azok az ellentmondások, amire a szerző fel akarja hívni a figyelmet. (Ilyen például az a visszatérő kérdés, amely a nemzedéktársak egymástól való eltávolodására vonatkozik, annak okait firtatja.)

A beszélgetések nyomán plasztikusan kidomborodik a 60-as évek *Gaál Gábor* Körének jelentősége, a szakmai és baráti kapcsolatok alakulása, és persze az is, hogy az egymásra utaltság nem lehet cél – hiszen előbb-utóbb mindenkinek meg kell tudnia a saját lábán állni –, ugyanakkor szükséges és nélkülözhetetlen, mert „menekülni lehet egymás felé”.

A generációs összetartozás közösségi erejét leginkább az biztosította, hogy a fennálló rendszert kritikusan vizsgálták, s – miként azt Király László megfogalmazza – a hatalom szorításában sem árulták el eszményeiket.

Ugyanakkor fölmerülnek a tüskék is, amelyek a nemzedéki szolidaritást végül mégis kikezdték. Tömöry Péter fogalmazta meg, mennyire igazságtalannak érzi, hogy „*abból a rokonszenvből, (...) amely a nemzedéket körülvette, már csak egy-két kiválasztott arcra hull fény*”, és hozzáteszi: „*leggyakrabban nemzedéktársak lépnek egymás lábára*”.

Az első két szakaszt lezáró beszélgetés alanya – Böződi György – már szóba hozza kommunista rendszer legpiszkosabb oldalát, a besúgó-kérdést is. Elmeséli, hogyan úszta meg a beszervezést, miután hónapokig ült magánzárákában, majd a fogvatartók nyilvánvalóvá tették: szabadon engedik, azzal a feltétellel, hogy bármikor rendelkezésükre kell állnia besúgóként. Böződi nem állt kötélnek. „*Kitértem a megtisztelő ajánlat elől, arra hivatkozva, hogy nem hallok jól, adott esetben még félreérthetek valamit, és pontatlan leszek.*”

A könyv harmadik fejezete a Gálfalvi Györggyel készített interjúkat tartalmazza. Bár ezek a beszélgetések a rendszerváltás körüli időktől napjainkig keletkeztek, az időben vissza-visszanyúlnak a kezdetekhez.

Mivel az interjúkat különböző személyek készítették, más-más megfontolás mentén haladva, ezért remekül kiegészítik egymást – ugyanakkor elkerülhetetlen, hogy bizonyos életelemelek és történetek ne ismétlődjenek.

Igy többször szóba kerül például az 1968-as viharos írószövetségi közgyűlés, vagy az 1974-es szociográfiai kerekasztal-vita. De visszatérő téma a szerző távozása az Ifjúmunkás szerkesztőségéből, az Igaz Szóban végzett munka, az ott kialakult kötődések – s ehhez kapcsolódóan a Securitate osztatlan figyelmének megjelenése. (A sors fintora – mint azt Gálfalvi György korábbi könyvéből [*Kacagásaink*] már tudhatja az olvasó –, hogy a lakása a Securitate szomszédságában volt.) A néhol

mosolyt fakasztó történések mellett azonban az egyik interjúból megtudjuk azt is, hogy a Securitatén egyetlen alkalommal verték meg, s annak bizony magyar szekusok voltak az elkövetői.

A magyarországi kapcsolatainak (pl. Lezsák Sándorhoz fűződő barátságának) szintén meghatározó szerepe lesz a rendszerváltozás körüli időkben.

Az interjúban során a szerző humort sem nélkülöző sztorikkal bizonyítja mesélőkedvét. (Ilyen történet például, hogy 1989 decemberében még egyszer utoljára élvezhette a Securitate vendégszeretetését. Utóbb tudta meg egy valamikori iskola-társától, hogy a Szeku akkori parancsnoka tett egy olyan kijelentést, miszerint „*ezt a bandita-bajuszú írórt meg kell leckéztetni*”. De kiengedték, s lám, pár nap múlva az ő ablakba kitett tévéjén keresztül követték a tüntetők a bukaresti eseményeket.)

Szó esik természetesen az 1990-es marosvásárhelyi tragédiáról, a brutális magyarellenes megmozdulásról, továbbá a politikai szervezetek alakulásáról (RMDSZ, Vatra), és nem utolsó sorban az új irodalmi folyóirat, a Látó létrehozásáról.

Gálfalvi György ott volt az események sűrűjében. Mint azt maga is leszögezi a kötet utóhangjának szánt szövegtöredékeiben: „*Láttam történni a történelmet. Nemcsak körülöttem, velem történt meg.*”

S nemcsak látta, alakította is. Bár politikai szerepet nem vállalt.

Megtapasztalta viszont a gyűlölködés, a nemzeti szembenállás legkegyetlenebb következményeit. A diktatúra sötétsége után a demokráciát félreértelmező, szabadosságba torkolló önkényeskedés borította lángba Marosvásárhelyt. Rá kellett jönni, hogy a diktatúra kiszámíthatóbb. Ott nincs miért félni, hiszen tisztán láthatók a határok, az erővonalak. Egyes politikai erők a frissen született szabadságot ügyesen manipulálva ismét megteremtették a gyűlölködés és a félelem légkörét. A féltés és a félelem elhatalmasodása ma sem hagyja nyugodni: „*megúsztam eddig az életemet, de mégis ott van bennem a bizonytalanság... Félttem az enyéimet, a családomat, a közösségemet, a magyarságot*”. „*A féltés kopásállóbb, mint a félelem.*”

Egy izgalmas kor eseményeibe enged bepillantást új könyvével *Gálfalvi György*, aki íróként és szerkesztőként maga is gyakran rejtőzött a kérdések mögé. Interjúiban, riportjaiban, szociografikus esszéiben a társadalmi valóságot kutatta. Ezt egészítik ki a vele készített interjúk.

Ezek közül is a legizgalmasabb a fejezet legnagyobb lélegzetű darabja, a Nemzeti Kisebbségkutató Intézet Dokumentációs Tára számára készített interjú, amely a lefolytatott beszélgetés szó szerinti változatát tartalmazza – s ekként az olvasó szinte jelenlévőként élheti meg a diskurzust.

Ahogy Gálfalvi György korábbi könyve (*Kacagásaink*), úgy „*ez a kötet is több mint simpla emlékirat, több mint egyszerű kordokumentum. Egy világlátás, egy szemlélet megfogalmazása. Az életigenlés, a megmaradni akarás szemléletéé.*”

Gálfalvi György: Beszélgetéseink – Emlékirat interjúban elbeszélve
(Antológia Kiadó – Lakitelek, 2017)

Újabb hiánypótló egyháztörténeti munka

Dr. Ötvös László ismert és elismert tudós, kutató lelkész, költő - Katona Gyula szavaival: mint „*akinek már komoly érdemei vannak ezen a területen*” – újabb hiánypótló műnek lett a szerkesztője-írója. 2015-ben az Egyházmegyei Tanács jóvoltából érte az a megtiszteltetés, hogy a Nagykunsági – (1996), a Debreceni – (2000), a Hajdúvidéki – (2002), a Bihari - (2006) Egyházmegye történetei után, ötödiknek, megalakíthassa a Békési Református Egyházmegye történetét is: 1952-től napjainkig. 2017-ben, a reformáció 500. jubileumi évében meg is jelent a mű. 2018-ban „csak egy sóhajnyi” versében (*Feleségemnek ajánlom szeretettel*) szívesen emlékezik erre a küldetésre: „*Isten különös ajándéka: / Békési gyülekezetek története! / Három éven át kedves terhem, / Velük aludtam és keltem. / Sokan segítettek, ihletett Isten, / A lapok röpködtek körülöttem.*”

A *Bevezetés*ben és később is találkozunk az egyházmegye történeti előzményeire való kitekintéssel, a történelem viharából következő névadások változásaival. A kezdeti szerveződés idején Makóinak (1567) nevezték az egyházmegyét: Melius Juhász Péter elnökle mellett a debreceni alkotmányozó zsinaton. Említik Körös-Marosközinek (1569), Alföldinek (1629), majd Békés-Bánáti lett a neve. 1952-től lett csak Békési. Sajnos, a rettenetesen igazságtalan trianoni békediktátum (1920) három ország területére darabolta szét az egyházmegyét. Az anyaországban csak a Békési- és a Csongrádi- maradt, Romániába került az Aradi- és a Temesi-, Szerbiába pedig a Bánáti Református Egyházmegye.

A Békési Református Egyházmegye a magyar reformáció kezdetétől (1552) a Tiszántúli Egyházkerülethez tartozott. Ebből egyenesen, logikusan következik, hogy a könyv szerkesztője adjon számot – a szakirodalom alapján – az egyházkerület püspökeiről, legalább az említés szintjén. A mű 49 püspököt sorol fel. Az első: Kálmáncsehi Sánta Márton debreceni lelkész (1557). A harmadik: Melius Juhász Péter debreceni lelkész (1561 – 1572.). Bibliafordításai: *Szent Jób Könyve* (1565), *Az két Sámuel könyvei és az két Királyi könyvek* (1565), *Az Szent Jánosnak tölt jelenések* (1568). Ötvös László mindezeket hasonló kiadásban, sorban megjelentette (2008, 2010, 2017). A harmadik püspök: Budai Ézsaiás kollégiumi tanár, debreceni lelkész (1822-1841).

Itt jegyzem meg, hogy Budai 1804-ben kiadta az *Oskolai Magyar Új Átlást*. Amelyből Pápán tanulhatott akár Petőfi Sándor is! Tanár koromból tudom, hogy ez az atlasz megvolt, és megvan a karcagi református gimnáziumban, mind a mai napig. Mert Petőfinél megmutattam, közreadtam. Nos, ebben az Afrika rézmetszetű térképen, az Egyenlítőnél északra, Szudán helyén (nem költői fantázia szüleménye!) *Szeretsen ország* vagy írva. Petőfi a *János vitéz* (1844) gyönyörű meséjében, csodálatos nyelvű elbeszélő költeményében tehát nem költői leleményként hangzik el Szeretsenország neve! Az már azonban költői felfurfang, hogy „*Szeretsenországnak jószívű királya*” van, aki „*Magyarországot egyszer beutazta, S ekkor Magyarország jámbor lelkű népe Igen becsületes módon bánt övéle. / El sem feledte ezt a szeretsen király, Azért a*

magyarok védelmére kiáll” a kutyafejű tatárokkal szemben, „*S a tatár császárral, ki-vel jóbarát volt*”, elrendezi a dolgot. Így a magyar huszárok sértetlenül vonulhatnak át Tatárországon: „*kibékülve a tatár fejedelem, De még meg is írta az úti levelet, Hogy senki se bántsa a magyar sereget.*”

A negyvenkilencedik püspök Fekete Károly dr., téglási lelkész, debreceni professzor, majd lelkész, 2015-től.

A *Bevezetés* fontosnak tartja hosszabban emlékezni a megye történetének kiemelkedő személyiségéről, az európai hírv reformátorról, Szegedi Kis Istvánról (Szeged, 1505- Ráckeve, 1572). Melius Juhász Péter Szegedi tanítványa volt. Szegedi Krakkóból 1540-ben reformátusként tér haza. Iskolákat hoz létre, ahol tanárként, papként hirdeti az új kálvini tanokat. Tanításainak színhelyei: Csanád, Gyula (1545), Cegléd (itt nősült meg 1548-ban), Temesvár, 1551: Mezőtúr (a felesége Mezőtúron van eltemetve), 1552: Békés, Laskó, 1558-ban a Szigetvárral szomszédos Kálmáncsán már szuperintendens. 1561-ben török fogságba esik. 1563-ban váltja ki „*egy ráckevei kereskedő – haldokló felesége kívánságának eleget téve – 1200 aranyon*”. „*Ettől kezdve Ráckeve prédikátoraként igazgatta az alsó-dunamelléki egyházkerületet.*” Jobban mondva: ő volt a Dunamelléki Református Egyházkerület első püspöke, a haláláig. A szerkesztő e prédikátorszemélyiség lenyűgöző hatását érzékeltetendő, azt írja: „*Meg kell említeni azt a hagyományt, hogy egykori kinczőja, Peruis bég itt felkereste egykori rabját, és bocsánatát kérte. Azt is tudni véli a hagyomány, hogy Szegedi Kis István megárvult fiát ő taníttatta Svájcban a bázeli egyetemen.*”

Szegedi Kis István emlékezete kapcsán szeretném megemlíteni, hogy személyisége – illetve a 16. századi hódoltsági tudat mentalitásában meglévő apokalipszis-élmény, párosulva azzal, hogy a „barbár” uralma alatt is élhető az alattvaló-sors, valamint a hajdú katonaréteg önállósága – korunk nagy magyar erdélyi íróját, A Nemzet Művészt, a Kossuth-díjas Szilágyi Istvánt is foglalkoztatta. Erről a korról írta a *Hollóidő* (2001) című híres regényét. Ebben Terebi Lukács alakját Szegediről mintázva gondolta tovább, kiegészítve Fortuna Illés katona alakjával. Példázatosá téve a reveki parókiát és a turai csatát. Szilágyi okos-szép, sokszínű regénye elkészítéséhez felhasználta Skarica Máté *Szegedi Kis István élete* című művét (*Stephani Szegedini Vita*, Bazel, 1585). Erről értekezik Virovecz Nándor *A Hollóidő – történészszemmel* című érdekes, hasznos tanulmányában (Hitel, 2014. június. 118-126.).

Ma az Alföldön két iskola viseli Szegedi nevét: a békési Szegedi Kis István Református Gimnázium, Szakgimnázium, Általános Iskola, Óvoda és Kollégium, illetve a mezőtúri Szegedi Kis István Református Gimnázium, Szakközépiskola és Kollégium.

Ötvös László könyve alaposan átgondolt, jól felépített szerkezetű. Zoványi Jenő kutatásai alapján felsorolja, majd 1952-től kiegészíti az egyházmegye espereseinek a neveit is a kezdetektől napjainkig. A 45 esperes közül az első Gál Szécsi István (1523-1538) gyulai lelkész volt. Szegedi Kis István Ozoray Imre (1539-1567) békési lelkész, esperes idején alapította az iskolát Békésen. A mostani esperes: Katona Gyula békési lelkész, 2012-től.

Az egyházmegye elnökségét a mindenkori esperes és a gondnok képezi. A hét esperes rövid életrajza szisztematikusan tartalmazza a születési helyet, időt, iskoláik helyeit, időit, eredményeit, a szolgálati helyeket, a tisztségeket, az irodalmi tevékenysé-

güket, esetleg halálozásuk idejét. A hat gondnok élettörténete összefogottabb, oldottabb, de a születési helyet, időt, a halálozási helyet, időt többnyire itt is közlik. A gondnokok közül kétségtelenül kiemelkedik Nagy Miklós életműve (Mezősas, 1893-1975, Budapest), aki 1952-53-ban volt gondnok. 1926-ban megszervezi Szeghalmon a Péter András Gimnáziumot, az alapító tervének megfelelően, szellemében. „*Több száz tehetséges parasztfiú érettségizett igazgatósága idején, ugyanakkor irodalmi igényességgel támogatta a népi írókat. Sinka István költő első könyvét ő jelentette meg.*” 1946 és 1949 között Tildy Zoltán köztársasági elnök államtitkáráként működött.

Az egyházmegyénk gyülekezetei című terjedelmes anyag (32-246.p) 39 gyülekezet életét – ahogyan emelkedetten a könyv alcíme is jelzi –, „*az egyházi élet bibliás hét-köznapjait*” mutatja be. Pontosán megtervezve, elrendezve.

Rendszerint a Bibliából vett alapigével indul a lap, a gyülekezet templomának, középületének fotójával, alatta megadva a gyülekezet elérhetőségét. Külön oldalon elkezdődik aztán a gyülekezet rövid, velős története. A templom adatai: mikor építették, bővítették, stílusa, harangjai, ablakai, mennyezete, felszereltsége, nevezetessége. Kik a presbitérium tagjai, a gyülekezeti foglalkozások, a hívők, a bibliaolvások létszáma. Van-e Biblia az Úrasztalon? Az általános és középiskolai képzés formái, a szabadidős tevékenység mikéntje. Ötvös László, a szerkesztő azt is kérte, hogy tüntessék fel a település híres embereit, szülőiteit, közöttük: íróit, tudósait, politikusait, sportolóit, zenészeit, színészeit. Ezek a kötődések és bizonyos nevezetességek mindenütt színessé teszik a „honlapot”.

Ezt a beszámolót követik a *Lelkipásztorok* címszó alatt felsorakozó papok adatai, legelőször is megadva a szolgálati idejüket. Majd rendre, majdnem mindenütt adatolva van a születési hely, az iskolázás, a felszentelés ideje, helye, a lelkész szolgálati helyei: időrendben, egyházi tisztségei, halálozási helye, ideje stb. Az Ötvös László írtaszerkesztette öt egyházmegyei történetben valóságos lexikonokká állnak össze ezek az egyházmegyei apró történetek! Elsősorban a papság, a gyülekezetek tagjai forgathatják nagy haszonnal. De megragadó, emlékezetes vonásokat bárki találhat a könyvekben.

Következzen itt a békési megye 39 gyülekezetének neve ábécérendben! Íme: Battonya, Békés, Békéscsaba, Békéssámson, Békésszentandrás, Bélmegyer, Biharugra, Csorvás, Dévaványa, Doboz, Elek, Füzesgyarmat, Gádoros, Geszt, Gyomaendrőd, Gyula, Gyulavári, Kétegyháza, Körösladány, Körösnagyharsány, Köröstarcsa, Kőtegyán, Kunágota, Magyardombegyháza, Mezőberény, Mezőgyán, Mezőhegyes, Mezőkovácsháza, Nagybánhegyes, Okány, Orosháza, Sarkad, Sarkadkeresztúr, Sarkad-Újtelek, Szarvas, Szeghalom, Tótkomlós, Vésztő, Zsadány.

Nem tudni, a szerkesztő kérésére születtek és kerültek-e élre az alapigék, vagy a gyülekezetek jóvoltából. Bélmegyer kivételével mindenütt van. Tehát fontosak. Mit fejeznek ki? Fő irányelvet? Amihez érdemes igazodni a híveknek vagy bárkinek? Erkölcsei tanítást? Nevelő szándékot?

Életbölcsséget? Békéscsaba: „*Amit tehát szeretnétek, hogy az emberek veletek cselekedjenek, ti is ugyanazt cselekedjétek velük, Mert ez a törvény, és ezt tanítják a próféták.*” (Máté7,12) Amikor a rútból szép lesz? Gádoros: „*Hagyja el útját a bűnös, és gondolatait az álnok ember! Térjen az Úrhoz, mert irgalmaz neki, Isteniünkhez,*

mert kész megbocsátani.” (Ézsaiás 55,7) Hűséget Isten iránt? Biharugra: „**Kezre bízom lelkemet, te váltasz meg engem, Uram, igaz Isten!**” (Zsoltárok, 32,6) Olykor nyilvánvalóan képes beszédek ezek. Szállóigék. Szarvas: „**Elődeink lelki örökségként hagyták ránk Jézus Krisztus szavait: Légy hű mindhalálig, és neked adom az élet koronáját...**” (Jelenések könyve 2,10) Ilyen az egyik legrövidebb alapige is, Csorvásé: „**Jézus is meghallotta, amit mondtak, és így szólt...Ne félj, csak higgy!**” (Márk 5,36) Képes (metaforikus) beszéd. Orosháza: „**Ha vízben kelsz át, én veled vagyok, és ha folyókon, azokon nem sodornak el. Ha tűzben jársz, nem perzselődsz meg, a láng nem éget meg.**” (Ézsaiás 43,2) A legrövidebb, egyszerre hűséget és isteni erőt kifejező alapige Mezőkovácsházáié: „**Mindenre van erőm a Krisztusban, aki megerősít engem.**” (Filippi 4,13) A leghosszabb Békésszentandrásé és Dévaványáié. Ugyanazt választották, amely az isteni segítséget, akaratot, elrendelést hangsúlyozza a híveknek. „**Nem ti választottatok ki engem, hanem én választottalak ki, és rendelvelek titeket arra, hogy elmenjetelek és gyümölcsöt teremjetelek, és gyümölcsötök megmaradjon, hogy bármit kértek az Atyától az én nevemben, megadja nektek.**” (János 15,15)

A legtöbbet Ézsaiásról idéznek (8-an: Battonya, Elek, Gádoros, Gyomaendrőd, Kétegyháza, Orosháza, Sarkad, Sarkad-Újtelek), aztán Jánostól (6-an: Békés, Békésszentandrás, Dévaványa, Kötégyán, Vésztő, Zsadány) és a Zsoltárokból 6-an (Biharugra, Körösnagyharsány, Kunágota, Magyardombegyháza, Nagybánhegyes, Tótkomlós).

Összesen 176 lelkészt számoltam össze, akik az 1952-től 2017-ig tartó időintervallumban dolgoztak az egyházmegyében. Fontos, lexikális jelentőségű a lelkészek életműveiről így, röviden összefogva is hírt adni.

Feltűnt, hogy egyik-másik lelkipásztor milyen sok helyen szolgált: előbb segédlelkészként, majd lelkészként. Feltűnt az is, hogy Kunágotán például huszonegyszer volt lelkipásztorsere. De nem Ötvös Lászlónak, hanem majd a történészeknek lesz a feladata, ha lesz, erre magyarázatot adni. Hogyan függ ez össze a gazdagabb népismeret kialakulásával?

Több gyülekezet fontosnak tartotta a „*bibliás hétköznapiakat*” részletesen kifejteni. Például a munkáját lelkiismeretesen végző Kovács Árpád lelkipásztor a Battonyai Adatlapon (2016) többek között (női imaórák, adventi kézműves ház, gyerekeknek nyári tábor, szülőknek nyári kerti pari lelki tartalommal, gyülekezeti disznótor) a következőkről számol be: „*A gyülekezet kis létszámú, az istentiszteleteken átlagosan 25 fő vesz részt, a választói névjegyzékünkben 46 fő szerepel. A konfirmálók Bibliát, énekeskönyvet kapnak ajándékba, ahogy az esküvőre jelentkező ifjú párok is. Keresztelő alkalmával hitmélítő irodalmat ajándékozunk. A gyülekezet tagjai napi rendszerességgel olvassák a Bibliát. Bibliaolvasó-kalauzt kétféle használnak, az egyik a református bibliaolvasó-kalauz, a másik a Napi Ige háromhavonta megjelenő kiadványa, ami 35 példányban fog.*” De találkozunk másféle tapasztalattal is. A Nagybánhegyesi Adatlapon Molnár Virág gondozólelkész őszintén leírja: „*Arra a kérdésre, hogy a Bibliát naponként hányan olvassák, amikor a lelkipásztor ezt a kérdést 2005-ben feltette, azt a választ kapta, hogy azért kapja a fizetését, hogy »olvassam helyettük«*”.

Több helyen leírják, van Biblia az Úrasztalán (Békéscsaba, Dévaványa, Füzesgyarmat: „*Az Úrasztalán Oppenheimeri Biblia van, Ötvös László kiadása*”, Köröstarcsa).

Van, ahol különösen büszkék a templomukra. Békéscsabán: „*A templom sajátosága a jelképeket ábrázoló (kehely, Biblia, galamb, fönix és Kálvin-csillag) Szeverényi Mihály helyi evangélikus festőművész tervei alapján elkészült ólomüvegablakok, amelyek a szivárvány színeiből állnak össze. Átadására 2003-ban került sor, az Orbán-kormány és a város hathatós támogatásával.*” Gyomaendrődön: „*A páratlan szépségű templombelsőben a bibliai színek a meghatározóak. A fehér – ami a tisztaság és szentség, az arany – ami az isteni, és a piros – ami Jézus Krisztus vérének jelképes színe.*” Magyardombegyházán: „*A templombelső tere 6,5x14 m. Kosáriréses deszkamennyezetét kékre festették, ami a csillagos égboltot utánozza*”.

A települések híres embereinek számbavétele is dicséretes: ott, ahol megvan. Csak szemelgetek közülük. Jó tudni, hogy 1552-ben Szegedi Kis István Békésen iskolát alapított, de ezen felül például azt is, hogy Irányi Dániel (1822-1892) 1872-től haláláig Békés város országgyűlési képviselője volt. Hogy Biharugra szülötte Szabó Pál népi író (1893-1970). Itt szerettem volna még azt is olvasni, hogy kedves barátja, Oláh Béla, az egykor Biharugrán szolgáló református lelkész temette el. Szabó Pál 1969. december 31-én írta hozzá utolsó levelét, amelyben végrendelkezik: „*Ugrán temesetek el, a Szőlőskerti előtti új temetőben. Arccal keletnek, s lábbal a lemenő napnak.*” Czine Mihály szép magyarsággal megírt *Szabó Pál alkotásai és vallomásai tükrében* (1971) című művében közli is a kézzel írott levél hasonmását. Örömmel olvastam, hogy Füzesgyarmat sem feledkezett el Hegyesi János (1899-1992) parasztköltőről. Gádoroson van Justh Zsigmond író (1863-1894) síremléke. Gyomaendrődön emlékeznek például Kállai Ferenc színművészre, Kner Izidor és Kner Imre nyomdászokra. Gyula sem feledte el Erkel Ferencet (1810-1893), Bródy Imre (1891-1944) fizikus feltalálót, Implom József (1899-1979) polihisztort, Kohán György (1910-1966) festőművészt, számon tartják Krasznahorkai László (1954-) írot. Kunágotán született Szokolai Sándor zeneszerző. Orosháza egyik híressége volt Darvas József népi író. Sarkadon született Jakucs Pál (1928-2000) botanikus. Szeghalmon szolgált 1932 és 1946 között Tildy Zoltán.

A tartalmas könyvet irodalomajánlás majd magyar illetve német és angol nyelvű összefoglaló zárja. A fordítók Tóth Mária és dr. Varga Gyöngyi karcagi tanárnők. A könyv hátsó borítója – kívül, Ötvös László arcképe mellett – megismétli a magyar nyelvű összefoglalót, belül pedig felsorolja Ötvös László munkáit (53), közte a 7 hasonmás Bibliát, a 12 verseskötetet.

A Magyar Érdemrend tisztikeresztjével (2016) kitüntetett 89 éves lelkész: költő, tudós, prédikátor, dr. Ötvös László ma is serényen, lelkesen dolgozik. A legújabb, az *Éji fény sötétben* (2019) verseskötetének egyik költeményében hálásan köszöni meg az Isten jótéteményeit. A *Hálaadás a munkáért* arról szól, hogy egyre nagyobb, fokozottabb segítséget: vagyis kegyelmet, szeretetet és végül irgalmat kap az Istenétől. Segítséget élteben és holtában is. „*Hálát adok Atyám/ kegyelmedért, // Hogy apám bárányait/ őrizhettem... // Hálát adok Atyám/ szeretetedért, // Hogy szent Fiad nyáját / terelhettem... // Hálát adok Atyám/ irgalmadért, // Hogy mennyei nyájad/ bojtárává rendeltettem...*”

(Ötvös László: *A Békési Református Egyházmegye története*. Békési Református Egyházmegye. Fel. kiadó: Katona Gyula békési református esperes. Karcag, 2017. 264 p.)

Unitárius szemmel

Pirnát Antal

Báthory István valláspolitikája

Hozzászólás Ferencz József Dávid Ferenc-életrajzához¹

Ferencz József Dávid Ferenc-életrajza is arra kényszerített, hogy egy hosszabb tanulmányban reflektáljak rá, mert történelemtudományunk soha tisztességes elfogadható formában nem dolgozta fel a 16. sz. politikai történetét sem, és így mindenki olyan szándékokat és célokat magyarázhat egy-egy 16. sz-i irodalom – vagy egyház-történeti dokumentum mögé, amilyet akar! Ezért azután a szegény irodalomtörténész, hogy egy-egy megrögzött babonát kiverjen az emberek fejéből, kénytelen a politikai történetet is maga megírni. Tehát Ferencz József számára írtam a következőket, hogy kiverjem a fejéből azt az unitárius egyháztörténeti babonát, hogy Báthory István kezdetől fogva céltudatos ellenreformációs politikát folytatott, és élete legfőbb céljának a szegény Dávid Ferenc lecsukatását tartotta. Bár a padovai diplomáciai misszióról ebben az összefoglalásban nem esik szó, de azért úgy gondolom, e misszió feladatkörét is megmagyarázom valamennyire. Tehát Ferencz József számára írtam a következőt:

Báthory István politikai helyzete, amikor 1571-ben fejedelemmé választották, ha lehetséges még kedvezőtlenebb volt, mint János Zsigmondé. János Zsigmond apja Magyarország törvényesen megválasztott és megkoronázott királya volt, anyja pedig lengyel királyleány. A lengyel királyi családhoz fűződő rokonsága révén a Habsburg-diplomácia minden mesterkedése ellenére mindig volt bizonyos politikai tekintélye a keresztény Európában még akkor is, amikor ellenségei – nem is egészen alaptalanul – őt tették felelősség a török szultán 1566. évi hadjáratáért is. Zsigmond Ágost lengyel király gyermektelen volt és senki sem sejtette előre, hogy az erdélyi fejedelem előbb fog meghalni, mint jóval idősebb és beteges nagybátyja. János Zsigmondnak tehát mindig szép számmal voltak lengyel párthívei, akik az utolsó Jagelló halála esetén őt kívánták volna lengyel királlyá választani. Báthory István a lengyel koronáról 1575 nyaráig – a Bekes Gáspáron aratott szentpáli győzelemig – még csak nem is álmodhatott. A Habsburg-propaganda már János Zsigmond ellen is igyekezett kihasználni azt a tényt, hogy az erdélyi fejedelem egy olyan vallási felekezetet tűr meg, sőt támogat országaiban, amelyek nyugat-Európa katolikus és protestáns közvéleménye egyaránt a legveszedelmesebb eretnekségnek tartott. 1571-ben a lepantói csata évében az erdélyi fejedelem a töröktől semmiféle segítséget nem remélhetett. Báthory István jól tudta, hogy az adott politikai helyzetben a szultánnak legfőbb érdeke az, hogy Miksa császár ne csat-

¹ A tanulmány forráshelye: Pirnát Antal: Kiadatlan tanulmányok. Budapest, 2018. reciti. pp. 181-190. oldal.

lakozzék a spanyol király, a pápa és Velence katonai koalíciójához, amely a Földközi-tengeren, Törökországgal szemben nyomasztó fölényben volt. Ha Miksa császár ebben a helyzetben határozta el magát arra, hogy Erdélyt megtámadja, a szultán valószínűleg egyetlen katonát sem küldött volna vazallusának megsegítésére, sőt, még olyanféle diplomáciai nyomást sem gyakorolhatott volna Bécsre, mint amelyet 1575-ben Bekes erdélyi betörése idején már ismét gyakorolhatott és gyakorolt is. Báthory Istvának tehát elemi érdeke volt, hogy megszüntesse országának diplomáciai elszigeteltségét, s jó viszonyt alakítson ki Európának azokkal a hatalmaival, amelyeknek vezetői Béccsel szemben bizalmatlanok voltak, vagy éppen ellenséges érzelmeket tápláltak a császár iránt. Ennek megfelelően külpolitikája 1571 és 1575 között elsősorban arra irányult, hogy Rómával és Franciaországgal teremtsen baráti kapcsolatot. Hogy e katolikus hatalmasságok bizalmát megnyerje, az erdélyi fejedelem, akit a bécsi propaganda változatlanul a törökök rabszolgájának (*mancipium turcicum*) és mindenfajta eretnecség pártfogójának nevezett, természetesen valamiképpen bizonyítania kellett, hogy szakított elődje valláspolitikájával. Báthory István tehát semmiképpen sem engedhette meg, hogy Erdélyben az unitárius vallási iratokat szabadon kinyomtathassák, hiszen éppen a Gyulafehérváron – illetve 1569 második felétől fogva Kolozsváron – megjelenő unitárius vallási iratok voltak János Zsigmond életében a Habsburg-propaganda fő érvei annak bizonyítására, hogy a török zsoldjába szegődött erdélyi fejedelem már a kereszténység alapvető hittételeitől is elszakadt.

Amikor például a *de falsa et vera* Szentháromságot gúnyoló metszeteinek egy próbanyomata Dudíth közvetítésével 1568 tavaszán Bécsbe került, arról a császári kancellária több tucat másolatot készített, amelyeket e szöveggel terjesztettek:

„Erdélyben nyilvánosan tanítják, hogy Krisztus nem létezett, mielőtt a Szent Szűztől megszületett volna, és természete szerint nem is Isten, hanem csupán úgy tetszett az Atya Istennek, hogy hatalmát ebbe az emberbe öntse át. A Szentlélek nem személy és nem is részesül az isteni lényegben, hanem csupán valamiféle kegyelem és lelki adomány, vagy ahogy ők mondják erő, etc. Az erdélyi fejedelem udvari prédikátora élőszóban és írásban terjeszti ezt, és a fiatalembert Blandrata segítségével ehhez a szektához térítette át. Most fog megjelenni egy könyv az erdélyi egyházak nevében, amelyet ez a két ember írt, és amely e szekta tanait bizonyítja. A könyvvel együtt fogják kinyomtatni e képeket is a Szentháromság kigúnyolására. Úgy látszik, már csak ez az egy hiányzott az erdélyieknek ahhoz, hogy teljességgel a mohamedánizmusra térjenek!”

A metszetek másolatának és az idézett szövegnek ma is 9 példánya található meg a bécsi levéltárban.² Báthory István ezért 1571. szeptember 17-én ismét elrendelte a könyvcenzúra bevezetését (az első ilyen rendeletet 1570. február 15-én János Zsigmond bocsátotta ki Erdélyben, persze más célzattal!), amelyet most már természetesen elsősorban az unitárius vallási iratok kinyomtatásának megakadályozására alkalmazott. Hogy a rendelkezés fő célja a külföldi közvélemény megnyugtatása volt, az magának a rendeletnek a szövegéből is kiderült:

„Tu vero considerante stipografias boni acrobatis authoribus non autendiudendis

² Staatsarchiv, Polonica, Pasc. 8/d. 1567. 47-49, 57-70.

libellis et perniciosibus dogmativus debere, quorum leticio officit pietatis et fonestis moribus, actoti nationi apud exteris nationes infamiam parit...” – mondja a rendelet szövege. „... másrészt pedig, mivel azt kívánjuk, hogy a nyomdák a jó és elfogadott szerzők műveinek kinyomtatására szolgáljanak, ne pedig olyan gúnyiratok és veszedelmes tanok terjesztésére, amelyek olvasása a jámborságot és a tisztas erkölcsöket sérti, és az egész nemzetnek gyalázatot szerez a nemzetek előtt...)

A külföldi közvélemény megnyugtatót szolgált az 1572 májusában tartott tordai országgyűlés határozata is, amely megtiltotta a további vallásújítást. A rendelkezés végrehajtását azonban Báthory nem nagyon erőltette, és nem is nagyon erőltethette, mert a vallási ellentétek kiélezése az ország területén belül nem volt érdeke. Az unitáriusok Erdélyben János Zsigmond halála után nem alkottak egységes politikai csoportosulást és Báthory Istvánnak eleme érdeke volt, hogy ne is alkossanak, hiszen ennek vezetője 1575 előtt nem lehetett volna más, mint Bekes Gáspár. Báthory tehát, ha az unitarianizmus terjedését vagy az unitárius tanok további radikalizálódását korlátozni igyekezett, ezt csak oly módon tehette, hogy intézkedéseit a Dávid Ferenc tekintélyét elismerő unitárius nemesek és autonóm közösségek (székely székek, városok) ne érezzék jogaik és szabadságaik megsértésének. Nagy körültekintést követelt tőle a partiumi egyházak ellenőrzésének ügye is. Báthory István ugyanis nem kívánta a speriei egyezményt felbontani, és nem is kívánt Bécsnek ürügyet szolgáltatni az egyezmény felbontására. Márpedig az a határ, amelyet az egyezmény szentesített, egy rendkívül kacskaringós vonallal szelte két részre Mellius tiszántúli superintendenciáját, a volt váradi katolikus egyházmegyét. Magát Debrecen városát Miksa király és az erdélyi fejedelem közös birtokának nyilvánította. Báthory István tehát a debreceni református superintendens személyével vagy jogkörével kapcsolatban – elvben – csakis a bécsi királlyal egyetértésben intézkedhetett volna. A valóságban persze ez az egyetértés mindenhol hiányzott, még az olyan rövid időszakokban is, amikor mindkét fél arra törekedett, hogy megóvja a béke látszatát. Így az erdélyi fejedelem számára valószínűleg kifejezetten kedvező fordulatot jelentett az, hogy 1571 őszén Mellius Miksa király országbírájának a nyírbátori és ecsedi Báthory Miklósnak a védelme alá helyezkedett. A tiszántúli református szuperintendencia zsinata 1571 november 5-én Nyírbátorban Báthory Miklós úr rezidenciáján ült össze, és a zsinat határozatai Báthory Miklósnak ajánlva kerültek a nyilvánosság elé. Az országbíró ezzel egyértelműen magára vállalta azt a funkciót, hogy őt a kelet-magyarországi református szuperintendencia legfőbb patrónusa. Az erdélyi fejedelem könnyű szívvel engedte át távoli rokonának ezt a feladatot, és az erdélyi törvényhozás a partiumi vallási ügyekkel ezután hosszú ideig nem foglalkozott. A négy recepta religio rendszere így csak a szorosabb értelemben vett Erdély területén alakult ki, a Királyhágótól nyugatra ezzel szemben Báthory család ecsedi ágának valláspolitikája lett az uralkodó több évtizedre. Az ecsedi Báthoryak – Báthory György, Báthory Miklós, valamint Báthory István országbíró – valamennyien hitű és türelmetlen reformátusok voltak, akik saját hatalmuk szférájukban más vallási felekezetet a reformátuson kívül nem engedtek megmaradni. Ha az 1914 előtti Szatmár, Szabolcs, Hajdú és Bihar megyék területén – tehát a mai magyar-román határ mindkét oldalán! – a magyar törzslakosság között máig is többségben vannak a reformátusok, ez az ő művüknek tekinthető. Hogy Báthory István kezdettől fogva Erdély rekatolizálását

tervezte volna, az egyértelműen nem állíthatjuk. Miksa király Báthory Istvánt a speieri egyezmény értelmében csak erdélyi vajdának ismerte el (s még annak sem szívesen, ugyanakkor állandóan lázadásra, ellenállásra izgatta ellene, Bekes Gáspárt oly módon persze, hogy az esetleges külpolitikai következményekért a felelősséget bármikor Bekesre háríthassa).

A vajda a középkori magyar törvények értelmében nem volt önálló tartományúr, hanem csak a magyar király tisztviselője, akit ennek megfelelően a király bármikor leválthatott. utaltam már arra, hogy a lepantói csata után az erdélyi vajda a törökök aktív segítségére nem számíthatott. Nem remélhetett számottevő segítséget Európa protestáns hatalmaitól sem. Anglia elérhetetlenül messze volt, s Erzsébet királynő 1588 előtt még saját országában sem érezhette teljesen biztonságban magát, és semmiképpen sem volt abban a helyzetben, hogy aktívan beavatkozzék a kelet-európai országok ügyeibe. Az angol szövetség gondolata ekkoriban csupán néhány unitárius vallású politikai kalandor fantasztikus elképzelési között szerepelt. Ennek az angol politikai tájékozódásnak első dokumentuma valószínűleg a *de falsa et vera* című kiadványnak az a titokzatos példánya, amelyet 1570-ben a János Zsigmondnak szóló dedikáció helyett egy Erzsébet angol királynőnek szóló ajánlással láttak el. A következő személy, akinek angliai kapcsolatairól tudunk, Walenty gravies lublini polgár Blandrata egyik lengyelországi ügynöke, aki az 1575. évi lengyel királyválasztó országgyűlésen Erzsébet angol királynő megbízottjaként jelentkezett. A lengyel rendek – jellemző módon – nem ismerték el Krabbietz követi megbízatását és nem is voltak hajlandók tárgyalni vele.³

A harmadik a sorban alighanem Palaeologus, aki hosszú időn keresztül rokonszenvvel figyelte Erzsébet Róma ellenes politikáját és nem sokkal letartóztatása előtt, 1581-ben egy Erzsébet királynő érdekében írott vitairat kiadására is kísérletet tett.⁴ A negyedik személy, akinek angol kapcsolatairól tudomásunk van, Palaeológus litvániai barátja és *De magistratu politico c. vitairatának* kiadója, Symon Budny.⁵

Hollandia szabadságharcát a spanyol elnyomók ellen Forgách Ferenc magyar történelmének tanúbizonyosága szerint – akit ebben a vonatkozásban joggal a gyulafehérvári udvar szócsövének tekinthetünk –, Báthory István környezetében rendkívül nagy rokonszenvvel figyelték.

A Fülöp király zsarnoki uralma ellen fegyveresen küzdő németalföldi rendeket természetesen csupán követendő erkölcsi vagy politikai példaképnek tekinthették Erdélyben, de katonai vagy politikai segítséget az élet-halál harcukat vívó hollandoktól nem várhatták.

A kisebb-nagyobb német protestáns fejedelemségekkel a császár megkerülésével közvetlen diplomáciai kapcsolatot létesíteni nem volt könnyű dolog, de Báthory ezt a lehetőséget már nem tartotta irreálisnak. Matthias Hebbler szász superitendus halála után a fejedelem éppen ezért először is azt a javaslatot terjesztette a szász lutheránusok zsinata elé, hogy Németországból hozat püspököt nekik, s Ungler megválasztására

³ Lásd: Maria Sipajelo (ed.): *Acta Sinodalia. Ecclesiarum Poloniae reformatarum*. Varsó, 1972. II., 216-217.

⁴ Lásd: Rusena Dostalowa: *Eine neu Gehundene schritt des J. Palaeologtus*. Berliner Bizantinologischen Arbeiten, 40. Berlin, 1968. 35-44.

⁵ S. Pot: *Odd Litwanie Braci Polschise Anglii* Warsó, 1956.

csak azután adott engedélyt, hogy azt tapasztalta, hogy első javaslata az erdélyi szász papság körében szinte egységes ellenállásra talált. A németországi – közelebbről a szászországi – lutheránus egyházszervezet átvétele belpolitikai szempontból is kívánatosnak látszott, mivel ez az egyházszervezet az egyház legfőbb felügyelőjének mindenfajta egyházi ügy legfelsőbb fellebbviteli fórumának egyértelműen a területileg illetékes fejedelmet ismerte el. Báthory István és utódai, Báthory Kristóf és Báthory Zsigmond a szász egyházi vezetőkkel folytatott hivatalos levelezésükben ennek megfelelően 1572-től kezdve a *Supremus episcopus Uius Regnii* címmel éltek, és a szász területeken katolikus missziót a jezsuitáknak Kolozsvárra, Gyulafehérvárra és Váradra való betelepítése után sem létesítettek.

Kínosabb és nehezebb kérdés volt a katolikus egyház újjászervezése. Amennyiben Báthory István elismerte Miksát magyar királynak – márpedig 1571-ben elismerte, a hűbéresküt is letette neki, igaz hogy a török veszélyre való hivatkozással csak titokban, és nem a nyilvánosság előtt –, akkor el kellett volna ismernie a „bécsi király legfőbb kegyúri jogát is, az egész magyar királyság területén, amelybe a kor közjogi felfogása szerint természetesen Erdély is beletartozott. Mivel pedig a Ferdinánd által kinevezett és a pápa által is megerősített utolsó erdélyi püspök, Bornemissza Pál az 1570-es években még élt, sőt Miksa magyar királyi tanácsának is tagja volt, ennek következménye az lett volna, hogy a „vajdának” a gyulafehérvári püspöki palotából ki kell költözködnie és azt – természetesen a püspökség mindenfajta javadalmával együtt – a törvényesen kinevezett gyulafehérvári püspöknek kell visszaszolgáltatnia. Ugyanez lett volna a sorsa egyébként az ország legfontosabb nyugati végvárának, Váradnak is, ahova – miután Forgách Ferenc lemondott püspöki jogairól – szintén Miksa király küldhetett volna új püspököt, akinek joga lett volna a vajda által kinevezett várkapitányt – tehát Báthory Kristófot! – elmozdítani.

Báthory Istvánnak tehát egyrészt azért, hogy feloldja külpolitikai elszigeteltségét, szüksége volt arra, hogy megszerezze Róm elismerését, ugyanakkor azonban a hagyományos katolikus egyházi hierarchia helyreállításától mereven el kellett zárkóznia. A Rómával való kapcsolatfelvétel a legkényesebb és a legnagyobb ügyességet kívánó diplomáciai feladatok egyike volt. E feladatot 1572-ben – megfelelő előkészítés után – Berzeviczy Márton oldotta meg. Berzeviczyt – akárcsak Kovacsóczyt – Miksa szolgálatából Forgách csábította át Erdélybe. Mindhárman hosszabb-rövidebb velencei – illetve padovai tartózkodás után jutottak el Gyulafehérvárra. Hogy a diplomata csoport milyen vallású volt, azt nem lenne könnyű dolog megmondani, de ez nem is volt túlságosan lényeges. Legfeljebb az az érdekes a mi szempontunkból, hogy Báthory diplomatái között a tridentin szellemi ellenreformációt katolicizmusnak az 1570-es években még senki sem volt a híve. Berzeviczy munkáját némiképpen megkönnyítette az, hogy Rómában a protestánsokkal cimboráló Miksa császár iránt rendkívül bizalmatlanok voltak és – mindezt az 1573 évi lengyel királyválasztás eredménye be is bizonyította, – a pápai diplomácia szívesen látta volna, ha Németországtól keletre a Habsburgoknál megbízhatóbbnak vélt francia királyi család befolyása érvényesül. Persze XIII. Gergely pápa sem kívánt a császárral nyíltan összeütközésbe keveredni, így számára is az volt a legkényelmesebb megoldás, ha Báthory az erdélyi katolikus egyházszervezet helyreállítása érdekében egyelőre nem tesz semmit. Ha ugyanis az erdélyi fejedelem

akárcsak egyetlenegy korábban is létezett katolikus kolostor újjászervezésére vagy egyetlen üresedésben lévő kanonoki vagy főesperesi állás betöltésére tett kísérletet, a pápának más állást kellett volna foglalnia abban a kényes kérdésben, hogy kit tart az erdélyi és kelet-magyarországi egyházak legfőbb kegyurának az erdélyi „vajdát”-e vagy a magyar „királyt”? És bármiként is dönt e kérdésben, azt vagy Bécsben, vagy Gyulafehérváron ellenséges lépésnek tekintették volna.

Báthory hamar felismerte, hogy a katolicizmus iránt többször is kifejezésre juttatott hűségét és jóindulatát a legkönnyebben úgy bizonyíthatja be, hogy a jezsuita renddel keres kapcsolatot. A jezsuita rend ugyanis új szerzetesrend volt, amelyet nem lehetett semmiféle olyan egyházi intézmény jogutódjának tekinteni, amely felett a múltban a magyar királyok gyakorolták a főkegyúri jogokat. Rövidesen be kellett látnia azonban azt is, hogy egyelőre a jezsuiták betelepítését célzó szándékának megvalósítása is komoly akadályokba ütközik. A rend vezetői ugyanis az Erdélyben létesítendő jezsuita missziót nem tudták volna másképp elképzelni, csak az osztrák rendi tartomány részeként, hiszen Erdély – forma szerint – Miksa császár magyar Királyságának egyik tartománya volt. A császárok nemcsak ekkor, de később sem járultak hozzá ahhoz, hogy önálló magyar jezsuita rend tartomány létesüljön. Miért tett volna kivételt Miksa éppen Erdéllyel, ha „megbízhatatlannak” tartott Báthory kedvéért, akit amúgy is szeretett volna minél előbb megbuktatni, és egy kezesebb és gyengébb politikussal helyettesíteni. A rend vezetői tehát tudomásul vették, hogy Bécsben ellenséges lépésnek tekintenek minden olyan kísérletet, amely egy Ausztriától független erdélyi jezsuita rend tartomány létesítésére irányul, mert ez egyet jelent azzal, hogy a rend az Erdélyi Állam függetlenségét is elismeri. A Bécsen keresztül érkező és Bécsből ellenőrzött jezsuitákra viszont Báthorynak nem volt szüksége. Báthory István és a jezsuiták tehát egészen 1577-ig megelégedtek azzal, hogy kölcsönösen biztosították egymást nagyrabecsülésükről és jóindulatukról, és az erdélyi misszió megszervezésére az első gyakorlati lépésekre csak akkor került sor, amikor Báthory István már mint megkoronázott és a pápa által is elismert lengyel király, a lengyel rendtartományból küldhetett jezsuitákat Erdélybe. Bossevino túlságosan buzgó működése Báthory István érdekében még így is azt eredményezte, hogy a császári udvar a jezsuita renddel szemben bizalmatlanná sőt ellenségessé vált, és a jó viszony Bécs és a Jézus Társaság között akkor állt helyre, amikor a rend vezetői a Báthory István szolgálatába szegődött olasz jezsuitát erélyesen utasították arra, hogy politikával többet ne foglalkozzék, hanem Bausbergben csak az ifjúság nevelésének szentelje egész munkaidejét.

Dávid Ferenczet Báthory Istvánnak, az udvari prédikátori állásból természetesen el kellett bocsátania, különben senki a világon nem hitte volna el neki, hogy szakított elődje valláspolitikájával. Katolikus udvari lelkészt azonban nem választhatott, mégpedig nemcsak azért, mert ezzel bizalmatlanná tette volna maga iránt a protestáns erdélyi rendeket, de azért sem, mert akkor a gyulafehérvári udvari pap és a törvényesen kinevezett gyulafehérvári püspök jogviszonyát is rendeznie kellett volna, ez pedig megoldhatatlan feladat volt mindaddig, amíg a gyulafehérvári püspök Nyugat-Magyarországon Miksa király védelme alatt élt. Bornemissza Pál élete utolsó éveiben a nyitrai püspökséget igazgatta, de az erdélyi püspöki címet sohasem cserélte fel a nyitraival, éppen azért, hogy ezzel is demonstrálja a magyarországi katolikus főpapság

erdélyi jogigényeit. Persze a kívánt propagandisztikus célt – az evangélikus és a református vallású rendek megnyugtatót az országon belül, és a külföldi közvélemény meggyőzését arról, hogy nem folytatja tovább elődje valláspolitikáját – Báthory nem érthette volna el, ha a gyulafehérvári udvari prédikátorra kinevezett Alesius a protestáns egyházi hierarchiában továbbra is Dávid Ferencz Alárendeltje marad. Márpedig a János Zsigmond életében kialakult egyházszerkezet csak területi egységeket ismert, konfesszionális egységekről nem tudott. Alessius, mint gyalui esperes 5 (lásd erről Petrus Bod: *Historia Uniriorum in Transylvania*. Leiden, 1781. 11.), mivel esperessége nem a szász székek területén volt – legalábbis a fegyelmi kérdésekben 1564-től Dávid Ferencz alárendeltje volt. E helyzetben Báthory Istvánnak tehát változtatnia kellett, és oly módon változtatott, hogy a szász lutheránus zsinat által Alessiust is superintendenssé nevezte ki. Alessius „magyar” lutheránus superintendenciája – minden jel szerint – továbbra is a gyalui esperesség területére korlátozódott, ezen a területen azonban – Csanády Imrének Paleologushoz írt levele szerint – a fejedelem tekintélyét is latba vetve igen erélyesen igyekezett a hagyományos háromság hitre visszatéríteni az unitáriánus papokat. Alessius „magyar” lutheránus superintendenssé való kinevezése volt az első lépés ahhoz, hogy Erdélyben az addig csupán területi politikai egységeket képező protestáns superintendenciák konfesszionális egységekké alakuljanak át. Ez a fejlődés azonban egyelőre még egyáltalán nem volt tudatos. Éppen Csanádi Imre példája mutatja, hogy az önálló egyházmegyévé előléptetett gyalui esperesi traktusban 1571 után is maradtak unitáriánus egyházközségek, ugyanígy bizonyosak lehetünk abban is, hogy Dávid Ferencz nagy kiterjedésű egyházmegyéjében is voltak és maradtak még olyan községek, amelyeknek papjai továbbra is az evangélikus, vagy a református hitet vallották.

* * *

A feljegyzés dr. Ferencz József (1908-1994), a Magyarországi Unitáriánus Egyház püspöke számára íródott. A dolgozat elején „A padovai diplomáciai misszióról” szóló megjegyzés is Báthory Istvánnak, a fejedelem unokaöccsének Padovában folytatott (feltételezett) titkos tárgyalásaira vonatkoznak. Az ifjú Báthory XIII. Gergely pápa fiával Giacomo Boncompagnival folytatható megbeszéléseket a jezsuiták Erdélybe hívásáról. Pirnát eredetileg a „Mit keresett ifjabb Báthory István Padovában?” alcímet szánta dolgozatának. A mű tartalmát kifejező címet a szövegből emeltük ki. Ferencz József nem írt könyvet Dávid Ferenczről. Pirnát alighanem Szász János Dávid Ferencz-életrajzára (Budapest, 1982.) gondol, amelyhez Ferencz József püspök írt előszót. Ezt a szöveget adta elő Szegeden Ferencz József, és Pirnát ehhez kívánt hozzászólni. Legalábbis erre vonatkozik a dolgozat eredeti munkacíme: Hozzászólás helyett, a szegedi előadáshoz” (a forráskiadvány szerkesztője)

Nevelés Jézus szellemében

Az unitárius szellemi és lelki élet alapját a jézusi életelvek követése jelenti, melyek számos ponton eltávolodnak az ószövetségi erkölcs kérlelhetetlen szigorától. Közeledve a Szentestéhez elevenítsük fel magunkban: mit jelent Jézus szellemében cselekedni, és milyen értékeket kell közvetítenünk gyermekeink felé. Milyen módon történjék a nevelés?

Az utóbbi kérdésre a válasz egyszerű. A hitelesség és a személyes példaadás erejével. Természetesen a szabályoknak, a normáknak, erkölcsöknek az első tíz évben igen nagy jelentősége van a nevelés folyamatában, ugyanis a nevelői határozottságon, következetességen és normatudatosságon múlik az, hogy kellően szilárd alapokra helyeződik-e a nevelés. Ugyanakkor nevelési törekvéseink előbb-utóbb követhetlenné válnak, ha a megvalósítani kívánt elveket a gyermekek nem látják tükröződni nevelőik személyiségében, életében.

Járjunk tehát elől személyes példával, hiszen ez még a közvetíteni kívánt életelveknél is áthatóbb erejű. A gyermekek ugyanis nem minduntalan ismételt normákat követnek, hanem viselkedésformákat, viselkedésmintákat. Ha azt akarjuk, hogy az általunk követésre érdemesnek tartott életelveket kövessék a növendékek, mi magunk is azokat kövessük, s próbáljuk kiküszöbölni az ellentmondásokat viselkedésünkből.

De mégis hogyan kell cselekedni? Mit mondott Jézus az emberek közötti együttélésről? Megfogalmazott ugyan elvárásokat, de nála első helyen mindig is az elfogadás volt és az elesettekhez, a perifériára kerültekhez való odafordulás, értve ez utóbbi alatt a bűnbe süllyedteket is. A szajhát nem megkövezni kell, hanem megbocsátást nyújtani számára, a vámszedőt sem elítélni, hanem megérteni, a tékozló fiút pedig az apja öleléssel, szeretettel fogadja vissza, hiszen végre visszatért fia az erkölcsi zűrzavarból. Voltaképpen ezt tanítják a mai társadalomtudományok, de már Jézus is ezt a felfogást terjesztette hívei közt: az elfogadás mindennek az alapja, elfogadás nélkül erkölcsünk is csakhamar hamisaknak, képmutatóknak bizonyulhatnak.

Ugyanakkor rendkívül fontos tanításai közt is, amit ma lényegében erkölcsi reciprocitásnak nevezhetnénk: úgy cselekedj másokkal, ahogy te is szeretnéd, hogy veled tegyenek. Ez egyúttal az igazságosság elvét is magában foglalja, a cselekedet igazságosságát. Mint már fentebb utaltunk rá, vallotta, hogy mindenkinek az életében vannak erkölcsi foltok, ellentmondások, ezért problémás mások fölött ítélni. Ne ítélezzünk tehát, ha nem akarjuk, hogy mi is olyan haraggal ítéltessünk majd meg, mint amilyen haraggal mi ítélnünk. A társadalmi együttélés záloga különben is az egymáshoz való odafordulásban rejlik, az íté-

kezés csak széthúzó erőt képvisel. Ezt még ma is nehezen értjük meg, mi, emberek, de ha valaki vétett, könnyen meglehet, hogy nagy bajba került. Inkább segítségre szorul, semmint szidalmazásra, ítélethozatalra, kiközösítésre...

Továbbá hirdette, hogy a boldogságra nem az örömek keresése nyújt garanciát, sokkal inkább a lemondás a földi javokról, s az igazság utáni minduntalan kutatás vállalása. Boldogok a lelki szegények, de nem a lelkükben sivarak. Boldogok, akik szomorúak, mert vigasztalásra lelnek – és talán sosem lesznek boldogok, akik nem vállalják magukra a szomorúságot. Boldogok a szelídek, az irgalmasok és a tiszta szívűek. És boldogok, akik békeességben élnek.

Mindezek azonban nem is annyira erkölcsök, mint inkább útmutatások, bölcsességek. Míg az Ószövetség pozitív módon fogalmazott meg bizonyos erkölcsöket, addig Jézus inkább kereteket szolgáltatott mindehhez. Annyi bizonyos, hogy Jézus volt a legnagyobb bölcs, aki valaha is létezett, mert az elfogadás és az egymáshoz fordulás eszméit oly világossággal és jelentőséggel fogalmazta meg, mint senki más. Mi, unitáriusok is az ő életelveit követjük, és megértéssel fordulunk embertársaink problémái felé, nem pedig elutasítással. Ilyenkor pedig, karácsonykor, érdemes elgondolkodunk arról, hogy mit is jelent ez igazából.

Adventi gondolatok

Ballag az idő, Advent hónapjában járunk. A koszorún már meggyújtottuk az első gyertyát, s nézünk, vagy inkább széttekintünk a Világba... a minket körülvevő elcsendesült természetbe.

S aztán önmagunkba is. Befelé fordulunk, mert ez a Rend. Az, hogy megálljunk egy pillanatra. Önmagunkat vizsgálva, vizsgálgatva feltenni azt a kérdést, hogy mi célból vagyunk itt, a Földön?! Aztán felelünk rá, ki-ki a maga módján, lelki élete mélyéről válaszol erre. Ahogy a meggyújtott gyertyák száma növekszik, úgy vágyódunk a fény felé... Várakozunk a Betlehemi Csillag fényére...

Ilyenkor akár könyv is kerülhet a kezünkbe, s olvasunk. Talán legendákat. Arról a hercegről, aki elzárva élt a külvilágtól. Mégis, amikor kikocsizott, megismerkedett a valódi való világgal. Egy leprással egy esküvői, majd egy temetési menettel, és egy szerzetessel. Megismeri a betegséget, a szerelmet, a halált és a gondolkodást. S ahogy tovább lapozunk, szinte érezzük azt, hogyan ébred rá a hivatására.

Ezzel rokon Oscar Wilde híres meséje: A boldog herceg című. A herceg szoborként emelkedik a város fölé, megtapasztalva az őt körülvevő világot, azért áldozza fel magát, hogy másokat megsegítsen. S itt álljunk meg egy pillanatra! Pilinszky János ugyanis egyik írásában kettéválasztja azt a dolgot, amit ilyenkor Advent idején cselekszünk. Szerinte hajlamosak vagyunk összetéveszteni a jótékonykodást a felebaráti szeretettel. Nem lehet a kettőt összemosni, mert a jótékonykodás a tüneti kezelésre emlékeztet. Vagyis nem más, mint adakozás. Ott lehet velünk, de akár el is tűnhet az éltünkben, ha a külső körülmények megváltoznak, mert az adakozás után akár halát is várhatunk... elvárhatunk.

A felebaráti szeretet az más. Nem függ külső körülménytől, cselekedete személytől személyig szóló. Nem kisegít, hanem megsegít.

Megvan a kellő éleslátása, hogy felismerje a másik igényét, és van ereje ahhoz is, hogy azt végre tudja hajtani. A felebaráti szeretet nemcsak cselekedet, megsegítés, hanem az emberi kapcsolatnak élesztése, elmélyítése, táplálása. Advent hónapjában, a Fény és a Szeretet születésére várva fontos, hogy ezeken a dolgokon elgondolkozzék, és cselekedjék is az Ember!

Az a régi Mikulás

Már november végét mutatta a naptár, és Józsika egyre szomorúbban gondolt a Mikulásra. Tudta, az idén nem fog járni náluk. Kilencéves volt, ismerte szülei pénzügyi helyzetét. Apa messze volt, nagyon messze. Előbb a városi kórházba viték, majd Pestre. Most meg a Balaton mellett van egy szívszanatóriumban. Így

mondta anya is, ha kérdezték. Néha levél jött tőle, s anya felolvasta apa Józsikának írott részét, amelyben szófogadásra, tanulásra bízta az apja. „Biztosan nem tudja, hogy még nem vettünk szenet!” – gondolta. Pedig már jön a tél, és a tűzifa is egyre kevesebb. Anya alig várja, hogy megijöjjön a táppénz. Akkor vesz szenet, s a maradékból élni kell.

Vásárolni is ő járt a közeli boltba. Ilyenkor megbámulta a polcra kirakott csokimikulásokat. Elérhetetlenek voltak ezek. Nem úgy a könyvek. Az utca végén a kis könyvtárban Margit néni mindig tudott adni valami érdekes olvasnivalót. Most, hogy visszavitte az elolvasottakat, olyan könyvet kért, amelyik a Mikulásról szól.

Ezek valóban róla szóltak, távoli országról, ahonnan elindul a szánján, tele puttonnyal, itt pedig Évi és Peti várja. Meg a versek.

Ám ezeket csak elolvasta, de igazán nem szerette meg. A Mikulást kereste, az igazit. Anyán kívül, mert tavaly látta, hogy ő tette a kifényesített cipőbe az ajándékot. Ezt az idén nem fogja tenni, mert nincs rá pénz.

S ekkor találta meg a kölcsönzött könyvek között, amit keresett. Szent Miklós-ról szólt, Myra püspökéről. Arról, hogy Myrán éheztek, hiszen minden kiszáradt. A fák gyümölcse elsorvadt, s az állatok elhullottak. Ekkor hajó tűnt fel a tengeren. Római evezős hajó volt. Gabonaszállító. A püspök a partra ment, s a kikötött hajó római kapitányához így szólt:

– Miklós vagyok, Myra püspöke. A Krisztusra kérlek, ha keresztény vagy, hogyha pedig pogány, úgy az emberségedre. Nézd – mutatta a mellette álló öt év körüli csontsovány, égő szemű gyermeket –, éheznek. Éheznek, mint a népem. Segíts rajtunk, ha gabonát viszel. Csak egy mérőt minden myrainak.

A római katona nemet akart mondani. Azt, hogy a gabonát a császárnak viszi, de aztán ránézett a püspökre, s maga sem tudta miért, azt mondta:

– Rendben!

Ekkor Mikós püspök keresztet rajzolt a kapitány és a hajó felé. A gyermeket pedig elküldte, hogy jöjjenek a myraiak a gabonáért. Azok pedig jöttek sorban, s viték a gabonát, és nem éheztek immár. Aztán a hajó vitorlát bontott, s útra kelt. Myra hálás népe búcsúztatta. Amikor célba ért, a kapitány elkészült a legrosszabbra. Megkezdődött a méretés. S ekkor meglepődve tapasztalta, hogy a papiruszra jegyzett súly, és a méretés súlya pontosan megegyezik. Mintha Myra lakóinak egy mérőnyit sem adott volna. „Talán a jeltől van, amit a püspök rajzolt” – gondolta. Mert hallott már furcsa emberekről, akik mindig másokkal törődnek, s akikről különös történetek szólnak. Józsika elszomorodva gondolt arra, hogy nálunk ilyen csodák már nincsenek. Ám mégis történt valami. Néhány nappal Mikulás előtt a nagybátyja érkezett meg hozzájuk. A közben vásárolt szenet segített berakni, majd amikor elment, Józsika éppen a könyveket készült visszavinni a könyvtárba. Összeszedte őket, s véletlenül fölpillantott a szekrény tetejére. Ott meglepődve látott meg egy hatalmas Mikulás-csomagot. Boldogan futott a könyvtár felé, hiszen tudta, hogy az idén náluk is járni fog a Mikulás.

Képek a kocsordi konfirmációról

Vizuális adalékok a szerző „Négy konfirmandus” című cikkéhez*

A képek az 1986. március 31-én tartott kocsordi konfirmáció eseményeit dokumentálják, melyről a Partium előző számában esett szó. Ezek a fényképek máig hűen őrzik e fordulópontot jelentő szertartás emlékeit.

* Budaházi István: A négy konfirmandus. Partium, 2019/3. 149. o.

A népfőiskolák szerepe az osztrák felnőttképzésben (IV.)

Az oktatásszervezés harmadik szakasza, a lezárás

Ebben a szakaszban kerül sor az értékelésre. „Egy kurzus népszerűségének tükré az kurzus iránti aktív kereslet. A népszerű tanfolyamainkat igyekszünk gyakran és kellő mennyiségben meghirdetni.”

A Brigittenau-i Népfőiskola értékelő rendszere is a LQW modellre épül, melynek felépítése a következő: három főbb szakaszból áll. Az első szakaszban az ellenőrzés „saját jelentésekkel” valósul meg. Ide tartozik első lépésként a képzési célok meghatározása. Aztán következik a követelményrendszer felállítása, majd a tanulási-tanítási folyamat megvalósítása, melyek szintén önellenőrző folyamatok. Akárcsak a képzési folyamat értékelése. Az LQW modell segítségével közvetlenül tesztelhető az infrastruktúra, a vezetés, a személyi feltételek, az ellenőrzés megvalósulása, az ügyfélorientált kommunikáció. A második ellenőrzési szakasz a felülvizsgálatiellenőrzés, mely szükség esetén kiegészítheti a „saját jelentéseket”. A harmadik ellenőrzési szakasz egy értékelő workshop megvalósítása, melyben stratégiai fejlődési célok kerülnek kitűzésre.

Az oktatás-szervezés ellenőrzése tehát nem egyszeri lezáró folyamat, hanem minden tevékenységi szakaszhoz rendelődik. A szervezési munkálatok kezdete és vége közös megbeszélések (workshop-ok) segítségével kerül ellenőrzés alá, míg a köztes lépések kontrolálása főként önellenőrzéssel történik. Az oktatás szervezés ellenőrzését folyamatos dokumentáció kíséri az LQW modellben előírtaknak megfelelően. Az ellenőrzés nem csak munka csoportokra, hanem időegységekre is le van bontva.

A következőkben bemutatom az oktatás-szervezési folyamatok már említett lehetséges ellenőrzési formáit. Először a „saját jelentéseket” tárgyalom. Ezek az írásos dokumentumok önreflexióra szolgálnak, és minden esetben két részből épülnek fel. Az első rész adminisztratív jellegű. Rögzíti az adott tevékenység helyét a szervezet struktúrájában, felsorolja a feladat csoportokat, eszközöket, személyi feltételeket, lehetőségeket és veszélyeket. A „saját jelentés” második része az általános folyamat leírás. Itt szubjektív élmények, események fogalmazódnak meg. Az LQW modell füzet szerint ebben a napló szerű jelentésben segítő kérdések mentén lehet folyamat értékelést folytatni. Ilyen kérdés például: Gondolja át, hogy a következő alkalommal ezen a munkacsoporton belül mit csinálna másképp, illetve jobban? Mi bizonyult akadályozónak a feladat elvégzése során? Mi volt segítség a feladat megvalósítása során?

A workshop moderálása szakértői feladat, amit a szervezeten belül dolgozó legkompetensebb egyén végez. Az értékelési folyamat két dokumentumra épül: a minőségfejlődési célokot rögzítő katalógusra, és a stratégiai javaslatra. A workshop alatt a moderátornak tanácsadói szerepet kell betöltenie. A résztvevők által felmerülő javas-

latok nem kaphatnak „jó” vagy „rossz” minősítést. A workshop tagjai egyenlőek, a szervezeten belül betöltött pozíciójuktól függetlenül vesznek részt az értékelési folyamatban. A workshop eredményeit dokumentálják és beleépítik a minőségbiztosítási rendszerbe.

A Brigittenau-i Népfőiskola nem csak belső értékelési rendszerrel rendelkezik. A hallgatók, leendő hallgatók, illetve érdeklődők számára időszakosan kiadásra került egy Közleményt. Ez a dokumentum a népfőiskola szervezésében már lezajlott programokról, ezen belül előadássorozatokról, filmdélutánokról, nyilvános vitamegbeszélésekről, kurzusokról adott tájékoztatást. A kiadvány a szemeszterenként megtartott kurzusok értékelését foglalta magába, véleményt mondott az egész előző negyedév sikerességéről. Adatokat közölt a kurzus résztvevők és előadássorozat látogatók számáról és arányáról. Ezért fontos szerepet játszott az értékelés, illetve a visszacsatolás publikálásában.

A Közlemények azonban nemcsak visszatekintés volt, hanem ajánlás is a következő programokra vonatkozóan. Ez a kiadvány aktuális cikkeket is tartalmazott, kutatásokról, friss tudományos eredményekről. Megjelent benne kurzus-ajánló felhívás, kedvcsináló beszámoló például különböző megrendezett vagy megrendezésre kerülő kurzusokról. (*Kurt Schmidt szert, 1959. 5. évf. 1. sz.*)

Az 1959-ben kiadott Közleményben az első cikk a népfőiskola színházcsoportjára hívja fel a figyelmet. Aztán egy visszatekintő következik, amely az előző évet értékelő adatokat mutatja be.

A csatolt statisztika szerint a téli szemeszter kurzusain 1.112-en voltak, míg a nyári kurzusokon 971-en, összesen 2.083-an. Az előadás-sorozatok részvételi aránya kiugróan nagyobb, talán mert bele számították a színházi műsorokat, film- és televíziónéző esteket és a tárlatvezetéses kiállítás látogatókat is. A téli szemeszterben 5.314-en látogattak ilyen eseményeket, a nyári szemeszterben csupán 4.936-an. Éves szinten elmondható, hogy majdnem ötször többen vettek részt előadássorozatokon, illetve alkalmi programokon, mint folyamatos kurzusokon (10.250 fő).

Az előző év értékeléséből az is kiderül, hogy 2 új oktatót üdvözölhettek: Kurt Kristiansson-t Svédországból, és egy magyar professzort: Kessler-t. A színházi csoport előadásában Thornton Wilder egyik darabja „Mi kicsi városunk” került megrendezésre. Egyedi tárlatvezetéssel állt az érdeklődőknek módjukban megnézni Edvard Munch kiállítását. Ugyanakkor a Bécsi Fesztiválhát alkalmából a kerületben megrendezésre kerülő előadásból 4-et a Brigittenau-i Népfőiskola szervezett, melyek nagy részvételi aránnyal (400 fő), sikeresen zárultak. Az intézet ifjúsági szolgálatot és klubot működtetett, valamint számos közösségi munkába vonta be a fiatalokat. (*Dr. Kurt Schmidt szert, 1959. 5. évf. 1. sz.*)

A Kiadvány ezen kötete rövid ajánlásokat tesz saját megrendezésű alkalmoszerű előadásaihoz, aztán konkrétan felsorolja a következő időszakban tartandó előadásokat, kurzusokat.

Ezen kívül a Kiadvány 1959-es első száma tartalmaz még egy Müncheneri Oktoberfest-es kirándulásra való felhívást, valamint egy bábkészítés örömeit ecsetelő cikket, amit a bábkészítő szeminárium vezetői írtak. A Kiadvány hasábjai reklámokkal és felhívásokkal zárulnak. Az előbbire példa egy hangszert árusító reklám, az utóbbira pe-

dig A Bécsi Nemzetközi Expo felhívása.

A médiában bekövetkezett későbbi változás, szépen és egyenletesen nyomon követhető ezeknek a Közleményeknek a külső és tartalmi megjelenésében. A Közlemények félév-értékelő, illetve visszatekintő szerepét ma teljes mértékben az elektronikus média tölti be. A népfőiskola honlapján folyamatosan közöl statisztikai adatokat, felmérési eredményeket az előző tanévek sikerességéről. Vajon elmondható, hogy a Közlemény 50 évvel ezelőtti formájában megszűnt? Mag. Dostal szerint igen. „A Közlemény egykori funkcióját egy részben a plakátok, szórólapok, más részben az internetes felület vette át. Az értékeléshez kapcsolódó adatokkal és érdekességekkel kapcsolatban ma bárki olvashat anyagokat, elég ehhez meglátogatnia a weblapunkat.”

Kutatási eredmények, összegzés

Résztevő megfigyelésen, és a dokumentumok elemzésén alapuló kutatásomból kiderült, hogy a Brigittenau-i Népfőiskola hatékony, hallgató orientált oktatás-szervezést valósít meg. Megállapítható, hogy a 20. kerületi népfőiskolában megvalósuló oktatás-szervezést tekinthetjük folyamatnak. Elkülöníthetők a projekt szakaszai: a tervezés, megvalósítás, ellenőrzés.

A dolgozatom elején megfogalmazott hipotézisem szerint a 20. kerületi népfőiskola tudatosan törekszik felismerni az oktatásszervezéssel kapcsolatos specifikus tényezőket és reagál rájuk. A vizsgálatomból kiderült, hogy a Brigittenau-i Népfőiskola bizonyos egyedi szempontok szerint definiálja magát a képzési piacon, és például a képzési portfólió összeállításakor fokozottan összpontosítanak az integráló nyelvtanfolyamok meghirdetésére. Ugyanakkor még sem az ilyen specifikusságok adják az oktatás-szervezésben érvényesülő általános elvek többségét. Inkább az mondható el, hogy az oktatásért felelős munkatársak az olyan szempontokat érvényesítik, mint a hallgató központúság, az előzetes tudás figyelembe vétele, illetve a folyamatos ellenőrzés.

Érdeemes elgondolkozni azon, hogy ezek az előbb felsorolt elemek lennének azok, amelyek egy adott intézményben az oktatásszervezést hatékonyra tehetik? Milyen általános tényezőket, megoldási opciókat érdemes adaptálnunk egy saját megvalósítású oktatás-szervezés során?

Kiemelem az értékelési formát, ami kutatásomból kiderült, hogy az oktatás-szervezés minden egyes lépésénél jelentkezik. Mivel az értékelés akkor a leghatékonyabb, ha folyamatos, minden egyes szakaszhoz külön kell rendelni értékelési tevékenységet. A teljesítmény mérés eredményét pedig rögzíteni kell, és fel kell használni a következő oktatás-szervezési eljárás során.

Kiemelnem a nagyfokú tanuló-központúságot, ami az oktatás-szervezés rugalmassággal és aktív kommunikációval valósít meg. A megfigyeléseimből kiderült, hogy a szervezők fokozottan figyelnek a tanulásban résztvevők összetételére, életkorára, előzetes tudására, társadalmi csoportjára és identitására.

Az utóbbi konkrét példákkal az adaptálásra érdemes oktatás-szervezési elemeket mutattam be. Azonban számtalan olyan általános attitűdöt is ki tudok emelni a 20. kerületi népfőiskola eljárásából, amit az ott töltött gyakorlatom alatt hatékonynak találtam. Nagyon megragadott a népfőiskola szervezettsége, mely biztosítja, hogy minden munkacsoport kapcsolódjon az intézmény stratégiájához. Hasznosnak találtam, hogy

a folyamatokhoz külön felelősök vannak rendelve, akik a munka elvégzéséért illetve koordinálásáért felelnek.

Felvetem, hogy érdemes lenne egy további kutatás során azokra a konkrét tényezőkre koncentrálni, melyek a bécsi népfőiskolák marketing tevékenységeit teszik ki. Résztvevő megfigyelésem során ugyanis azzal szembesültem, hogy ezeknek a képző intézményeknek a jelenléte nagyon erős a bécsi képzési piacon. A népfőiskolák a lakosságot több fórumon, médián keresztül próbálják „megtalálni a képzéseik számára”. Egy-egy népfőiskola a lokális szempontból fontos szerepet tölt be: ünnepeket, bálokat szervez, színházi előadásokkal, állandó menzával és délutánig üzemelő kávéházzal próbálja a területben élőket közösséggé szervezni. A továbbiakban szívesen kutatnám, hogy egy-egy népfőiskola milyen marketing tevékenységek segítségével építi fel a helyi arculatát.

LEZÁRÁS

Szakmai szempontból az egyetemi évek leghasznosabb lehetősége volt a 2010. őszi szemeszter, amit Erasmus ösztöndíjjal Bécsben tölthettem. Nem csupán a német nyelvet sajátíthattam el, hanem a Bécsi Egyetem diákjaként szakmai előadásokon, kurzusokon vehettem részt. A legnagyobb lehetőség viszont az utolsó egy hónap volt, melyre az előzőekben bemutatott kutatásom is épült.

A gyakorlatban figyelhettem meg az osztrák felnőttképzés megvalósulását. Módomban állt a Népfőiskolai Archívum anyaga között a bécsi oktatóm általi ajánlással szakirodalmi kutatást végezni. A legnagyobb hatással az volt rám, hogy a résztvevő megfigyelésem több pontján gyakorlatnak minősült, mely során a népfőiskola alkalmazottai „kollégájként” tartottak számon. „Oktatás-szervezőként” láthattam bele az oktatás-szervezés folyamatába.

Résztvevő megfigyelőként tapasztalhattam meg egy nyugat-európai képzési világot, mely hagyományaiiban érezhetően eltér a kelet-európaiától. Az osztrák felnőttképzést rendezettség, szervezettség jellemzi. A művelődés központi szerepet tölt be mint érték, a társadalomban és mint cél a politika és a gazdaság területén.

A népfőiskolák példája nyomán fontosnak tartom kiemelni, hogy a műveltség szélesítése és az ismertszerzés éppen olyan fontos szerephez jut, mint a munkaerőpiacon hasznosítható tudás, képességek készségek és attitűdök fejlesztése. Véleményem szerint tanulhatnánk ettől a szemlélettől, és hasznos volna, ha Magyarországra is adaptálni tudnánk ezt a hozzáállást.

Meg kellene értetni az emberekkel, hogy tanulni nem csak érték, hanem élmény is. Arra kellene törekedni, hogy az egyének úgymond „megtalálják magukat a képzés világában”, valamiképpen pozitív kapcsolatot létesítsenek a felnőttkori tanulással, így megszerezzék az egész életen át tartó motivációt. El kellene érniük, hogy a felnőttkori tanuláshoz helyet adó iskola, már ne az az intézmény legyen, ahová félelmmel megy az ember. Hanem az az iskola, ahol egy közösség részeként, hatékonyan tanulhatnak az emberek. Egy olyan intézmény, ami sokkal inkább otthon, mint hivatal. Ami nyitott minden korosztály, minden nemzetiség, minden társadalmi osztály számára. Egy Népotthon.

Tavaszi, te nagyon tavasz

Nagyon izgatott voltam a visszafele úton. Visszatérés volt. Benső öröm, újra látni néhány volt diáktársat. Pár tanárt. És... magam sem tudom. Így harminc fölött, közelebb már a negyvenhez. Érezni ezt a belső bizsergést. Elveszteni egy kicsit a felelősséget, a felnőtt kor felelősségét – hisz valahol, az iskola átveszi a felelőség egy részét, ahogy az a hagyományos oktatási rendszerben is megtörténik -felszabadulni, és szaladni, szaladni, szaladni...

Mert hogy a második ösztöndíj alkalmával a multi sport tagozatot választottam. Hát engem is meglepett az élmény sorozat, és az ahogyan reagáltam rá. A cross fittől, a terep kerékpározáson át, a különböző edzés formákon át a tánc alapú edzésekre, a falmászásig – annyira sok mindent próbálhattunk ki... – mert hogy tanárunk, Mária úgy állt hozzá, hogy csak az edzőtermi testépítés egy idő után unalmas lenne. Ezért, hogy fenn tartsa a diákok figyelmét, igyekszik színessé tenni a foglalkozásokat. S ezen keresztül annyi élményt és impulzust...

...magam sem tudom, hogy alakult így. Néha futottunk együtt korábban az előző fél évben is. Aztán a kilométerek csak nőttek és nőttek, az időtartam úgyszintén, s már több mint egy órát futottam. Mária közben mesélt a kerékpározásról, hogy mit jelent az számára. Hogy évente egyszer 24 órát kerékpároznak, csoportosan egy verseny keretében. Mesélt arról, hogy készül fel, hogy oldja meg mellette a három gyerek nevelését (megoldja!) és közben hány irányba főz, az egyik gyermek végán táplálkozást preferálja, a család többi tagja hagyományosan táplálkozik, míg ő maga a kerékpározás miatt követ más étrendet... és így visszagondolva: Mária nagyon inspiráló személyiség, a maga nyitottságával, mosolyával, örömeivel. Jó volt ott lenni mellette, együtt kerékpározni, edzeni vele, velük. Mert hogy a foglalkozásokon kívül a tanároknak is tartott külön edzést, ahová azért beengedtek minket is, így néha a tanárokkal is együtt edzettünk. Teljesen más érzés és élmény együtt edzeni. – azt hiszem már tudom, mi az élmény alapú oktatás. Egyszer említette, hogy a kerékpározás közben az első egy órát követően lendül bele igazán, és mennyire igaza volt. Az első egy órást futást követően... amikor azt éreztem, hogy nem tudok megállni, hogy nem akarok megállni... És tudtam, hogy mi történik bennem – Mária történetei mind a helyére kerültek bennem (a végén több mint két és fél órát tudtam futni egy huzamban, és félelmetes érzés. Csak futni és futni, és képes vagyok rá.) – és ő már a negyedik ilyen tanár volt az iskolában, aki ennyire vitt magával.

A népfőiskola szemlélete és oktatási formája, illetve annak rám gyakorolt hatása nagyon meglepett. Valahol, valahogyan azokban a hónapokban, szabad lettem: a nyelvtanulás kapcsán szintén elmondhatom ezt. A német nyelvet Magyarországon 13 évig tanultam, s végül a németországi szakmai gyakorlatom hozta meg az áttö-

rést (függetlenül attól, hogy szerettem tanárait). Az angolban is az segített, hogy napi szinten kellett használnom. S mire a dánhoz értem, már a nyelv alapjait ismer-tem majd 50-70 %-ban, nagyon hasonlít a dán az angolra és németre. S amikor beleszáguldottam a tanulásba, a saját tempómban, s futhattam ezen a téren is... hát, a második hónap végén már sikeresen letettem néhány más diák társammal együtt az alapfokú szóbelit. Úgy hogy a némettel több mint egy évtizedet kínlódtam. Ma-gam is alig hiszem el. Már mint hozzátenném, hogy a két hónapból két hét már csak a vizsgára jelentkezés volt. De közben végig azon volt a hangsúly, hogy mi hogyan szeretnénk tanulni, milyen ritmusban, milyen feladatokra helyezzük a hangsúlyt. És ez zseniális volt.

Néha gondolkodom azon, hogy ez a napló forma mennyire jó megoldás, hogy a népfőiskoláról „beszéljünk”. Néha néztem a tanárokat a magyar oktatási rendszerben eltöltött évek után: és igen, ez egy nagyon más iskola forma, és a beszélgeté-sekben el is hangzott, hogy ez nem arra való, hogy négy évig ilyen keretek között tanuljunk. De annyira sokat adott, ad az ember életéhez. Néha néztem a tanárokat a tanáriban a megbeszélések alkalmával: nevettek, mosolyogtak, együtt dolgoztak. Projekteken, programokon. Körül-belül olyan érzetem volt az egésztől, mintha összeadnának: egy meg egy az három, ahogy a filmes világban mondják. Egy ötlet összeadva egy másikkal, az már több mint két ötlet. Máshogy fogalmazva, az együttműködés. És ezt olyan jó volt nézni. Hogy ez a rész, hogy jelenhetne meg a Magyar oktatási rendszerben?... Hogy a tanárok, így együtt működjenek, és tudja-nak nevetni?... Nem tudom. Ahogyan a napló formában sem vagyok biztos. Az ér-zések és érzetek nagyon szubjektív dimenziója az életnek. De ezen keresztül talán jól láttatható, hogy mennyire mélyen képes hatni az emberek életére.

Tudom, hogy alkatilag más vagyok, tudom, hogy máshogyan élem meg az életet. Mások a motivációm és a céljaim. Tény és való, hogy a diákok közül sem mindenki így élte meg a népfőiskolát. De nem is ez volt a cél. Gondolok itt az olyan beszélgetésekre Mette-vel – az egyik tanárommal – arról beszélgettünk, hogyan lehet „tanítani”, rávezetni embereket a megértésre, annak folyamatára. A „szellem fényére”, ami az alapító, Grundtvig eredeti koncepciójában benne volt, s mára ki-csít háttérbe szorulni látszik. Mert azért megjegyezném, Grundtvig lelkipásztor is volt. A dán vallási élet egy ikonikus alakja. Nem sok emberrel tudtam erről beszélni Magyarországon, anélkül, hogy bor és pálinka ne lett volna a közelben. S erre ott volt/van ő. Írtam már, hogy szerencsém volt az iskolával, ugye? De kicsit vissza-kanyarodva a fő csapásra: érezhető az olvasó számára, hogy mennyire sokat adhat ez az oktatási forma?

Kopogtató

Magyar Boglárka – Pelyvás Gergő

Elvan a gyerek, ha játszik *

Valahányszor a régi óvodám épülete előtt elballagok, felötlenek bennem a régi idők kakaószagú emlékei. Az elhagyatott, omladozó vakolatú épület falai mögött egykor a fantázia határtalan birodalma virágzott. Néha éjszakánként, mikor a ház elcsendesedik, az ágyamban fekvve újra átlépek a zöldre festett kerítés kapuját. Ilyenkor ismét melegítőben, zokniban és szandálban ücsörgök a csoportszoba krémszínű szőnyegén. Előttem megfáradt műanyag hadsereg vívja végeláthatatlan küzdelmét az én szórakoztatásomra. Az arra járó kollegák tekintetéről lerí, hogy ketyósnak néznek, amiért néma katonáim helyett tompa kardcsattogást, halálhörgést, győzelemkiáltást hallatok. A véres küzdelem aztán véget ér: ki kell menünk játszani az udvarra. Egymással. Már előre félek az ebédet megelőző lábmosástól, az óvónéni ugyanis szörnyen durva és goromba. Az orromat lógatva felállok a szőnyegről. Hűséges kereszteseim, számszeríjászaim, lovasaim, tűzérem és harckocsijaim gondolkodás nélkül hátrahagyom. Bízom bennük és jól tudom, hogy visszavárnak.

Emlékszel?

Fújni fog a szél. Rettentően fújni, és te
Te érzel majd valami nagyon furcsát.
Virágillatot, elválást, múltat és szomorúságot.
Nem, nem fogsz sírni. Megígérem.
De nehéz lesz.
Tudod, miért?
Mert utána el kell majd menned.
Nem csak neked, a szívednek is, Én nem tudom,
Hogy leszel képes otthagyni Őket.
Tudod,
Akik eddig számítottak.
A barátaidat.

* A szöveg a „Százézer költő a változásért” című nemzetközi mozgalom nyíregyházi programjára íródott „négykezes” mű. A szerzők a Kamasz Terasz alkotói.

Én öt voltam, te meg még egy se. Engem nagyiék hoztak kocsival és már sötételt. Volt papa telefonján egy szamurájos játék, ami lefoglalt a kórházba vezető úton. Már lement a nap, amikor beálltunk a parkolóba. Sajnáltam, hogy ki kell szállnom az autóból és be kell fejeznem a mobilozást, de én ennek nem adtam hangot, mert már nagy fiú voltam. Végtelennek tetsző fehér labirintuson át vezetett az utunk hozzád. Mikor beléptünk, apa arcán fáradt mosoly terült végig. Anya feküdt a kórházi ágyon. Láttam, hogy nagyon kimerült, hiszen nézett, de nem látott. Az ölében tartott téged, de te mégis úgy üvöltöttél, mint a fába szorult féreg. Megrémítettél. A hazaúton persze már nem féltem tőled. Újra játszhattam a szamurájos játékkal.

Emlékszel?

Az első novelládat a föld alá fogod kívánni
Szégyenedben. Mégis nagyon ragaszkodni fogsz
Hozzá, hogy írhasz.
És írni fogsz. És fejlődni is,
17 leszel, amikor először publikálsz
Fel sem fogod majd, hogy ez az íróknál
Milyen nagy szó.
Örülni fogsz, és alkotni végre,
Válaszolni, ha megkérdezik, mit szeretsz.
Úgy igazán.

Tízévesen már egész korrekt dolog elkezdni az udvarlást, nem? Szerintem is. Nőnap volt, és hogy ennek az iskolában is megadják a módját, eljött hozzánk a vándorló ékszerárus. Már délelőtt kinéztem azt a bizonyos bizsut. Jádekőmáslat volt aranyszínűben csillogó rézkeretben. Gyatra minősége ellenére a havi uzsonnapénzem túlzottan is jelentős részéről kellett érte lemondanom. Mire odaértem a kiszemelt padjához, az osztály nagyrésze körénk gyűlt. Mondanom sem kell, förtelmes volt az időzítésem. A csürhe nyomása alatt egyik pillanatról a másikra elfelejtettem, amit mondani akartam. Végül csak úgy odalöktem neki az ékszert. Tovább rombolta az önbecsülésem, hogy mint később kiderült, a leányzó az ajándékot az első kanyarban a szemetesbe dobta. Azóta persze tanultam az esetből, de csak azért, hogy újabb ehhez hasonló hibákat kövessék el.

Emlékszel?

Az a lány.
Vele csak kétszer fogsz találkozni.
Én a rózsaszín ködöt még nem láthatom, de te,
Te elviszed pizzát enni és moziba.
Aztán lesznek majd a kifogások, mint most
A fogmosásnál, hogy nem ér rá.
Csak kettő, de azért biztosan hatalmas alkalmak
Neked, hogy érezd, ilyen is lehetséges.

Életem legeslegesőbb iskolai napjának legeslegesőbb tanóráján összevizeltem magamat. Épp zajlott a tábla előtti jelentés, én pedig gyáva voltam kikérezkedni. A húgyhólyagom végül feladta a harcot. A rémtettet követően csak álltam ott, mint egy megrongált faszent. Az osztálytársaim tekintetéről lerítt, hogy mostantól szégyenkezve kell felvállalniuk, hogy egyáltalán ismernek. Végül anya hazavitt. Az eset hamar elévült. Azóta már csak vicces és aranyos, talán egy cseppet szaftos történet maradt meg az egészből.

Emlékszel?

Te már biztosan máshogy is tudsz félni.
Vajon lesznek szőrnyeid az ágy alatt,
Vagy a takaró még mindig megvéd?
Te meg fogod tapasztalni, milyen, amikor
Máshogy fáj. Nem csak kint,
Hanem ott bent is.
Talán hatodikban.
Igen, hatodikban fognak megverni először a wc-ben.
És olyan csúnyákat is kapsz, szavakkal.
Te nem tudod majd, hogy miért.
Soha többé nem tudod majd, hogy miért...
Csak azt, amit anya mondott, hogy az óra
Körbe jár.

Amikor beteg voltam, mindig a kedvemre tettem. Ami azt illeti, elég sokszor tettem a kedvemre. Csak egy szavamba került és te kipakoltad a konyhai edényeket a kanapéra. Vettél nekem hurkapálcát és bekapcsoltad a számítógépen a *Guns 'n' Roses*tól a *You Could Be Mine*-t. Nem érdekelt téged a zaj, hiszen hagytad, hogy apa szikszalaggal megragasztott fejhallgatójával a kobakomon gátlástalanul püföljem zenére a fazekakat és lábasokat. Ha kértelek mikrofonállványt barkácsoltál nekem, de képes voltál kartondobozból és gumicsőből olyan multifunkciós apparátust építeni, ami egyszerre volt használható permetezőgépként és porszívó gyanánt. Az már csak hab volt a tortán, hogy voltál elég bátor ahhoz, hogy elkísérj engem és a kispárnámat egy intersztelláris utazásra egy olyan úrcirkálón, aminek a központi motorja egy játéktűzhely volt. Tudod, Anya én mindent megtettem, hogy lefárasztalak, de egyszerűen képtelen voltam rá.

Emlékszel?

Mégsem leszek úrhajós.
De a környezet ismeretet, azt szeretni fogom.
Már most is hangyákat gyűjtök és hernyót gondozok.
Narancsos tiktakos dobozban fogsz tárolni engem?
Vezeted majd akkor is a naplód?
Előkerül a Totó kutyám az ötödik költözés után?

Még nem tudom, mi leszek, ha nagy leszek.
De majd te kitalárod, és együtt megcsináljuk, jó?
Mert én mindig itt maradok. A szívedben.
És akkor majd mindig játszhatunk.

Játszani... már az idejét sem tudom, mikor csináltam utoljára. Nincs rá időm. Nincs rá pénzem. És igazán kedvem sincsen már hozzá. Csak ülök bágyadtan a szobám falát bámulva és várom az ihletet, hogy rám találjon. De az csak nem jön, elveszett, mint Totó annak idején. Naplót már rég nem vezetek, hiszen nincsen miről. Nincs olyan nap, hogy ne kívánnám azt, bárcsak újra pelenkás kispulya lehetnék, akit mindenki szeret, csodál és babusgat és senki sem ítél, utál vagy gúnyol. Hiába, a világ állandóan tudatja velem, hogy a legszebb napjaim a hátam mögött hagytam.

Gondolod? Gondolod, hogy attól vagy felnőtt, ha nincs időd meg pénzed meg kedved a kedvenc dolgaidra? Régen sose ültél bágyadtan a szobádban! Régen mindig kerested a bajt, a kalandot, és az ihletet, a föld láva volt, a párnák szikladarabok, azt szeretted, ha nyakig sárosan mentél haza! Csak, gondold át újra, ki vagy! Félig kicsi...

- Félig nagy.
- Félig író.
- Művész.
- Barát.
- Felnőtt
- De egy kicsit azért gyerek.

Hírek

Idén *Balog Zoltán* református lelkész, volt miniszter vette át a Tökés-díjat a kisvárdai református templomban.

A laudációt tartó *Gulyás Gergely* miniszterelnökséget vezető miniszter a díj névadója és a díjazott esetében is a rendszerváltó korszak nagy egyéniségeiről beszélt, akik nehéz szolgálatot vállalva álltak helyt, a legnehezebb próbatételeket is becsülettel teljesítve.

A díjat – Győrfi Sándor szobrászművész emléklakettjét – Lengyel Szabolcs, a kuratórium elnöke adta át.

* * *

XIII. Együtt Írótaóbor – Kárpátaljai Magyar Irodalmi Napok Ung-, Bereg- és Ugocsa-vidéken

Lezajlott a Kárpátaljai Magyar Irodalmi Napok programsorozat október 7-11. között. Az eseményen kárpátaljai tanintézetekbe és könyvtárakba látogattak el a XIII. Együtt Írótaóbor résztvevői. A projekt a Magyar Értelmiségiak Kárpátaljai Közössége szervezésében, a Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet társszervezésében jött létre. A programot a Bethlen Gábor Alapkezelő Zrt. támogatta.

A táborban az Együtt szerkesztői, szerzői és a Kovács Vilmos Irodalmi Társaság tagjai vettek részt. Az Irodalmi Napok helyszínei Ungvár, Nagydobrony, Munkács, Gát, Beregszász, Nagyszőlős, Visk, Karácspfalva, Péterfalva, Tivadarfalva és Tiszaöbökeny voltak.

Az esemény helyszínein prezentálták Kárpátaljai egyetlen kulturális folyóiratának, az Együttnek a legújabb, 2019/4. számát, ezen kívül több idén megjelent kötetet, mint Vári Fábían László: A kakukknővér, Marcsák Gergely: Fekete-Tisza,

Shrek Tímea: Halott föld ez, Czébel Lajos: Jelek egy félszigetről, Lengyel János: Feltámadás Beregszászon. Mitracsek úr visszatér, Nagy Zoltán Mihály: A Sátán fattya (ötödik kiadása), Weinrauch Katalin: A múltó évek útján, Stók Lajos: Vadász-történetek című műveket.

Az Együtt Író Tábor irodalmi karavánjának résztvevői

* * *

A beregszászi színtársulat részt vett a Brassóban rendezett 3. Magyar Színház-fesztiválon. A budapesti Nemzeti Színház, a Beregszászi Illyés Gyula Magyar Nemzeti Színház és a Zsámbéki Színházi Bázis koprodukciójában **Zelei Miklós Zoltán újratemetve** című színművét vitték színre **Vidnyánszky Attila** rendezésében. A fesztivál zárónapján a budapesti Nemzeti Színház Tamási Áron *Vitéz lélek* című drámáját mutatta be.

* * *

Beregszászon, a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskolán a „rendszeráltozó nemzedéke” jeles képviselőinek részvételével tartottak fórumot Magyarország Beregszászi Konzulátusa fő szervezésében. A *30 éve szabadon. A magyar rendszerváltás és a külhoni magyarság* témájú konferencia **Beke Mihály András** első beosztott konzul elnöklétével zajlott le, amelyen **Szilágyi Mátyás** főkonzul és **Csatáry György**, a beregszászi főiskola Lehoczky Intézetének vezetője a házigazdák nevében köszöntötte a jelenlévőket. A 30 évvel ezelőtti végbement rendszerváltás, váltás, fordulat tapasztalatairól, mint kortanúk, előadást tartottak **Lezsák Sándor**, az Országgyűlés alelnöke, a Nemzeti Fórum elnöke, **Szőcs Géza** költő, miniszterelnöki főtanácsadó, **Duray Miklós** író, politikus, **Simon János** politológus, a Kodolányi Egyetem professzora, **Brenzovics László**, a KMKSZ elnöke, **Milován Sándor**, a KMKSZ tiszteletbeli elnöke, **Zubánics László**, az UMDSZ elnöke, **Vári Fábrián László** költő, író és **Dupka György** közíró. **Lezsák Sándor** a legendás bíboros-érsekről, *Mindszenty Józsefről elnevezett plakettet* nyújtott át **Majnek Antalnak**, a Munkácsi Római Katolikus Egyházmegye püspökének. A kon-

ferenciát megtisztelte jelenlétével **Buhajla József** ungvári főkonzul és **Böjte Csaba** erdélyi ferences atya is.

* * *

A Reformátusok Szatmárért Közhasznú Egyesület szervezésében rendezték meg a reformáció emlékünnepséget Mátészalkán. A program a Kálvin-szobor koszorúzásával kezdődött, majd a Szentpétery Zsigmond Kulturális Központban ünnepi istentisztelettel folytatódott, ezt követően pedig átadták a Milotai Nyilas István református püspök tiszteletére alapított díjat.

A Reformátusok Szatmárért Közhasznú Egyesület kezdeményezésére, a Szatmári Református Egyházmegye, és az egyesület Milotai Nyilas István református püspök tiszteletére alapított díjat, – 2018 októberében – Balog Zoltán, református lelkész, a Polgári Magyarországért Alapítvány kuratóriumának elnöke, korábbi emberierőforrás-miniszter kapta.

Főtiszteletű Fekete Károly püspök úr laudációjában a díjazottat méltatva elmondta, Balog Zoltán életútja rendkívül gazdag, lelkési hivatásától a cigány felzárkózás ügyén át a 2006-os rendőri brutalitást elszenvedők jogvédelméig, a német kapcsolattartástól a diaszpórában élő magyar jelenlétig, a német-magyar kétnyelvű gyülekezet vezetésén át a konzervatív polgári értelmiség összefogásáig, illetve a legnagyobb minisztérium hat évig tartó kiváló irányításáig sokféle feladatban állt helyt.

*Fülöp István, az egyesület elnöke
gratulál Balog Zoltánnak*

* * *

Énekelt versek Dinnyés József dallamaira

„Jó hazát” címmel jelent meg *Dinnyés József* megzenésített verseket tartalmazó legújabb CD-je. Az összeállítás érdekessége, a dalok alapját képező költeményeket a *Partium* folyóiratban megjelent versekből válogatta össze. A 27 dal-

Dinnyés József dalszerző

lamot kapó vers alkotói között található *Ratkó József, Vass Tibor, Magyar József, Ószabó István, Bugya István, Losonczy Léna, Sándor Szilárd, Becske József, Bozók Ferenc, Agócs Sándor, Bakos Kiss Károly, Vári Fábrián László, Oláh András, Kürti László, Farkas Gábor* és *Dusa Lajos*.

A CD 500 Ft-os áron kapható. A Partium 2020-as 1. számának mellékletét fogja képezni!

* * *

Muzsikáló Muzsikások

Két külföldi fellépés között Mátészalkán is remek hangulatú koncertet adott a Muzsikás együttes, melynek tagjai az előadást követően ellátogattak a Képes Géza Általános Iskolába is.

Az együttes tagjai a róluk készült poszter előtt

* * *

Kiosztották az idei megyei Prima-díjakat. A három fődíjat dr. habil. Szepessy Béla grafikusművész, Balázs Tibor építész és Balogh Géza újságíró vehette át, a két különdíjat Oláh András író, költő és dr. Kiss Kálmán, a Luby Társaság elnöke kapta.

A képen a díjazottak láthatók

Solymosi Zsolt unitárius lelkész, kollégiumi igazgató járt Kocsordon, hogy beszámolót tartson szibériai útjáról, az egykori Szovjetunió titokzatos „zárt városáról”, Magadanról, és a gulag-foglyok által épített „Csontok útjáról”.

Felhős Szabolcs, az UART elnöke üdvözli Solymosi Zsoltot

* * *

Az UART által alapított Balázs Ferenc Művészeti Díjat 2019. december 1-én **Zoltáni Zsolt** előadóművész az Osztováta Együttes vezetője kapta. A díjat Felhős Szabolcs a Társaság elnöke és Gergely Felicián a budapesti Bartók Béla Unitárius Egyházközség világi vezetője adta át az Egyházközség templomában. Zoltáni Zsolt 2001-ben jött át Székelyderzs „kicsiny falucskából”, Erdélyből Magyaror-

szágra, majd Dévai Nagy Kamilla zeneiskolájában tanult. 2004-ben alakult UART-nak alapító tagja. 2008-ban megalapította az Osztováta együttest. 2004-2013 között öt kiadott CD: A hegyek között felsüt a nap, Jégvirág az ablakon (szóló CD) Juhász Gyula megzenésített versei, Dallamszövögető, Karácsony felé (Osztováta együttes) és számtalan koncert, fellépés a könnyűzenei életben egyedi színpoltot jelent a mai napig.

A díjazott saját szavai, „Van Istenem, s reménységem”ennek megfelelően élte és éli keresztény unitárius életét.

A díj átadása után az Osztováta együttes adott karácsonyváró koncertet.

Istentől áldott, további sikerekben gazdag életet kívánunk Zoltáni Zsoltnak családjával és az Osztováta Együttessel együtt.

Meghívó Advent első vasárnapjára

Szeretettel hívjuk és várjuk híveinket 2019. december 1-én Advent első vasárnapján templomunkba (Bartók Béla Unitárius Egyházközség, 1092 Budapest, Hőgyes Endre u. 3)

A szokásos adventi rendezvénysorozatot megnyitja Léta Sándor az egyházközség lelkésze a 10:00 órakor kezdődő Istentisztelettel.

Felhős Szabolcs, Albert-Nagy Ákos színművész (unitárius lelkész) segítségével rövid műsor keretében emlékezik 100 éve született Szüleire.

Ezt követően Osztováta együttes koncertjére kerül sor. Majd a Balázs Ferenc Művészeti díjat az UART elnöke Felhős Szabolcs adja át. A díjazottat méltatja Gergely Felicián az egyházközség világi vezetője.

A rendezvényt szeretetvendégség zárja.

